

Fórum Társadalomtudományi Szemle

NeGYed ÉveNK ÉNT-MeGjel eNő-TudomÁnyos-FoLyóir AT

Xvi.-évfolyam

Főszerkesztő
CsANDA-Gábor

Főmunkatárs
FAZEKAS-józsef

A-szerkesztőbizottság-elnöke
ÖLLŐS-Iászló

szerkesztőbizottság

biró-A.-zoltán,-Csanda-Gábor,-Fazekas-józsef,-Fedinec-Csilla,-Gyurgyík-Iászló,-
Hunčík-Péter,-I. ampl.-zsuzsanna,-I. anstyák-istván,-I. iszka-józsef,-
Mészáros-András,-simon-Attila,-szarka-Iászló,-Tóth-károly,-végh-Iászló

Tartalom

Tanulmányok

N.-Császai-Il-dikó

Nyelvi-hátrány-helyett-nyelvi-esélyegyenlőséget!-Az-anyanyelvi-

kulcskompetencia-fejlesztése-a-nyelvi-hátránnyal-rendelkező-tanulóknál- 3

k r A l i n A-Ho b o T H-k A T A l i N

Magyar-szakmai-nyelvhasználat-és-szaknyelvoktatás-szlovákiában- 23

k A r A-ANNA

„ÉN,-MÉCS...”-Önéletrajz---másodkézből- 33

k o s z T y ó-Gy u l A

Népművelésügy-ung-vármegyében-egy-statisztikai-adatsor-

tükrében-(1941)- 47

G A u C s í k-i s T v á N

A-Pozsonyi-i.-Takarékpénztár-közhasznú-és-jótekonysági-tevékenysége-

a-19.-században- 59

T ó z s A-r i G ó-AT T i l A

A-városi-közösség-„önolvasata”.-r eprezentáció-és-közösségtudat-a-

Pozsonynak-tett-adományok-tükrében-(16.-századi-végrendeleti-

anyag-információi-alapján)- 81

PoPEl y-ár Pád

Az-első-szlovák-országgyűlés-megválasztása-1938-decemberében-

(2.-rész)- 95

I.-j uHász-il oNA

A-k ároly-király-gyermeknyaraltatási-akció-1918-nyarán.-osztrák-

gyerekek-a-mai-s zlovákia-magyarlakta-területein-

(A-korabeli-sajtóhírek-alapján)-2.- 123

ker ÉNyí-ÉvA

Gömöri-fürdőélet-a-19.-században-iii.- 147-

könyvek

simon-Attila:-Az-elfeledett-aktivisták.-kormánypárti-magyar-politika-

az-első-Csehszlovák-k öztársaságban-

(Baka L. Patrik) 163

H.-Nagy-Péter:-Párhuzamos-mintázatok

(Baka L. Patrik) 165

Tulajdonnevek-a fordítás-és-a-kétnyelvűség-kontextusában

(Tóth Katalin) 167-

r ealizované-s finančnou-podporou-Úradu-vlády-s lovenskej-republiky-
--program-kultúra-národnostných-menšín-2014

Fórum-Társadalomtudományi Szemle

A-szerkesztőség-címe:- Fórum- kisebbségkutató- intézet,- Park- u.- 4,- 931- 01- somorja.- e-mail:- csanda@foruminst.sk • -kiadja:-Fórum-kisebbségkutató-intézet,-somorja.-iČo:-34-028-587.-Felelős-kiadó:-Tóth-károly igazgató • -Nyomdai-előkészítés:- kalligram-Typography-s.r.o.,- Érsekújvár • -Nyomta:-kanovits-média-s.r.o., dunaszerdahely • -Megjelent-a-szlovák-k öztársaság-kormányhivatala-támogatásával • -Példányszám:- 600 • -ára:-3-€ • -2014.-szeptember • -Nyilvántartási-szám:-ev-904/08 • -issN-1335-4361 • -internet:-http://www.foruminst.sk • -kéziratokat-nem-örzünk-meg-és-nem-küldünk-vissza.

Fórum-Slovakia

Adresa-redakcie:-Fórum-inštitút-pre-výskum-menšín,-Parková-4,-931-01-Šamorín.-e-mail:-csanda@foruminst.sk •
vychovateľ:-Fórum-inštitút-pre-výskum-menšín,-Šamorín.-iČo:-34-028-587.-zodpovedný:-károly-Tóth-riaditeľ •
Tlačiarenská-príprava:-kalligram-Typography-s.r.o.,-Nové-zámky • -Tlač:-kanovits-média-s.r.o.,-dunaszerdahely •
-s-finančným-príspevkom-Úv-s-r • -Náklad:-600 • -Cena:-3-€ • -szeptember-2014 • -evidenčné-číslo:-ev-904/08 •
-issN-1335-4361 • -internet:-http://www.foruminst.sk

Nyelvi-hátrány-helyett-nyelvi-esélyegyenlőséget!

Az-anyanyelvi-kulcskompetencia-fejlesztése-a-nyelvi
hátránnyal-rendelkező-tanulóknál

Il dikó Császi N.

instead-of-linguistic-disadvantage,-equality-of-language-opportunities!-d-eveloping-
key-native-language-competence-of-pupils-at-a-linguistic-disadvantage

81`242

81`246.2

811.511.141`242

811.511.162.4`244

keywords: -d-development-of-child-language,-improving-text-comprehension,-disadvantaged-background,-lin-
guistic-disadvantage,-bilingualism-as-a-linguistic-disadvantage.

1.-bevezetés. Az-európai-unió-oktatási-és-képzési-munkaprogramjának-(o-ktatás-és-kép-
zés-2010)-keretei-közt-a-kulcskompetenciákkal-foglalkozó-munkacsoport-nyolc-kulcs-
kompetenciát-definiált--köztük-az-anyanyelvi-kommunikáció-kulcskompetenciát-,
állásfoglalásuk-alapján-a-'basic-skill'-(alapkészségek)-helyett-a-'key-competences'-(kulcs-
kompetenciák)-kifejezést-használja.-A-kompetencia-ugyanis-nemcsak-ismeretek,-kész-
ségek,-adottságok-és-attitűdök-ötvözetét-jelenti,-hanem-beleértjük-a-tanulás-képességét
és-módszereit-is.-Az-anyanyelvi kommunikáció „az-a-képesség,-hogy-kifejezzük-és-meg-
magyarázzuk-gondolatainkat,-érzéseinket-és-a-tényeket-mind-szóban,-mind-írásban-(hal-
lás-utáni-értés,-beszéd,-olvasás,-írás),-és-nyelvileg-helyes-formában-nyilvánuljunk-meg-a
társadalmi-kontextusok-teljes-skálájában--a-munkában,-otthon,-a-pihenés-során”.
(o-ktatás-és-képzés-2010,-43.-p.)-Az-információfeldolgozás-az-anyanyelvi-kompetencia
olyan-kiemelt-területe,-amely-létrehozza-az-élethosszig-tartó-tanulás-feltételeit,-elősegíti
a-társadalmi-beilleszkedést.-Az-ehhez-kapcsolódó-szövegértés-és-alkotás-olyan-eszköz-
tudás,-amely-a-21.-században-piaci-értékké,-szellemi-tőkévé-vált.-Az-információs-társa-
dalom-megköveteli-a-kommunikációban-részt-vevő-partnerektől,-hogy-különböző-anyagú
és-nyelvű-szövegeket-tudjanak-hatékonyan-interpretálni.

Az-anyanyelvi-kompetencia-körülhatárolásához-a-pedagógia-és-a-pszicholingvisztika
is-Noam-Chomsky-nyelvi-kompetencia-meghatározásából-indult-ki,-mely-szerint-a
beszélő-véges-számú-elemből-véges-számú-szabály-felhasználásával-képes-végtelen
számú-mondatot-létrehozni.-Chomsky-a-performanciát-nyelvhasználatként-értelmezte,
de-nem-hitt-abbban,-hogy-a-nyelv-használatára-vonatkozó-kutatások-közelebb-vinnének
a-nyelvi-kompetencia-leírásához,-hiszen-adott-egy-ideális-körülmények-közt-modellált
és-egy-ideálisnak-nem-nevezhető-szignifikáns-egyéni-sajátosságokat-mutató-képesség,
az-előbbi-a-generatív-grammatika,-míg-az-utóbbi-a-pragmatika-témakörébe-tartozik
(banczerowski-1994).-Hymes-kiterjesztette-a-nyelvi-kompetencia-fogalmát-a-kommuni-
káció-tényezőit-szem-előtt-tartó-nyelvi-nyelvhasználati-tudás-fogalmára-(Hymes-1978).

banczerowski-tovább-finomította-a-meghatározást:-„A-nyelvi-tudást-és-használatának-a-képességét-nyelvi-kompetenciának,-viszont-a-kommunikatív-céllal-generált-nyelvi-megnyilatkozások- használati- szabályrendszerének- tudását- (ismeretét)- nyelv- pragmatikai kompetenciának-fogjuk-nevezni.”-(banczerowski-1994,-1995)

2.-A-gyermeki-nyelv-sajátítás-elméletei. Az-anyanyelvi-kommunikáció-elsajátításának-legelső-társadalmi-közege-a-család.-Mivel-a-gyermek-a-családban-sajátítja-el-az-anyanyelvet,-a-gyermeki-nyelvfejlődésben-fontos-szerepet-kap-a-gyermek-szocializációja-és-identitásának-megalapozása-is.-ugyanakkor-a-családban-a-nyelv-sajátítás-szintén-történik,-nem-a-nyelv-tagoltságát,-rendszerét-tanulják.-Az-anyanyelv-elsajátítása-nemcsak-egy-nyelv-ismeretét-eredményezi,-hanem-a-szemantikai,-szintaktikai-tervezés,-a-szintaktikai-és-artikulációs-kivitelezés-megtanulását-is-(I-Engyel-1993).

A-gyermek-egy-bizonyos-életkorig-sajátítja-el-anyanyelvét.-ezt-az-életkort-biológiai-sorompónak-nevezik,-s-hat-hétéves-korra-tehető.-Ha-valamilyen-okból-elszigetelődik-a-gyerek-(vadonba-kerülő-vad-vagy-farkasgyerekek),-s-ez-után-az-életkor-után-találják-meg,-kevesbé-tudják-megtanítani-beszélni;-az-agy-ugyanis-elveszti-azt-a-rugalmasságát,-mely-a-nyelv-megtanulásához-szükséges.-I-étezik-egy-második-biológiai-sorompó-is,-ami-tíz-tizenhárom-éves-korra-tehető.-ez-az-a-határ,-mely-alatt-egy-második-idegen-nyelv-nagy-valószínűséggel-akcentusmentesen-tanulható-meg.-így-az-iskola-kezdés-optimális-ideje-a-hat-hétéves-kor-körül-van,-és-tíz-tizennégy-éves-kor-után-már-nehéz-a-beszédhibákat-javítani,-nehéz-a-beszéd-és-a-helyesírási-készséget-fejleszteni,-illetve-olvasni-is-nehezen-lehet-megtanítani-a-kamaszodó-gyereket-vagy-a-felnőttet.-ez-a-két-biológiai-sorompó-feltétlenül-felhívja-a-figyelmet-az-első-iskolai-évek-jelentőségére,-pótolhatatlan-tevékenységére.

2.1.-Az-utánzás-elmélete-(tanuláselmélet). A-gyermek-valóban-sok-mindent-sajátít-el-utánzással,-de-ez-önmagában-véve-keves.-soha-nem-hallott-mondatokat-is-megért,-és-képes-produkálni-ilyeneket.-Az-utánzással-a-gyerekek-a-szókincset-és-a-hangokat-tanulják-meg,-de-a-grammatikai-képesség-kis-hányada-magyarázható-csupán-így.

2.2.-A-veleszületettség-elmélete (innáta-elmélet,-Noam-Chomsky,-60-as-évek). Chomsky-szerint-a-gyermek-a-nyelvi-szerkezetekkel-együtt-születik,-az-elmélet-megalkotója-szerint-a-gyerek-akkor-sajátítja-el-a-nyelvet,-amikor-még-nem-képes-intellektuális-teljesítményre,-a-nyelv-sajátítás-független-az-intellektustól.-A-nyelv-és-a-gondolkodás-kapcsolatban-van-egymással,-de-alapvetően-független-egymástól.-A-gyermek-egy-ún.-univerzális-grammatikával-születik-a-világra,-ami-egyrészt-általános-grammatikai-ismereteket-tartalmaz,-másrészt-bizonyos-eljárások,-műveletek-elvégzésének-tudását-biztosítja.-A-környezeti-hatás-abbban-realizálódik,-hogy-a-számtalan-nyelv-közül-melyiket-sajátítja-el,-ill.-az-univerzális-grammatika-fokozatosan-konkretizálódik.-A-nyelv-sajátítás-(alapegysége:-a-mondat)-olyan-kreatív-folyamat,-amelynek-során-a-gyermek-nyelv-tani-szerkezeteket-sajátít-el,-illetve-szabályokat-hoz-létre-(Chomsky-2003).

Az-elménkben-létező-tökéletes-nyelvi-tudás-(tudniillik-nyelvi-kompetencia)-alapozza-meg-a-tényleges-nyelvi-megnyilvánulásaink-összességét--az-általá-bevezetett-fogalommal-élve:-a-nyelvi-performanciát.-Az-implicit-(tényleges)-nyelvi-tudás-csupán-a-nyelvi-kompetencia-elméletével-válik-elvont-nyelvtanná,-amelyet-a-nyelvtudománynak-kell-modellálnia.-ez-a-megkonstruált-explicit-elmélet-pedig-maga-a-grammatika.-A-grammatika-tehát-Chomsky-szerint-nem-egyéb,-mint-a-belső-nyelv-elmélete.-Az-egyéni-nyelvi-fejlődésben-az-első-10-év-alatt-képes-a-gyermek-ráhangolódni-a-biológiailag-adott-nyelvi-kompetenciára.-Módszerük-közé-tartozik-a-gyermek-felkérése-grammatikai-ítéle-

tek-alkotására,- megkérdezik- például- a- gyereket,- hogy- egy- mondatot- helyesnek- ítéle vagy- sem.- ez- az- elmélet- a- biológiai- determinizmusra- épít,- tagadja- a- kultúra- szerepét.

2.3.-A nyelvelsajátítás-kognitív-elmélete (Jean-Piaget,-70-es-évek).-Az-elmélet-lényege-az,- hogy- a- gyermek- addig- nem- érti- meg- a- nyelvi- formákat,- amíg- nem- világosak- számára- a- mögöttük- lévő- fogalmak.- egy- nyelvi- szerkezet- csak- akkor- jelenik- meg- a- gyermek- beszédében,- ha- kialakult- a- megfelelő- kognitív- alap.- Az- *Ez az autó nagyobb, mint az.* mondat- csak- akkor- jelenhet- meg- a- gyermek- beszédében,- ha- már- kialakult- az- összevetés,- a- viszonyítás- képessége- a- gyermekben.

A- kognitív- elméletet- vallók- között- két- nagy- kutatót- is- említhetünk,- Piaget-t- és- vigotszkijt.- A- gyermek-fejlődésének- legkorábbi- szakaszáról- azonosan- vélekednek,- de- amikor- a- gyermek- beszélni- kezd,- nézeteik- már- különböznek.- Piaget- elmélete- a- gondolkodás- fejlődésére- összpontosít,- s- ebben- a- folyamatban- a- nyelv- periférikus- jelenség,- a- gyermek- gondolkodási- fejlődésének- a- tünete.- ezzel- szemben- vigotszkij- a- nyelvet- a- gondolkodás- mozgatójának- tekinti,- a- nyelv- közvetít- a- gyerek- gondolkodása- és- környezete- között.

Piaget- a- gyermek- kognitív- fejlődéséhez- viszonyítja- a- nyelvi- fejlődést:- kétéves- korig- tart- a- szenzomotoros- szakasz,- kettőtől- hétéves- korig- a- preművelti- szakasz.- ekkor- alakul- ki- a- dolgok- állandósága,- a- fogalomalkotás,- az- ok-okozati- viszony- megértése.- vigotszkij- szerint- az- első- fokon- a- gyermek- nyelve- és- gondolkodása- külön- fejlődik,- a- második- fok- az- egocentrikus- beszéd- foka,- ekkor- a- gyerek- hangosan- fejezi- ki- gondolatait.- A- harmadik- fokon- az- egocentrikus- beszéd- belsővé- válik,- interiorizálódik.- (A.-j- ászó 2006,- 205.- p.).- A- nyelvhasználat- logikája- elsajátítható- a- szenzomotoros- intelligencia- fejlődése- (kb.- a- 18.- hónap- körül)- során.- e- szakaszban- a- gyerek- mentális- képet- alakít- ki- a- függetlenül- létező- tárgyak- világáról- (Giddens- 1997).

2.4.-A funkcionalizmus-elméletében (M.-A.-K.-Halliday-elmélete,-1975)-a-mondattan- szemantikai- megközelítése- látszik:- a- gyermek- akarata- vagy- szükségletei- alapozzák- meg- a- nyelv- elsajátítását,- vagyis- a- gyakorlatias- kommunikálást.- I- ényeges- a- gyermek- és- a- gondozója- közötti- verbális- és- nem- verbális- interakció.- A- gyermek- 9- és- 15- hónapos- kora- között- szókezdeményeket- alkot.- ezeknek- a- hangoknak,- illetve- hangkapcsolatoknak- meghatározott- céljuk- van:- a- gyerek- valamit- akart,- vagy- valami- ízlett- neki.- A- gyermek- első- szavai- négyféle- funkciót- képviseltek:- 1.- eszközzés:- „Akarom”;- 2.- kölcsönös- cselekvés:- „én- és- te”;- 3.- szabályozó:- „Ahogy- mondom”;- 4.- személyes:- „itt- vagyok”. ezekhez- a- gyerek- később- három- másikat- csatol:- 1.- elképzelő:- „Tettessük”;- közlő:- „Mondanom- kell- valamit- neked”;- felfedező:- „Mondd,- miért?”.- A- második- szakaszban- jelentős- fejlődés- figyelhető- meg- a- jelentések- tartományában,- habár- a- gyermek- még- nem- a- felnőttek- nyelvén- szokásos- formákat- használja.- ez- azonos- a- z- a- szakasszal,- melyet- más- szerzők- a- szókincs- robbanásának- neveznek.- Halliday- szerint- ez- együttes- szemantikai- és- szintaktikai- fejlődés.- A- személyes- és- a- felfedező- szakasz- egy- új- funkcióba- olvad- (ez- a- tanulás- a- nyelv- segítségével),- a- többi- öt- funkció- egy- pragmatikai- rendszerbe- olvad- (ez- tevékenység- a- nyelv- segítségével)- (A.-j- ászó- 2006,- 205- 206.- p.).

2.5.- Cselekvésközpontú- interakcionista- elmélet (bemenet- elmélet,- Jerome Bruner,-80-as-évek).- ebben- az- elméletben- a- legfontosabb- szerep- a- nyelvi- minta,- azaz- az- anya- és- a- környezet- által- használt- nyelv.- Az- elmélet- követői- is- elismerik,- a- gyermek- veleszületett- képessége- a- nyelv- elsajátítása.- A- nyelv- fejlődését- egyfelől- általános- megismerési- képességek- fejlődéséhez- (Piaget-féle- elmélet- alapja),- másfelől- a- környezet- társas- szervezéséhez- kötik- (Cole- Cole- 2003).

A szociális-interaktív-elmélet a gyermek-környezetét tartja fontosnak. Az öröklött tényezők fontosak, de nem elégségesek a nyelv kifejlődéséhez. A nyelvi-környezet önmagában sem elégséges. Az interakció, a gyermekhez alkalmazott beszéd a fontos. Az a lényeges, hogy a felnőtt-interakcióban legyen (kérdések, utasítások, elismerések, utalások használataival) a gyerekekkel. Fontosak a tárgyak és az események, ismétlődően, szinte rituálészerűen, melyekkel kapcsolatban a nyelvet használják. Nagyon fontos a felnőtt szerepe, különösen a játékban, ekkor ugyanis tisztázódik a cselekvő és a tárgy különbsége. A felnőtt által alkalmazott nyelvhasználat – lassabb tempó, ismétlések, egyszerű mondat szerkezet, magasabb hangfekvés – segítik a gyereket a megértésben. Emellett a felnőtt indirekt módon javítja a gyereket: helyes formában ismétli meg a mondottakat. A felnőttek követik a gyerek fejlődését: bonyolultabb és hosszabb mondatokat alkalmaznak, ha úgy ítélik meg, hogy a gyermek érettebb. A nyelvelsajátítás gyorsaságára a gyermekhez alkalmazott beszéd pragmatikus tartalma hat (A. j. ászó-2006, -206. p.).

2.6. Az intelligencia sokféleségének elméletében Howard Gardner a 80-as évek közepén a kognitív felfogást fejlesztette tovább. Ebben a szerző hatféle intelligenciát mutat be: 1. nyelvi-intelligencia, 2. zenei-intelligencia, 3. logikai-matematikai-intelligencia, 4. térbeli-intelligencia, 5. testi-mozgási-intelligencia, 6. a személyiséggel kapcsolatos intelligenciák. A sokféle intelligencia létét igazolja a tapasztalat, de nemcsak a mindennapi tapasztalat, hanem a szemléltetés. Nemcsak a gyerekek különféleképpen, hanem a kultúrák is (éppen ezért a sokféle intelligencia-elméletének ismerete hasznos volna a cigány-gyerekek tanításában).

Gardner az elméletét kibővíti a szimbólumelmélettel: a szimbólumok szerencsésen kitöltik a rést az idegrendszer struktúrája, működése és a kultúra szerepe tevékenységei között. Az ember szimbólumok (jelek) segítségével szocializálódik. Szimbólum a beszélt vagy az írott nyelv, a matematikai nyelv, a gesztusok, a tánc és sok hasonló. Gardner leírja a kisgyerek szimbolizációs folyamatait: 5–7 éves korban fejlődik ki a jelölő szimbolizáció, egy másodlagos rendszer, amely egy elsődleges rendszerre vonatkozik: az írás a beszélt nyelvre, az írott számrendszer a beszélt számrendszerre, ilyenek a térképek, a diagramok, a zene és a tánc kódjai. Ezt a másodlagos szimbólumrendszert az elsődlegesre építi a gyerek. Míg az elsődleges rendszerek kultúrafüggetlenek, a másodlagos rendszerek erősen függenek a kultúrától. Ezen a ponton különbség van az iskolázatlan és az iskolázott társadalmak között. Az iskola a kultúrába vezeti be a gyereket. A kultúra szerepét hangsúlyozva Gardner antropológiai perspektívát visz be a megismerés megértésébe. Az általános érv a következő: a gondolkodás végeredményei kultúránként különböznek, viszont a gondolkodási folyamatok mindenütt azonosak – éppen ezért a különbségek csak a különböző kultúrákból eredeztethetők (A. j. ászó-2006, -198–201. p.).

3. A gyermek nyelvfejlődése. A születés után a preverbális – beszéd-előtti, a beszédet megelőző – hangjelenségeknek készítik elő a beszédet. A második hét táján jelentkezik a kifejező sírás, majd a gőgicsélés. A csecsemő kezdetben a gőgicsélés időszakában nem csak az anyanyelvére jellemző hangokat produkálja. A környezete hatására azonban az anyanyelvére nem jellemző hangok fokozatosan eltűnnek, s ezzel egyidejűleg gyakrabban és egyre tökéletesebben az anyanyelvére jellemző hangokat használja, kialakul az anyanyelv artikulációs bázisa. Ha a gőgicsélés elmarad, vagy nem fejlődik ki, akkor meg kell keresni az okát, oda kell rá figyelni, mert komoly következményei

lehetnek.-A-gőgicsélés-fokozatosan-szűnik-meg,-tizenöt-hónapos-kor-után-már-nemigen hallható-(A-j ászó-2006,-207.-p.).

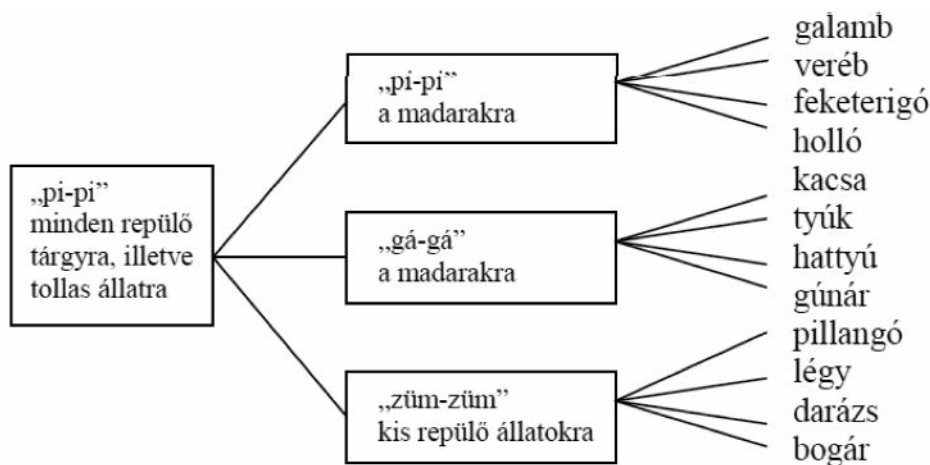
Nyelvről-akkor-beszélhetünk,-ha-a-gyerek-szótagokat-mond-(*pa-pa, ma-ma, baba*), és-ha-a-kiejtett-hangsor-jelentést-kap.-A-tizedik-hónap-táján-megjelennek-az-első-szó-kezdemenyek-(*mama, papa, dádá, nem*),-sok-baba-két-ajakkal,-valamint-ajakkal-és-fog-gal- képzett- mássalhangzókat- és- mély- magánhangzókat- ejt- először.- A- gyermek- első jelentésszerű-hangsorai-szómondatok,-formailag-szavak,-de-funkciójukat-tekintve-mondatok.-Például-a-*vau* hangsor-a-szituációtól-függően-jelentheti:-'itt-a-kutya',-'add-ide-a-kutyát',-'félek-a-kutyától'.-ilyenkor-a-szupraszegmentális-tényezők-fejezik-ki-a-különb-ségeket.-Az-első-szavak-főként-vágyat-és-óhajt-fejeznek-ki,-és-fokozatosan-válnak-olyan információhordozóvá,- amelyben- a- gyermek- nincs- jelen- érzelmileg.- A- kisgyermek- a hangképzésben- még- nem- tudja- tökéletesen- összhangba- hozni- beszéd-szerveit,- ezért bizonyos-hangokat-másikkal-helyettesít- réshangot-zárhanggal:-*tine* 'színe',-*tereti* 'sze-reti',- veláris- mássalhangzókat- alveolárisal:- *dojó* 'golyó',- *tető* 'kettő',- *tefel* 'kelj-fel'. kerülik- a- mássalhangzó-torlódást:- *kampusz* 'krampusz',- gyakran- elhagyják- a- szóvégi mássalhangzókat:- *ké* 'kép',- *szé* 'szép';-az-*l* és-*r* hangok-helyett-*j*-t-ejtenek:-*jóka* 'róka', *japoz* 'lapoz'.-Megnyilatkozásaik-konkrét-jelentésűek,-adott-helyzetre-irányulnak;-tipi-kus-megnyilatkozások,-pl.-*Hol van a ...? Ez egy...* r-endszerint-többször-információt-adnak, ami-a-felnőtt-nyelvben-felesleges-lenne.-s-okkal-lassúbb-a-beszéd-sebessége,-pl.-kibő-víti,-elismétli-stb.-a-felnőtt-mondatait.-A-beszéd-expresszív,-érzelmi-összetevőkkel-telí-tődik,-amit-speciális-szavak-vagy-hangok-mutatnak,-pl.-gyakori-a-kicsinyítő-képző-vagy-a-megkettőzött-(reduplikációs)-szavak-használata.-Tipikus,-ún.-dajkanyelvi-szavak-jel-lemzik:-*paci* 'ló' (I engyel-1993).-A-szóhasználat-és-a-szókészlet-kezdetben-szelektív:-a-beszélni-tanuló-gyermek-első-50-szavának-az-50%-a-főnév,-14%-a-különleges-főnév (*papa, mamí*),-10-10%-a-jelző-és-határozó,-illetve-szociális-személyes-szavak-(*pá-pá*) (I engyel-1981).

Az-egyszavas-közléseket-(a-mondatszókat)-a-kétszavas-közlések-követik.-ez-a-táv-irati-vagy-telegrafikus-beszéd-korszaka,-a-toldalékolás-hiányzik-vagy-még-nem-pontos. Pragmatikai-szempontról-érdekes,-hogya-az-elsőként-megjelenő-toldalékok-a-t-tárgyrag és-az-é-birtokjel,-pragmatikai-pszichológiai-alapjuk-van:-a-gyermekek-érdeklődik-a-tulaj-donviszonyok:-kér-kap-valamit,-illetőleg-gyakran-hallja:-*babáé, papáé, mamáé*.-A-többi toldalék-kialakulásának-nincs-meghatározható-sorrendje.-Négy-alapvető-tárgyal-a-szakirodalom-ezzel-kapcsolatban.-1.-A-kognitív-elsőbbség-elve-azt-mondja,-hogya-gyer-mek-azt-a-toldalékat-sajátítja-el,-melynek-jelentését-érti-(Piaget-tana);-a-gyerekek-pél-dául-meg-kell-értenie-a-feltétel-fogalmát-ahhoz,-hogya-a-feltételes-mód-jelét-helyesen használja.-2.-A-kognitív-bonyolultság-elve-szerint-az-összetettebb-elemek-később-jelen-nek-meg,-például-előbb-jelennek-meg-a-vonzatok,-mint-a-bonyolultabb-jelentésű-hatá-rozók.-3.-Az-egyértelműség-elve-azt-mondja-ki,-hogya-az-egyalakú-és-az-egyjelentésű-to-dalék-(tárgyrag-és-a-birtokjel)-előbb-alakul-ki.-A-mély-hangrendű-toldalékokat-előbb használja-a-gyerek,-mint-a-magas-hangrendűeket.-4.-A-gyakoriság-elve-szerint-azok-a toldalékok-jelennek-meg-a-gyermek-nyelvében-előbb,-melyeket-gyakrabban-hall-a-kör-nyezetében-(A-j ászó-2006,-207.-p.).

A-szótanulás-közben-a-következő-fő-jelentéstársítási-gyakorlatot-követik:

1.-Túláltalánosítás:-egy-szó-jelentését-kiterjesztik-más,-bizonyos-jegyekben-(forma, szín,-alak)-megegyező-tárgyak-megnevezésére.-Például-több-különböző-négy lábú-álla-

tot-is-nevezhet-kutyának.-Chomsky-elméletében-a-túláltalánosításnak-fontos-szerepe van,-ezzel-(is)-bizonyítja,-hogya-gyerek-soha-nem-hallott-formákat-képes-létrehozni, tehát-vele-született-nyelvi-képességgel-rendelkezik.

A szókinsz differenciálódása (Richter-Brügge-Mohs 1997, 35. p.)

2.-Aluláltalánosítás:- a felnőttekétől-szűkebb-jelentésben-használják-az-adott-szót.-A cica csak-a-család-cicája,-cipő csak-a-saját-cipője,-a-szomszéd-cicája-vagy-a-szülők-cipője-már-nem-az.

3.-Hibás-párosítás:- nincs-egyértelmű-alapja-a-helytelen-használatnak,-például-a-telefonra-azt-mondja,-hogya-táska (I engyel-1993).

A-gyermekek-nem-képesek-meghatározásokat-adni.-ez-azt-jelenti,-ha-a-gyermektől megkérdezzük,-hogya-Mi az a cipő?,-és-ha-a-látókörében-található-egy-olyan-tárgy,-akkor rámutat,-vagy-üres,-félreérthető-választ-ad.-A-meghatározások-csak-fokozatosan-finomulnak-ki-a-gyermeknek-nél,-s-a-felnőttekéhez-hasonló-meghatározásokat-csak-8-vagy-9 éves-korukban-képesek-adni.-ez-előtt-a-kor-előtt-csak-egy-tulajdonságot-vagy-funkciót képesek-kiemelni-a-gyermekek.

A-gyermekek-kétéves-korukra-már-akár-3-4-szót-is-képesek-egymáshoz-kapcsolni,-s ezeket-többféleképpen-kombinálhatják.-ekkorra-már-nemcsak-kérdések-és-utasítások fordulnak-elő-beszédükben,-hanem-egyértelmű-állítások-is.-A-harmadik-év-táján-óriási mértékben-megnő-a-gyermek-szókinsze,-megnő-a-beszélőkedve,-ezért-ezt-a-korszakot a-verbális-mámor-korszakának-nevezik.-ilyenkor-átmenetileg-dadogás-léphet-föl-(ami később-elmúlik),-mivel-a-gyermek-artikulációs-ügyessége-elmarad-kifejezőkészsége mögött.-A-hároméves-gyermek-kb.-1200-szót-használ.-A-gyermek-szókinszében-a-szó-fajok-közül-a-legtöbb-főnév,-de-fokozatosan-növekszik-az-igék-száma-is.-A-többi-szófajt lassabban-sajátítja-el;-legkésőbb-a-kötőszók-és-a-névtők-alakulnak-ki.-A-melléknevek száma-kevesebb,-erre-oda-kell-figyelni-a-tanítóknak,-ezért-alsóbb-osztályokban-fokozott gondot-kell-fordítani-a-melléknevek-tanítására-(A.-j.ászó-2006,-208.-p.).

A-3.-év-végére-a-gyermekek-mondatai-már-4-5-szóból-is-állhatnak.-Hároméves-kor körül-jelennek-meg-az-összetett-mondatok,-amelyek-legtöbbször-mellérendelő-tag-mondatokból-épülnek-fel,-eleinte-még-kötőszó-nélkül,-illetve-a-leggyakrabban-az-és

kötőszóval-vannak-összekötve.-de-egyre-gyakrabban-használják-már-a-gyermekek-alá-rendeléseket-is,-amelyeket-mert, mivel, miután, ami, amikor kötőszavakkal-kötnek össze.-A-nyelvtani-fejlődés-korábbi-korszakából-származó-tévesztések,-túlszabályozások,-a-grammatikai-szabályok-nem-megfelelő-alkalmazása-a-négyévesek-beszédét-már-egyre-kevésbé-jellemzi.-ebben-az-időszakban-a-mondattani-és-morfológiai-rendhagyó alakokból-sokat-megjegyeznek.

Négy-és-hatéves-kor-között-lényegében-kiépül-a-nyelvtani-rendszer.-A-feltételes-mód viszonylag-későn-alakul-ki.-A-gyerek-időfogalma-még-négy-ötéves-kora-táján-is-bizonytalan.-Pléh-Csaba-szerint-a-nyelvtan-egymást-követő-szakaszokból-épül-fel,-amelyek-az-alábbi-rendszert-alkotják:

- 1.-idioszinkretikus:-alkalmaz-szabályokat,-de-ezek-egyenként-eltérőek.
- 2.-egyszerű,-de-széles-körű-szabályok-alkalmazása:-2-3-éves-gyereknél-mindig-az-alany-áll-elöl,-ezért-nehéz-száma-ra,-ha-ezt-megfordítjuk.
- 3.-szűk-érvényű-szabályok-gyors-elsajátítása.
- 4.-A-4-6.-év-közé-a-3.-szabályok-fokozatosan-integrálódnak-az-általános-szabályok-közé.
- 5.-iskoláskor-táján-a-nyelvtani-szabályok-használata-rugalmasabbá-válik,-kiteljesedik-a-nyelvre-való-formális-reflexió-képessége-(Pléh-1986).

egy-nyelv-elsajátítása-jóval-több,-mint-a-fonetikai-és-nyelvtani-szabályrendszer-elsajátítása,-illetve-a-szavak-és-azok-jelentésének-megtanulása.-emellett-azt-is-meg-kell-tanulni,-hogy-a-hétköznapi-társas-szituációkban-hogyan-használhatjuk-a-nyelvet.-A-társalgási-interakciók-fejlődésének-szintjei-nem-különíthetők-el-egyértelműen.-A-gyermek-hamarabb-tanul-meg-kommunikálni,-mint-beszélni:-vagyis-hamarabb-vesz-részt-társas-szituációkban,-mint-ahogy-ki-tudna-ejteni-egy-egy-szót:-sírással-rá-tudja-venni-a-szüleit-arra,-hogy-foglalkozzanak-vele.-k-étéves-korban-alkalmazza-az-ún.-kulcsszó-stratégiát: a-beszéd-megértésben-figyelhető-meg-az,-hogy-a-gyerek-az-elhangzottakból-igyekszik-kiszűrni-és-azonosítani-a-száma-ra-ismerős-vagy-azonosítható,-jelentéssel-bíró-szemantikai-egységet-(ez-nem-feltétlenül-szó),-s-ez-alapján-következteti-ki-a-közlés-teljes-tartalmát.-ebben-nagy-szerep-jut-a-gondolkodásnak-és-az-asszociációnak.

A-gyermekek-hároméves-korukra-már-elsajátították-a-társalgási-elméletek-nagy-többségét.-Megtanulták,-hogyan-kell-a-hallgatók-figyelmét-felkelteni-és-fenntartani.-Már-magyarázatokat-is-tudnak-adni,-és-igazodnak-a-hallgatók-igényeihez-is.-ebben-a-korban-már-sokat-tudnak-a-megfelelő-válaszadásról.-3-és-5-éves-kor-között-a-gyermekek-nagyon-sokat-megtanulnak-a-társalgást-szabályozó-társadalmi-tényezőkről.-Tudják,-hogy-kit,-mikor,-hogyan-szólíthatnak-meg,-tudják-a-főbb-udvariassági-szabályokat,-köszönési-formákat.-Megtanulják-a-kommunikáció-esetleges-zavarainak-kezelését,-azt,-hogy-egy-szituációban-nem-minden-az-ő-akaratuk-szerint-történik.

A-gyermeki-gondolkodás-nem-mennyiségileg,-hanem-minőségileg-különbözik-a-felnőttektől,-és-ebből-fakadóan-más-a-gyermek-világképe-is.-A-beszéd-és-az-értelmi-rész-funkciók-fejlődésének-következtében-a-gyermek-száma-ra-rendkívül-meg-nő-az-elérhető-és-tárolható-információ-mennyisége.-A-hatéves-korú-gyermekek-mindenre-megtaníthatók.-javul-a-finommotoros-koordináció,-a-rajz-és-írás-készség.

Piaget-szerint-a-gyermek-gondolkodásának-ekkor-i-jellemzője-az-egocentrikus-gondolkodás.-Az-egocentrikus-gondolkodásra-utal-az-egocentrikus-beszéd,-az-óvodások-hosszú-monológjai,-önmaguknak-szóló-hangos-vagy-motyogott-történeteik.-k-ésőbb-a-gyermek-száma-ra-tudatos-sá-válik-a-különbőség-a-másokkal-közölt-gondolat-és-a-saját

magának-közölt-gondolat-között.-A-prelogikus,-műveletek-előtti-gondolkodás-még-képi-gondolkodás.-A-még-érzékletes-tulajdonságokat-viselő-szimbólum,-az-előfogalom-szerpel-a-gyermek-gondolkodásában,-amelynek-jellegzetessége,-hogy-félúton-van-a-fogalom-általánossága-és-az-alkotóelem-egedisége-között-(Piaget-1993).

A-gyermek-tudja,-hogy-neki-melyik-a-jobb-keze,-de-a-vele-szemben-ülőnél-már-eltéveszti,-mert-sem-társadalmilag,-sem-geometriailag-nem-képes-más-szempontra-helyezkedni.-A-4-5-éves-gyermek-az-egocentrikus-gondolkodás-miatt-nem-tud-elegendő-információt-közölni-egy-másik-személlyel,-ha-az-adott-személy-nem-látja-azt,-amit-a-gyermek,-vagyis-nem-részese-annak-a-szituációnak,-amelyben-a-cselekvés/történet-lezajlik.-ezeket-fejleszthetjük-az-iskolában-a-különböző-nézőpontból-alkotott-szövegekkel.

A-gyermek-nyelve-a-közösségben,-kölcsonös-beszédtevékenységben-fejlődik.-lényeges-a-másik-fél-szerepe--nevezzük-gondozónak,-anyának,-szülőnek--,-az-anya-nyelvi-viselkedése-meghatározó.-A-gyermek-szülő-viselkedésben-nagy-különbségek-tapasztalhatók-a-különböző-kultúrákban.-A-legélesebb-a-különbség,-hog-beszélgetnek-e-a-gyermekkel-vagy-sem,-ez-utóbbi-esetben-a-gyermek-spontán-megfigyeléssel-sajátítja-el-a-nyelvet.-Az-iskolában-a-tanár-beszéde,-beszédiviselkedése,-a-tanár-diák-interakció-a-fontos-tényező.

A-gyermeknyelvi-szakirodalom-megállapítása-szerint-6-7-éves-kor-táján-már-nem-tapasztalhatunk-lényeges-változásokat-a-gyermek-nyelvnek-kialakulásában,-a-szókincs-természetesen-bővül,-a-mondatszerkesztés-finomodik.-lényeges-viszont-hat éves-kor-táján-a-nyelvi-tudatosság-kialakulása,-sőt-a-nyelvi-tudatosság-legmagasabb--legnehezebb,-mert-tisztán-formális--szintjének,-a-fonématudatnak-a-kialakulása.-A-szakirodalom-a-nyelvi-tudatosság-kibontakozásában-a-következő-fokozatokat-állapítja-meg: szótagolás,-mondatok-felismerése,-az-alanyi-és-az-állítmányi-rész-elkülönítése,-a-szavak-és-a-szóelemek-felismerése,-végül-a-szó-hangjainak-analizálása-(a-szó-elején,végén,-szeriálisan,-pozicionálisan).-A-gyermek-nyelvi-tudatossága-teszi-lehetővé-az-olvasás-és-az-írás,-majd-a-nyelvtan-és-szinte-minden,-az-anyanyelvi-oktatással-kapcsolatos-terület-(szövegértő-olvasás,-fogalmazás)-tanítását-(A.-j. ászó-2006,-221.-p.).

4.-A-szövegértés-fejlesztése. A-szövegértést-az-anyanyelvi-kompetencia-legfontosabb-területei-között-tartjuk-számon,-amelynek-a-fejlesztése-már-jóval-az-iskoláskor-előtt,-a-kisgyermekkorban-elkezdődik.-A-kompetenciák-elsősorban-természetes,-interaktív-módon-fejlődnek,-és-ez-a-fejlődés-nem-egyszerűen-kumulatív-gyarapodás,-hanem-inkább-„erősödés”-jellegű.-Az-olvasni-nem-tudó-gyerekeknek-már-vannak-tapasztalataik-„írott”-szövegekkel,-hiszen-nézegetik-a-képeskönyvek-képeit,-felismernek-plakátokat,-reklámszövegeket.

A-szöveg-általános-megközelítésben:-nyelvi-vagy-általában-nyelvi-jellegű-kommunikációs-egység.-Az-emberi-kommunikáció-során-a(z)-beszélő/író-valamilyen-ismeretet-közöl-a(z)-hallgatóval/olvasóval,-meg-kívánja-őt-győzni-valamiről,-valamilyen-cselekvésre-készíti,-valamilyen-érzelmet-fejez-ki,-térben-és-időben-jól-körülhatárolható,-szerkezetileg-és-jelentésben-(tartalmilag)-viszonylagosan-lezárt-nyelvi-produktum-(Tolcsvai-2003).

4.1.-A-szövegértés-fogalma-és-helye-a-Nemzeti-alapntervben. A-szövegértés-fogalmát-már-sokféle-elméleti-és-gyakorlati-tanulmány-meghatározta-(A.-j. ászó-2003;-Gósy-2008;-Horváth-2006;-I. aczkó-2007,-2008;-Tóth-2006.).-ezek-alapján-a-szövegértést-általánosan-a-szövegbe-kódolt-üzenet-rekonstruálásaként-határozhatjuk-meg.-A-szövegértés-megvalósulhat-olvasással-vagy-hallott-szöveg-befogásával.-Mindkettő-olyan-folyamat,-amelyet-a-diáknak-el-kell-sajátítania,-azaz-meg-kell-tanulnia.-A-szövegértés

fejlesztésének-igénye-ma-minden-szövegtípust-érint,-és-magában-foglalja-a-kritikai-és-a-kreatív-olvasás-képességének-fejlesztését,-beleértve-a-valós-és-a-virtuális-csatornákon-keresztül-felfogott-jelek-befogadását,-értelmezését-és-megválaszolását-is.

A-szövegértés-a-beszélt,-valamint-az-írott-szövegek-megértése,-felhasználása-és-a-rájuk-való-reflektálás-annak-érdekében,-hogya-az-egyén-elérje-céljait,-fejlessze-tudását,képességeit,-és-hatékonyan-vegyen-részt-a-mindennapi-életben-(vári-és-mtsai-2003).-„Az-egyén-folyamatosan-fejlődő-szövegértési-és-szövegalkotási-tudása-teszi-lehetővé-azt,-hogyonállón-és-másokkal-együttműködve-képes-legyen-a-verbális-és-nem-verbális-kommunikáció-kódjainak,-kapcsolatainak,-tényezőinek-azonosítására,-tudatos-alkalmazására,-a-különböző-szövegek-megértésére,-elemzésére,-kritikai-feldolgozására.-Mindezek-birtokában-alkalmassá-válik-a-másodlagos,-átvitt-kifejezőmódból-adódó-jelentések-felismerésére,-reflexiójára-és-arra,-hogya-saját-szövegek-alkotása-során-maga-is-éljen-velük.-A-szövegek-önálló-megalkotásában-képes-megfelelni-a-beszédhelyzetet-és-hallgatóságot-figyelembe-vevő,-az-alkotói-szándékból,-az-olvasók-igényeiből-és-a-különböző-szöveg-műfajok-normáiból-fakadó-erkölcsi,-esztétikai-és-kulturális-elvárásoknak.”-(Nat-2012)

A-2012-es-Nat-világosan-képviseli-a-kompetenciaszemléletet,-műveltségterületenként-az-általános-fejlesztési-feladatok-meghatározásakor-a-feladatokat-ismeretek,képességek-és-attitűdök-szerveződésekként-mutatja-be.-A-műveltségterületek-vizsgálata-során-kiderült,-hogya-egyesek-(anyanyelv,-művészetek,-matematika,-ember-és-társadalom)-a-kommunikációt-tudatosan,-tervezetten,-szakszerűen-fejlesztik.-Mások-spontán-módon-fejlesztik-a-kommunikációt-(ember-és-természet,-sport),-míg-némelyek-gyengébben-teljesítenek-(idegen-nyelv,-ember-és-társadalom)-vagy-minimalizálják-a-kommunikációs-fejlesztést-(Földünk-és-környezetünk,-életvitel,-informatika).-A-kommunikációs-kompetencia-fejlesztésének-vizsgálata-során-kiderült,-hogya-az-attitűdbeli-komponens-készletek-alulreprezentált-elemek,-a-műveltségterületek-közül-csak-az-anyanyelv-és-a-művészetek-szentelnek-nekik-kitüntetett-figyelmet-(szöke-Milinte-2012).

4.2.- Nemzetközi- mérések- a- szövegértés- területén. A- PisA- felmérésekben (Programme-for-international-student-Assessment,-a-világ-legfejlettebb-országait-tömörítő-oecd-megbízásából-készített-felméréssorozat,-amely-a-tizenöt-éves-diákok-olvasási-szövegértési- készségeit,- matematikai- és- természettudományos- kompetenciáját-méri)-a-feladatsorok-nem-a-lexikális-tudást-kéri-számon,-hanem-azt,-hogya-a-középiskolások-tudják-e-a-gyakorlatban-alkalmazni-a-tanultakat.-Azért-a-15-évesek-képességeit-mérik,-mert-ehhez-az-életkorhoz-köthető-az-alapképességek-elsajátítása.-ezek-a-fiatalok-a-munkaerőpiac-meghatározó-szereplői-lesznek-a-következő-időszakban,-így-a-mérési-eredmények-előre-jelzik-a-munkaadóknak-és-az-egyes-államoknak,-milyen-igényekkel-léphetnek-fel-az-adott-országban.-A-vizsgálatot-háromévente-ismétlik-meg,-Magyarország-1996-ban-csatlakozott.-Míg-2000-és-2006-között-a-magyar-tanulók-szövegértési-teljesítménye-változatlan-volt-(480-482),-2009-ben-Magyarország-(494-pont)-is-elérte-az-oecd-országainak-átlagteljesítményét.-Azonban-a-2009-es,-bizakodásra-okot-adó-eredmények-után-ismét-romlani-kezdték-az-eredmények,-a-legutóbbi-pontszámok-(488)-nem-érik-el-az-oecd-átlagot.-A-2012-es-szövegértés-eredményünk-nem-különbözik-szignifikánsan-sem-a-2000-es,-2003-as-és-2006-os-átlag-alatti,-sem-a-2009-es-átlagos-eredménytől.

A-2012-es-szövegértés-eredményét-a-távol-keleti-résztvevők-vezetik,-az-1-5.-helyen-kizárólag-egy-európai-ország,-az-egyébként-enyhén-gyengülő-teljesítményt-mutató

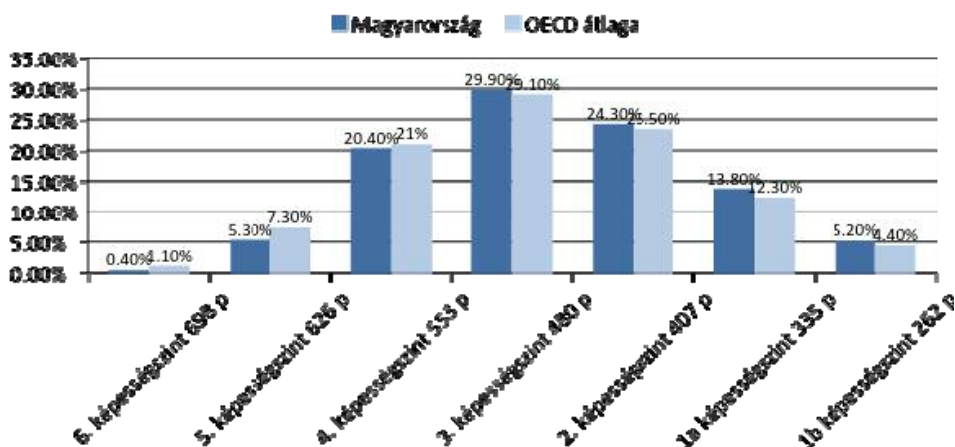
Finnország-található,-az-élmezőnyt-a-finneken-kívül-két-kínai-metropolisz,-sanghai-és Hongkong,-valamint-szingapúr,-japán-és-korea-alkotja.

A-közép-európai-országok-csoportjában-két-magasan-átlag-felett-teljesítő-oktatási rendszert-találunk,-l-engyelországot-és-Észtországot,-518-és-516-pontos-átlageredménnyel.-Az-egyetlen-átlagos-teljesítményű-közép-európai-állam-Csehország-(493). Magyarország-eredményétől-nem-különbözik-szignifikánsan-olyan-közép-európai-vagy az-eu-hoz-2004-ben-csatlakozott-országok-eredménye,-mint-Ausztria-(490),-l-ettország (489)-és-Horvátország-(485),-viszont-átlag-alatti-és-a-magyar-diákokénál-szignifikánsan gyengébb-szlovénia-(481),-l-Itália-(477),-s-szlovákia-(463),-s-serbia-(446)-vagy-r-ománia (438)-átlagpontszáma.

A-Pisa A-vizsgálat-magyarországi-tizenkét-éve-alatt-a-leszakadók-aránya-2%-kal-csökkent, a-kiválóak-aránya-pedig-0,3%-kal-nőtt,-ezek-azonban-nem-szignifikáns-változások,-így-biztató-tendencia-ezen-adatok-alapján-nem-írható-le.-A-közép-európai-államok-közül-ugyanakkor-érdemes-kiemelni-Csehország-és-Németország-eredményét,-ezekben-az-oktatási rendszerekben-a-leszakadók-aránya-16,9-és-14,5%-ra-csökkent-az-idők-folyamán.

egy-oktatási-rendszer-számára-a-kiváló-diákok-aránya-is-fontos-mérőszám,-ezt-a réteget-az-5.-szint-és-afelett-teljesítő-tanulók-képviselelik.-Az-oecd-ben-a-kiválóan-teljesítő-tanulók-aránya-átlagosan-8,4%,-ami-szembeállítva-a-minimumalattiak-16,7%-os arányával-önmagában-nem-szívderítő-adat.-Magyarország-eredménye-5,7%,-szemben a-leggyengébbek-19%-ával,-ami-a-legjobbakkal-számának-több-mint-háromszorosa.

japánban-a-tanulók-18,5%-a-éri-el-legálább-az-5.-szintet,-koreában,-Új-zélandon, Finnországban,-Franciaországban,-kanadában,-belgiumban,-Ausztráliában,-írországban,-l-iechtensteinben-és-Norvégiában-pedig-a-tanulók-több-mint-10%-a-teljesít-kiválóan.-A-magyar-diákok-képességitervalluma-(a-leggyengébb-és-a-legjobb-10%-közötti távolság)-240-képességiterv,-ami-statisztikailag-nem-különbözik-az-oecd-országok átlagos-megfelelő-értékétől-(242-képességiterv)-ez-a-mutató-az-évek-során-alig-változott,-a-Pisa A-mérések-mindegyikében-240-pont-körül-ingadozott:-ebből-a-szempontról a-magyar-tanulók-eloszlása-nem-változott.

A magyarországi eredmények és OECD-átlagok összehasonlítása a különböző képességi szinteken (A Pisa2012 összefoglaló jelentés II. táblázata alapján)

A-PisA2012-szövegértésmérésnek-nem-volt-olyan-részt-vevő-oktatási-rendszere,-amelyben- a lányok- eredménye- ne- multa- volna- felül- a fiúké.- Az- o eCd-országokban- ez- a különbség- átlagosan- 38- pont- a lányok- javára,- ami- fél- képességszintnyi,- mintegy- egy iskolaévnyi- előnyt- jelent.- A legkisebb- különbségeket- az- élen- lévő- országok- közül- kína (sanhaj,-Hongkong),-japán- mutatja,-de- meglepetésként- olyan- országokat- is- találunk itt,- mint- Albánia,- kolumbia,- Peru- és- Chile.

A- fiúk- és- a- lányok- eredménye- közötti- különbség- Magyarországon- már- már- hagyományosan- megegyezik- az- o eCd- országokban- átlagosan- tapasztalható- különbséggel.- A 2000-es- mérésben- a- lányok- átlagosan- 32- ponttal- voltak- jobbak,- mint- a- fiúk,- 2012-ben pedig- 40- nel.- A- számszerű- különbség- ellenére- nincs- szignifikáns- különbség- a- két- érték között,- azaz- a- fiúk- és- a- lányok- teljesítménye- közötti- különbség- az- elmúlt- hosszú- évtized során- gyakorlatilag- semmit- sem- változott.- Érdekes,- hogy- az- élvonalbeli- Finnország (átlageredmény:- 524- pont)- esetében- a- fiúk- és- a- lányok- eredménye- közötti- különbség: 62- pont,- majdnem- kétszerese- a- magyarországi- adatoknak.

A-PisA2009-ben- jelent- meg- mérési- területként- először- a- digitális- szövegértés.- Akkor 19- ország- vett- részt- ebben- a- tesztelésben.- A- PisA2012-ben- a- digitális- szövegértés továbbra- is- jelen- van,- népszerűsége- növekedett,- ebben- a- ciklusban- az- összes- résztvevő- száma- 32-re,- az- o eCd- országok- száma- pedig- 23-ra- emelkedett.- Az- élen- elsősorban a- távol- keleti- és- angolszász- résztvevők- végeztek,- az- egyetlen- más- kategóriába- tartozó oktatási- rendszer- az- 1- 10.- helyezési- tartományban- Észtország- átlagos- teljesítményt nyújtott- (495- 500)- olaszország,- Németország,- Portugália- és- a- skandináv- államok. oktatási- rendszerünk- eredménye- az- átlag- alattiak- közé- tartozik- a- 450- képességponttal.- A- közép- európai- térségből- Ausztria- (480),- l- engyelország- (477),- s- szlovákia- (474)- és szlovénia- (471)- is- megelőz- bennünket.

Érdekes- megnézni,- mit- mutat- a- tanulók- teljesítménye- a- digitális- és- a- nyomtatott- szövegértésben.- ebben- a- mérésben- az- origó- d- ánia- mutatja,- mindkét- vizsgálatban- o eCd- átlagot- mutat- a- teljesítménye,- s- nincs- számottevő- különbség- a- két- vizsgálat- eredményei- között.- A- legnagyobb- különbségeket- s- zingapúrban- mérték- a- digitális- szövegértés (25- pont)- illetve- l- engyelországban- (41- pont)- a- nyomtatott- szövegértés- javára. Magyarország- esetében- mintegy- fél- képességszintnyi- (38- pontos)- különbség- van- a nyomtatott- szövegértés- javára.- sajnos,- hazánk- eredménye- a- 2009-es- első- adatfelvételez- képest- minden- tekintetben- gyengült.- átlagpontszámunk- szignifikánsan- (18 képességponttal)- csökkent,- a- legalább- 2.- szintet- elérő- tanulók- aránya- szintén- csökkent 73%-ról- 67,5%-ra,- és- a- nyomtatott- és- digitális- szövegértési- teljesítmény- közötti- „szakadék”- 26- képességpont- ról- 38- képességpont- ra- nőtt- (balázi- etc.- 2013).

A- szövegértés- sikerét- több- tényező- is- befolyásolja:- a- megfelelő- olvasástechnika,- a világról- való- háttérismeretek,- a- szöveg- nehézségi- foka,- a- szövegtípusok- ismeretének foka- (formai,- tartalmi- viszonyok),- a- kontextus- elemzése,- a- címzettek- felismerése,- a kommunikációs- cél- mérlegelése,- a- kódváltás- problémája.- A- szövegértés- mikrokészségei- fokozatosan- elsajátíthatók:- mozgósítható- a- háttértudás,- képes- megérteni- a- szöveg egésze- és- a- részei- közötti- összefüggést.- A- problémamegoldó- képességük- is- fejlődik azáltal,- hogy- az- ismeretlen- jelentésű- szavakat- is- képesek- „megfejtetni”.- ezeken- a- tényezőkn- kívül- szövegértést- befolyásolja- még- az- információfeldolgozás- menete:- az- információ- érzékelése,- felvétele,- az- információ- tárolása,- az- információval- való- műveletek végzése,- az- információ- visszakeresése,- az- információ- továbbítása.- A- szövegértés- sike-

ressége-függ-a-szövegértési-műveletek-végzésének-képességétől.-Az-információ(k)-vizszakeresésének-nehézsége-függ-az-információk-számától,-kapcsolódásuk-módjától,-az elhelyezkedésüktől,-a-köztük-lévő-hasonlóságtól,-a-szöveg-bonyolultságától.-A-szöveg-beli-összefüggések,-kapcsolatok-felismerését-különböző-típusú-kommunikátumokban befolyásolja-a-szöveg-hossza,-összetettsége,-a-téma-ismertsége-vagy-újszerűsége.

5.-A-hátrányos-helyzet-és-a-nyelvi-hátrány.-Mai-civilizációnk-elképzelhetetlen-az-írásbeliség-és-az-olvasás-képessége-nélkül,-ez-a-képesség-létszükségletté-vált-az-egyen társadalmi-beilleszkedésében.-Ha-ez-a-folyamat-megreked,-az-olvasási-képességgel nem-rendelkező-társadalmi-réteg-a-szubkultúrába-szorul.

Az-eltérő-szocioökonómiai-helyzetű-családok-gyermekei-a-nyelvhasználat-szempontjából-egyaránt-lehetnek-hátrányos-helyzetűek.-egy-jó-anyagi-körülmények-között élő-gyermek-is-kerülhet-nyelvi-hátrányba,-ha-például-diszfunkciós-családi-szocializációban-él,-vagy-magányosan-rengeteg-számítógépes-játékon-játszik.-A-valóságban-a-szegényebb-családok-gyermekeinek-nyelvi-szocializációs-szintje-jellemzően-gyengébb.-A-hátrányos-helyzet-és-nyelvi-szocializáció-kapcsolatára-a-kölcsönös-oda-vissza-hatás-jellemző,-a-társadalmi-hátrányok-egy-része-közvetlenül-vagy-közvetetten-nyelvi-kommunikációs-gyökerű.-Az-iskolákban-dolgozó-pedagógusok-attitűdjének-változásához-olyan ismeretekre-van-szükség-a-különböző-kultúrájú,-társadalmi-státuszú-családokról,-amelyek-segítenek-a-hétköznapi-tapasztalatok-értelmezésében,-feldolgozásában. Napjainkban-a-pedagógusok-körében-számos-esetben-leegyszerűsítő-magyarázatokkal,-sztereotípiákat-tartalmazó-értelmezésekkel-találkozunk,-amikor-a-hátrányos-helyzetű-roma-és-nem-roma-gyermekek-iskolai-helyzetéről-esik-szó.-Ahhoz,-hogy-a-hátrányos-helyzetű-gyermekek-fejlődését-a-pedagógusok-professzionálisan-tudják-segíteni, érteniük-kell-a-családok-szociális-helyzetéből-és/vagy-kultúrájából-fakadó-különbözőségeket.-különösen-fontos,-hogy-a-tanárok-értsék,-milyen-nehézségeket-jelent-a-szegény-családok-gyermekeinek-az-iskolai-követelmények-teljesítése.

A-nyelvi-hátrány-kommunikációs-problémát-jelent,-amely-gátolja-a-személyiségfejlődést,-a-társadalmi-érvényesülést,-és-amelynek-a-háttérében-külső,-társadalmi-kulturális,-szocializációs,-anyag-okok-állnak.-A-nyelvi-hátrány-azt-jelenti,-hogy-az-adott-beszéd-helyzetben-nem-állnak-az-egyen-rendelkezésére-a-nyelvhasználati-eszközök-azon-a-fokon,-amely-a-sikeres,-hatékony-nyelvi-kommunikációt-garantálja.-A-hátrányos-nyelvhasználat-bizonyos-kommunikációs-helyzetekben-inkompetens,-nem-felel-meg-az-adott-nyelvi-szituációs-stílusnak.-Az-egyénnek-nincs-lehetősége-a-nyelvi-kommunikációs-készségeinek-kifejlesztésére,-nyelvhasználata-eltér-a-társadalom-mintaadó-csoportja-által elvárt,-normaként-elfogadott-nyelvhasználatától,-például-tanulóként-nem-felel-meg-az-oktatási-rendszer-nyelvhasználati-elvárásainak-(bartha-2007).-A-hátrány-és-a-hiány szó-jelentéstartalmának-bizonyos-szegmentumai-alapján-közel-állnak-egymáshoz.-A-hiány('valaminek-a-meg-nem-léte,-ill.-a-szükségese-nél-kisebb-mennyiségben-v.-mértékben való-megléte')-miatt-hátrányba-kerülhet-a-nyelvhasználó,-a-hátrány('kedvezőtlen-helyzet,-ebből-adódó-baj')-miatt-hiányt-szenvedhet-a-nyelvhasználó.-A-két-irány:-hátrány→hiány,-hiány→hátrány-szinte-összefonódva-jelentkezik-elsősorban-a-tanulók,-diákok anyanyelvi-kultúrájában,-illetve-kulturálatlanságában.

bernstein-szocializációelmélete-szerint-a-társadalmi-hátrány-a-nyelvi-hátrány-révén újratermelődik.-elméletének-ezt-a-tételét-a-kétféle-kódról-szóló-hipotézisével-támasztotta-alá:-*korlátozott és-kidolgozott kód*-különb-él.-A-*korlátozott nyelvi kód*-szituációk-

hoz-erősen-kötődő-nyelvhasználati-mód,-elegendő-rájuk-utalni-mutató-névmásokkal-(pl. *ott azt, ilyenre, eddig, arra, ennyivel* stb.).-Az-ingerszegény-környezetben,-családban nevelkedő-gyerekek-ilyen-„korlátozott”-nyelvi-kódot-sajátítanak-el.-A-családban-nem-okoz-semmiféle-kommunikációs-zavart,-de-az-iskolában,-a-tanórán-vagy-egyéb-nyilvános-kommunikációs-helyzetben-már-nem-elegendő.-A-korlátozott-nyelvi-kód-jellemzői: az-egyszerű-mondatszerkezet,-a-rövid-mondatok-halmozása,-az-árnyalt-megfogalmazás hiánya,-a-szegényes-jelzőhasználat,-a-szaggyatottság-(szünetek,-nyökögés),-befejezetlen mondatok.

A-kidolgozott nyelvi kód képessé-teszi-a-gyerekeket-„verbális-tervezésre”,-tudják, hol,-mikor,-kivel,-hogyan-kell-beszélni.-Ha-az-iskola,-illetve-a-tömegkommunikációs-eszközök-segítségével-a-gyerekek-nem-térnek-át-időben-a-„kidolgozott”-kódra,-akkor-az ismeretszerzési-lehetőségeik-beszűkülnek.-Nyelvi-korlátok-miatt-nem-értik-a-magyarázatotkat,-csak-részben-fogják-fel-az-olvasott-információkat,-nehezen,-hiányosan-tudják elsajátítani-a-különböző-szakmai-ismereteket.-A-kidolgozott-nyelvi-kód-jellemzői:-képesek-élményeikről-úgy-beszámolni,-hogy-az-a-kívülálló-száma-ra-is-érthető-legyen,-ismerik-az-ok-sági-viszony-kifejezésének-nyelvi-eszközeit,-bonyolultabb-mondattípusokat használnak,-kifejezőeszközök-változatosabbak,-megfogalmazásuk-pontosabb,-beszédük-kevésbé-töredezett,-jobban-követik-a-nyelvi-normát.

A-szövegértés-tanításának-meghatározó-összetevője-a-szöveg-jelentéstani,-valamint logikai-struktúrájának-és-e-struktúra-formalizálható-elemeinek-felfedeztetése-és-tudatosítása.-Az-olvasásmegértéssel-foglalkozó-korszerű-szakirodalom-egybehangzóan-állítja,-hogy-a-feladat-nem-egyszerűen-az-algoritmizált-képességfejlesztés-(megértési-probléma-kiemelése,-részkompetencia-fejlesztése,-pl.-ok-okozat,-összehasonlítás-megkülönböztetés,-általánosítás-és-alátámasztó-részletek-stb.).-ehelyett-az-olvasási-stratégiák-kialakítására-kell-törekedni,-amibe-beletartozik-a-stratégiaválasztás-képessége-és más-hasonló-metakognitív-és-önreflexív-tudások-és-kompetenciák-összessége-is.

A-nyelvi-hátrány-és-nyelvi-hiány-kapcsolata.-A-nyelvi-tudatosság-a-nyelvre-irányuló-analizáló-képesség,-mely-a-kogníció-és-a-metakogníció-közt-helyezhető-el.-Ösztönös-tevékenység,-amelyben-a-nyelvre-irányul-a-figyelem.-A-gyermekekben-fokozatosan-alakul-ki,-és fokozatai-figyelhetők-meg.-A-kisgyerek-először-a-szótagokat-veszi-észre,-majd-a-mondatokat,-a-mondat-nagyobb-egységeit,-a-szavakat,-a-szavak-alkotórészeit,-legvégül-azt,-hogy-a-szavak-hangokból-állnak.-I-egkésőbb-a-hangok-sorrendjének-a-megfigyelése-alakul-ki.-A-nyelvi-tudatosság-kialakulásának-lényege-a-nyelvi-jel-természetének-a-felismerése,-a-jelentés-és-a-forma-szétválasztása.-k-ülönös-jelentősége-van-az-összehasonlítás-gondolkodási-műveletének,-valamint-a-morfémák-megfigyelésének.-A-jelentés-és-a-forma-szétválasztása-azért-fontos,-mert-a-fonématudat-kialakulása-a-formára--a-hangsorra--való-figyelemváltást-jelenti.-Az-a-gyerek,-akivel-keveset-beszélgetnek,-ebben-a-folyamatban retardált-lesz.-Azt-a-gyereket-lehet-megtanítani-olvasni,-amelyikben-ez-a-képesség-kialakul,-ezért-a-nyelvi-tudatosság-fejlesztése-a-képességfejlesztés-igen-fontos-területe. Mindez-összefügg-az-olvasás-szemiotikai-megközelítésével,-nyilvánvalóan-annak-a-gyerekeknek-kezd-a-nyelvi-tudatossága-kibontakozni,-akinek-élénk-kapcsolata-van-környezetével,-akinek-lehetősége-van-környezete-megfigyelésére,-a-dolgok-összehasonlítására,-aki „megtanul-olvasni-a-környező-világ-jeleiből”,-akivel-sokat-beszélgetnek.

A-különböző-eredetű-hátrányok-négyféle-hiányt-okozhatnak:-értelmit-(kognitív),-érzelmit-(emocionális,-mentális),-gyakorlatit-(pragmatikai)-és-nyelvjárást-vagy-regionálist.

5.1.-Értelmi-(kognitív)-hiány.-általában-az-anyanyelvi,-valamint-a-kommunikatív-kompetencia-hiányát-jelenti.-A-tanulók-szókincsük-legnagyobb-részét-a-tanulás-során-sajátíthatják-el,-ez-szándékos-és-*direkt forma*,-de-legalább-ugyanilyen-nagy-részben-kellene-megszerezniük-spontán,-*indirekt módon*:-az-otthoni,-családi-beszélgetések-során, amelyek-általában-a-világról-való-tudást-bővítenék,-ez-szorosan-összefügg-a-harmadik hiánnyal,-a-pragmatikaival.

5.1.1.-Az-értelemi-hiány-okai:-a-gyerek-már-diákkorában-megszokja,-hogya-az-ismeretért-nem-kell-megküzdeni,-készen,-tálcán-kapva-jó-és-könnyű-(kötelező-olvasmányok videón).-A-szókincsbeli-hiány-miatt-nem-tudja-értelmezni-az-olvasottakat:-a-tanár-vagy a-szülő-saját-szociokulturális-háttéréből-indul-ki,-nem-is-feltételezi,-hogya-bizonyos-szavakat-a-tanuló-nem-ért-(*szalajt, tisztaszoba*).-Gyorsan-változik-a-világ,-meglepő,-hogya diákok-mely-szavaknak-nem-tudják-a-jelentését.

A-szövegértés-egyéni-fejlesztéséhez-fel-kell-tárni-a-megértési-deficiteket,-a-megértési-elakadás-típusait,-helyeit.-Mindaddig,-amíg-olvasástechnikai-problémákkal-küzd-a-gyerek,-nem-képes-a-tartalomra-figyelni.-A-felnőtt-globális-olvasása-automatizmusra épül.-Nem-vesszük-ugyanis-észre-a-betűk,-a-szótagok-dekódolását,-mert-automatikusak,-pedig-léteznek.-Az-automatikus-dekódolás-szükséges-mind-a-folyékony-olvasáshoz,-mind-a-szövegértéshez.

A-gyakorlott-ember-simán,-gördülékenyen-végzi-az-olvasást-mint-komplex-tevékenységet,-az-egyszerűség-látszatát-keltve.-Hasonló-automatizmuson-alapuló-tevékenységek:-a-kerékpáros-egyenletesen-hajt,-a-zongorista-ujjai-egyenletesen-peregnek,-a-gyakorlott-olvasó-egyenletesen-olvas,-nem-akadozik.-Az-eredmény-egyenletesnek-tűnik,-de mögötte-sokféle-tevékenység-és-időzítés-van.-Mind-a-kerékpáros,-mind-a-zongorista-sok apró-mozgást-végez.-Az-olvasó-szeme-megszakításokkal,-ugrásszerűen-mozog,-majd meg-megáll,-olykor-vissza-visszatér-régebbi-helyekre.-Az-agyban-lezajló-olvasási-folyamat-kapcsolatban-van-a-szem-mozgásával:-a-megállások-(fixációk)-alatt-történik-a-dekódolás,-az-információ-felfogása.-A-folyamatos-olvasás-során-ezeket-a-mozzanatokat nem-érzékeljük.-A-percepció-s-egységek-nagysága-a-gyakorlottsággal-párhuzamosan növekszik.-A-kezdő-szótagol,-azután-szavanként-olvas,-s-fokozatosan-képes-a-nagyobb egységek,-a-szószerkezetek-átfogására.-A-gyakorlott-olvasó-egységeket,-azaz-szólamokat-(szószerkezeteket)-olvas:-követi-az-élőbeszéd-megformálását.

olvasáskor-egyfajta-készenléti-állapot-is-jellemző,-a-jövőbeli-események-anticipációja,-vagyis-az-előrevételezése.-A-teniszzjátékos-is-megpróbál-partnere-mozdulataiból következtetni,-hova-érkezik-a-labda-a-következő-másodpercben.-A-gyakorlott-olvasóban is-hasonló-elvárások-és-következtetések-működnek-minden-nyelvi-szinten.-A-gyakorlott olvasó-nem-böngész-végig-az-egész-szóalakat,-megelégszik-az-első-3-4-betű-dekódolásával.-A-kezdőnek-végig-kell-mennie-az-egész-szóalakon.-ennek-az-oka,-hogya-gyakorlott-olvasó-ismeri-az-adott-nyelv-hangkapcsolódási--fonotaktikai--szabályait, tapasztalatból-tudja-a-lehetséges-kombinációkat.-Ha-mégsem-illene-bele-a-dekódolt szó-az-adott-szöveggörnyezetbe,-visszatér--ezt-jelzi-szemmozgásának-regressziója--, és-olvasási-stratégiája-áttér-a-silabizáló-módszerre,-másodszor-gondosan-dekódol. Hasonló-a-helyzet-a-szószerkezetek,-a-mondatok-vagy-a-szövegegész-szintjén-is:-a-címet-elolvastván-például-következtethetünk-a-tartalomra,-tehát-egy-gyakorlott-olvasónak-elvárásai-vannak-a-szöveg-tartalmát-illetően.-ez-vázlatos,-általános-kép,-a-helyzet bizonytal- változik-nyelvenként,-kultúránként-stb.-Az-agglutináló-magyar-nyelvben-a

lényeges-grammatikai-információk-a-szóvégeken-vannak-képzők,-jelek,-ragok-formájában,-ezért-a-szóalak-végigolvasása-nagyon-is-fontos-és-szükséges;-a-gyakorlott-olvasónak-azonban-a-toldalékokkal-kapcsolatban-is-lehetnek-hipotézisei,-például-ismeri-a-lehetséges-vonzatokat.

A-szómegértési-deficitek-közé-sorolhatjuk-a-szóolvasási-nehézségből-adódó-megértési-elakadást,-amikor-a-hosszú-szó-kibetűzése-elvonja-az-energiát-a-jelentésteremtéstől.-A-szókincsismeret-vagy-az-adott-világdarabra-vonatkozó-háttérismeret-hiányából-is-fakadhat-megértési-deficit.-előfordul,-hogy-az-ismeretlen-szót-azért-nem-érti-a-diák,-mert-a-kontextusból-való-következtetés-képességével-nem-rendelkezik.-de-az-is-lehetséges,-hogy-a-kontextus-annyi-ismeretlen-elemet-tartalmaz,-hogy-az-ismert-és-az-ismeretlen-elemek-aránya-gátolja-a-szójelentés-következtetését.

5.1.2.-Az-értelmi-hiány-megszüntetésének-módszerei.-A-tanórák-ráhangolódási-időszakában-fontos-az-olvasandó-szövegek-kulcsszavainak-értelmeztetése-(korántsem-új-keletű-módszer-ez,-a-nyelvi-szövegmagyarázatot-a-franciák-*explication de texte*-nek-nevezik,-s-a-francia-diákok-száma-ra-ez-megszokott,-mindennapi-házi-feladat).-A-szókincsbeli-hiánynál-is-nagyobb-gondot-okoz-a-szöveg-implicit-tartalmainak-következtetése.-A-tanórák-jelentésteremtési-időszakában-szükséges-a-szöveghez-kapcsolódó-gondolkodtató-kérdések-megfogalmazása.

5.1.3.-A-tankönyvek-szövegének-értelmezése. A-tankönyvszerzők-és-néha-a-tanárok-is-hajlamosak-a-felfelé-igazodásra,-idomulásra:-a-tanító-„szakmai-megfontolásból”-felső-tagozatosok-anyagát-tanítja,-a-tanár-a-gimnáziumét,-és-így-tovább.-A-tankönyvszerzők-esetében:-a-nyelvezetet,-a-szakszóhasználatot-nem-a-korosztály-képességeihez-mérik,-hanem-a-saját-becsvágyukhoz,-s-itt-korántsem-csupán-az-idegen-szavakról-van-szó. „Amikor a fény ferdén hatol át két átlátszó anyag közös határfelületén, akkor terjedési iránya megváltozik” (Természetismeret-5.-o.).-A-mondat-értelmezését-nehezíti:-a-szakszavak-használata:-*határfelület, terjedési irány*,-valamint-a-szószerkeztelánc:-egy-mennyiség-és-három-minőségjelző-határozza-meg-az-alaptagot:-*két átlátszó anyag közös határfelületén*.

„Régen úgy mérték a légnyomást, hogy megnézték, a külső levegő milyen magas higanyoszlopot tud fenntartani, egy a felső végén bezárt csőben, ha annak nyitott vége higanyba merül” (Természetismeret-5.-o.).-A-mondatban-nehezíti-az-értelmezést:-a-viszonyítási-pontok-„kavalkádja”:-*külső, felső, alsó*,-s-ehhez-járul-még-a-két-jelző:-*bezárt, nyitott*. Mindezek-következtében-homályosak-és-foltszerűek-lesznek-az-ismeretek-a-világról,-nem-állnak-össze-kerek-egésszé.-Amikor-a-hosszabb-szerkezetek,-mondatok-nem-állnak-össze-a-lassú-olvasás-miatt,-a-kellő-olvasástempó-hiányából-adódik-a-szintagma-és-a-mondatértési-deficit.-ugyanide-vezethet-az-a-jelenség,-amikor-a-diák-a-bonyolult-birtokos-szerkezeteket-és-igeneves-bővítményeket-nem-képes-megérteni,-valamint-a-szó-vagy-szócsoport-mondattani-funkcióját,-beágyazottságát-nem-ismeri-fel,-és-így-jön-létre-a-megértési-deficit.-A-többszörösen-összetett--több-alá-és-mellérendelt-mondatból-álló--mondatok-szintén-nagy-nehézséget-jelentenek-a-diákok-száma-ra.

A-felsorolt-területek-mindegyike-befolyásolja-a-szövegértés-minőségét,-ill.-az-információfeldolgozás-szintjét.-ezek-ismerete-azért-fontos,-mert-ha-a-folyamat-bármelyik-komponense-hiányzik,-vagy-ha-nem-megfelelően-működik,-akkor-a-szövegértés-és-az-információfeldolgozás-sikertelen-vagy-nem-elég-hatékony.

5.2.-emocionális-(érzelmi)-hiány. A-mai-diákok-nagy-része-érzelmileg-zárkózott,-hiszen-a-technovilágban-a-house-party-nem-divat-az-érzelmi-megnyilvánulás.-A-szép-

irodalmi- művek,- főleg- azok- érzelmi- vonulatának- befogadására- kevesen- képesek. esetleg-szégyellik-is.-A-korábbi-szépirodalmi-művek-mai-nyelvhasználattól-eltérő-nyelve is-nehezebbi-a-megértést.-ezért-is-fontosak-a-világirodalmi-művek-újabb-fordításai.-A-régi magyar-irodalmi-művek-nyelvezetének-(balassi,-Csokonai,-berzsenyi,-kölcsy)-befogadásához-pedig-a-nyelvi-változás-(szókincs-és-jelentésváltozás)-folyamataival-is-meg-kell őket-ismertetni.

Az-emocionális-hiány-következtében-egy-szépirodalmi-mű-ballsztikus-ívét-követő tanár-lelkesezésével-kevésbé-tudnak-azonosulni.-ezek-a-diákok-nem-is-fogják-tudni, hogy-mit-jelent-az-ilyen-élmény,-az-elérzékenyülés,-netán-a-katarzis.-Az-öröm-többforrásúsága-szűnik-meg,-vagy-legalábbis-ez-teljesen-hiányozni-fog-életükből.-A-világ-érzelmi leképződése-nem-jelentkezik-bensőjükben,-lelkükben.-szűkebben-élik-meg-az-életüket. Nem-értik-Antigoné-önfeláldozását,-és-miért-megrendítő-sánta-Ferenc-Sokan-voltunk c. novellája.-A-stiláris-érzékenység-is-hiányzik-majd-ezek-következtében-a-tanulókból,-ami viszont-már-a-mindennapi-megnyilatkozások-irányítója-is-lehetne.

Az-érzelekm kifejezés-elsajátítására-szépirodalmi-szövegrészletek-elemzését-és--például-a-Magyar-szókincstár-segítségével--szókincsfejlesztéses-stilisztikai-gyakorlatokat végez-tethetünk.-A-társ-gondolatainak,-érzéseinek-legteljesebb-megértéséhez-használhatjuk-a-következő-mondatkiegészítéses-gyakorlatokat:

Értelek, az a bajod, hogy ...

Azt érzed, ...

Most úgy találod, ...

Most úgy látod, hogy ...

Ühüm, ... most nem találod a megoldást ...

Dühös (elkeseredett, szomorú, bizonytalan, tanácstalan stb.) vagy, mert ...

Azt gondolod, hogy ...

Elbizonytalanodtál, mert ...

Ühüm, ...nehéz ez a helyzet neked, mert ...

Azért vagy dühös, mert ... Jól értelek?

Jól értelek? Az fáj, hogy ...

Attól lettél ennyire mérges, hogy ...

Nagyon igazságtalannak érzed, hogy ...

Ebben a helyzetben tanácstalan vagy, mert ...

5.3.-Pragmatikai-(gyakorlati)-hiány. Az-általános-iskolában-szerzett-tudás-jelentős hányada-lexikális-jellegű,-ami-aztán-a-későbbiekben-elfelejtődik.-A-tanuló-az-információ-és-tudásszerzés-legfontosabb-eszközétől-fosztatott-meg-azáltal,-hogy-nehezen-vagy sehogy-se-boldogul-az-írott-szövegek-megértésével.-itt-szoros-a-kapcsolódás-az-első hiánnyal,-a-kognitív-hiánnyal.-A-nyelvi-kompetencia-megléte-még-nem-feltételezi,-hogy az-egyen-rendelkezik-a-kommunikatív-kompetencia-képességével-is.

dell-Hymes-a-70-es-évek-elején-a-Chomsky-nevéhez-fűződő-nyelvi-kompetencia fogalmát-kiegészítette-a-kommunikatív-kompetencia-fogalmával.-kutatásában-azt-a szabályrendszer-és-mentális-lexikont-vizsgálta,-amely-képessé-teszi-a-beszélőt-arra, hogy-végtelen-számú-megnyilatkozást-hozzon-létre,-a-hallgató-pedig-soha-nem-hallott megnyilatkozásokat-értsen-meg.-bár-ezek-nagyon-hasonlóak-a-különböző-emberek tudatában,-a-tényleges,-valóságos-interakciókban-nyelvhasználatuk-mégis-nagyon-eltér egymástól.-ezt-az-eltérést-pedig-egy-másik-kompetencia-okozza,-amely-a-társas-inter-

akcióban, -a beszédhelyzetben -a nyelvhasználat-irányításáért-felelős.- Hymes-szerint-a performancia-olyan-implicit-tudás,- amely-egyszerre-tartalmaz-nyelvi-(grammatikai)-és nyelvhasználati-vonatkozásokat.-itt-tehát-többről-van-szó,-mint-a-Chomsky-féle-performanciáról.-ennek-a-neve:-*kommunikatív kompetencia*. ez-az-egyénnek-az-a-képessége, amellyel-a-száma-ra-rendelkezésre-álló-grammatikailag-helyes-mondatokból-ki-tudja válogatni-és-aktuális-megnyilatkozássá-képes-alakítani-azokat,- amelyek-a-megfelelő szituációkban-a-viselkedést-meghatározó-társadalmi-normákat-is-tükrözik,- vagyis-a kommunikatív-kompetencia-esetén-a-nyelvről-való-formális-jellegű-tudás-kiegészül-a beszéd-irányítását-célzó-(pl.-fatikus,-konatív-jellegű)-tudással-(s zabó-G.-2006).

A-pragmatikai-kompetencia-a-biztosítéka-annak,- hogy-nyelvi-produktumaink (beszéd,-írás)-megfeleljenek-a-kommunikáció-céljának-és-körülményeinek.-A-szövegalkotói-és-befogadói-kompetencia-működése-réven-vagyunk-képesek-szövegműveket-és beszédműveket-létrehozni,-a-szövegalkotó-eszközöket-hatékonyan-alkalmazni,- illetve befogadói-szerepben-mindezeket-megfelelően-értelmezni.-A-szociolingvisztikai-kompetencia-szolgál-alapul-ahhoz,- hogy-a-társadalmi-viselkedési-normák-érvényesítésével hozzuk-létre,- értelmazzuk-a-legkülönbözőbb-szövegeket.-A-stratégiai-kompetencia működése-tesz-minket-alkalmassá-arra,- hogy-a-sikeres-kommunikáció-megvalósításához-adekvát-kommunikációs-formákat-válasszunk.

A-diákoknak-a-kommunikációs-terek-beszűkülése-miatt-igen-csekély-a-kommunikációs kultúrájuk.-ezen-elsősorban-drámapedagógiai-módszerekkel-segíthetünk,-azaz-meg-kell ismertetni-a-tanulókat-olyan-szituációkkal,-dokumentumokkal,- amelyek-ismerete-a-mindennapi-életben-szükséges.-így-már-a-pragmatikai-tudás-bővül-az-anyanyelv-segítségével.

5.4.- Nyelvjárási,- regionális-háttér-mint-nyelvi-hátrány.-A-nyelvjárási-környezetben szocializálódó-gyermekek-nyelvi-értelemben-hátránnyal-indulnak-köznyelven-szocializált-társaikkal-szemben,- mivel-az-iskolában-kezdetől-fogva-köznyelvi-produkciókat követelnek-meg-tőlük,-s-az-értékelés-során-kiderül,-hogy-számos-esetben-voltaképpen nyelvjárási-nyelvhasználatuk-miatt-kapnak-rosszabb-értékelést,-a-felsőbb-osztályokban rosszabb-jegyet.-Az-iskolába-lépő-gyerekek-nyelvérzéke-az-ún.-„környezetnyelv”-szabályai-szerint-működik.-A-nyelvjárási-környezetű-tanulóknak-az-iskolában-megkövetelt köznyelvi-(szó-és-írásbeli)-produkciói-természetes-módon-tartalmaznak-több-kevesebb nyelvjárásiasságot.-ezt-a-nyelvhasználatot-sok-esetben-a-tanítók-és-a-magyartanárok kezelendő-eseteknek-tekintik.

k utatások-kimutatták,-hogy-a-helyesírási-hibák-34%-a-a-diákok-nyelvjárási-háttérével függ-össze-(k iss-1999).-A-diákokat-nemcsak-a-köznyelv-minél-alaposabb-birtoklásához kell-segítenünk,-hanem-ezt-úgy-kell-tennünk,-hogy-közben-ne-bélyegződjék-meg-környezetük-nyelvjárási(as)-nyelvhasználat,-sőt-tudatosuljanak-annak-értékei,-szerepkörei. Úgy-kell-a-köznyelvi-nyelvhasználatot-megtanítani-a-nyelvjárási-háttérű-iskolásoknak, hogy-felnőttkorukban-a-környezethez-igazodó-nyelvi-változatot-tudatosan-használják, tudjanak-nyelvi-regisztert-váltani,-birtokában-legyenek-a-kódváltás-kompetenciájával.

A-kettősnyelvűség-kialakításának-módszerei:-hazai-és-külföldi-tapasztalatok-alapján ennek-a-legjobb-módja-a-köznyelv-kontrasztív-alapú,-a-tanulók-nyelvjárási-ismereteire támaszkodó-tudatosítás,-hiszen-a-köznyelv-ezen-tanulók-száma-ra-passzív-szinten-már jól-ismert-nyelvváltozat-(televízió,-rádió).-ennek-megvalósításához:-a-tanítók-nyelvjárási-köznyelvi-szópárokon-(alakváltozatokon)-gyakoroltatva-tudatosítanak-tanítványaikban-környezetük-nyelvhasználatának-és-az-írott-köznyelv-leggyakoribb-különbségeit.

5.5.-kétnyelvűség-mint-nyelvi-hátrány.-I anstyák-istván-kétnyelvű-beszélőközösség-nek-tekinti-az-olyan-közösséget,-„amelyben-a-napi-kommunikáció-során-két-önálló-nyelv-használatos.-Az-ilyen-közösségek-nem-minden-tagja-kétnyelvű,-mégis-tagjai-a-kétnyelvű-beszélőközösségnek.-egyrészt-azért,-mert-két-nyelv-használatának-szabályait-ők-is ismerik-(tudják,-milyen-beszédhelyzetben-lehet-magyarul-megszólalni,-s-milyen-beszédhelyzetben,-nyelvhasználati-szintéren-kell[ene]-a-többségi-nyelven),-másrészt-pedig-azért,-mert-ők-is-a-kétnyelvű-anyanyelváltozatot-beszélik,-mivel-ezt-sajátították-el-anya-nyelvként”.- (I anstyák-1993)

A-kétnyelvű-anyanyelváltozatot-beszélők-azok-a-kisebbségi-helyzetben-élő-kétnyelvű-beszélőközösségi-tagok-is,-akik-nincsenek-két-nyelv-birtokában,-de-az-anyanyelv-használatuk-mégis-magán-hordozza-a-kétnyelvűség-nyomait.-A-többségi-nyelv-bizonyos nyelvhasználati-szinterekről-(pl.-a-hivatalos-szinterről)-kiszorítja-a-kisebbségi-nyelvet,-s-ezáltal-abbban-nem-lesznek-fellelhetők-(vagy-legalábbis-nem-oly-mértékben,-mint-a-magyarországi)-a-hivatalos-nyelváltozat-anyanyelvi-elemei,-mert-azokat-a-többségi-nyelvből-veszi-kölcsön.

A-kétnyelvű-családi-háttér-előny-e-vagy-hátrány?-előny-lehet-abból-a-szempontról, hogy-a-megmaradáshoz-a-kisebbségi-beszélőknek-mindenképpen-el-kell-sajátítaniuk-a-többségi-nyelvet-valamilyen-szinten.-bizonyos-társadalmi-pozíciók-(pl.-bíró,-ügyvéd-stb.)-betöltését-a-többségi-nyelv-megfelelő-szintű-ismeretétől-teszik-függővé.-Ha-nem-sajátítja-el-a-többségi-nyelvet,-akkor-automatikusan-kizárja-magát-ezekből-a-társadalmi-pozíciókból,-ami-gyakorlatilag-azt-jelent(het)i,-hogy-a-feje-felett-döntenek-majd-sorsáról.-ezenkívül-a-kisebbségi-közösség-szegregálódik,-ami-az-asszimiláció-következményeivel-járhat,-vagyis-a-kisebbség-önmegsemmisüléséhez-vezet(het).-Hátrány-lehet-akkor,-ha-a-gyermek-a-családban-nem-kapja-meg-a-kisebbségi-kultúra-és-anyanyelv-megfelelő-szintű-támogatottságát,-s-ezáltal-elveszti-a-kisebbségi-nyelvet,-kultúráját-és-azonosság-tudatát.-Az-ilyen-családokban-a-nyelv-megtartás-szempontról-fontos-attitűdök-és-sztereotípiák-nem-adódnak-át,-s-így-a-következő-generációban-már-be-is-következhethet-a-nyelv-váltás.

Felvidéki- oktatáskutatók- (I anstyák- istván,- Misad- katalin,- simon- szabolcs, szabómihály-Gizella,- vančóné-k-remmer-ildikó)-azt-szorgalmazzák,-hogy-a-magyar-tan-nyelvű-oktatási-rendszerben-a-kisebbségi-magyar-gyermekek-hatékonyan-el-tudják-sajátítani-az-anyanyelvet-és-az-államnyelvet,-ami-alapvető-feltétele-a-szegregálódás-elkerülésének.-ez-az-anyanyelvdomináns,-additív-(hozzáadó)-kétnyelvűség-kialakulását-eredményezi-(I anstyák-1996).-így-a-szlovákiai-magyar-kisebbség-tagjai-száma-ra-lehetőség-nyílik-a-már-meglévő-nyelvi-regiszterek-megerősítésére,-s-újabbak-(szaknyelvek,-a-standard-változat-stb.)-fejlesztésére,-illetve-a-másodnyelv-szükség-szerű-elsajátítására.

6.-Összegzés. Az-elménkben-elraktározott-tudás-kétféle-lehet:-tartalmi-(deklaratív) és-művelti-(procedurális).-Az-ismeretszerzéshez-szükséges-háttérismereteknek-nagy-szerepük-van-a-tartalmi-tudás-megszerzésében,-ezért-tudnunk-kell-ezt-a-háttértudást-megfelelően-mozgósítani.-A-művelti-tudás-összetevői-a-gondolkodási-műveletek-(des-cartes-i-analízis-szintézis,-az-indukció-dedukció;-a-retorikai-érvelés).-ezek-elsajátítása-is-kulcsa-lehet-a-nyelvi-hátrányok-leküzdésének.

Az-igazán-sikeres-kommunikáció-túlmutat-azon,-hogy-a-hallgató/olvasó-megérti-a-beszélő/író-által-használt-nyelvi-produktum-jelentését.-I-legalább-ennyire-fontos-a-beszélő/író-szándékának-a-megértése.-így-az-anyanyelv-elsajátítása-akkor-válik-ered-

ményessé,- ha- az- emberi- kapcsolatok- alakításának- képességével- is- párosul.- Fel- kell ismerni- a- kommunikációs- szituációkat,- működésbe- kell- hozni,- fejleszteni- kell- az- önértékelést- és- az- empátiát.- Ha- az- anyanyelvi- nevelésben- fejlesztjük- a- nyelvi- kompetenciát (a- nyelvi- tudást- és- használatának- a- képességét),- fejlesztjük- a- nyelvi- pragmatikai- kompetenciát- (a- kommunikatív- céllal- előállított- megnyilatkozásokat),- akkor- eredményesen végezzük- a- nyelvi- készségfejlesztést.

irodalom

- balázsi- ildikó- o- storics- l- ászló- s- zalay- balázs- s- zepesi- ildikó- vadász- Csaba- 2013.- PisA- 2012 Összefoglaló-jelentés.- o- ktatási- Hivatal,- budapest.
http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/nemzetkozi_merekek/pisa/pisa2012_ossze_foglalo_jelentes.pdf-(letöltés-ideje:-2014.-01.-26.)
- bartha-Csilla-2002.-Nyelvi-hátrány-és-iskola.-*Iskolakultúra*, 6-7.-sz.-84-93.-p.
- bernstein,-basil-1971.-Társadalmi-osztály,-nyelv-és-szocializáció.-*Valóság*, 47-57.-p.
- Chomsky,-Noam-2003.-*Mondattani szerkezetek. Nyelv és elme.* budapest,-o- siris-kiadó.
- Cole,-Michael-Cole,-s- heila- r- .2003.-*Fejlődéslélektan.* budapest,-o- siris-kiadó.
- N.- Császi- ildikó- 2009.- s- zövegértést- fejlesztő- gyakorlatok- az- anyanyelvi- kommunikáció- kulcskompetencia-fejlesztéséhez.-*Anyanyelv-pedagógia*, 3.-sz.-<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=197>-(letöltés-ideje:-2013.-10.-16.)
- Giddens,-Anthony-1997.-*Szociológia.* budapest,-o- siris-kiadó.
- Gósy- Mária- 2008.- A- szövegértő- olvasás.- *Anyanyelv-pedagógia* <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=25>-(letöltés-ideje:-2013.-10.-17.)
- Horváth- zsuzsanna- 2006.- A- szövegértés- mint- koherenciaképző- a- tanításban- és- a- tanulásban.<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=testver-Horvath-szovegertes>-(letöltés-ideje:-2013.-10.-17.)
- A.-jászó-Anna-2003.-*Csak az ember olvas.* Az-olvasás-tanítása-és-lélektana.-segédkönyvek-a- nyelvészet-tanulmányozásához.-budapest,-Tinta-k- önyvkiadó.
- A.-jászó-Anna-2006.-*Az olvasás múltja és jelene.* budapest,-Trezor-kiadó.
- kiss-jenő-1999.-Az-anyanyelvoktatás,-a-nyelvjárások-és-a-nyelvjárási-háttérű-iskolások.-*Magyar Nyelvőr*, 123/4.-373-382.-p.
- I- aczkó-Mária-2007.-A-szólőhívási-folyamatban-és-a-szóértési-nehézségekben-mutatkozó-nyelvi hátrány.-*Új Pedagógiai Szemle*, 12.-sz.-53-66.-p.
- I- aczkó-Mária-2008.-Anyanyelvi-szövegértés-és-grammatikai-tudás.-*Új Pedagógiai Szemle*, 1.-sz. 12-22.-p.
- I- engel-zsolt-1981.-*A gyermeknyelv.* budapest,-Gondolat-kiadó.
- I- engel-zsolt-1993.-*Nyelvelsajátítási és nyelvtanulási formák.* veszprém.
- I- anstyák-istván-1994.-Az-anyanyelv-és-a-többségi-nyelv-oktatása-a-kisebbségi-kétnyelvűség körülményei-közt.-*Regio*, 4.-sz.-90-116.-p.
- I- anstyák-istván-1996.-Anyanyelvi-nevelés-a-határon-innen-és-túl?-in-Csernicskó-istván-(szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat.* Budapest, Tinta- könyvkiadó- és könyvszerkesztő-bt.
- Nemzeti- alaptanterv- 2012.- www.kormany.hu/download/c/c3/90000/Mk_12_066_NAT.pdf (letöltés-ideje:-2013.-10.-16.)
- Oktatás és képzés 2010 --konferenciakiadvány-az-európai-unió-oktatási-és-képzési-munka-programjának-magyarországi-megvalósításáról.-oktatási-Minisztérium,-43.
http://www.tpf.hu/pages/books/index.php?page_id=0&books_id=115-(letöltés-ideje:-2014.-01.-16.)

- Piaget, Jean-1978.-*Szimbólumképzés gyermekkorban*. Budapest, Gondolat-kiadó.
- Piaget, Jean-1993.-*Az értelem pszichológiája*. Budapest, Gondolat-kiadó.
- Pléh Csaba- 1986.- A gyermeknyelv- fejlődésének- és- kutatásának- kérdéséről.- in- *Pszichológiai tanulmányok XVI*. Budapest, Akadémiai-kiadó, 105–109.-p.
- Richter, Ervin-Brügge, Walburga-Mohs, Katharina- 1997.- *Így tanulnak beszélni a gyerekek*. Budapest, Akkord-kiadó.
- Szabó-G.-Ferenc-2010.-A-kommunikatív-kompetencia.-*Anyanyelv-pedagógia* 2.-<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=257>-(letöltés-ideje:-2013.-10.-17.)
- Szőke-Milinté-Enikő- 2012.- A- kommunikációs- kompetencia- a- 2012-es- NAT- vitaanyagában. *Anyanyelv-pedagógia* 2.- <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=380> (letöltés-ideje:-2013.-10.-17.)
- Tolcsvai-Nagy-Gábor- 2003.-szöveg- tan.- in- Kiefer-Ferenc- (szerk.):- *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest, Akadémiai-kiadó, 149–174.-p.
- Tóth-Beatrix-2006.-A-szövegértés-elmélete-és-gyakorlata.-*Magyar Nyelvőr*, 457–469.-p.
- Vári-Péter-2003-(szerk.)-*PISA-vizsgálat 2000*. Budapest, Műszaki-kiadó.

Ildikó Császi N.

InsTeAd oF lInGuisTIC disAdvANTAge,-equAlITy oF lANGuage oPPorTuNITies!-develoPiNG key NATive lANGuage CoMPeTeNce oF PuPils AT A lInGuisTIC disAdvANTAge

knowledge-stored-in-our-minds-can-be-of-two-types:-content-(declarative)-and operational-(procedural).- background- knowledge- necessary- for- knowledge acquisition- plays- important- role- in- acquiring- content- knowledge,- therefore- we must- be- able- to- appropriately- mobilize- this- background- knowledge.- The components- of- the- operational- knowledge- are- the- operations- of- thinking (Descartes'-analysis-synthesis,-induction-deduction;-rhetorical-argumentation). Learning- these- can- also- be- of- key- importance- in- overcoming- linguistic disadvantages.-The-really-successful-communication-extends-the-level-where-the listener/reader- understands- the- meaning- of- the- linguistic- product- of- the speaker/writer.- it- is- at- least- as- important- to- understand- the- intention- of- the speaker/writer.- Thus,- learning- the- mother- tongue- is- successful- if- diligence- is coupled- with- the- ability- of- forming- interpersonal- relations.- it- is- important- to understand- communication- situations,- to- activate- and- improve- self-estimation and-empathy.-We-carry-out-development-of-language-competence-effectively-if,-in the- course- of- native- language- teaching,- we- improve- linguistic- competence (language- knowledge- and- the- ability- of- its- usage),- and- pragmatic- linguistic competence-(manifestations-produced-with-the-aim-to-communicate).

Magyar-szakmai-nyelvhasználat-és- szaknyelvoktatás-szlovákiában-

KATAI IN K r A I I N A H o b o T H

Hungarian-l language-usage-for-specific-Purposes-and-Their-Teaching-in-slovakia

81`246.2

81`373.46

811.511.141`373.46

keywords:- Concept-of language-for-specific-purposes,-Hungarian-technical-registers-in-slovakia,-Hungarian textbooks-for-specific-purposes-in-slovakia.

bevezetés

A-szaknyelvek-a-nemzeti-nyelv-szerves-részét-alkotják,-velük-„válík-teljessé-a-nemzeti nyelv,-velük-válík-funkcionálisan-teljessé-és-más-nyelvekkel-egyenértékűvé-a-magyar nyelv”-(Péntek-2004,-236.-p.).-Az-egyes-tudományágak-fejlődése-a-szakmai-nyelvhasználatot-is-befolyásolja,-ezért-a-szaknyelvek,-a-szakszókincs-vizsgálata-elengedhetetlen, kétnyelvűségi-helyzetben-pedig-különösen-fontos.-írásom-összegzi-a-szaknyelv-fogalmával,-a-nemzeti-nyelv-rendszerében-betöltött-helyzetével-kapcsolatos-kérdéseket,-s ezt-követően-a-szlovákiai-magyar-szaknyelveket-érintő-problémákat-vázolja.

1.-A-szaknyelv-fogalma

e-témakör-vizsgálata-során-meg-kell-határoznunk,-hogymi-a-szaknyelv.-A-kezdeti-kutatásoktól-napjainkig-e-fogalmat-különböző-szempontról-definiálták.-A-20.-század-eleji felfogások-a-szaknyelvet-egy-egy-csoport-nyelvének-tekintették,-a-*Mai magyar nyelv rendszere* a-tolvaj-vagy-dajkanyelv-mellé-sorolja-(MMNyr -1961,-26-31.-p.).-e-változatok-azonban-nem-sorolhatók-egy-csoportba,-mivel:

- a-szaknyelvek-szabványosított-terminológiával-rendelkeznek-(Pusztai-1975,-396.-p.),
- egy-személy-több-„csoport”-tagja-is-lehet,-a-szaknyelv-használata-nem-beszélőkhöz,-hanem-beszédhelyzethez-kötődik.

A-szaknyelvet-alnyelvként-felfogó-nézet-abból-indul-ki,-hogya-szaknyelv-elsősorban a-köznyelvhez-viszonyítva-korlátozott-a-téma,-lexika,-szintaktika,-szemantika-területén, nyelvtana-különbözik-a-köznyelvtől,-a-szövegkörnyezet-szintén-eltérő-(Kurtán-2003, 40-41.-p.).-A-korlátozottság-azonban-úgy-értendő,-hogya-szaknyelvhasználat-a-szak-

1 köszönetet-mondok-Tolcsvai-Nagy-Gábor-tanár-úrnak-munkám-előző-változatához-fűzött-észrevételeiért.

mai-kommunikációt-jellemzi-elsősorban,-mely-beszédhelyzetben-a-szakmai-tartalom kerül-előterbe.-ezen-tartalom-kifejezésére-szolgáló-nyelvi-eszközök-lehetnek-„korlátozottak”,-ti.-a-köznyelvben-vagy-más-változatokban-nem-vagy-ritkán-jelennek-meg.-A-nyelvet-funkcionális-szempontról-megközelítő-felfogás-(pl.-Prágai-iskola,-Moszkvai-iskola)-a-kommunikációban-betöltött-funkciók-(kommunikatív,-specializált-gyakorlati, specializált-elméleti,-esztétikai)-alapján-különbíti-el-a-köznyelvet,-szaknyelvet,-tudományos,-ill.-költői-nyelvet.-e-felfogás-alapján-egy-nyelvváltozat-egy-adott-funkciót-tölt-be,-s-a-szaknyelvet-elméleti-és-gyakorlati-funkciók-jellemzik-(Ammon-dittmar-Mattheier-Trugdill-2004,-233.-p.;-Kurtán-2003,-41-44.-p.;-Mészáros-2005,-165.-p.).-A-nyelvi-jelek elsőbrendűségéből-indul-ki,-mely-jelekhez-meghatározott-tartalmat-és-funkciót-kapcsol.-A-szakmai-kommunikáció-során-azonban-a-szakmai-tartalom-kifejezéséhez-keresünk-a-megfelelő-nyelvi-formát-(vö.-Tolcsvai-Nagy-2010,-10-13.-p.).-ezáltal-nem-a-szaknyelvhez-kötődik-egy-meghatározott-funkció,-hanem-a-szaknyelv-tölt-be-kommunikációs-funkciót-egy-adott-beszédhelyzetben,-jelentések-közvetítését-teszi-lehetővé,-s-a-szakmai-tartalom-kifejezéséhez-különböző-nyelvi-eszközök-állnak-a-rendelkezésünk-re-attól-függően,-hogyan-tudományos-vagy-„lazább”-szakmai-közegben-történik-a-fogalmi-konstruálás.

A-szaknyelvet-nyelvváltozatnak-tekintő-nézet-kiindulópontja-a-nyelvközösség-társadalmi-tagolódásával-összefüggő-nyelvhasználatbeli-rétegződés,-mely-nézet-a-szaknyelvet-mint-társadalmi-változatot-szintén-a-használókhoz-köti-(Kiss-2001,-26-27.-p., 2002,-74-75.,-83-84.-p.).-A-szaknyelv-azonban-nem-csupán-a-használók,-hanem-a-használat-alapján-is-elkülönül,-tehát-regiszternek-tekintendő,-mivel-a-regiszter-a-használat-szerinti-nyelvváltozat-alapegysége-(Halliday-2004,-27-28.-p.;-I-adányi-Tolcsvai-Nagy-2008,-33-34.-p.).

A-szaknyelv-definíciók-többsége-e-változatot-a-köznyelvhez-vizonyítva-határozza-meg.-A-standardizáció-következtében-a-köznyelv-fonológiai,-morfológiai,-szintaktikai-és-szociolingvisztikai-szempontról-is-elkülönült-a-nyelvjárásoktól,-a-műveltség-szimbólumává-vált,-elit-jelleget-öltött-(l.-Tolcsvai-Nagy-2011,-263-264.-p.).-A-nemzeti-nyelv-rendszerében-tehát-a-köznyelv-a-magas-presztízzsel-bíró-változat,-nyelvrendszertani-értelemben-azonban-az-egyes-változatok-egyenértékűek-(Kiss-2001,-145-147.-p.).-Az-egyes-változatok-elkülönítése-aszerint-is-történhet,-hogyan-a-megismerésben,-a-kommunikáció-során-mely-fogalmak-kerülnek-előterbe.-A-nyelvváltozatok-a-beszédhelyzettől-függően-más-más-tartalom-és-jelentés-megkonstruálását-teszik-lehetővé.-Az-egyes-változatok-különböző-normákat-követnek,-mely-normák-a-pragmatikai-és-nyelvtani-szempontról-figyelembe-vételével-állapíthatók-meg-(Tolcsvai-Nagy-1988,-139-140.-p.).-e-normákat,-sémákat-a-megismerés-során-sajátítják-el-a-beszélők,-s-a-kognitív,-fogalmi-műveletek-és-szerkezetek-az-egyes-változatokban-azonosak-vagy-hasonlók,-a-különbőség-a-közösségi-kulturális-konvenciókból-adódik-(Tolcsvai-Nagy-2011,-257.,-259.-p.).-A-beszélők-a-kommunikáció-során-tartalmakat-fejeznek-ki,-jelentéseket-állítanak-elő-és-közvetítenek,-a-nyelvi-interakcióban-a-hallgatóval-közösen-hozzák-létre-a-jelentés-tárgyát-(Tolcsvai-Nagy-2010,-10.-p.).-A-beszédhelyzettől,-témától,-kommunikációs-partnertől-függően-különböző-tartalmak-kerülnek-figyelmünk-előterébe,-különbéle-jelentéseket-konceptualizálunk,-s-e-jelentések-kifejezéséhez-keressük-a-megfelelő-nyelvi-formát.-Az-egyes-nyelvi-formák-jelentésének-leképezése-szintén-a-beszédhelyzethez-igazodik.-A-beszélők-a-szakmai-kommunikáció-révén-szakmai-tartalmat-fejeznek-ki.

Tolcsvai-Nagy-Gábor-szerint-a-„nyelvi-szerkezetek-jelentései(...)”-általánosak-a-különböző-változatokban”(Tolcsvai-Nagy-2011,-268.-p.).-A fogalmi-konstruálás,-a-jelentések-feldolgozása-az-egyes-változatokban-azonos-módon-történik.-A-feldolgozás-kognitív-sémában-nincs-jelentős-eltérés-az-egyes-változatok-közt-(Tolcsvai-Nagy-2011,-257–258., 272.-p.).-ily-módon-a-szaknyelv-azon-nyelvi-formák-halmaz,-mely-a-szakmai-tartalom kifejezését-teszi-lehetővé.-A-szakmai-kommunikáció-során-a-szakmai-tartalmat-kifejező-fogalmak-aktiválódnak,-kerülnek-előtérbe,-a-köznyelv-és-a-szaknyelv-közi-különbség a-fogalmi-konstruálás-különbségével-magyarázható.-A-szakszavak-és-a-köznyelvi-szavak-közi-különbség-a-nyelvi-formához-kapcsolódó-jelentés-különbsőségében-rejlik,-ill. hogy-az-adott-nyelvi-forma-a-beszélőkben-az-adott-beszédhelyzetben-milyen-jelentést hív-elő-(k.ralina-Hoboth-2013e).-ugyanazon-nyelvi-forma-például-az-azonos-alakú-vagy többjelentésű-kifejezéseknél-más-más-fogalmi-hálót-aktivál(hat)-az-adott-szakterület képviselői,-ill.-a-laikusok-körében.

A-szaknyelv-tehát-meghatározott-normát-követ,-azonban-az-egynyelvű-és-kétnyelvű-környezetben-használatos-szaknyelvi-regiszterek-vizsgálata-számos-különbségre-mutat-rá.

2.-Magyar-szaknyelvi-regiszterek-szlovákiában

A-magyar-nyelv,-ill.-a-szaknyelvi-regiszterek-határon-túli-változataival,-jellemzőivel-több írás-is-foglalkozik-(l.-l anstyák-2000;-Misad-2009;-s zabómihály-2010;-vö.-pl.-Hoboth 2011a,-2011b;-k.ralina-Hoboth-2012,-2013),-jelen-tanulmány-röviden-összegezi-a-legfontosabb-hiányosságokat.-A-kisebbségi-beszélők-anyanyelvüket-a-nyelvhasználati-színterek-egy-részén-nem-használják-(s zabómihály-2010,-250.-p.).-A-funkcionális-térvesztés-következtében-a-határon-túli-változatokat-a-nyelvi-hiány,-egyes-standard-magyar kifejezések-hiánya-jellemzi,-amely-a-beszélők-nyelvhasználatában-és-az-egyes-regiszterekben-egyaránt-megjelenhet.-A-lexikális-rés,-a-standard-magyar-kifejezés-hiánya következtében-a-beszélők-nyelvhasználatában-kontaktusjelenségek-és-kódváltás figyelhető-meg-(vö.-l anstyák-2000,-156–157,-161,-176–177.-p.;-Misad-2009,-14.-p.; zabómihály-2010,-210–211.-p.).-standard-magyar-kifejezésen-a-Magyarországon-használatos,-a-magyarországi-tankönyvekben-és-szótárakban-megjelenő-nyelvi-formákat-értjük.-e-probléma-számos-nyelvtervezési-kérdést-vet-fel:-A-Magyarországon-használt-nyelvi-forma-legyen-a-kizárólagos-a-határon-túli-változatokban?-A-terminus,-a-terminologizálás,-a-nyelvi-forma-meghatározása,-a-fogalomalkotás-milyen-mértékben legyen/lehet-mesterséges?

A-szaknyelvi-regiszterekkel-kapcsolatos-problémák-okai-a-következők:

- a-szakemberek-nem-sajátítják-el-magyar-nyelven-a-szakkifejezéseket,
- a-nyelvhasználatban,-ill.-a-tankönyvekben-is-a-magyarországi-változattól-különböző,-általában-tükröfordítással-létrehozott-nyelvi-forma-használatos,
- megfelelő-minőségű-szakszótárak-hiánya.

e-problémák-kommunikációs-nehézségek,-félreértések-forrásai-lehetnek,-ugyanis ha-az-egy-és-kétnyelvű-szakemberek-különböző-nyelvi-formával-nevezik-meg-ugyanazon-fogalmat,-nem-történik-meg-a-szemantikai-azonosítás,-a-nyelvi-forma-nem-aktivál fogalmi-hálót-a-beszélőkben.-ez-nemcsak-a-szakemberek-közi-kommunikációban okozhat-nehézséget,-hanem-hátrányt-jelenthet-a-határon-túli-diákok-száma-például magyarországi-versenyeken,-felvételikén.-ezt-támasztják-alá-a-diákok-körében-végzett

kérdőíves-felmérési-eredmények:- a megkérdezett-kétnyelvű-építőipari-középiskolások többsége-nem-tudta-párosítani-ugyanazon-fogalom,-terminus-magyarországi-és-szlovákiai-magyar-nyelvi-formáit-(l.-k.ralina-Hoboth-2013a,-125–126.,-2013b,-2013d).-A-felmérés-a-kétnyelvű-diákok-nyelvhasználatában-előforduló-kölcsönszavak-vizsgálatára-is kiterjedt.-Az-adatközlők-válaszaiban-többször-előfordult-például-a-*kol(l)audáció* alaki kölcsönszó-a-szlovák-*kolaudácia* hatására,-mely-a-magyarországi-nyelvhasználatban 'használatbavételi-engedély'-változatban-jelenik-meg.-A-szlovákiai-magyar-nyelvi-formát a-magyarországi-adatközlők-nem-tudták-azonosítani.-A-kétnyelvű-adatközlők-nyelvhasználatában-megjelenő-*épületek műszaki berendezése* egynemű-kalk-a-szlovák *technické zariadenie budov* tükröfordítása,-a-szlovák-nyelvre-jellemző-hátravetett-jelzős szerkezet,-melynek-magyarországi-megfelelője-az-'épületgépészet'.-A-szlovákiai-magyar (sM)-tankönyvben-mindkét-változat-megtalálható,-azonban-a-határon-túli-változat-a magyarországi-adatközlők-kevesebb-mint-felénél-aktiválta-a-megfelelő-fogalmi-hálót.-e nyelv-forma-például-a-*közművek* fogalmát-is-előhívta.-Hasonlóan-egynemű-kalk-az adatközlők-nyelvhasználatában-megjelenő-*mérnöki építmények/szerkezetek*,-amely-a szlovák-*inžinierske stavby* 'mélyépítmények'-tükröfordítása,-merthogy-az-*inžinier* jelentése:-mérnök.-Az-adatközlők,-valamint-a-szlovákiai-magyar-beszélők-nyelvhasználatában-szinte-kizárólagosan-előforduló-*építkezési engedély* nyelv-forma-az-*építési engedély* határon-túli-változata.-A-kérdőíves-felmérés-azt-is-vizsgálta,-hogya-magyarországi adatközlők-tudják-e-azonosítani-a-szlovákiai-magyar-kölcsönszavakat,-ill.-milyen-fogalmi-hálót-aktivál-bennük-az-adott-nyelv-forma.-A-*projektant* 'tervező'-nyelv-formát-egy adatközlő-sem-tudta-azonosítani,-többségükben-a-szervezés,-kivitelezés,-*pályázat*,-*projekt* fogalmi-hálója-aktiválódott.-A-*forsnyi* --szlovák-*fošňa* 'palló',-*parapet* 'mellvéd', *potyer* 'esztrich'-nyelv-formák-sem-aktiváltak-fogalmi-hálót-az-adatközlőkben.-A-*kanalizáció* –szlovák-*kanalizácia* 'csatornázás',-*sachta* --szlovák-*šachta* 'akna',-*izoláció* –szlovák-*izolácia* 'szigetelés',-*norma* --szlovák-*norma* 'szabvány',-*zsumpa* --szlovák *žumpa* 'emésztőgödör',-*mozsgyenka* --szlovák-*hmoždenka* 'tipli'-azonosítási-aránya szintén-alacsony,-15%-alatti-volt.-A-magyarországi-adatközlők-többsége-azonban-azonosította-a-*malter* 'habarcs',-*balkon* 'erkély',-*sztatikus* 'statikus'-nyelv-formákat-(l. k.ralina-Hoboth-2013a,-119–134.-p.,-2013b).-A-vázolt-problémák-oka-az-interferencia-hatáson-kívül-abbban-is-keresendő,-hogya-magyarországi-és-a-szlovákiai-magyar-tan- könyvek-terminológiahasználata-különbözik.-A-kétnyelvű-diákok-tehát-intézményes keretek-közt-sem-a-standard-magyar-változatot-használják.

3.-A-szlovákiai-magyar-szakoktatás-tankönyvei

A-szlovákiai-alap-és-középiskolákban-a-minisztérium-által-jóváhagyott-és-az-egységes tantervhez-igazodó-tankönyvek-használhatók.-A-magyar-tannyelvű-iskolákban-a-tantár- gyak-többségénél-a-szlovák-tankönyvek-fordításai-vannak-használatban-(s zabómihály 2008a,-84.-p.).-A-fordításokat-azonban-gyakran-olyan-személyek-végzik,-akik-nem-ren- delkeznek-kellő-fordításelméleti-és/vagy-szakmai-ismerettel,-s-emiatt-e-tankönyvek-lexi- kális-és-szintaktikai-szintjén-is-számos-hiányosság,-hiba,-pontatlanság-figyelhető-meg (s zabómihály-2008a,-85.-p.).

A-tankönyvek-lexikális-és-szintaktikai-szintjén-megjelenő-fordítottság-jeleit s zabómihály-Gizella-vizsgálta-(s zabómihály-2008a,-2008b),-s-okait-azzal-magyarázza,

hogya-fordítók-normaismerete-hiányos,-formailag-és-szemantikailag-nem-vagy-helytelenül-elemzik-a-szöveget-(s zabómihály-2008a,-96.-p.).

A-szintaktikai-szinten-problémát-jelent-például-a-főnévi-igenevet-tartalmazó-mondatrövidítő-szerkezet,-a-főnévi-hátravetett-jelzős-szerkezet,-a-szenvedő-szerkesztésmód fordítása-(l.-s zabómihály-2007,-207–208.-p.,-2008a,-96–99.-p.,-2008b,-19–36.-p.;-vö. Hoboth-2012a;-k ralina-Hoboth-2013a,-83–94.-p.,-2013c).

A-lexikális-szinten-a-magyarországi-tankönyvekkel-összehasonlítva-számos-különbőség-figyelhető-meg.-Az-eltérő-terminusok-egy-részénél-a-nyelvi-forma-részben-különbözik,-a-fogalmak-egy-részét-a-M-és-a-s-M-tankönyv-teljesen-különböző-nyelvi-formával nevezi-meg,-s-a-fogalommegnevezések-egy-részénél-az-azonos-nyelvi-forma-mellett-a-tankönyvek-valamelyikében-más-megnevezés-is-olvasható.

r észben-eltérő-például-a-M-függesztett lépcső és-a-s-M-felfüggesztett lépcső.-A-határon-túli-nyelvi-forma-igekötő-használata-interferenciahatás,-a-s-zavesiť ige-jelentése ugyanis- 'felakaszt,- ráakaszt,- felfüggeszt'-(Chrenková–Tankó-1973,-958.-p.).-s szintén tükörfordítással-magyarázható-a-M-főtengely és-a-s-M-fő súlyponti tengely különbsége,-a-s-megfelelő-ugyanis-a-hlavná ťažisková os,-a-ťažisko jelentése-pedig-'súlypont'-(Chrenková–Tankó-1973,-853.-p.).-A-M-normálfeszültségek húzó-és-nyomóerő hatására-nyelvi-forma-s-M-változata-a-tükörfordítás-következtében-normális húzófeszültség,normális nyomófeszültség,-mivel-a-s-megfelelő-a-normálové napätie v tlaku,normálové napätie v tahu (ťahové).

A-M-és-a-s-M-tankönyvekben-találhatóak-olyan-fogalmak-is,-melyek-megnevezése más-más-nyelvi-formával-történik.-ugyanazon-fogalmat-például-a-M-tankönyv-a-mértékegység,-a-s-M-az-alapegység-nyelvi-formával-nevez-meg,-melynek-s-megfelelője-jednotka síly,-a-jednotka jelentése-'(mérték)egység'.-interferenciahatás-figyelhető-meg-a-s-M-gravitációs gyorsulás-nyelvi-formában,-a-s-tankönyv-ugyanis-a-gravitačné zrýchlenie (a-s-gravitačný jelentése-'gravitációs,-tömegvonzási'),-a-M-a-nehézségi gyorsulás terminust-használja-(Chrenková–Tankó-1973,-538.-p.).-A-M-nyomatékösszegzés fogalmát-a-s-algebraický súčet statických momentov tükörfordításaként-a-s-M-tankönyv-a-statikai nyomaték algebrai összege terminussal-nevezi-meg.-Az-eltérő-nyelvi-forma-számos félreértés-forrása-lehet,-mivel-vagy-nem-történik-fogalmi-azonosítás,-vagy-az-adott-nyelvi-forma-nem-a-megfelelő-fogalmi-hálót-aktiválja.

A-vizsgált-tankönyvek-olyan-fogalmakat-is-tartalmaznak,-melyek-azonos-változatú megnevezése-mellett-más-nyelvi-forma-is-található-a-tankönyvek-valamelyikében.-Az-erőlépték fogalmát-a-M-tankönyv-az-erőmérték terminussal-is-megnevezi,-a-szimmetria-tengely megnevezésére-a-súlyvonal,-a-tehetetlenségi nyomaték megnevezésére-az-inercianyomaték,másodrendű nyomaték-nyelvi-formákat-is-használja.-A-nyíróerő fogalmát az-azonos-változat-mellett-a-M-tankönyv-a-nyíró igénybevétel,-a-s-M-a-csúsztatóerő terminusokkal-is-megnevezi,-s-ez-utolsónál-szintén-az-interferenciahatás-érvényesül,-a-s-megfelelő-ugyanis-a-posúvajúca síla,-a-s-posunút ige-jelentése-'tol,-eltol,-odébbtol'-(Chrenková–Tankó-1973,-717.-p.).-e-példák-is-szemléltetik,-hogymilyen-különbségek-figyelhetők-meg-a-tankönyvek-terminológiahasználatában-(l.-k ralina-Hoboth-2013a, 94–101.-p.,-2013b).-e-különbségek-megfelelő-minőségű-fordításokkal-kiküszöbölhetők,-a-szótárak-nagy-része-azonban-szintén-elavult-vagy-egyéb-hiányosságokat-mutat-(l. Misad-2009,-29–70.-p.).-A-jelenleg-használatban-lévő-magyar-szlovák-építészeti-szak-szótár-is-számos-pontatlan-megnevezést-tartalmaz.-A-szótár-a-kifejezések-egy-részénél

a-tankönyvi,-tehát-a-magyarországitól-különböző-terminushasználatot-követi,-több-esetben-következetlen:-ugyanazon-fogalmat-a-magyar-szlovák-szótári-rész-máshogy-nevez meg,-mint-a-szlovák-magyar-(pl.-a-magyar-szlovák-részben:-csömöszölt beton – ubíjaný betón,-a-szlovák-magyar-részben:-ubíjaný betón – döngölt beton).-A-szótárban közvetett-kölcsönyszavakat-és-szókészleti-regionalizmusokat-is-találunk,-pl.-kotró, bagger;-építkezési engedély;-kalitka, kalicka, kas (Hoboth-2012b;-kralina-Hoboth-2013a, 104-112.-p.).

Az-építőipari-szakközépiskolákban-használatos-tankönyvekből-merített-példák-is-alátámasztják,-hogya-elengedhetetlen-a-terminológia-egységesítése.-A-nyelvhasználatbeli-különbségek,-a-s-M-tankönyvekkel-kapcsolatos-hiányosságok-nemcsak-a-magyarországi-szakmai-kommunikáció-során-okozhatnak-nehézséget,-hanem-a-tankönyvszöveg,-ezáltal-a-tananyag-megértését-is-megnehezíthetik.-A-tankönyvvé-nyilvánítás-folyamatában-a-fordított-tankönyvek-bírálatá-során-a-lektornak-a-célnyelven-íródott-szöveg-hez-vizonyítva-egyéb-szemponthoz-is-figyelembe-kell-vennie.-A-fordított-tankönyvek-tartalmilag-a-forrásnyelvi-szöveget-követik,-a-bírálónak-tehát-külön-kell-választania-az-eredeti-tankönyvben-is-meglévő-és-a-célnyelvi-normát-figyelmen-kívül-hagyó-fordítás-következtében-megjelenő-pontatlanságokat.-Fontos-tehát,-hogya-a-tankönyvírók-és-a-bírálok-is-kellő-figyelmet-szenteljenek-az-interferenciahatás-és-a-fordítottság-jeleinek-a-kiküszöbölésére-(kralina-Hoboth-2013a,-70-81.-p.,-2013c,-317-328.-p.).-ehhez-azonban-megfelelő-minőségű-szótárakra,-kétnyelvű-szójegyzékekre-is-szükség-van.

A-határon-túli-szaknyelvi-regiszterekben-megjelenő-hiányosságok-kiküszöbölésének-elengedhetetlen-feltétele-tehát-a-terminusok-kodifikációja,-a-szaknyelvi-tervezés.

4.-szaknyelvtervezési-feladatok

A-nyelvtervezési-célokon-belül-Tolcsvai-Nagy-Gábor-már-1998-ban-különválasztotta-a-magyarországi-és-a-határon-túli-feladatokat.-s-zerinte-a-magyarországi-szaknyelvi-tervezésnek-a-szakmai-nyelvhasználatba-félreértett-jelentésben-bekerülő-idegen-szavakra,-a-határon-túli-feladatoknak-az-eltérő-terminológiahasználatra-kell-kiterjednie-(Tolcsvai-Nagy-1998,-257.-p.).-A-szaknyelvi-tervezés-célja-kisebbségi-helyzetben-tehát-a-hiányzó-szaknyelvi-regiszterek-kialakítása,-a-szakterminológia-kodifikálása-(vö.-I-anstyák-2000, 156-157.-p.;-Mészáros-2005,-159-201.-p.;-Misad-2009,-11-23.-p.).-A-szaknyelvek-kodifikálása-során-„arra-kell-törekedni,-hogya-az-egy-állami-változatok-közt-a-regiszterek-többségében-semmilyen-eltérés-ne-legyen,-még-a-vagylagosságok-szintjén-sem-(kivételt-a-hivatali,-jogi,-politikai,-és-más,-az-államberendezkedéshez-szorosabban-kapcsolódó-regiszterek,-illetve-a-kevésbé-formális-stílusok-jelenthetik)”-(I-anstyák-2002, 155.-p.).-A-kodifikálás-során-a-magyarországi-minta-követése-ajánlott,-ha-a-magyar-és-szlovák-megfelelően-eltérő-szemantikai-jegyek-kapnak-nyelvi-formát.-Nem-vehető-át-azonban-a-magyarországi-terminus,-ha:

- a-két-országban-használt-fogalom-jelentése-eltér,
- valamelyik-nyelvből-az-adott-fogalom-hiányzik,
- a-fogalom-az-állami-intézményrendszerhez,-közigazgatáshoz,-társadalomszervezéshez-kapcsolódik.

ez-utóbbi-esetben-a-határon-túli-szakkifejezést-a-szlovák-terminus-tükörfordítása-révén-kell-megalkotni,-vagy-létre-kell-hozni-a-határon-túli-terminust-a-szlovák-és-a

magyarországi- megnevezés- szemantikai- jegyeinek- figyelembevételével- (I anstyák 2002,- 151–169.- p.;- I anstyák-s zabómiály- 2002,- 117–126.- p.;- Mészáros- 2005, 180–182.-p.;- Misad-2009,-16–17.-p.;-s zabómiály-2010,-213–214.-p.).

A-szaknyelvi-tervezés-során- fontos,- hogy- feltérképezzük- a- határon- túli- szaknyelvi regiszterek-helyzetét:- a- magyarországi- és- a- határon- túli- változatok- terminológiai- különbségeit,- a- hiányzó- fogalommegnevezéseket.- ezt- követően- a- nyelvészeknek- az- adott szakterület-képviselőivel- együttműködve-- a- nyelvhasználati- szokást- figyelembe- véve-- kellene- meghatározniuk,- hogy- mely- esetekben- indokolt- a- határon- túli- változat- létrehozása,- a- meglévő- nyelvi- forma- kodifikálása.- A- kisebbségi- környezetben- használatos- nyelvi- forma- mint- határon- túli- változat- bekerülése- a- szótárakba- nemcsak- a- beszélők, hanem- a- fordítók- segítségére- is- lenne- a- célnyelvi- normának- megfelelő- fordítások- során. Tankönyvi- lábjegyzetekkel,- kétnyelvű- szójegyzékekkel- a- tanárok- is- fel- tudnák- hívni- a- diákok- figyelmét- az- egy nyelvű- és- kétnyelvű- környezetben- használatos- terminusok különbségeire.

Összegzés

A-szaknyelv-fogalmához,- a- nemzeti- nyelv- rendszerébe- történő- besorolásához- kapcsolódó kérdések- felvetését- követően- a- tanulmány- kétnyelvű- diákok- nyelvhasználatában- és- a szlovákiai- magyar- tankönyvekben- megjelenő- szakkifejezésekkel- igyekszik- rámutatni néhány-terminológiai- különbségre,- valamint- alátámasztani- a- szaknyelvi- tervezés- igényét. A- magyarországi- és- a- szlovákiai- magyar- tankönyveket- összevetve,- kétnyelvű- szakszótárakat- vizsgálva- a- lexikális- és- szintaktikai- szinten- pontatlanságot,- számos- terminológiai különbséget- figyelhetünk- meg.- e- különbségek- egységesítése- elengedhetetlen,- a- nyelvi elkülönülés- megakadályozása- ugyanis- a- szaknyelvi- tervezés- kiemelt- célja- (vö.- Misad 2009,- 14.- p.).- A- fordítási- problémák- kiküszöbölésében- segítségünkre- lenne,- ha- a- két- nyelvű- környezetben- használatos- nyelvi- formák- indokolt- esetben- határon- túli- változatként bekerülnének- a- szótárakba.- A- szaknyelvi- tervezés- elengedhetetlen- feltétele- a- szaknyelv- használati- szokások- vizsgálata,- mivel- az- egyes- regiszterekben- esetenként- nem- a- nyelv- használatban- elterjedt- változattól- különböző- nyelvi- forma- kodifikálása- a- célravezető.

irodalom

- Ammon,- ulrich-dittmar,- Norbert-Mattheier,- klaus- j.-Trugdill,- Peter- (szerk.)- 2005. *Soziolinguistik. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft.* 2.,- vollständig- bearbeitete- und- erweiterte- Auflage.- 1.- Teilband. berlin-New-york,-Walter-de-Gruyter.
- Halliday-M.A.k.-2004.-*An Introduction to Functional Grammar.-Third Edition.*-London,-Hodder Arnold.- http://www.academia.edu/2768897/An_introduction_to_Functional_Grammar_3rd_edition,-letöltve-2014.1.21.
- Hoboth- katalin- 2011a.- kétnyelvűség- a- szaknyelvhasználatban- és- -oktatásban.- Parapatics Andrea (főszerk.): *Félúton 6. A hatodik félúton konferencia (2010) kiadványa.* <http://linguistics.elte.hu/studies/fuk/fuk10/>
- Hoboth-katalin-2011b.-Hungarian-technical-registers-and-communication-in-slovakia.-in-vančo ildikó-(szerk.):*-Language policy, dialect, and bilingualism. A focus on Hungarian lan-*

- guage use in Slovakia. Nitra,-I ászló-A.-Arany-Civic-Association-Gramma-I language office-Faculty-of-Central-european-studies,-135-145.-p.
- Hoboth-katalin-2012a.-Tankönyvértékelés-az-átmenetiség-és-különbözőség-tapasztalatainak-tükrében.-in-Fenyvesi-kristóf-(szerk.):*Átmenet és különbözőség. Magyarságtudományok kelet-közép-európai kontextusban.* budapest,-Nemzetközi-Magyarságtudományi-Társaság.
- Hoboth-2012b.-kétnyelvű-(magyar-szlovák,-ill.-szlovák-magyar)-építészeti-szakszótár(ak)-és-tan-könyvi-szójegyzékek-terminológiai-problémái.-in-Parapatics-Andrea-(szerk.):*Félúton 7. Az-el-Te-b-Tk-Nyelvtudományi-doktori-iskolájának-konferenciája.*-2011.-október-6-7. budapest.-<http://linguistics.elte.hu/studies/fuk/fuk11/>
- Chrenková,-edita-Tankó-I ászló-1973.-*Maďarsko-slovenský a slovensko-maďarský slovník.* bratislava,-slovenské-pedagógické-nakladateľstvo.
- kiss-jenő-2001.-*Magyar dialektológia,* budapest,-osiris-kiadó.
- kiss-jenő-2002.-*Társadalom és nyelvhasználat.* budapest,-Nemzeti-Tankönyvkiadó.
- kralina-Hoboth-katalin-2012.-Az-építőipar-nyelvhasználati-és-terminológiai-kérdései-(kétnyelvű diákok-nyelvhasználati-szokásai-és-terminológiaismeretei)-issue-of-language-use-and terminology-in-the-building-industry:-bilingual-students'-language-use-habits-and knowledge-of-terminology.-in-vančo-ildikó-(szerk.):*Language policy, dialect, and bilingualism. A focus on Hungarian language use in Slovakia 2.* institute-for-Minority studies.-Centre-for-social-sciences-Hungarian-Academy-of-sciences.
- kralina-Hoboth-katalin.-2013a.-*Kétnyelvűség a szlovákiai magyar tannyelvű építészeti középiskolák szaknyelvtanításában.* Nitra,-Fss-ukF.-disszertációs-munka.
- kralina-Hoboth-katalin-2013b.-szaknyelv-és-terminológia-egynyelvű-és-kétnyelvű-környezetben.-in-Nagy-Gábor-szabó-rika-Tóth-katalin-(szerk.):*Nyelv és művészet. A Nemzetközi Doktorandusz Konferencia tanulmánykötete.* Nyitra,-közép-európai-Tanulmányok kara,-23-31.-p.
- kralina-Hoboth-katalin-2013c.-interferencia-a-tankönyvekben-a-szlovákiai-magyar-építőipari szakközépiskolákban.-in-Gallik-ján-ri-Gyula-kralina-Hoboth-katalin-vargová zuzana-(szerk.):*3. nemzetközi konferencia. Tudomány az oktatásért - Oktatás a tudományért.*-i.-kötet.-Nyitra,-közép-európai-Tanulmányok-kara,-319-330.-p.
- kralina-Hoboth-katalin-2013d.-kétnyelvű-diákok-nyelvhasználati-szokásai-és-terminológiai-ismeretei.-in-drávucz-Fanni-Haindrich-Helga-Anna-Horváth-krisztina-karácsóny-Fanni (szerk.):*Félúton 8. - a nyolcadik Félúton Konferencia (2012) kiadványa,* 103-118.-p.
- kralina-Hoboth-katalin-2013e.-szaknyelvek-és-oktatásuk-kétnyelvűségi-helyzetben.-A-XVII. Apáczai-napok konferencián elhangzott előadás-és-a-konferenciakötetbe-leadott tanulmány-kézirata.
- kurtán-zsuzsa-2003.-*Szakmai nyelvhasználat.*-budapest,-Nemzeti-Tankönyvkiadó.
- ladányi-Mária-Tolcsvai-Nagy-Gábor-2008.-Funkcionális-nyelvészet.-in-ladányi-Mária-Tolcsvai Nagy-Gábor-(szerk.):*Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXII.* budapest,-Akadémiai kiadó,-17-58.-p.
- lanstyák-istván-2000.-*A magyar nyelv Szlovákiában.*-budapest-Pozsony,-osiris-kiadó-kalligram könyvkiadó-MTA-kisebbségkutatói-Műhely.
- lanstyák-istván-2002.-A-magyar-nyelv-állami-változatainak-kodifikálásáról.-in-lanstyák-istván-szabó-mihály-Gizella-(szerk.):*Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok.* Pozsony,-kalligram-kiadó.
- lanstyák-istván-szabó-mihály-Gizella-2002.-Nyelvi-jogaink-érvényesítésének-nyelvi-feltételei.-in-lanstyák-istván-szabó-mihály-Gizella-(szerk.):*Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok.* Pozsony,-kalligram-kiadó,-117-126.-p.
- Mészáros-Tímea-2005.-A-szaknyelvi-tervezés-főbb-kérdései.-in-lanstyák-istván-Menyhárt-józsef (szerk.):*Tanulmányok a kétnyelvűségről III.*-Pozsony,-kalligram-kiadó.-159-201.-p.
- Misad-katalin-2009.-*Nyelvi kontaktusok.*-dunaszerdahely,-Ilium-Aurum.

- MMNyr - 1961.-Tompai-józsef-(szerk.): -A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan. I. kötet. budapest, Akadémiai-kiadó.
- Péntek-jános-2004.-Magyar-nyelvű-tudományosság---kezdet-és-vég?-in-Péntek-jános-(szerk.): Magyarul megszólaló tudomány. Apáczai Enciklopédiájának ösztönzése és példája a magyar tudományos nyelv és stílus megteremtésében. budapest,- I ucidus- kiadó, 233-242.-p.
- Pusztai-istván-1975.-szaknyelv-és-műhelyszargon.-Magyar Nyelvőr, 99.-395-405.-p.
- sabó Mihály- Gizella- 2007.-jogi-közigazgatási-szövegek- magyarra- fordítása- kisebbségi- helyzetben.-A-célnyelvi-norma-kérdése.-in-Heltai-Pál-(szerk.):Nyelvi modernizáció. Szaknyelv, fordítás, terminológia. XVI. Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. Pécs-Gödöllő, MAnye-szent-istván-egyetem,-206-212.-p.
- sabó Mihály- Gizella- 2008a.-A-tankönyvfordításról- és-a-tankönyvek- értékeléséről.-in-Fazekas józsef-(szerk.): Emlékkönyv Zeman László 80. születésnapjára.- dunaszerdahely, I llium-Aurum,-84-101.-p.
- sabó Mihály- Gizella- 2008b.-A-fordítottság-jelei- szlovákiai- magyar- szövegekben.-in-bárczi zsófia-vančioné-kremmer-ildikó-(szerk.):Fordítás – nyelv – irodalom – társadalom. Nyitra,-europica-varietas,-19-36.-p.
- sabó Mihály-Gizella-2010.-A-magyar-szaknyelv-és-szakstílus-Magyarország-határain-túl.-in-dobos Csilla-(szerk.):Szaknyelvi kommunikáció.-Miskolc-budapest,Miskolci-egyetem-Tinta könyvkiadó,-205-215.-p.
- Tolcsvai-Nagy-Gábor-1988.-A-nyelvi-norma-(Tézisek).-in-Studia in honorem P. Fábrián, E. Rácz, I. Szathmári oblata a collegis et discipulis. budapest,-el Te- bTk- Mai- Magyar- Nyelvi Tanszék,-137-141.-p.
- Tolcsvai-Nagy-Gábor-1998.-I-ehetőségek-és-kötelességek-a-magyar-nyelvi-tervezésben.-in-Tolcsvai Nagy-Gábor-(szerk.):Nyelvi tervezés. budapest,-universitas-kiadó,-253-264.-p.
- Tolcsvai- Nagy- Gábor- 2010.- Fogalmi- háló,- kétnyelvűség,- fordítás.- in- bauko- jános- (szerk.): Bilingvizmus és fordítás. Nyelvészeti tanulmányok Arany A. László születése 100. évfordulójának tiszteletére. Nyitra,-europica-varietas,-101-109.-p.
- Tolcsvai-Nagy-Gábor-2011.-kognitív-egység-és-funkcionális-változás-a-magyar-nyelv-történetében. Magyar Nyelv, 107.- évf.- 3.- sz.- 257-276.- p.- http://www.c3.hu/~magarynyelv/11-3/tolcsvain_113.pdf

Források

- bartusz-Gyula-1993.-Magyar-szlovák, szlovák-magyar építészeti szótár.-bratislava,-s PN.
- bársony-istván-2008.-Magasépítéstan I.-Pécs,-s zega-books-k ft.
- bársony-istván-s chisler-Attila-Walter-Péter-2008.-Magasépítéstan II.-Pécs,-s zega-books-k ft.
- dědek,-Miloň-1993.-Építőipari anyagismeret az építészeti szakközépiskola 1. osztálya számára. bratislava,-s lovenské-pedagogické-nakladateľstvo.
- dvořák,-j iří- 1991.- Mechanika az építészeti szakközépiskolák 2. és 3. osztálya számára. bratislava,-s lovenské-pedagogické-nakladateľstvo.
- dvořák,-j iří- 1985.-Stavebná mechanika pre 2. a 3. ročník stredných priemyselných škôl stavebných. bratislava,-Alfa,-vydavateľstvo-Technickej-a-ekonomickej-literatúy.
- Hájek-dědek-r ambousek-1990.-Magasépítéstan I.-Az-építészeti-szakközépiskolák-1.-osztálya számára.-bratislava,-s lovenské-pedagogické-nakladateľsvo.
- Hájek-r ybář-r ambousek-1990.-Magasépítéstan II.-Az-építészeti-szakközépiskolák-2.-osztálya számára.-bratislava,-s lovenské-pedagogické-nakladateľsvo.
- Hájek-dědek-Hlaváček-j ánsky- 1990.- Magasépítéstan III.-Az-építészeti-szakközépiskolák-3.-osztálya-száma.-bratislava,-s PN.

- Hájek-bloudek-Hlaváček-Charouzd-Mešťan-Pubal-r ambousek-1990.-*Magasépítéstan IV.-Az építészeti-szakközépiskolák-4.-osztálya-számára.*-bratislava,-slovenské-pedagogické-nakladateľstvo.
- Hájek-a-kol.-1988.-*Pozemné staviteľstvo I pre 1. ročník SPŠ stavebných študijného odboru pozemné staviteľstvo.* bratislava,-Alfa.
- Hájek-r ambousek-r ybář-1990.-*Pozemné staviteľstvo II.-pre-2.-ročník-stredných-priemyselných škôl-stavebných.*-bratislava,-vydavateľstvo-Alfa.
- Hájek-a-kol.-1992.-*Pozemné staviteľstvo IV pre 4. ročník SPŠ stavebných.*- bratislava, vydavateľstvo-Alfa.
- Škoda,-jirř-1991.-*Mélyépítéstan az építészeti szakközépiskolák 4. osztálya számára.* bratislava, slovenské-pedagogické-nakladateľstvo.
- szerényi-Attila-2008.-*Statika.* Pécs,-szega-books-k-ft.
- szerényi-Attila-2006.-*Szilárdságtan.* Pécs,-szega-books-k-ft.

KATALIN KRALINA HOBOTH

HUNGARIAN LANGUAGE USAGE FOR SPECIFIC PURPOSES AND THEIR TEACHING IN SLOVAKIA

After-raising-questions-relating-to-the-notion-of-language-for-specific-purposes-and its-integration-to-the-system-of-national-language,-this-study-attempts-to-point-out some-differences-between-the-terminology-used-by-bilingual-students-and-that-of in-the-Hungarian-textbooks-in-slovakia,-and-to-underpin-the-demand-for-planning language-used-for-special-purposes.-When-comparing-Hungarian-textbooks-and bilingual-professional-language-dictionaries-published-in-Hungary-and-slovakia, we-can-observe-numerous-inaccuracies-and-terminological-differences-on encyclopaedic-and-syntactical-level.-it-is-necessary-to-standardize-these differences,-because-the-prior-aim-of-the-professional-language-planning-is-to prevent-language-separation.-it-would-be-helpful-for-elimination-of-translation problems-if-linguistic-forms-used-in-bilingual-environment-would-be,-in-justified cases,-included-in-the-dictionaries-as-cross-border-versions.-An-indispensable condition-of-professional-language-planning-is-the-research-of-its-usage-habits,-as sometimes-it-is-impractical-to-codify-the-linguistic-form-differing-from-the-version widely-spread-in-the-language-usage.

KAR A ANNA
„Én,-Mécs...”¹
Önéletrajz---másodkézből

ANNA KAR A
„Me,-Mécs...”-Curriculum-vitae---vicariously

821.511.141-(437.6):929
929-MÉCS,-I ászló
323.281”1944/1953”

keywords:-I ászló-Mécs-(1895-1978),-his-official-state-security-surveillance,-imprisonment,-fellow-prisoner
as-an-informer.

„Ah,-ah,-következményeit-vigyázod
A-tettnek,-melyet-perc-hatalma-súg.”
Madách-imre:-Mózes

A-Gödöllői-Premontrei-Perjelség-I evéltárának-munkatársaként,-az-elődök² kitartó-kutatókat- folytatva,- 2012- novemberében- kezdtem- el- Mécs- (Mártoncsik)- I ászló (1895-1978)-jászóvári-premontrei-szerzetes-költő-prózai³ és-lírai-alkotásait-egy-gyűjteménybe,-a-Mécs László-versadatbázisba-(MI v)⁴ összesíteni.-Az-MI v-jelenleg-összesen 2437-művet⁵ tartalmaz,-melyek-folyóiratokban,⁶ kötetekben,⁷ audiovizuális-eszközökön és-internetes-honlapokon-jelentek-meg,-vagy-csak-kéz-és-gépiratban,⁸ illetve-címükben maradtak-fenn⁹.

Az-állambiztonsági-szolgálatok-Történeti-I evéltárába-(ábTI)-is-elsősorban-ismeretlen-Mécs-verskéziratok-után-mentem-nyomozni.-A-költő-politikai-rendőrségen-keletkezett,-hivatalosan-461-(összesen-511)-oldalas-vizsgálati-dossziéját-átnézve-kiderült:-a kihallgatási-tervek,- jegyzőkönyvek,- összefoglalások- forrásértékű- dokumentumok. segítségükkel-rekonstruálható-a-Mécs-életrajz-eddig-fehér-foltjának-számító,-az-önkén-

1 Mécs-I ászló:-Vád- és védőbeszéd.

2 zímánci-Pius,-Fényi-ottó-és-kardos-Talbot-béla.

3 eddig-csak-28-írása-ismert-még,-ezért-szerepelnek-itt.

4 elemei-a-következők:-cím,-első-sor,-keletkezés-helye,-ideje,-a-kéz-vagy-gépirat-lelőhelye,-megjegyzés-(keletkezéstörténet,-autográf-kézirat-stb.),-megjelenés,-idegen-nyelvű-változat,-kritika.

5 ebből-fordítás-343.

6 255-féle-periodikában-1733-vers;-a-magyar-on-kívül-német,-holland,-angol,-olasz,-francia,-litván-nyelven-(1912-2013).

7 257-könyvben-943-vers;-a-magyar-on-kívül-német,-holland,-angol,-olasz,-spanyol,-francia,-eszerantó,-román,-szlovák,-lengyel-nyelven-(1923-2013).

8 A-kiadatlan-alkotások-száma-673.

9 148-db.

tes-száműzetéstől-(1944.-november)-az-elítélésig-(1953.-december-18.)-terjedő-időszak.-Az-irodalom-, egyház-és-politikatörténeti-vetületen-kívül--különös-tekintettel-a „Mózes”-fedőnevű-fogdaügynök-eredeti,-saját-kézírásos-jelentéseire--gazdag-tárházát nyújtják-az-egyéni-habitus,-a-mindennapi-megélés-narratíváinak-is.

„Én,-Mécs,-isten-szavának-trombitája”

„Most világtörténelmi korforduló előtt állunk, amilyen még nem volt, mióta ember jár a földön. Korszak zárul 50 éves életemben, korszak zárul a magyar nép életében, korszak zárul a világ összes népeinek életében.”¹⁰ Önbeteljesítő-jóslattal-felérő,-egyben kísértetiesen-pontos-Mécs-I ászló-helyzetfelismerése-a-szállasi-kormány-megalakulását követő-harmadik-apon-keleztett-leveleiben.-A *pisztrángok példája* című,-ellenállásra buzdító-vers-szerzője-az-árral-együtt-sodródást-választotta:-életét-az-ezt-követő-kienc esztendőben-a-reális-szülte-rejtőzködés-határozta-meg.

A-ii.-világháború-után-Mécs-tartózkodását-illetően-különböző-híresztelések-terjedtek el,-még-az-is-felvetődött,-hogyl-elhagya-az-országot.¹¹ 1948-ban-ortutay-Gyula-vallás-és közoktatásügyi-miniszter-arra-akarta-rávenni-endrédy-vendel-zirci-apátot:-„Beszéljek Méccsel és mondjam meg neki, hogy bujkálását hagyja abba és lépjen ismét a közéletbe, mint költő. Ezzel kb. egy időben Sík Sándor költő a piarista szerzetesrend tartományfőnöke is közölte, hogy beszéljem rá Mécsre, hogy írjon továbbra is verseket a nyilvánosság számára. Én úgy Ortutay, mint Sík Sándor üzenetét átadtam Mécsnek. Ő azonban lelki állapotára hivatkozva közölte, hogy nem akar a nyilvánosság előtt szerepelni. Ekkor én felvettem neki, hogy legalább szökjön ki külföldre és írjon ott. Mécs közölte, hogy nincs szándékában külföldre szököni.”¹² Mécs-„fészekhagyóságának”-első-lírai-lenyomata a-Nemzeti Ujság és Uj Nemzedék összevont-lap-1944.-december-10-ei-számának-hetedik-oldalán-megjelent-Bujdosó ének. keserű-szívvél-kürtölte-benne-világgá:

„bujdosóvá-lettem-magam-is-hazámban”

odüsszeiájának-kezdetén-Mécs-I ászlót-rendfőnöke,-Gerinczy-Pál-1944.-október-végén „egy utolsó telefonparanccsal” királyhelmeccről-jászóra-rendelte.¹³ Mécs-a-frontoktól szabdalt-országban-viszonylag-szabadabb-mozgása-érdekében-november-7-én,-„személyazonosságának igazolására” az-őzdi-főszolgabírótól-mint-helyi-(őzdi!)-lakos,

10 slovenský-národný-archív-Pozsony-Prj.-210.-d.-316-317.-Mécs-I ászló-levele-Gerinczy-Pál apáthoz,-j ászó,-1944.-október-18.

11 állambiztonsági-szolgálatok-Történeti-I evéltára-(ábTI)-3.-1.-9.-v-111727.-199.-10-452.-sz. vizsgálati-dosszié-Mécs-I ászló-és-tsa-[Horváth-j ános]-ügyében.-vd).

12 vd-141.-j egyzkönyv-endrédy-vendel-kihallgatásáról.-1953.-szeptember-29.-

13 Petőfi-irodalmi-Múzeum-kézirattára-(PiMk)-v.-4725/18/4.-Mécs-I ászló-levele-kardos-Talbot béliának.-Pannonhalma,-1967.-március-31.

Mártoncsik-józsef-emil-névre¹⁴ egy-civil-ruhás(!)-fényképpel-ellátott-hatósági-bizonyítványt¹⁵ állíttatott-ki.-ezután-az-alábbi-helyeken-és-személyeknél-szállt-meg-hosszabb-rövidebb-időre:-borsodnádasd-(1944.-november;-Ferjentsik-jános-gyárigazgató),-Győr(november;-Harsányi-lajos-kanonok,-költő),-székesfehérvár-(november),-bicske-(december;-plébánia),-Ölbő-pusztá-(december),-Pannonhalma-(1944.-december-1945.május;-bencés-főapátság),¹⁶ Csorna-(1945.-április,-június-1946.-május;-premontrei-rendház),-bakonybél-(1946.-június-1948.-szeptember;-bencés-monostor),-badacsonytomaj-(1948.-október-november;-Géczy-lajos-plébános),-bakonybél-(1948.november-1949.-november;-bencés-monostor),¹⁷ Túrje-(1949.-november-1950.-március;-Horváth-benedek-plébános),-bakonybél-(1950.-április-június;-bencés-monostor),-szent-György-hegy-(k-isapáti,-1950.-július-november;-ifj-lajos-nyugalmazott-plébános),-budapest-(1950.-december-1951.-február),-Pannonhalma-(1951.-február-1953.augusztus-22.-bencés-főapátság).

ez-idő-alatt-dokumentáltan-351-„bunkerverset”¹⁸ írt.¹⁹ Házigazdáinak,-az-öt-felkéréső-kedves-ismerőseinek--pénz-szűkében--költeményei-egy-egy-másolatával-„fizetett”.

„Nem-megyek-r odostóba”?!

„Addig maradok, míg minden kötél el nem szakad”.²⁰ 1938.-január-17-én-még-ezt-írta Mécs-l-ászló-tágas-királyhelmei-otthonában.-vajon-miért-gondolta-meg-magát-(1944-novemberére),-s-miért-nem-tért-vissza-később?-Több-oka-is-lehetett:-

1.-Az-első,-1953.-augusztus-23-ai-ávH-s-kihallgatását-összefoglaló-jelentés-szerint: „A háború végén, a szovjet csapatok közeledtére fasiszta versei miatt félt a felelősség-revonástól”.²¹ december-7-ei-ügyész-ségi-meghallgatásán-ezt-határozottan-cáfolta, mondván:-„1944-novemberében-nem-azért-kértem-Mártoncsik-József-néven-személyazonossági-igazolást,-mert-attól-féltem,-hogy-irredenta-verseim-miatt-felelősségre-fognak-vonni,-hanem-mert-vissza-akartam-menni-a-háborús-események-lezajlása-után-Csehszlovákiába.”²²

14 Mártoncsik-l-ászló-1942-ben-vezetéknevét-Mécsre-magyarosította.-Az-ezt-tanúsító-belügym-niszteri-engedély-még-nem-került-elő.

15 vd-186.-Fotókópia.

16 vd-62-64.-

17 itt-a-„szokástól eltérőleg bencés reverendában jár.” vd-490.-

18 kerkai-jenő-meghatározása.-vd-89.

19 ebből-idáig-216-kiadatlan.-Ml v.-l-ásd-még-bárczi-2005,-a Függelékben:-6-155.-p.

20 országos-s-zéchényi-könyvtár-kézirattára.-l-evelestár.-Mécs-l-ászló-levele-k-állay-dalmának.-így-felelt-Mécs-l-ászló-Gerinczy-Pálnak,-amikor-az-apát-a-költőt-magyarországi-áttelepedésre-kérte.

21 vd-46.

22 budapest-Főváros-l-evéltára-(bFl)-XXv.-4.-f.-0638--1953.-17.-vö.-ezt-még:-„1945-őszén-magammal-vittem-Mártoncsik-névre-szóló-illetőségi-és-állampolgársági-bizonyítványomat,-hogy-azzal-mehessek-vissza-szülőhazámba,-a-másodszor-is-megalakult-Csehszlovákiába.-Nem-sikerült.” PiMk-v.-4725/18/6.-Mécs-l-ászló-levele-kardos-Talbot-bélának.-Gépelt-másolat.-Pannonhalma,-1967-október-22.

2.-1923-tól az 1930-as évekre fokozatosan a magyar-nemzet és Magyarország-arcává, szimbólumává vált.²³ kora-celebritásaként jelent meg a hatalom-folyóirataiban, társadalmi-kulturális eseményein; utóbbiaknál mint „hivatalos előhang”. Holdudvarában tisztelhetett többek között Horthy-Miklóst és Imrédy-béla.

3.-szociálisan-érzékeny lírájának kritikája nem kímélte sem a barna, sem a vörös diktatúrát.²⁴

4.-Műve indexre került. s bár az ideiglenes Nemzeti-kormány 530/1945.-M.-e.-sz. rendelete alapján 1945.-április-28-án alakult ún.-Fasiszta-sajtótermékek-jegyzékét Összeállító-bizottság-ii.-jegyzékére „csak” az *Egy finn leányka képe* című versét vették fel, emiatt viszont megsemmisítésre ítélték az ezt megjelentető *Forgószínpad* (budapest, 1940)-és a *Mécs László összes versei. 1920–1940* (budapest, 1941)²⁵ című-kötetét is.

5.-1948-ban slachta-Margit, a szociális-Testvérek-Társaságának főnöknője endrédi vendel-apátnak az *Üzenem haza* című vers-Mécs-lászló-szignálta-kéziratát adta át.²⁶ Mécs-lászlót a belügyi-szervek a neki tulajdonított,²⁷ de valójában Wass-Alberttől származó költemény miatt is figyeltették (bizonyíthatóan) 1949-től.²⁸

6.-Mécs-lászlóra mint magyar szerzetesre a háborút követően Csehszlovákiában is börtön-, internálótábor-és/vagy-kiutasítás-várt volna, mint jó néhány felvidéki papra. közéjük tartozott rendtársa, bertram-brunó²⁹ és Petrik-béla³⁰ radi-plébános. utóbbi atya így emlékszik vissza *Raboskodásom, 1945* című írásában: „Mécs László elmenekült, káplánja³¹ kórházban feküdt, s így üres volt a helmeci parókia.”³²

23 A témáról bővebben lásd bárczi-2004, 91–98.-p., bárczi-2005, 1–4., 115–127., 137–152. p.-Mécs-lírája, előadásmódja – így vagy úgy, de – mindenre hatott: „Tudom, hogy a költők, hogy röhögtek: Komlós Aladár és Szabó Lőrinc a Zeneakadémia nagytermében végigröhögtek szavalásomat, finom emberi érzékkel, tapintattal zavarva a körülöttük ülő áhítatos közönséget.” PiMk-v.-4725/53.-Mécs-lászló-levele vas-istvánnak. Gépelt-másolat. Pannonhalma, 1969.-augusztus-8.

24 Többek között a következő versekben figyelhető meg ez: *Vörösbeigy* (1939-ősz), *Egy finn leányka képe*, *Imádság a nagy Lunatikusért* (1942.-január), *A vértanú püspök* (szövege kisebb-nagyobb eltérésekkel megegyezik *A legutolsó magyar úr* című verssel), *Magyar bíboros 1946-ban*, *A kalapácsos óriás* (bakonybél, 1948.-szeptember-8.).

25 További három (1942–1944)-kiadását nem tüntették fel!

26 vd-139.-

27 Még fél-évszázaddal később is Mécs-neve alatt jelent meg például a *Nők Lapjában* (1989. augusztus-19.-12–13.-p.) és az *Új Emberben* (1991.-június-16.-6.-p., 1995.-október-22.-9.-p.).

28 vd-490–491.

29 18-hónap-börtönbüntetésre és súlyos-pénzbírságra ítélték. Gödöllői-Premontrei-Perjelség I evéltára (GPPI)-Historia-domus-ord.-Praem.-Gödöllő.-1948.-január-12.

30 őt 1945-ben két-hónapig a királyhelmeci és a kassai, majd 1946.-január-25–30.-között szintén a királyhelmeci, november-4-étől december-5-éig a kassai börtönben tartották fogva. Lásd-Hetényi-varga-1996, 248–249.-p.

31 Mikolaicsik-sándor.

32 Hetényi-varga-1996, 248–249.-p.

színpadról-kínpadra

Mécs-ügyében-„több éve folyik ügynöki bizalmas nyomozás, több hónapos megszakításokkal. [...] Több esetben tettünk őrizetbevételi javaslatot, azonban ismeretlen okokból őrizetbevételére nem kaptunk engedélyt.”³³

1952-ben-(?)-az-ávH-„Polgár”³⁴ fedőnevű-ügynökét-„operatív kombinációval” a-győri és-Győr-környéki-ún.-illegális-klerikális-csoportok-felderítésére-vetette-be.³⁵ 1953-tavaszan-szabados-r óbert-plébános-Mécs-l ászló-44-új-versét-mutatta-meg-Polgárnak, majd-április-27-én-a-Győr-gyárvárosi-plébánián-kölcsönadta-Mécs-Magyarok mise-könyve³⁶ című-szamizdat-kiadványának-egyik-példányát,³⁷ amelyből-az-ügynök-„a kompromittáló részt kigépelte”. ezután-„a következő operatív intézkedéseket kívánjuk végrehajtani: »Polgár« fedőnevű ügynökünkön keresztül megszerezzük a »Magyarok mise-könyve« c. verseskötetét dokumentálás végett.³⁸ Határidő: 1953. június 5. »Polgár« fedőnevű ügynökön keresztül megállapítani a Győrben lévő ismeretlen vasutas személyét,³⁹ aki a Mécs-verseket gépeli. Határidő: június 15. »Polgár« fedőnevű ügynökön keresztül megszervezzük, hogy Szabados Róbert és Horváth Jordán Mécs Lászlót nevénapján látogassa meg ügynökünkkel együtt. A találkozás célja Horváth, Szabados és Mécs között lévő kapcsolat felderítése, esetleges terjesztő apparátusának megállapítása, Mécs pontos tartózkodási helyének megállapítása. Határidő: július 30.”⁴⁰ A-látogatás-Mécsnél-„azért szükséges, mert [...] ha most történne őrizetbevétele, akkor feltétlenül ügynökünkre gyanakodnának. Azonban ha névnapja alkalmából látogatja meg Mécs Lászlót,⁴¹ akkor nyilván sokkal többen fogják őt meglátogatni és nehezebb lesz kianalizálára [sic!] részükről, hogy ki buktatta le Mécs László papköltőt.”⁴²

Augusztus-10-én-a-belügyminisztérium-(bM)-iv.-osztálya-újra-javasolta,⁴³ 21-én-balácsi béla-őrnagy-elrendelte-Mécs-l ászló-előállítását,-amelyet-22-én-a-bM-vi.-Főosztályáról-

33 vd-205.-Földes-György-ávH-s-főhadnagy-összefoglaló-jelentése.-d dátum-nélkül-(valószínűleg 1953-májusán).-

34 „Polgár”-t,-azaz-Perepatits-Antal-feltételezhetően-1948-ban-szervezték-be.-1958-ig-a-Győri egyházmegye-katolikus-és-világi-személyeiről-(ábTI-3.-1.-5.-o-11538.-Nevesítve:-40-43., 68-69.,-75-76.,-119.,-146-149.,-155-156.,-159.,-170-171.,-182.,-186-187.,-199., 214-216.,-249.,-266.-p.),-illetve-a-magyar-osztrák-határ-menti-helyzetéről-jelentett.-1957-ben (?)-debrecenbe-került.-itteni,-az-*Alföld* című-folyóirat,-illetve-a-város-értelmiségi-köréhez-kapcsolódó-ügynöki-tevékenységét-Filep-Tibor-dolgozta-fel.-l ásd-Filep-2006,-140-163.-p.

35 ábTI-3.-1.-5.-o-13405/2.-k özli-kahler-2007,-196.-p.

36 Megjelent:-[Washington].-[Agape].-[1972];-budapest-Új-ember-kiadó,-1991.

37 A-versciklus-költeményeit-Horváth-jános-jordán-gépelte-le,-kötötte-be-és-terjesztette. Horváth- atya- Mécs- l ászló- hatására- választotta- a- (dominikánus)- szerzetességet. k öltészetének-összinté-és-elkötelezett-rajongójaként-másolta-a-költő-új-kéziratoseit.

38 Megszerezték.

39 őt-kolossal-jánosnak-hívták.-bFI-XXv.-4.-f.-0638---1953.-45.

40 vd-208-209.

41 vő.-ezt-Horváth-atya-következő-megjegyzésével:-„1953-júniusában voltam utoljára személyes találkozárra [sic!] a Szent Hegyen a költőnél. Akkor említette, hogy úgy érzi, szorrr a hurok körülötte.” Pannonhalmi-Főapátsági-könyvtár-10a-H7.-(Fk).

42 vd-202.

43 vd-27-28.

többek-közt-bujtor-eszter-törzsőrmester-közreműködésével--„*demokrácia ellenes propaganda terjesztése és szerkesztése*” vádjával-végre-is-hajtottak-Pannonhalmán.⁴⁴ Mécs I ászló-23-ai-vallomása⁴⁵ és-íráso-„felhatalmazása”⁴⁶ alapján-három-ávH-s-tiszt-megszerezte-a-Horváth-jános-által-a-soproni-szent-jános-templomban-eldugott⁴⁷ 200-Mécs-kéziratot,⁴⁸ a-Magyarok misekönyve példányával-együtt.⁴⁹

A-Pestvidéki-Törvényszék-és-Fogda-(Pv,-Házifogda)-Gyorskocsi-utcai-épületrészének 203.-cellájába⁵⁰ (magánzárkába)-zárt-Mécs-I ászló-kihallgatása-november-25-éig-tartott-A-vádirattervezetet-kihallgató-tisztje,-kiss-Toldi-Ferenc-hadnagy,-a-bM-iv.-vizsgálati Főosztályának-fővizsgálója-november-26-án-készítette-el.⁵¹

Mécs-I ászlót-első-fokon-a-budapesti-Megyei-bíróság⁵² (bMb)-1953.-december-18-ai⁵³ zárt-ülésén,-a-b.-iii.-0633/1953-4.-sz.-alatt-bűnösnek-nyilvánította-„*demokraciaeellenes irányzat elterjesztése és megerősítése érdekében kifejtett cselekménnyel elkövetett népellenes bűntettben, továbbá a demokratikus államrend elleni folytatólagos gyűlöletre bujtás bűntettében és hamis közirat felhasználásával elkövetett bűntettben*”,-és-ezért-10-évi-börtönre,-teljes-vagyoneklobzásra,-a-közügyektől-10-évi-eltiltásra ítélte.⁵⁴ Mécs-esetében-Nagy-jánosné-ügyész-a-büntetés-súlyosbítása,-dr.-Nagy-istván I ászló-kirendelt-védő⁵⁵ enyhítése,-valamint-a-minősítés-miatt-fellebbezett.-A-l-egfelsőbb

44 vd-32.

45 vö.-ezt-Mécs-későbbi-kijelentésével:-„*Horváth Jordán dominikánus testvéremnél voltak újabb verseim vagy 70 százalékban; utálkoztam hozzáfordulni, mert neki köszönhettem bebörtönzésemet.*” (PiMk-v.-4725/3./2.-Mécs-I ászló-levele-beresztőczy-Miklósnak.-Pannonhalmá,-1967. október-29.)-Horváth-atyá-munkája-nélkül-ezek-a-költemények-nem-marad(hat)tak-volna-fenn.

46 Fk.-vö.-ezt:-„*[Mécs] vallomása alapján egy írást vettünk tőle, amiben ő felkérte Horváthot, hogy az írás átadójának adja ki a nála lévő versek kéziratait és a legépelte példányokat.*” vd 383.

47 „*Az említett dosszié a soproni Szent János templom harangtornyában, egy nyitott falnyílásban volt elrejtve. A tanú [Horváth Jordán] innen vette le a hatósági közeg jelenlétében és felkérésére.*” vd-389.-Házkutatási-jegyzőkönyv. 1953.-augusztus-24.

48 balácsi-béla-őrnagy-szeptember-1-jén-aláírt-őrizetbe-vételi-javaslatá-szerint-210-db.-vd-384. végül-az-ávH-„*ellenforradalmi propagandaanyag rejtegetése és terjesztése miatt*” Horváth atyát-is-előállította,-szeptember-10-én-(vd-385.).

49 ebből-összesen-84-(duplumok-nélkül-54)-vers-és-a-két-kis-kötet-a-bFI-ben-található.-XXv.-4. f.-0638-1953.-221-410.

50 vd-36.-Horváth-jános-a-207.-cellában-volt.-Fk.

51 vd-375-377.

52 A-tanács-elnöke:-d.r.-jónás-béla,-szakbírója:-d.r.-borsányi-Gyula,-ülnökök:-illés-Ferenc,-Gyenge I ajos,-karis-istván.-vd-474.

53 A-Magyar Katolikus Lexikonban-(Mkl;-viii.-köt.-854.-p.),-a-www.tortenelmitar.hu és-a-magyarkronologia.terrorhaza.hu honlapon-(a-2014.-január-21-ei-állapot-szerint)-rossz-dátum: október-18.!

54 vd-471-472.-Horváth-jánost-mint-másodrendű-vádlottat-ugyanaz-a-testület-december-19-én szintén-bűnösnek-mondta-ki-a-demokratikus-államrend-elleni-folytatólagos-gyűlöletre-izgatás bűntettében.-ezért-öt-6-évi-börtönre,-teljes-vagyoneklobzásra,-a-közügyektől-10-évi-eltiltásra ítélte.-vd-473-474.-Az-MKL szócikke-(v.-köt.-51.-p.)-se-letartóztatása,-se-büntetése-tényét nem-közi.

55 Horváth-jánosé-dr.-Patriász-istván-volt.

bíróság-(l b)-d r.-l ázár-Miklós-vezette-tanácsa⁵⁶ az-1954.-április-27-ei-zárt-fellebbezési tárgyaláson,-b.-iv.-001074-1954/15.-sz.-döntésével-Mécs-I ászló-és-Horváth-j ános-fellebbezését-egyaránt-elutasította,-és-az-első-fokú-ítéletet-helybenhagyta.⁵⁷

Mécs- I ászló,- a- budapesti- kozma- utca- 13.- szám- alatti- országos- börtön- (ob, Gyűjtő[fogház])-k is-Fogházának-475-d-412.-törzskönyvi-számú⁵⁸ rabja-végül-előbb-szabadult:-büntetésének-hátralevő-részt-az-elnöki-Tanács-(eT)-1956.-szeptember-11-ei⁵⁹ határozatával-kegyelemből-elengedték.⁶⁰

vizsgálati-dossziéjában--jegyzőkönyvekben,-ügynökjelentésekben,-bizonyítékok-felosorolásában,-fényképeken-stb.- -- 116,- 1944- novembere- után- született- költeményét említették.-ezek-köül-kilenc-ismeretlen-vers,-pontosabban-cím-„Mózes”-október-22-ei jelentése⁶¹ szerint-a-költő-60-vers-szerzőségét-elismerte,-háromét-nem.-A-bizonyítási eljárásban-és-a-bírósági-ítéletek-indoklásában-még-további-11,-„demokrácia-és Szovjetunió-ellenes” korábbi-művére-hivatkoztak.

Fedőneve:-„Mózes”

kiss-Toldi-Ferenc-fővizsgáló-október-15-én-javasolta-Mécs-I ászlóra-„fogdahálózat ráépítését”.-bár-Mécs-ekkorra-már-beismerte,-amivel-vádolták,-vallomását-így-akarták-ellenőrizni,-illetve-újabb-adatokat-felderíteni.⁶² A-konspirációra-kiss-„Mózes”-fogdaügynök nevét-terjesztette-felettesei-elé.

„Mózes”,-azaz-elekes-(einsidler)-j ózsef⁶³ 1927.-március-23-án-született-budapest.-Anyja-neve-Weisz-Aranka.-A-viii.-kerületi-szent-benedek-katolikus-Gimnázium Értesítői-szerint-végig-kitűnő-tanuló.-Teljesítményét-iskolája-és-az-egyházközség-ösz-töndíjjal,-tanárai-az-ifjúsági-könyvtár-segédkönyvtárosa-titulussal-jutalmazták.-utóbbi tisztséget-a-vi.-osztálytól-látta-el,-s-még-egyetemistaként-is-művelte.-1945-ben-érettségizett,-majd-tanulmányait-a-Pázmány-Péter-(1950-től-eötvös-I oránd)-Tudományegyetem-magyar-német-latin-szakán-folytatta.

1951.-október-11-én-az-ávH-örizetbe-vette.⁶⁴ A-bMb-1951.-december-7-ei-tárgyalásán-a-demokratikus-államrend-megdöntésére-irányuló-szervezkedés-kezdeményezése

56 Tagjai-ezenkívül-még:-d r.-simor-Pál-előadó,-dr.-Hraskó-Gyula-bíró,-Marjai-j ózsef,-Fórizs-béla ülnök.-vd-477.

57 vd-475-477.

58 GPPI-Mécs-I ászló-levele-Mécs-imrének.-budapest,-1955.-szeptember-18.

59 I étezik-ugyanakkor-egy-azonos-hivatkozási-számú-(0638/1953),-az-elnöki-Tanács-(eT)-1957. december-4-ei,-004-1/11/1957.-sz.-kegyelmi-határozata.-utóbbi-irat-keletkezésének-okát még-nem-tudjuk.-bFI-XXv.-4.-f.-0638---1953.-210.

60 vd-466.-Horváth-j ános-az-ob-bal-Csillag-szárnyában-raboskodott.-Az-eT-1952.-október-12-ei, 8.-sz.-határozata-alapján-kegyelemből-ő-is-előbb-szabadult.-bFI-XXv.-4.-f.-0638---1953.-183.

61 vd-219.

62 vd-211.

63 A-bM-iii/1-4-A-Alosztályának-1977.-évi-összefoglaló-jelentésében-(mint-a-bécsi-rezidentúrán foglalkoztatott- operatív- társadalmi- kapcsolat)- szintén- felbukkan- egy- „Mózes”- fedőnevű ügynök-(ábTI -3.-2.-5.-o-8-552/13./7.-k özli:-k öpeczi-bócz-2012,-251.-p.)-Adathiány-miatt-sem megerősíteni,-sem-kizárni-nem-lehet,-hogyszemélye-azonos-elekes-j ózseffel.

64 bFI-XXv.-60.-e.-001281---1951.-bFI-XXv.-60.-e.)-11-12.

és- vezetése,- fegyver- és- lőszerrejtegetés,- robbanóanyag-tartás,- valamint- fajtalanság bűntettében-találta-bűnösnek.-12-évi-börtönre,-teljes-vagyonekbobzásra-és-a-közügyektől-10-évi-eltiltásra-ítélték,⁶⁵ amit-az-1952.-április-7-ei-I b-i-zárt-tárgyalás-is-helybenhagyott.⁶⁶ elekest---a-„6-os”-karton⁶⁷ tanúsága-szerint---1952.-február-22-én,-az-o b-ben szervezték-be- (fogda)ügynököknek.- A- „beszervezés alapja: presszió”, a- „foglalkoztatás vonala: papszemélyek között”. elsősorban-bencésekről---köztük-egykori-gimnáziumának igazgatójáról⁶⁸ ---jelentett:- „Miután őrizetbevétele folytán kikapcsolódtam a klerikális befolyás alól, Kovács Géza á. v. százados úr jóindulatú felvilágosításai alapján pedig beláttam a szocializmus ügyének igazságát, a klerikális reakció aljasságát. Ez indított operatívjellegű megbízatások vállalására, – ami főleg Kovács Arisztid esetében járt szép sikerrel, – ezzel együtt pedig annak a munkának a megkezdésére, amelynek során részben saját tapasztalataim, de főleg a letartóztatott papoktól kiszedett adatok alapján eddig már kb. 1700 oldalra terjedő jelentést készítettem papi személyek demokráciaellenes tevékenységéről. Ez az anyag a Központban van és persze tartalmazza az említett pannonhalmi bencések működésének részletes ismertetését is.”⁶⁹

Mózes-elekest- 1953.- október- 19-én- szállították- át- a- Gyűjtőfogházból- a Házifogdába,-s-november-9-én-vissza.⁷⁰ első-jelentését-22-én,-az-utolsót,-a-tizenkettediket-november-3-án-körmölte-le.-Összesen-47-oldalt⁷¹ írt,-egy-kivétellel,-ceruzával.-A konspirációt- tartótisztjével,- kiss- Toldi- Ferencsel- gondosan- előre- megtervezték.⁷² Mózes-elekes-jól-szerkesztett,-pontosan-fogalmazott-jelentéseket-adott-át-akkor,-amikor-látszólag-kihallgatásra-vitték.-Természetesen-kellő-kritikával-kell-ezeket-a-jelentéseket-olvasni,-de---ismerve-a-költő-személyiségét---leszögezhető:-a-fogdaügynök-nem esett-túlzásokba.⁷³

Mécs- I ászló- kezdetben- szívesen- vette- Mózes-elekes- társaságát.⁷⁴ Aztán- napról napra-erősödött-gyanúja,-hog-y-fogolytársa-besúgó,-ezért-egyre-kevesebbet-társalgott; ehelyett-magában-vagy-suttogva-imádkozott.-így-győzedelmeskedett-az-ármányon-a-hit-és-a-premontrei-zsolozsma-(október-28.):⁷⁵ „Tegnap amint lementem, [Mécs László] hamarosan mosolyogni kezdett, majd engem is arra intett, hogy imádkozzam az ő módszere szerint, még hozzá egész nap. Röviden ismertette ima-módszerét, amely hihe-

65 bFI-XXv.-60.-e.-22-24.

66 bFI-XXv.-60.-e.-26.-Az-Fb-9.b.191/1991/2.-sz.-igazolása-szerint-az-„elítélést az 1990. évi XXVI. törvény 1. § /2./ bekezdésében írt rendelkezése folytán semmisnek kell tekinteni.” bFI XXv.-4.-f.-001281.-1951.-bFI-XXv.-4.-f.-2.

67 Alsó-száma:-032954.

68 Kovács-Arisztidről.

69 vd-247-248.

70 vd-215.-263.

71 vd-216-262.

72 vd-211-212.-I ásd-még-a-tanulmány-végén-közölt-első-dokumentumot!

73 I ásd-a-második-dokumentumot!

74 „Mécs még akkor együtt volt Elekes József, bpesti Gyűjtő Fogház-beli beépített »vámzerrel«, akivel sokat beszélt [...] latinul és verseiből is szavalt neki. Ez az Elek József [sic!] főkönyvtáros volt a Gyűjtőben.” idézet-Horváth-jános-Naplójából.-Fk.

75 vd-238.

tetlenül komplikált, túlszúfolt, teljesen önkényesen összeállított, és a legkülönbözőbb zsolozsmák, ima-formulák stb. egész tömegét tartalmazza.”⁷⁶ ezután a- tehetetlen Mózes–elekes-így-fakadt-ki-november-2-ai-jelentésében:-Mécs-I ászló-„meg fogja kapni az őt megillető büntetést, és nem sikerül a felelősség alól kibújni ennek a furfangos klerikális szélhámosnak, aki irományaival oly jelentős kárt okozott a szocializmus ügyének, különösen az ifjúság vonalán, amint ezt a mi diákcsoportunk esetében is tapasztalhattam, hiszen a bencés kerítők oly buzgón terjesztették körünkben is az ő kártékony »nevelőhatású műveit«. [...] Azt kérném, tessék szíves lenni kivonni engem Mécs mellől, hisz a vele való együttlét már amúgyis eredménytelen.”⁷⁷

elekes-büntetését-az-eT-1957.-december-4-én-kelt,-004-1/11/1957.-sz.-határozatával-kegyelemből-elengedték.⁷⁸ de-Mózesként-nem-szabadult.-1957-től-tovább-jelentett,-többek-közt-a-(pannonhalmi)-bencésekről,⁷⁹ tanártársairól-(1960-ban-a-csepeli csillagtelepi- általános- iskolában,- 1961–1983- között- az- eötvös- józsef Gimnáziumban).⁸⁰ 1981-ben-és-1983-ban-névtelen,-provokatív-leveleket-küldött-több kollégájának.⁸¹ 1983-ban-mind-a-belügyi-hatóság,-mind-gimnáziuma-leleplezte-kilétét. Munkahelyéről-elbocsátották,- az- ügynökhálózatból- kizárták- (oka:- „provokátortípus”), dossziéját-1983.-december-20-án-irattározták.

A-tanulmány-írásakor-még-nem-került-elő-az-ábTI -archívumából-az-elekes-józsef ügynöki-életútjára,-tevékenységére-és-működésére-vonatkozó-teljes-anyag-„6”-os-kartonja-és-hat-„M”-dossziéja-van-(utóbbiak-is-1956-utániak),-a-személyes-információkat összegyűjtő-„b”,-illetve-a-(pannonhalmi)-bencésekről-szóló,-1952–1953.-évi-jelentése⁸² egyelőre-hiányoznak.

dokumentumok

1.-[Fekete-tussal-kifestve:-Tárgy: Mécs Lászlóra való ráépülésem tervezete.]⁸³

„Összeismerkedés, igyekszem bosszúsnak látszani a PV-re való visszahozatalom miatt, de az ő nevének említésére felmelegedek. Ezután röviden beszélek önmagamról, elhallgatva apámnak egykori munkásmivoltát és természetesen megváltozott ideológ-

76 vő.-ezt-az-o-b-ben-életfogytiglani-büntetését-töltő-sólymos-szilveszter-(1954-től-1955-ig-egy cellában-volt-Mózes–elekessel)-visszaemlékezésével:-„Élő misekönyv volt Elekes Jóska, aki sok szöveget tudott latinul – például őt prefációt kívülről – és összeállítottunk miseszövegeket, hisz közben már egy-egy breviárium is járt feketén.” Hetényi-varga-2000,-81.-p.

77 vd-259.

78 vő.-ugyanaz-az-eT-határozat-száma,-mint-Mécs-I ászlóé.-bFI -XXv.-4.-f.-102.

79 ábTI -3.-1.-2.-M-22453,-M-22453/1.

80 ábTI -3.-1.-2.-M-22453,-M-22453/2,-3.1.2.-M-40017,-M-40017/1.-I ásd-még-s-zőnyei-2012, i.-533.-ii.-45–46.-p.

81 ezeket-az-igazgató-bevitte-a-bM-be.

82 vő.-ezt-k-iss-Toldi-Ferenc-ekkel-kapcsolatos-intézkedésével:-„Azokat az írásokat, amiket Elekes József írt a pannonhalmi bencések illegális tevékenységéről, az ügynöki nyilvántartóból kikérem és kiértékelem.” Ceruzás-megjegyzés-ehhez:-„Ezekből nem kaptam másolatot. Küldtünk a IV. osztálynak? G. XI. 3.” vd-97.

83 vd-216–218.-Töltőtollas-autográf-kézirat.-d átum-nélkül.

giai felfogásomat is. Ezután kifejtem, hogy gyanúm szerint miért hoztak ide vissza: elhallgatott részletek ügyemből, főleg diáktársaim szerepe és egy világi pappal való kapcsolat, esetleg egyetemi bölcsészkapcsolatok. Később, ha már kihallgatás történt, részletesebb kifejtés, de a pannonhalmi vonal kikapcsolásával. A kihallgatásaim sűrűségének indoka: nem szokás nagyon soká itt-tartani visszahozott elítélteket. Ezzel együtt egyre több közlés ügyemről, kiemelve csoportunk vallásos beállítottságát: óvakodás pannonhalmi személyek intenzív szóbahozatalától. Társaim megnevezése, szerepük, bizonyos dicsekvés, de ugyanakkor annak sejtése, hogy az elhallgatott dolgokra előbb-utóbb fény derül. Ennek kapcsán a pisztoly-ügyben⁸⁴ ferdítés: annak helyét nem én vallottam be, hanem Sebestyén András [sic!] volt bencés diák, aki a Magasházy-ügyből⁸⁵ kifolyólag volt letartóztatva és erről az ügyről is tudott (e fogás ket-tős célja: bizalom fokozása magam iránt, egyben csendes figyelmeztetés arra, hogy nem lehet tagadni, mert mások úgyis »befűjják«.) Összehasonlítás a PV és a Gyűjtő állapotai közt, utóbbi javára; cél: mielőbb elkerülni innen, akár teljes vallomás árán. Kovács Arisztid és Solymos Szilveszter [sic!] felemlítése, viszonylagos jónak hangoztatása. Az ítéletet a nyomozás alatti magatartás erősen befolyásolja. Tapogatózás a pannonhalmi vezetők tagjai felé Mécs ügyét és általában reakciós tevékenységüket illetően. Az egyes személyek szerepe, mennyit tudnak, kitapintása ellenálló-képességüknek. Az egyezmények megszegésével kapcsolatos manőverek. Esetleg külföldi kapcsolatok. Mécs bujkálása, versei és célzatuk, előállítás és terjesztés. Mécs kapcsolatai: bencések, saját rendtársai, világi papok (Balázs Lajos). Közben figyelemelterelő témák: irodalom, pszichológia és egyébek.

A *Központból*, Kovács Géza százados úr által tisztelettel kérem a Mécs-üggyel kapcsolatos nyomozáshoz a bencés vezetőség ügyében abból az anyagból, amit a bencés papok demokráciaellenes tevékenységének ismertetése során felküldtem, főleg az alábbi személyekre vonatkozó részt:

Sárközy Pál főapát,
Jámbor Mike főiskolai rektor és szociológia-tanár,
Nagy Vencel rendi főszámvevő,
Jávor Fidél spirituális és novíciusmester,
Kövér Alajos prefektus,
Kolos Berthold dogmatika-tanár, intenció-ügyi szakértő,
Békés Gellért római bencés központi főiskolai tanár, prokurátor,
Kál Adorján perjel,
Diósi Ákos főapáti titkár, irodavezető.

84 elekes-kihallgatása-során-bevallotta-(s-a-helyszíni-szemlén-megmutatta;-bFI-XXv.-4.-f.-61., 63.,-64.-fotokópia),-hogya-1951-májusában-disszidált-Németh-sándor-7,65-ös-Frommer pisztolyát-1948-ban-vagy-1949-ben-hova-rejtették-el-közösen-a-Pilisben.-bFI-XXv.-4.-f.-20.

85 A-csepeli-munkásfiatalok-és-bencés-diákok-perében-1952.-március-14-én-az-I b-másodfokon Magasházy-ádamot-halálra-(május-6-án-kivégezték),-sebestyén-Andort-10-évi-börtönbüntetésre-ítélte.

Tisztelettel kérem a Gyűjtőben működő operatív-csoport számára – Máté [Sándor?] hadnagy úr, Rác János alhadnagy úr – a következők [sic!] kérelmek közlését:

1. A felküldött nyomozási anyag másodpéldányát a gyorsírási jegyzetekkel együtt és egyéb feljegyzéseket visszaérkezésemig legyen szíves őrizetében venni az operatív csoport az anyag bizalmas jellege és az esetleges illetéktelen betekintés lehetősége miatt. Mindez jelenleg a B. II. 133. zárkában van.

2. A gépirót, Borbély Lászlót⁸⁶ lehetőleg tessék addig a 133. zárkában, mostani helyén tartani, nehogy áthelyezve más osztályra elfecsegjen valamit az anyagból.

3. Kováts Arisztidet és Solymos Szilvesztert [sic!] tessék a B. II. fsz. 25. zárkában továbbra is együtt hagyni az én helyem fenntartásával, mivel további munkám szempontjából adat-forrásként feltétlenül szükség van rájuk.”

2.-A tegnapi [1953. október 26-ai] jelentés folytatása [r észlet]⁸⁷

[Mécs-I ászló:] „Ügyemben sokan lehetnek benn,⁸⁸ első hetekben folyton hallottam infók érkezését. Már csak rájuk való tekintettel is szeretnék gyorsan vallani, hogy ne kelljen nekik soká benn lenniük; ők már nyilván készek, csak én vagyok már hátra. Most már világos: mindenáron meg akarják semmisíteni Mécs Lászlót az ÁVÓ-sok [sic!], mert a puszta neve már veszedelmes fogalom. Én már nem bánom, mi lesz, hamarosan úgyis belebolondulok ebbe a szörnyűségbe. Állandó idegizgalomba vagyok, nincs egy nyugodt percem, nem tudom kialudni magam, ez a lámpa megőrjíti, a pricc kemény, a koszt kevés. Figyelj ide! A legnagyobb tanulság [...] az, hogy mindenki vall, mert vannak módszerek, amiknek nem lehet ellenállni. Ezért kikötöm nyomatékosan: ügyünkről semmit se beszéljünk, mert vagy kihallgatják készülékkel, vagy pedig valamelyikünket megzsorítják, a másik felől kérdezik és a kényszer hatása alatt mindent elköpi. Kérlek, nekem ne mondj el semmit az ügyedről, nem akarok semmiről tudni, mert én egy gyengeakarató ember vagyok, kényszer hatására kikottyantom. Én se mondok neked semmit, nagyon kérlek, ne is kérdezz, mert belőled is kiszedhetik a dolgokat, amit így tőlem hallanál. E mellett pedig rettenetes gyanúm támadt: téged az én ügyemben hoztak be ide. Diák vagy, vallásos vagy, ügyed szervezkedésjellegű, nyilván hozzám akarják ezt kapcsolni. Jövedeled előtt kevéssel kérdezett a hadnagy, ismertem-e Elekest? Ez csak te lehettél, mivel diákcsoportokról volt szó. [...] Különös, hogy itt majdnem mindenki egyedül van [...] és éppen mi vagyunk kettesben. [...] Én pedig nem is kértem társat, jól megvagyok egyedül is, egész nap imádkozom és elmélkedem.

86 borbély-I ászló-(1922-1985)-újságíró,- később- kőbányai- Péter-álneven- a-szabad-európa rádió-munkatársa.-Őnéletrajzi-művében-(magyarul:- „Halálraítélt”.- „Gyakran ellenőrizendő”. roma,-Anonymus,-1958)-említi-elekes-józsefet.-borbély-1965,-68-73.,-99-101.-p.

87 vd-229-234.-1953.-október-27.-Ceruzás-autográf-kézirat.

88 vizsgálati-dossziéja-vele-kapcsolatban-14-személy-vallomását-tartalmazza.-ő-maga-hetedik, szeptember-15-ei kihallgatásán-73-ismerős,-jó-barát-egyházi-és-világi-személy-nevét-adta meg,-foglalkozásukkal,-lakóhelyükkel-együtt.-vd-73-75.

Megmondom őszintén – ne vedd sértésnek –, 1-2 napig örültem megérkezésednek, főleg azért, mert megtudtam tőled, milyen kedvezőek a Gyűjtő-beli állapotok ehhez képest, ez kétségtelen arra indított, hogy vallomástételeim meggyorsításával a magam részéről előmozdítsam a mielőbbi elszállításomat; de most már jobb szeretnék egyedül lenni, főleg a miatt, mivel a veled való együttlét nem lesz előnyös a már említett okok miatt, másrészt én különleges lelkiület vagyok, pap, költő és tanár egy személyben, és ennél fogva nem tudok átlagos emberekkel lelki harmóniát találni.⁸⁹ Nem akarlak megbántani, teljesen bízom benned, de együvékerülésünk oka gyanús, és te akaratod ellenére árthatsz nekem, ha egy hipnotizált, injekciózott állapotban tett vallomással elmondod, miről beszéltünk. Már az is gyanús lesz, hogy eddig így összeemelegedtünk, hisz különbségünk tetemes, és te normális fiú vagy, én pedig egy exaltált, beteg lelkű, túlfinomodott érzékű költő. [...] Majd, ha már túl leszünk az ítéleten és sikerült megúsznom az ügyet ép bőrrel, akkor más leszek, de addig képtelen vagyok bármilyen emberi kapcsolat felvételére, csak égi lényekkel beszélgetek. Nem is volna helyes és okszerű dolog másként cselekednem. [...] Én magamtól mindent elmondok neki [a kihallgató tisztnek], csak az bánt, hogy másoknak okoztam bajt. [...] Csak az hoz ki a sodromból, ha igaztalan váddal illetnek. Ha az ÁVÓ [sic!] valóban az igazságot akarja kideríteni, akkor ne iparkodjanak mindenáron belekeverni olyan ügyekbe, amihez tényleg semmi közöm. Papi becsületekre esküszöm neked, hogy nem vettem részt szervezkedésben, akármennyire is akarnak ilyesmibe belekeverni, és kémkedésben sem volt részem.”

irodalom

- bánkúti-Gábor-Gyarmati-György-(szerk.)-2010.-Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945–1989. budapest,- állambiztonsági- szolgálatok- Történeti I evéltára-I'Harmattan-kiadó.
- bárczi-zsófia-2004.-A-Mécs-I ászló-jelenség.-Kalligram, 13.-évf.-12.-sz.-91–98.-p.
- bárczi-zsófia-2005.-Mécs László lírai beszédmodja.-Phd-dolgozat.-1–4.,-115–127.,-137–153.-p., Függelékben:-6–155.-p.-budapest.
- borbély.- I ászló- von- 1965.- Aus dem Tagebuch eines. Todeskandidaten.- 68–73.,- 99–101. München,-d.r.-johann-Herp.
- Filep-Tibor-2006.-A-Polgár-dosszié.-Hítel, 19.-évf.-10.-sz.-140–163.-p.
- Hetényi- varga- károly- 1996.- Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. III. 248–249.-p.-Abaliget,-I ámpás-kiadó.

89 vö.-ezt-Mécs-I ászló-Önvallomásom című,-dátum-nélküli-írásának-részletével:-„Az Akarat úgy intézkedett, hogy kaszánya lett a rozsnyói gimnáziumunkból, a kassaiból cseh reál-gimnázium s a nagyváradi becsukassék s hogy én plébános legyek Nagykaposon, ami legtávolabbi álmaimban sem szerepelt. Akaratom és vergődéseim ellenére, így hozott az akarat a primitív élethez, a barázdához, a paraszthoz, a szegényekhez, a hétköznapiakhoz, a szürkékhez, akik között úgy éreztem magam, mint egy inkognito királyfi a harmadosztályú váróteremben.” PIMk-v.-4142/509.

- Hetényi-varga-károly-2000.-Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában. I. 81.-p. budapest,-országos-I elkipásztori-intézet-Márton-áron-k iadó.
- kahler-Frigyes-2007.-ÁVH Történelmi olvasókönyv. 4. Adalékok az egyházüldözés történetéhez. 1945–1956. 196.-p.-budapest,-kairosz-k iadó.
- köpeczi-bócz-edit-2012.-A titkosszolgálatok hálójában. Mindszenty József a lélekmentő bíboros, hercegprímás. 251.-p.-budapest,-k önyvpont-k iadó–l'Harmattan-k iadó.
- szőnyi- Tamás- 2012.- Titkos írás. Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet. 1956–1990. [budapest],-Noran-k önyvesház,-i.-533.-p,-ii.-45–46.-p.

ANNA K Ar A

„Me,-MÉCs...”-Cur r iCul uM ViTae --viCAr iously

As-a-co-worker-of-the-Priory-College-Archives-of-the-Premonstratensian-o rder-in-Gödöllő-(lat.-Canonia-Gödöllőensis-o rdinis-Praemonstratensis-o Praem),-in-order-to-continue-the-diligent-work-of-other-researchers,-in-November-2012-i-started-to-prepare-the-collection-of-the-prosaic-works-and-poetry-of-I ászló-Mécs,-the-Premonstratensian-canon-and-poet-of-j ászóvár.-The-poetry-database-of-I ászló-Mécs-currently-contains-2437-works-of-art,-published-in-periodicals,-books,-on-audiovisual-devices-and-webpages,-or-have-been-only-preserved-handwritten,-typewritten,-eventually-in-titles.-i-went-to-search-first-of-all-for-unknown-handwritten-poems-of-Mécs-to-the-Historical-Archives-of-the-(Hungarian)-state-security-s-services.-After-examining-the-investigation-dossier-of-the-poet-filed-with-the-political-police,-containing-officially-461-(altogether-511)-pages,-it-turned-out-that-the-interrogation-plans,-reports,-summaries-involved-in-the-dossier-are-actually-source-documents.-With-the-help-of-these,-it-is-possible-to-reconstruct-the-yet-unknown-period-of-Mécs's-life,-from-his-voluntary-exile-(November,-1944)-to-his-conviction-18-december,-1953).-besides-their-projection-to-the-history-of-literature,-church,-and-politics,-these-documents-are--especially-the-original,-handwritten-reports-of-Mécs's-fellow-prisoner-informer-alias-“Moses”---a-rich-repository-of-his-personal-habit-and-the-narratives-of-his-everyday-existence.

NYELVI JOGOK

1.

A kisebbségi és nyelvi jogok helyzete Szlovákiában
Jogsegélyszolgálat 2009–2011

Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2013

Népművelésügy-ung-vármegyében-egy- statisztikai-adatsor-tükrében-(1941)

Gyul A KoszTyó
social-education-in-the-ung-county-
in-the-light-of-a-statistical-review-(1941)

316.72/.75(477.87)"1941"
930.85(=511.141)(477.87)"1941"
021.4(=511.141)(477.87)"1941"

keywords:-r ural-intelligentsia,-community-life,-library-use-patterns.

Miután- 1940-ben- k árpátalján- megszülettek- az- intézményes- alapjai- az- iskolán- kívüli népművelésnek,- megkezdődött- az- érdembeli- munka,- az- 1940/1941.- tanév.- A szervezett- oktatás- megkezdéséhez- a- vallás- és- közoktatásügyi- Minisztérium- minden- anyagi és- szaktámogatást- megadott.- A- minisztériumnak- a- népművelési- munka- hatékonyságának- fokozása- továbbra- is- főcélja- volt,- ehhez- azonban- részletes- információkra- volt- szüksége- a- kárpátaljai- községek- művelődési- állapotairól.- ebből- kifolyólag- 1941- januárjában- a- kik Nb- hoz- fordult,- amely- továbbította- a- Hik Nb- hoz- a- központilag- megküldött statisztikai- úrlapokat.¹ A- teljes- korabeli- kárpátaljai- területre- vonatkozólag- sajnos- nem maradtak- fenn- ezek- a- statisztikai- adatok,- de- az- ung-vármegye- községei- által- beküldött úrlapok- 70%-át- sikerült- felkutatnom.

1941-ben- ung-vármegye- az- ország- legkisebb- területű- vármegyéje- volt- 687- km²-vel. (Thirring- 1941,- 613.- p.)- A- vármegye- lakossága- 45 459- fő- volt,- amely- az- ungvári- és- a- Nagykaposi- járásban- összpontosult.- e- két- járásnak- összesen- 58- települése- és- 13- körjegyzősége- volt.- (Thirring- 1942,- 179.- p.)- Az- 58- település- közül- 41- re- vonatkozó- statisztikai- adatlapot- sikerült- levéltári- kutatással- felfedezni.- (ebből- a- 41- községből- kettőnek nem- volt- feltüntetve- a- neve,- valószínűleg- mulasztásból.-) ezek- alapján- reális- képet tudunk- alkotni- a- vármegye- lakosságának- művelődési- lehetőségeiről,- állapotáról,- szokásairól- a- háborús- körülmények- között.

A- minisztérium- által- megküldött- statisztikai- úrlapok- egységesen- a- következő- adatokra- kérdeztek- rá:

- 1.- a- községben- levő- értelmiségiek- száma,
- 2.- a- községben- levő- értelmiségiek- közül- kik- vesznek- részt- népművelésben,
- 3.- milyen- egyesületek- vannak- a- községekben,
- 4.- milyen- énekkar- van- a- községben,

1- kik Nb- -- k- kirendeltségi- iskolán- kívüli- Népművelési- bizottság;- Hik Nb- -- Helyi- iskolán- kívüli Népművelési- bizottság.- k Tál .-Fond-1096.,-op.-1.,-od.-zb.-32.,-1.-p.

- 5.-a-község-könyvtárának-kötetszáma,
- 6.-az-elmúlt-egy-évben-hány-olvasó-kölcsönzött-könyvet,-milyen-mennyiségben,
- 7.-a-községben-járatott-lapok-példányszáma.

e-statisztikai-adatlapok-kitöltése-nem-sikerült-egységiesen-minden-településen.-Az adatfeldolgozás-stádiumában-ugyanis-feltűnt-számomra,-hogya-községekben-járatott lapok-és-azok-példányszámának-feltüntetése-alatt-szinte-minden-helyi-népművelő-mást és-mást-értett.-volt,-aki-az-előfizetett-lapok-lapcím-szerinti-megoszlásának-számát-tüntette-fel-(pl.-I evente-folyóirat,-Néptanítók-I apja--2-folyóirat).-egyesek-az-előfizetők-számát-(pl.-négy-fő),-míg-mások-a-tényleges-folyóirat-onkénti-példányszámot-tüntették-fel. Az-egységesség-hiánya-miatt-a-községek-sajtóval-való-ellátottságára-vonatkozó-ismereteket-sajnos-nem-tudunk-levonni.²

A-vidéki-értelmiség-és-részvétele-a-népművelési-folyamatban

A-statisztikai-adatok-első-kérdései-a-vármegye-községeiben-élő-értelmiség-számára-és kategóriáira-kérdeztek-rá.

ung-vármegye-településein---a-községek-70%-os-lefedettsége-alapján---1941-ben 315- értelmiségi- személy- élt.- A- legtöbb- értelmiségi- Csap- községben- élt:- 82- fő.³ ezt követte- Nagykapos- 29- fővel,⁴ Nagydobrony- 27- fővel.⁵ A- legkevesebb- értelmiségi unghosszúmező-és-ungmogyorós-községekben-élt:-mindössze-egy-egy-fő.⁶

A-vármegye-315-fős-értelmisége-a-következő-kategóriák-közt-oszlott-meg:-42,8% helybeli-tanár-(29,2%-férfi,-13,6%-nő),-19%-vasúti-tisztviselő,-14,6%-lelkész-vagy-pap, 10,1%-jegyző,-2,8%-orvos,-2,5%-földbirtokos.

A-községekben-élő-értelmiségiek-52%-a-(164-fő)-vett-részt-aktívan-a-népművelési-folyamatban.-A-tanárnők-72%-a,-a-férfi-tanár-89,1%-a-jelentkezett-népművelési-munkára. Mint-értelmiségnek-részarányuk-is-nekik-volt-a-legmagasabb-a-vármegye-községeiben. A-tanárokat-sorrendben-az-egyházi-tisztviselők,-lelkészek,-papok-kövétké-az-értelmiségiek-soraiban-betöltött-részesedésük-alapján.-A-lelkészek-63%-a-aktív-szervezőjévé-vált-a-népművelési-munkának-ung-vármegyében,-bár-a-második-legnépesebb-értelmiségi-csoport-nem-ők,-hanem-a-vasúti-tisztviselők-voltak-19%-al.-ennek-ellenére-mindössze-csak-3%-uk-vett-részt-a-népművelési-munkákban.-j-elen-tős-volt-a-községi-jegyzők szerepvállalása-is-a-népművelésben,-hisz-arányukhoz-képest-(10,1%)-40%-ban-részt vettek-a-népoktatás-kivitelezésében.-Az-orvosok,-katonatisztek-és-gyógyszerészek-egy-harmada-kapcsolódott-be-1941-ben-a-szélesebb-néptömegek-oktatásába,-ami-figyelemre-méltó,-mivel-részesedésük-az-értelmiség-összetételében---az-orvosokon-kívül---

2- Amiatt-is-fájó-pont-e-hiányosság,-mivel-több-település-is-megemlíti,-hogya-budapesti-napi,-illetve-hetilapokra-előfizető-lakosai-is-voltak.-Például-ilyen-volt-Csap-község.-I-ásd-bővebben: kTál.-Fond-1096,-op.-1,-od.-zb.-32,-4.-p.

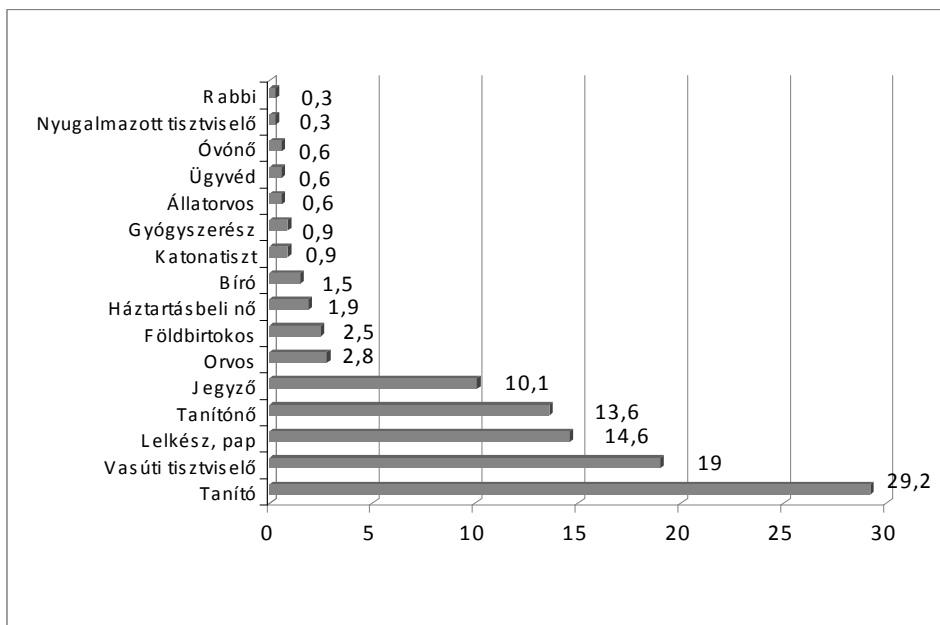
3- kTál.-Fond-1096,-op.-1,-od.-zb.-32,-4.-p.

4- kTál.-Fond-1096,-op.-1,-od.-zb.-32,-48.-p.

5- kTál.-Fond-1096,-op.-1,-od.-zb.-32,-44.-p.

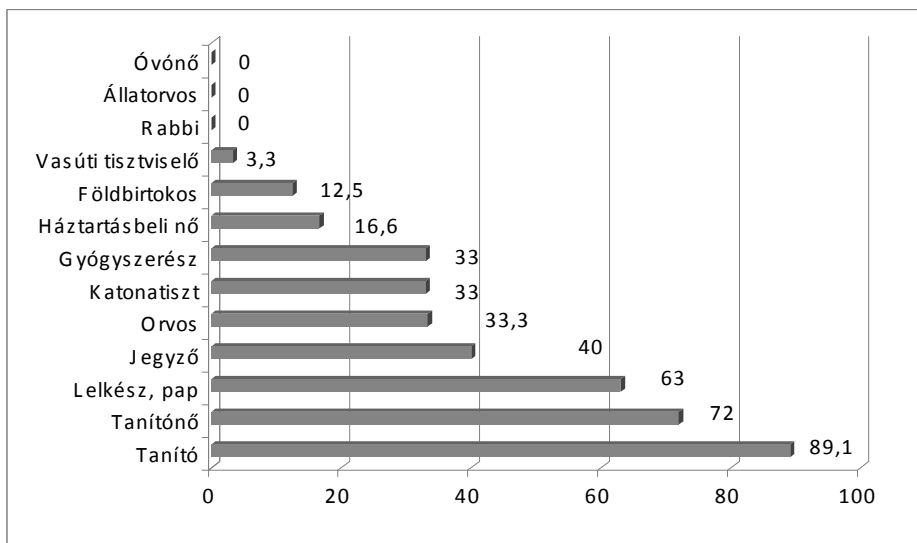
6- kTál.-Fond-1096,-op.-1,-od.-zb.-32,-22-24.-p.

1. ábra. Az-értelmiségi-arányok-ung-vármegye-községeiben-1941-ben-(%-ban)

két-százalék-alatt-képviselőt:-katonatisztok,-nyugalmazott-tisztviselők,-gyógyszerészek, állatorvosok,-rabbik,-ügyvédek,-bírók,-háztartásbeliek,-óvónők.

2. ábra. A-népművelési-munkában-részt-vevő-értelmiségiek-aránya-ung-vármegyében 1941-ben-(%-ban)

1%-alatt-volt.-Azoknak-az-értelmiségi-kategóriáknak-az-esetében,-melyek-nem-érték-el az-1%-os-részesedést-az-értelmiségiek-sorában,-meg-kell-jegyeznünk,-hogy-nem-is-vettek-részt-aktívan-a-népművelési-folyamatban.-k-ivételt-képeznek-ez-alól-a-vármegyében élő-katonai-vagy-gyógyszerészi-végzettségű-egyének.

Érdekes- pillantást- vetni- a- népművelési- munkákba- bekapcsolódó- és- attól- távol maradó- értelmiségiek- arányára- községenként.- A- viszonylag- kisebb- településeken- az értelmiségi- dolgozók- 100%-a- bekapcsolódott- a- munkába,- ilyen- volt- kereknye, Palágykomoróc,-Tiszaágtelek,-Tiszaásvány,-unghosszúmező,-ungmogyorós,-ungtarnóc, kistéglás,-bés,-Császlóc,-Hegyi-és-Magyarkelecsény.-Meglépő-módon-a-legpasszívabb értelmiség-Csap-községben-(18,2%-a-kapcsolódott-be-a-népművelési-munkába,-szinte csak-a-tanárok),-bajánházán-(20%)-és-Nagykaposon-(24%)-volt.

egyesületi-élet

A-statisztikai-űrlapok-fontos-célja-volt-a-községekben-működő-egyesületekre-vonatkozó adatgyűjtés.-I-eginkább-az-egyesületek-számára-és-típusára-irányuló-kérdések-szerepeltek-az-adatlapon.-ung-vármegye-községeiben-élénk-egyesületi-élet-zajlott,-amiről-a 108-kulturális-egyesület-tanúskodik.⁷ szinte-minden-településen-volt-tűzoltó-és-leventeegyesület.-ezek-mellett-a-főbb-egyházi-felekezeteknek-megfelelő-legény,-leány-vagy énekegyletek-is-működtek.-A-gazdasági-jellegű-szervezetek-közül-ung-vármegye-falvaiban-a-Hangya-s-zövetkezet,-valamint-a-Hitel-s-zövetkezet-képviseltették-magukat.⁸

A-legtöbb-egyesület-1941-ben-eszenyben-működött,-összesen-hét.⁹ Nem-sokkal lemaradva-Csap-és-Csicsér-községek-álltak-a-képzeletbeli-dobogó-második-helyén, mivel-lakosaik-hat-hat-egyet-lelkes-látogatói-voltak.¹⁰ Azonban-volt-olyan-település-is, amelynek-nem-volt-1941-ben-egyesülete,-ez-volt-ungdaróc.¹¹

A-legnagyobb-százalékban-a-tűzoltó-egyesületek-fordultak-elő-ung-vármegye-területén, átlagosan-minden-településen-működött.-o-ka-érthető,-hisz-feladatuk-fontos-társadalmi jelentőséggel-bírt,-ami-háborús-körülmények-között-csak-tovább-fokozódott.-Fontos-feladatot-láttak-el-a-köz-és-a-magántulajdon-védelmének-terén,-szigorúan-együttműködve-a-csendőrséggel,-a-háború-további-szakaszában-a-légvédelemmel.-ung-vármegye tűzoltósága-1941.-január-2-ától-a-kassai-tűzrendészeti-kerület-része-lelt.¹² Fokozatosan kapták-meg-a-felszereléseket-és-a-hatékony-tűzoltáshoz-szükséges-eszközöket kárpátalján-is,-kiépülésük-befejezését-1946-ra-jósolták.-ebben-a-láncban-fontos-szemnek-számítottak-az-önkéntes-községi-tűzoltóegyletek,-amelyek-1869-től-a-Magyar

7- ez-a-szám-valószínűleg-nagyobb-lehetet,-emlékeztetőül-jelzem,-hogy-a-települések-70%-ára van-rálátásunk.

8- eszenyben-működött-Hangya-s-zövetkezet-és-Hitel-s-zövetkezet-is.-k Tál .Fond-1096.,-op.-1., od.-zb.-32.,-5.-p.

9- k Tál .Fond-1096.,-op.-1.,-od.-zb.-32.,-5.-p.

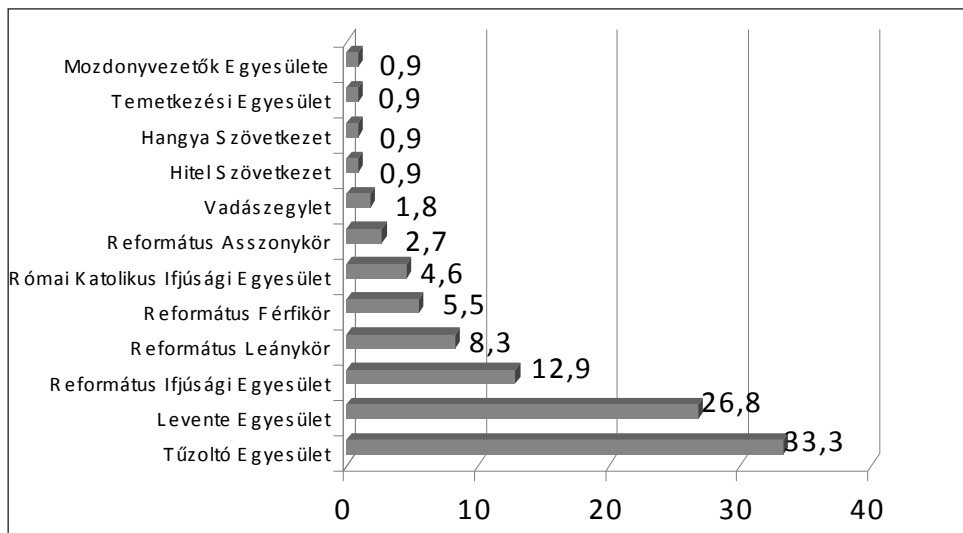
10- k Tál .Fond-1096.,-op.-1.,-od.-zb.-32.,-4.-p.

11- k Tál .Fond-1096.,-op.-1.,-od.-zb.-32.,-23.-p.

12- Magyarország-r-endeletek-Tára.-1941.-i.-463.-p.

királyi-belügyminisztérium-rendeletével-szerveződtek-a-történelmi-Magyarország-területén.¹³

3. ábra. Az-egyesületek-típusok-szerinti-megoszlása-ung-vármegye-községeiben-1941-ben-(%-ban)

A-falvakban-szerveződő-közösségi-élet-másik-közkedvelt-típusa-volt-a-leventeegyesületekben-való-aktív-résztétel-volt.-A-leventeszervezetek-az-első-világháború-után-szerveződtek-a-trianoni-Magyarországon,-1921-ben-a-„lex-karafiath”-nak-nevezett-testnevelési-törvény-tekinthető-az-első-lépcsőjüknek.- (boros-2011,-93.-p.)-A-törvény-megalkotásával-a-trianoni-szerződések-által-minimalizált-46 000-fős-haderő-tartalékait-kívánták-megteremteni-egy-esetleges-háború-idejére.-1924.-június-30-án-a-124.000.-számú-intézkedésével- a Magyar- királyi- belügyminisztérium- törvényt- alkotott- a- levente egyesületek-szervezéséről.¹⁴ Az-első-bécsi-döntést-követően-kárpátalján-is-megszerveződtek-az-első-ifjúsági-csoportok.-Fokozatosan-alakultak-a-levente-egyesületek,-az-első-őrdarmán- 1939.- szeptember- 1-jén- kontratovics- irén- vezetésével,- szeptember- 24-én- pedig-ungváron-korláth-endre-elnökletével.- (boros-2011,-95.-p.)-A-leventeegyesületek-társadalmi-szerepének-jelentőségét-mi-sem-bizonyítja-jobban,-mint-hogy-az-1940-ben- a- belügyminisztérium- által- kiadott- 355.500.- számú,- az- egyesülési- jog- korlátozását- kimondó- rendelet- a- leventeegyesületekre- nem- vonatkozott.¹⁵ A- leventeegyesületek- további-szerveződéseit- az- 1941.-évi-148.000/1940.-számú-belügyminisztériumi-rendelet- hagyta- jóvá.- e- rendelet- új- alapszabály- szerint- kívánta- szervezni- a- levente egyesületeket,-a-sport,-a-testedzés,-a-szabadidő-célszerű-felhasználásának,-a-művelő-

13- Magyarországi-r endelekek-Tára.-1869.-716.-p.

14- Magyarországi-r endelekek-Tára.-1924.-i.-411.-p.

15- Magyarországi-r endelekek-Tára.-1940.-i.-146.-p.

dési-tanfolyamok,-előadások,-ünnepélyek-jelentőségét-hangsúlyozva.-k imondta-tovább,- hogy- a- helyi- egyesületek- szigorú- állami- ellenőrzés- alatt- állnak,- amelyet- a l eventeegyesületek- országos- központja- végez.- Az- egyesületek- kiadásait- e- rendelet szerint- elsősorban- a- községeknek,- városoknak,- illetve- tagsági- díjakból- (ez- nem- volt kötelező)- kellett- fedezni.¹⁶ ilyen- körülmények- között- a- levanteegyesületek- igen- szép számban- működtek- ung- vármegyében:- az- egyesületek- 26,8%-át- tették- ki,- majdnem minden- második- településen- léteztek.- l evente- egyesület- ung- vármegyében- 1941- ben a- következő- községekben- működött:- bajánháza,- eszeny,- Gálóc,- k isdobrony,- Nagyrát, Palló,- s zirénfalva,- s zürte,- Tiszaágtelek,- Tiszasalamon,- ungmogyorós,- ungtarnóc,- vaján, Abara,- bés,- Császlóc,- Csicsér,- dobóruszka,- Hegyi,- Homok,- k isrát,- koncháza, koráthelmec,- Nagydobrony,- Nagygejőc,- Magyarkелеcsény,- Mátyóc.

jelentős- szerepük- volt- az- egyházi- jellegű- társadalmi- szervezeteknek- is.- k árpátalja sokvallású- vidék,- az- egyház- társadalmi- szerveződésének- pedig- mindig- is- nagy- múltja volt- a- terület- történelmében.- erősítette- a- különböző- egyházi- szervezetek- népszerűségét- a- lakosság- körében- tapasztalható- mély- vallásosság,- a- konzervativizmus- és- a- történelmi- egyházak- népszerűsége- is,- ezt- az- 1941- es- népszámlálás- adatai- is- bizonyítják.¹⁷

Az- 1941- es- népszámlálás- a- vármegyében- a- következő- arányokat- állapította- meg- a népesség- felekezeti- megoszlásában:- 46,5%- református- (21 173- fő),- 22,85%- görög katolikus- (10 392- fő),- 22,82%- római- katolikus- (10 378- fő),- 6,5%- izraelita- (2 988- fő), 0,7%- görögkeleti- (355- fő),- 0,2%- evangélikus- (95- fő),- 0,1%- felekezeten- kívüli,- 0,1%- alatti- volt- az- arányuk- az- unitáriusoknak- és- baptistáknak.¹⁸

1941- ben- a- statisztikai- adatlapok- alapján- ung- vármegyében- 32- református- egyesület- működött.- ez- 29,4%- a- a- vármegye- területén- akkor- aktív- egyesületeinek.- Érdekes tény,- hogy- a- vármegye- azon- községeiben,- ahol- a- református- hívők- száma- 50%- fölött volt,- szerveződött- meg- a- református- egyesületek- kisebbik- hányada- (44%),- míg- az- 50% alatti- lélekszámmal- rendelkező- településeken- az- 56%- uk.- ezeken- a- településeken- a református- hívőknek- ifjúsági,- leány,- asszony,- illetve- férfiegyesületekben- lehetet belépni.- Az- adott- református- egyházközségéhez- tartozók- e- szervezetekben- szinte mindannyian,- serdülőkorától,- időskorig- részt- vehettek- az- istentiszteleten- kívüli,- közösség- életében.

A- második- legnépesebb- tábora- a- görög- katolikus- egyháznak- volt,- mely- a- vármegye- lakosaiból- 22,85%- ot- (10 392- fő)- tömörített.- Abszolút- többséget- az- egyház- híveinek- száma két- településen- ért- el:- unghosszúmezőn- és- ungdarócon,- azonban- egyesületi- szinten megszerveződni- egy- településen- sem- tudott.

16- Magyarországi- r endelekek- Tára.- 1941.- i.- 469- 487.- p.

17- 1944.- május- 23- án- az- ung- vármegyei- kik Nb- titkára,- vajdai- Péter- levelet- írt- a- Magyar- k írályi központi- statisztikai- Hivatalnak.- Arra- kérte- a- hivatalt,- hogy- az- 1941.- népszámlálás- statisztikai- adatait- ung- vármegye- két- járásának- falvaira- vallási- és- anyanyelvi- vonatkozásban- postafordultával- küldje- meg.- A- hivatal- által- elküldött- lista- a- községek- lakosságának- vallás- és- anyanyelv- szerinti- megoszlását- tartalmazta,- és- megtalálható- a- k Tál- ban.- l ásd- bővebben:- k Tál . Fond-1096.,- op.- 1.,- od.- zb.- 32.,- 53- 57.- p.

18- k Tál .- Fond-1096.,- op.- 1.,- od.- zb.- 32.,- 53- 57.- p.

1. táblázat. Települések-ung-vármegyében-1941-ben,-amelyekben-a-református-lakosság-aránya-több-mint-50%

Település neve	Református lakosság az 1941. népszámlálás alapján a községben (fő)	Református lakosság aránya a község lakosságához (%)	Református egyesületek száma
Magyarkelecsény	458	52,2	0
Palló	208	53,0	0
Nagygejóc	626	62,2	1
Kisrát	374	62,5	2
Tiszasalamon	618	63,5	0
Palágykomoróc	537	66,2	1
Vaján	420	66,5	1
Ungmogyorós	240	67,9	0
Eszeny	1764	69,8	3
Abara	642	83,7	1
Kisdobrony	1269	86,3	0
Tiszaásvány	599	87,3	0
Bés	592	87,7	3
Tiszaágtelek	627	91,3	1
Nagydobrony	3695	92,2	0
Szalóka	790	95,2	1

A-református-mellett-a-római-katolikus-egyház-is-elérte-az-önszerveződésnek-azt-a-szintjét,-hogy-hívei-néhány-községben-egyesületeket-alapítottak.-A-római-katolikusok-száma-a-vármegyében-a-harmadik-helyen-állt,-a-lakosság-22,82%-át-tette-ki-(10 378 fő).-Az-egyesületek-mindössze-4,6%-át-(ötöt)-szervezték,-s-mind-római-katolikus-ifjúsági-egyesületek-voltak.-A-református-egyházhoz-hasonlóan-itt-is-igaz,-hogy-elsősorban-azokban-a-településekben-működött-egyesületük,-ahol-a-hívők-aránya-50%-alatt-volt-(a-római-katolikus-egyesületek-80%-a).-A-hívők-relatív-többségét-adó-községek-mindössze-egyharmada-tudott-egyesületet-szervezni.

A-vallásiakon-kívül-gazdasági-szervezetek,-egyesületek-is-működtek-ung-vármegye-községeiben-1941-ben.-ezeknek-nem-volt-a-korabeli-kárpátaljai-társadalomban-tömeges-jellegük.-elvétve-fordultak-elő,-olyan-településeken,-ahol-a-gazdasági-szervezkedés-vagy-a-lakosság-igényei-megkövetelték.-Gazdasági-indíttatásból-jött-létre-eszenyben-a-Hitel-s-zövetkezet-és-a-Hangya-s-zövetkezet.-Csap-és-Nagydobrony-vadászegyesülettel-is-rendelkezett-1941-januárjában.

A-helyi-népművelő-titkárok-1941-es-statisztikai-adatait-összesítve-levonható-a-következtetés,-hogy-eszeny-községben-volt-a-legélénkebb-az-egyesületi-élet.-A-községben-hét-egyesület-működött:tűzoltó-egyesület,-református-leány,-asszony-és-férfikör,-Hitel-és-Hangya-s-zövetkezet,-valamint-I-evente-egyesület.-A-kulturális-és-közösségi-élet-megélésének-viszonylag-sokféle-lehetőségét-biztosították.

könyvtárak-és-könyvtárhasználati-szokások

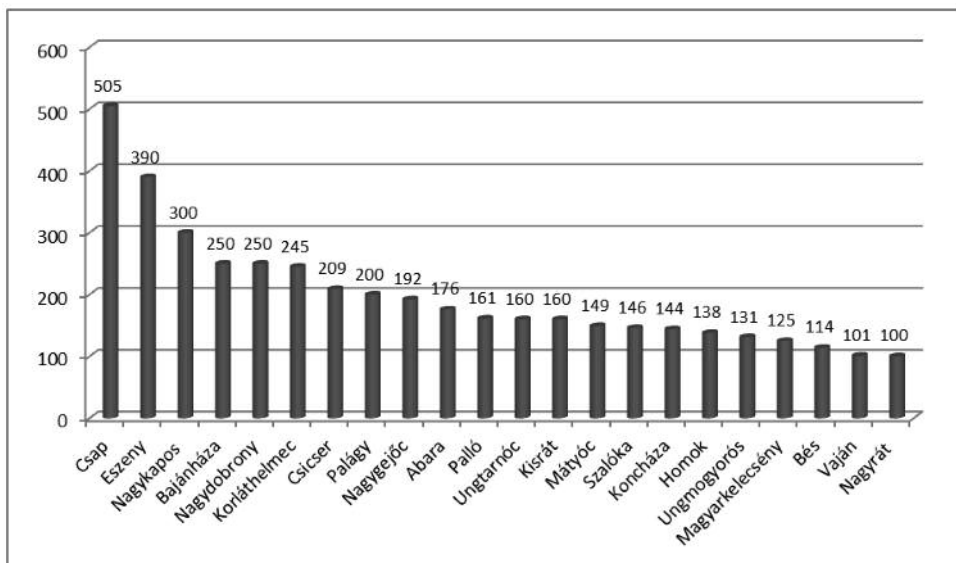
A-Hik-Nb-vezetői-által-1941-ben-beküldött-statisztikai-adatsorok-ung-vármegye-községeinek-könyvtári-állapotáról-és-könyvvel-való-ellátottságáról-is-pontos-képet-adnak.-A-könyvtár,-felszereltsége,-könyvállománya,-minősége-mindenkor-fontos-meghatározója

volt-a-község-kulturális,-értelmi-szintjének-s-a-korabeli-viszonyok-között-egyedüli-helyszíneként-nyújtott-lehetőséget-a-falvak-lakóinak-a-művelődésre.

ung-vármegye-vidéki-településeinek-könyvtárai-összesen-több-mint-5300-kötettel-rendelkeztek.-A-legtöbb-könyv-az-olvasók-rendelkezésére-Csap-községben-állt-505-kötettel, a-legkevesebb-pedig-kistégláson-30-darabbal.-A-könyvvel-való-átlagos-lefedettsége-a vármegyének-144-példány-volt-községenként.-1941-ig-három-községben-nem-sikerült könyvtárt-létrehozni:-Nagyszelmencen,-Tiszaásványban,-Tizasalamonban. További három-községben-(Nagyrát,-ungtarnóc,-Mátyóc)-pedig-elhúzódo-szervezési-okok-miatt (épület-felújítás,-könyvtári-célra-az-épület-kijelölésének-hiánya)-zárva-voltak-az-olvasó-termek.-

A-legtöbb-könyvvel-rendelkező-Csap-községben-kiugróan-magas-volt-a-könyvtárba-rendszerezésen-járó-olvasók-száma-1940-1941-között-(200-olvasó).-Havi-bontásban-ez-átlagosan-több-mint-16-olvasót-jelentett-a-község-könyvtárában.-ez-a-200-olvasó-a-vármegyében-rekordmennyiségű,-800-könyvet-kölcsönzött-egy-év-leforgása-alatt.¹⁹ Meglepő, de-az-ellenkező-pólus,-a-legkevesebb-olvasóval-rendelkező-település-nem-a-legkevesebb-könyvvel-rendelkező-kistéglás-volt,-hanem-kereknye.-A-község-lakosaiból-(817-fő) mindössze-nyolcan-fordultak-meg-egy-év-alatt-a-község-könyvtárában-s-kölcsönöztek 23-kötetet.²⁰

4. ábra. száznál-több-könyvtári-kötettel-rendelkező-települések

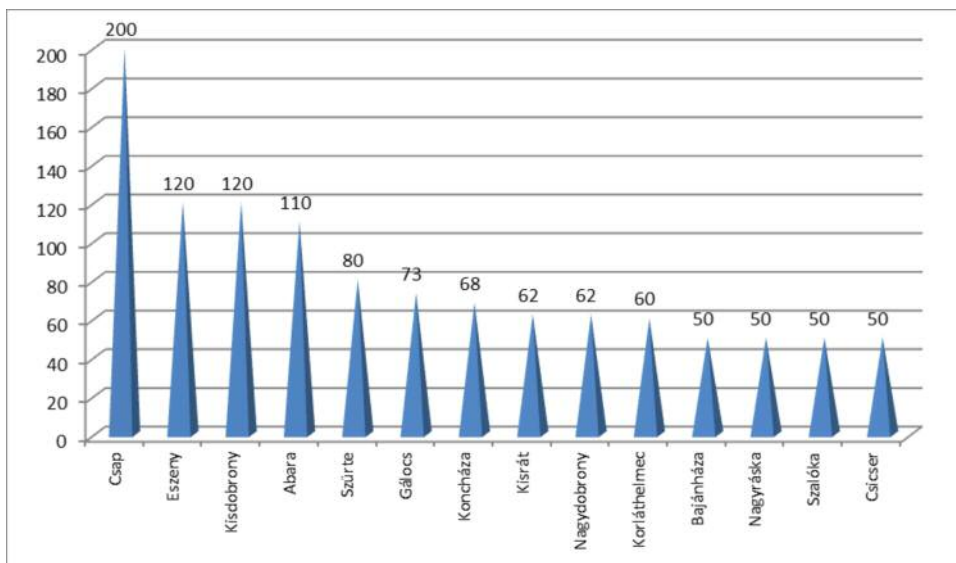

A-vármegye-településeinek-54%-a-száznál-több,-31%-a-pedig-ennél-kevesebb-könyvtári-kötettel-rendelkezett.-15%-a-a-könyvtáraknak-nem-működött.

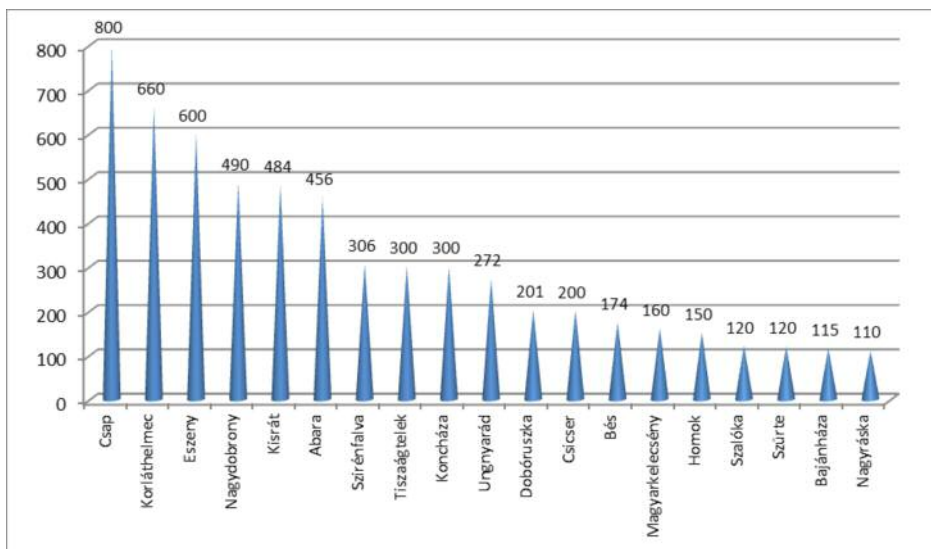
19- k Tál .-Fond-1096.,-op.-1.,-od.-zb.-32.,-4.-p.

20- k Tál .-Fond-1096.,-op.-1.,-od.-zb.-32.,-7.-p.

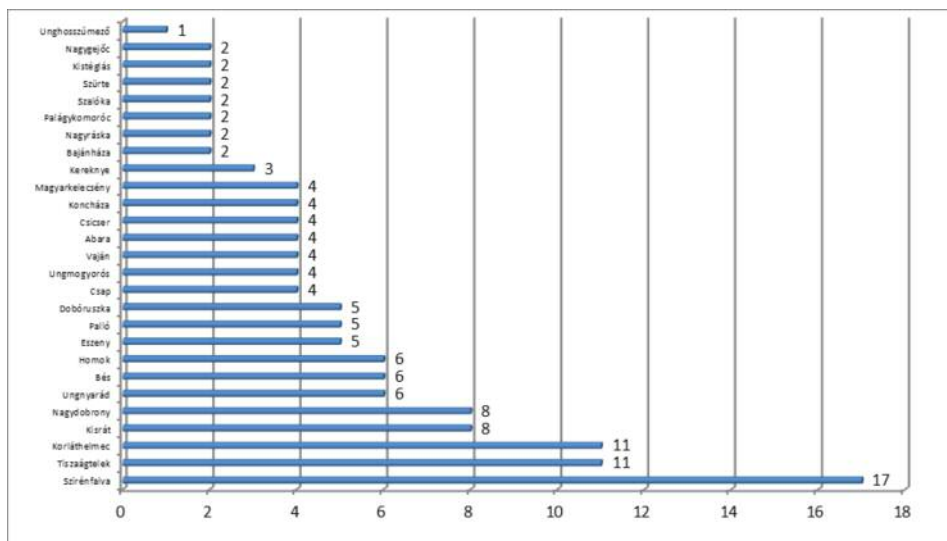
5. ábra. Évi-50-nél-több-könyvtári-olvasót-regisztrált-települések

6. ábra. Évi-100-nál-több-könyvtári-kölcsönzés-jegyző-községek

7. ábra. egy-olvasó-által-12-hónap-alatt-kölcsönzött-könyvek-száma-településenként ung-vármegyében-(1940-1941-között)²¹

Összefoglalás

1940-ben-intézményes-alapokon-működött-az-iskolán-kívüli-népművelés-kárpátalján. ung- vármegye- községeiben- 1941-ben- az- értelmiségi- réteg- oroszánrészt- a- tanárok (42,8%)-és-a-falvakban-szolgálatot-teljesítő-lelkészek,-papok-(14,6%)-alkották.-j- jelentős hányadát-tették-ki-a-falusi-értelmiségi-lakosságnak-a-közalkalmazottak,-így-a-jegyzők (10,1%),-orvosok-(2,8%),-katonatisztek.-A-népművelési-munkába-a-helyi-tanítók-(89,1%-a) és-tanárnők-(72%-a)-kapcsolódtak-be-a-legintenzívebben,-valamint-a-papok-(63%-uk), jegyzők-(40%-a)-és-orvosok-(33,3%-a).

Érdekes-tény,-hogya-azokban-a-községekben,-ahol-a-tanárok-képezték-a-népművelési-munka-gerincét,-számos-egyesület-is-megszerveződött.-ilyen-település-volt-eszény (hét-tanár---hét-egyesület),-Csap-(kilenc-tanár---tizenhat-egyesület).-1941-ben-minden településen-létezett-Tűzoltó-egyesület,-minden-másodikban-pedig-l- évente-egyesület.-A leggazdagabb-élet-eszényben-zajlott-(hét-egyesület).-ungváróc-község-képezte-a-másik végletet,-ahol-bizonyos-okok-miatt-nem-szerveződött-meg-a-lakosság-e-célból.-Az-egy-házi-szervezésű-egyesületek-is-szép-számban-voltak-jelen,-arányuk-34%-ot-tett-ki.-Az egyesületi-élet-szervezésében-a-református-egyház-erős-dominanciája-volt-tapasztalható.-A-református-egyesületek-többsége-viszont-nem-református-többségű-községekben-szerveződött.

viszonylag-gazdag-könyvtárral-rendelkeztek-az-ung-vármegyei-községek,-öt-ezernél- is- több- kötettel- rendelkeztek.- A- leggazdagabb- könyvtára- Csapnak,

21- kerekített-értékek.

eszenynek-és-Nagykaposnak-volt.-A-legtöbb-könyvtári-olvasót-és-legtöbb-kikölcsönzött-könyvet-is-ezekben-a-községekben-regisztrálták.-Az-1941-es-helyzetkép-alapján-e-két-község-követendő-példát-jelentett-a-művelődés-szempontjából.-A-lakosság-itt-maximálisan-kihasználta-mindazokat-a-lehetőségeket,-amelyeket-a-korabeli-körülmények-között-az-egyesületek-és-a-könyvtárak-számukra-nyújtottak.-egyházi-szervezésű-egyesületek-is-szép-számban-voltak-jelen-1941-ben-ung-vármegye-falvaiban.

I evéltári-források

kárpátaljai- Területi- állami- I evéltár- beregszászi- részlege.- Fond- 1096.-, op.- 1.-, od.- zb.- 32.-, -- A Magyar- királyi- vallás- és- közoktatásügyi- Minisztérium- levele- ung- vármegye- Hik Nb- hoz,- a- népművelési- folyamatról- és- a- lakosság- művelődési- lehetőségeiről- szóló- statisztikai- adatok- bekérésének- tárgyában- (1941.- január- 1.- -- január- 17.).

irodalom

- boros- I ászló- 2011.- Cserkészek- és- leventék- kárpátalján- 1938-1941- között.- in- *Acta Beregsasiensis*.-ungvár,-Poliprint-kft.,-1.-sz.
- Magyarországi-r endeletek-Tára.-1869.-Pest,-kiadja-r áth-Mór.
- Magyarországi-r endeletek-Tára.- 1924.-i.-füzet.- budapest,- Magyar- királyi- belügyminisztérium, 1925.
- Magyarországi-r endeletek-Tára.- 1940.-i.- kötet.- budapest,- Magyar- királyi- belügyminisztérium, 1941.
- Magyarországi-r endeletek-Tára.- 1941.-i.- kötet.- budapest,- Magyar- királyi- belügyminisztérium, 1942.
- Thirring-I ajos-1941.-Terület-és-népsűrűség-törvényhatóságunként.-*Magyar Statisztikai Szemle*, 9.-sz.
- Thirring-I ajos-1942.-vármegyéink-területe,-népességefejlődése,-népsűrűsége-és-közigazgatási-felosztása.-*Magyar Statisztikai Szemle*, 4.-sz.

Gyula Kosztyó

SOCIAL EDUCATION IN THE UNG COUNTY IN THE LIGHT OF A STATISTICAL REVIEW (1941)

in-Transcarpathia,-social-education-functioned-on-an-institutional-basis,-but-the-Hungarian-state-did-not-consider-it-as-completed-and-that-the-effectiveness-of-social-education-activities-should-further-not-be-improved.-in-1941,-in-the-municipalities-of-the-ung-county,-the-leading-intellectuals-were-teachers-(42,8%), and-priests-and-pastors-serving-in-villages-(14,6%).-The-most-intensive-social-education-work-was-performed-by-local-teachers,-priests,-notaries,-and-doctors.-on-places-where-teachers-carried-out-most-of-social-education-activities,-several-associations-had-been-set-up,-too.-such-municipalities-were-eszeny-(seven-teachers-and-seven-associations)-and-Csap-(nine-teachers-and-sixteen-associations).-According-to-the-situation-in-1941,-in-terms-of-social-education, these-two-villages-had-become-examples-to-follow.-Their-population-made-use-of-all-the-possibilities-offered-by-the-associations-and-libraries-of-the-time-to-the-maximum-extent.-in-the-villages-of-the-ung-county,-in-1941-there-were-numerous-associations-organized-by-the-church.

Acta Ethnologica Danubiana

15

Az Etnológiai Központ Évkönyve

Ročenka Výskumného centra európskej etnológie
Jahrbuch des Forschungszentrums für Europäische Ethnologie

2013

Fórum Kisebbségkutató Intézet

A-Pozsonyi-i.-Takarékpénztár-közhasznú-és jótékonyági-tevékenysége-a-19.-században¹

IsTVÁN GAUcsík

Public-benefit-and-charitable-activities-of-the-First-savings-bank-in-Pozsony
(bratislava)-in-the-19th-century

336.71(437.6)(091)

336.722(437.6)(091)

keywords:- History-of-economy,-history-of-banking,-the-First-savings-bank-in-Pozsony-(bratislava)-,city-development,-granting,-philanthropy.

s szakmai-körökben-és-a-nyilvánosságban-létezik-egy-téves-elképzelés,-hogy-a-gazdaság-vagy-éppen-a-banktörténetírás-önmagában-értékselemleges,-és-az-általuk-kifejezett,-közvetített-ismeretek-és-történeti-koncepciók-megkérdőjelezhetetlenek-és-megingathatatlanok.-erre-az- említett- kutatási-területek-egyfajta- „exkluzivitásából”,- „elvonságából”, illetve-a-gazdaságot-(és-gazdasági-érdeket)-misztifikálva-következtetnek,-holott-a-dolognak-tájainkon-inkább-egy-ellentétes-előjelű,-s-mondhatni-prőzai-magyarázata-van:-nem működnek-szakmai-műhelyek,-a-gazdaságtörténeti-szakosodás-késik,-a-történeti-teljesítményeket-is-csak-a-szűkebb-szakterületen-belül-láttatják,-és-a-nemzeti-historiográfiai-kurzus-előretörése,- pontosabban-fogalmazva-tartós-jelenléte-érhető-tetten-a-gazdasági-kérdésekkel-foglalkozó-kötetekben.-k-évs-a-gazdaságtörténész-és-azok-is,-akik ilyen-témákkal-foglalkoznak,-ha-csupán-erre-szakosodnak,-a-historiográfia-perifériájára kerülhetnek.

A-mainstream-mifelénk-a-politikatörténet-és-a-kisebbségtudomány.-Aki-rugalmas,-az-a-következő-utat-választhatja:-a-gazdaság-összekötését-a-nemzeti,-kisebbségi-témákkal,-ami-elvezethet-az-eklektikus-történeti-konstrukciók-világába.-ez-még-nem-is-lenne baj,-ellenben-az-a-probléma,-hogy-a-történészek-az-eklektikusságról-nem-is-nagyon akarnak-hallani-vagy-azzal-szembesülni.-Az-ebből-kivezető-egyik-út-a-társadalom-és-mikrotörténet-irányába-mutat.-Az-önámítást-is-el-kellene-kerülni.-A-gazdaságtörténész-nem-hitegetheti-magát,-hogy-kizárólag-gazdaságtörténetet-ír-és-gazdasági-programokban-gondolkodik,-hanem-társadalomtudományos-alapú-hozzáállást-kell-kialakítania,-miközben-a-transzdiszciplinaritás-és-a-történész-közösségben-fanyalgással-kezelt-elméletalkotás-felé-is-nyitottnak-kell(ene)-lennie.

1- A-kutatást-és-a-tanulmány-megírását-az-Agentura-Pacis-Posonium-egyesület-támogatta-2010-ben.

A-gazdaság(történet)-diszkrét-bája

Téves- felfogás,- hogy- politika,- gazdaság- és- társadalom- (kultúra)- területei- különállóak vagy- autonómok.- ellenkezőleg,- éppen- hogy- egymást- áthatók,- átjárók.- ebben- a- kontextusban- a- gazdaságtörténet- és- részdiszciplínái- csupán- funkcionális- jellegű- tudomány szerepével- bírnak.- A- gazdaság- egyoldalú- preferálása- ezzel- szemben- azt- az- üzenetet sugallja,- hogy- a- társadalom- számára- a- gazdaság- szférái- a- döntő- fontosságúak.- s- őt- a politika- vagy- a- kultúra- a- gazdaság- által- válik- meghatározottá,- a- gazdasági- erők- és- programok- kiszolgáltatottjává.- A- történész- számára- ezek- után- a- kérdés- nem- az,- hogy- a- politikai- nemzeti- érdekérvényesítést- gazdaságilag- hogyan- támassza- alá,- hanem- az,- hogy- a kultúra- -- nézetek,- ideák,- tapasztalatok,- minták,- személyi- interakciók- stb.- -- hogyan- alakította,- járta- át- a- gazdaságot.

A- gazdaságtörténeti- munkák- egy- része- a- 20.- században- stigmatizált- is- lett,- megformálásukat- ugyanis- a- nemzeti- történetírások- prekonceptióinak- és- elvárásainak- való- megfelelés- kényszere- befolyásolta,- ami- régtől- fogva- nyilvánvaló- tény.- A- kérdés- az,- hogy- a- nemzetépítő- elképzelések- uszályába- kerülés- végleges- e,- vagy- adott- e- a- lehetőség- új- csapások kialakítására,- még- a- nacionalizmus- kutatásokkal- karöltve- vagy- azok- ellenében.

A- kérdéskört- másképp- is- lehet- értelmezni.- A- kényszer- háttérben- talán- mégsem kizárólag- a- nemzeti- történetírások- és- a- nemzeti- térben- zajló- kommunikációk- (s- szabó 2002,- 169.- p.)- állnak,- hanem- a- történészek- kulturális- beágyazottsága,- szocializálódása- és- nyelv,- illetve- fogalomhasználata.- A- figyelem- vagy- az- egymásra- figyelés- ebben- az esetben- is- jogosan- elvárható.²

A-Pozsonyi-i.-Takarékpénztár-mint-a-szlovák-történeti-kutatások-tárgya³

A- fejezetcímet- máris- pontosítanom- kell,- ugyanis- túlzás- azt- állítani,- hogy- a- pozsonyi pénztárat- a- szlovák- történészek- érdeklődését- valamilyen- módon- felkeltette- volna. sőt,- inkább- úgy- fogalmazhatnánk,- hogy- helyét- ideológiai- és- nemzetpolitikai- indokok alapján- már- régebben- véglegesen- kijelölték- a- historiográfián- kívüli,- zavaros- és- homályos,- levéltári- kutatások- eredményeit- teljesen- ignoráló- területeken.

A- szlovák- történészek- a- pozsonyi- takarékpénztár- 1842-es- létrehozását- a- szlovák banktörténet- legfényesebb- lapjain- helyezik- el,- ami- még- pozitív- dolog- is- lenne,- az- intézményt- azonban- egyben- a- „legrégibbi- szlovák- banknak”- is- tekintik.- Az- 1842-es- év- -- a

2- „A- legkevesebb,- amit- a- társadalomtudósoktól- elvárhatunk,- hogy- kellően- éberek- legyenek- a- fogalmi- jelentés- tartományainak- terjedelmét- és- határfokát- illetően”- -- írják- a- társadalomtudományok- helyzetével- foglalkozó- nemzetközi- bizottság- jelentésében.- (*A társadalomtudományok jövőjéért* 2002,- 91.- p.)

3- A- tanulmányban- a- Pozsonyi-i.- Takarékpénztár- megnevezést- használom.- A- pénztárat- ezt- a- cégnevet- 1870-ben- vette- fel,- addig- Pozsonyi-Takarékpénztár-(Pressburger-s parkassa)-néven működött.- 1920-és-1931-között-Pozsonyi-i.-Takarékbank-volt,- párhuzamos- német- és- szlovák cégnévvel.- 1931-ben- bratislavai- i.- Takarékbank- lett,- egészen- 1945-ig.- A- takarékpénztár 1841.- október- 10-én- tartotta- alakuló- közgyűlését- és- 1842.- január- 2-án- kezdte- meg- tevékenységét.

nemzeti-mozgalom-„gazdasági-védpajzsának”-legitim-képét-közvetítő-vélemények-szerint--a-legelső-szlovák(iai)-pénzügyintézet-születésének-az-időpontja.-ugyanakkor-a-publikációkból-semmit-sem-tudunk-meg-a-magyar-és-német-vállalkozókról-és-arról-sem,hogyan-lehetett-ez-a-takarékpénztár-a-„nemzetért-vívott-harc-eszköze”.- (Fiala-1998, 71–73.-p.;-*Dokumenty* 2001,-6.-p.;-Tkáč-2003,-233.,-236.-p.)

A-19.-század-első-felének-társadalmi-és-gazdasági-kontextusa-ezekben-a-munkákban-sajnos-elvész.-A-kutatók-az-osztrák-birodalmi-és-a-magyarországi-hitelszervezet kialakulását,-az-állami-jegybank-szerepét,-a-tőkepiacot-és-a-hitelkérdést,-a-takarékpénztári-előzményeket-vagy-éppen-a-külföldi-minták-számbavételét-megkerülik.⁴ A-tágabb-összefüggések-és-egyéb-takarékpénztár-alapítások-vizsgálata-sem-szerepel-a-repertoárban,-pedig-a-pozsonyi-intézetalapításnál-fontos-szerepet-játszhattak-a-korábbi-helyi-tervek-és-a-bécsi-első-osztrák-Takarékpénztár-pozsonyi--talán-mintaadó--fiókja,-amely-több-mint-egy-évtizedig-működött,-de-nem-tudjuk,-hogyan.⁵

A-másik-eszmetörténeti-vonal-1945-re-vezethető-vissza.-Az-új-nemzetállam-létrehozása-kéz-a-kézben-járt-a-gazdaság,-azon-belül-a-hitelszervezeti-rendszer-újjaszervezésével.-ennek-bővebb-tárgyalása-nem-képezi-a-tanulmány-részét,-csupán-a-bankszféra átalakításának-irányát-mutatom-be.

A-cseh-és-szlovák-„nemzeti-és-demokratikus-forradalom”-gazdasági-programja-a-bankszervezet-szemponyjából-radikális-volt.-Az-1938-után-Magyarországhoz-csatolt-területek-pénzügyintézetei-a-csehszlovák-állam-területének-felújításával-„visszatértek”Csehszlovákiába,-de-nem-reintegrálódtak,-hanem-mint-ellenséges-„tőkebázisokat”1945-októbertől-elkobozták,-majd-államosították-őket.-Az-államosítás-egyébként-az-egész-bankrendszert-érintette,-a-magyar-intézetek-esetében-azonban-az-etnikai-elvet-érvényesítették.- (bővebben-Gaucsik-2013b,-242–246.-p.)-A-Tiso-vezette-szlovák-állam-és-a-München-előtti-Csehszlovákia-bankrendszere-nem-szolgált-követendő-mintaként,-de-közös-jegy-maradt-a-bankkoncentráció-továbbra-is-ható--a-szlovák-szerzőket-olvasva-már-már-végeláthatatlannak-tűnő--folyamata,-amelynek-terjedelme-nem-utolsó-sorban-az-állami-szabályozástól-és-a-beavatkozás-mértékétől-függött.-ennek-a-folyamatnak-a-lényege-a-háború-után-sem-változott,-csak-az-ideológiai-indoklása.-A-cél-a-kisebb-pénzügyintézetek-megszüntetése-és-az-idegen-tőkék-nacionalizálása-volt.-A-magyar-pénzügyintézetek-felszámolása-ugyan-nemzeti-sikernek-számított-és-vagyongyarapodást-hozott,-azonban-a-pengő-átváltása,-a-háborús-veszteségek-és-a-követelések-rendezése-nem-várt-problémákat-okozott.- (r yník-2002,-619–632.-p.)-A-pozsonyi-bank-eseté-

4- A-szlovákiai-banktörténeti-kutatások-konceptcionális-és-módszertani-problémáival,-valamint-a-pozsonyi-intézet-felső-magyarországi-kapcsolathálójával-egy-másik-tanulmányban-foglalkozom.- (Gaucsik-2013a.)

5- A-magyarországi-hitelszervezet-történetére-l.-bácskai-1993;-Tomka-1996.-Pavol-Martuliak-állítása,-mely-szerint-a-takarékpénztár-az-osztrák-fiókot-átvette-volna,-nem-állja-meg-a-helyét.-egyébként-sem-hivatkozik-forrásra.- (Martuliak-2003,-215.-p.-vö.-Archív-Národnej-banky slovenska-[továbbiakban-ANbs],-bratislavská-i.-sporivá-banka-[továbbiakban-bPs b],-9.doboz,-statuten-der-Pressburger-sparcasse-vom-jahre-1842.-Preßburg,-d ruckt-von-Carl-Friedrich-Wigand.)

ben-hatványozott-gonddal-járt-a-szovjet-hadsereg-által-elkobzott-vagyonrészek-vissza-szolgáltatása,-mert-azokat-a-szovjet-hadvezetés-hadizsákmányának-tekintette.⁶

A-pozsonyi-intézet-a-második-világháború-alatt-a-bratislavai-i.-Takarékbank-nevet viselte-és-a-Magyar-általános-Hitelbank-érdekkörébe-tartozott.-s-orsa-a-háború-végére megpecsételődött.-A-szlovák-kormánykörök-a-szlovákiai-magyar-kisebbség-pénzügyi „fellegvárának”-és-a-korabeli-kisebbségpolitikai-kurzus-szerint-ellenséges-pénzintézet-nek-nyilvánították,-bár-az-1939–1945-közötti-szlovák-bankrendszer-integráns-részét alkotta.-A-„kisebbségi-pénzintézet”-politikát-kiszolgáló-megjelölés-és-az-1941-es-szlovák-magyar-államközi-megegyezés,-tehát-politikai-döntés-és-alku-szülötte-volt.-A-pénzintézet-kifelé-így-kapott-„etnikai”-arculatot.⁷

ez-a-jelképes-státus-gazdasági-szempontról-nem-sokat-számított.-A-„magyar-bank” cégér-alatt-a-két-ország-közi-gazdasági-kapcsolatfelvétel-stabilizáló-részelemeként működő-intézetet-találunk,-a-hitelbank-ügyvezető-igazgatója,-k-állay-r-udolf-piacbővítő taktikájának-a-játékszereként,-amely-utóbbihoz-a-hitelbank-vezetése-a-magyar-kormány-támogatását-is-megszerezte.-A-takarékbank-függetlenségét-elvesztve,-kirakatában-egy-szlovák-kormánybiztossal-és-annak-helyettesével,-affiliált-intézetként-működött,-és-nem-lehetett-kisebbségpolitikai-tőkeközpont.-1941-augusztusában-megválasztott-elnöke,-esterházy-jános-szimbolikus-és-közvetítő-szerepet-játszott,-a-bank-ügymenetére-vagy-üzletpolitikájára-semmiféle-hatással-nem-volt-és-nem-is-lehetett.⁸ egyébként-személye-mint-„kollaboráló-(bank)vezéré”-a-szlovák-gazdaságtörténeti-munkákban-fel-sem-merül.

egy-utolsó-vizsgálati-szempontról-rögzítését-tartom-még-fontosnak,-mégpedig-az-etnikai-jelleg-és-a-gazdasági-szervezet-társításának-(„nem-szlovák”,-„magyarón”,-„magyar-német”,-„zsidó”-stb.-pénzintézet)-ab-ovo-természetesnek-tartott-nyelvi-experimentumát,-amely-a-cseh-és-szlovák-gazdaságtörténeti-munkákban-ad-libitum-használt-jelző.⁹ ezek-a-fenntartások-nélkül-használt-jelzők-utat-nyithatnak-a-mi-ők-szereposztású-etnikai-sztereotípiák-burjánzásának,-és-mivel-ezek-ellenállóak-a-rationális-érvekkel-szemben,-akadályozzák-a-tudományos-megközelítések-sikerességét.-(Hahn-Mannová-2007,-18-19.,-21-22.-p.)

Nem-hagyható-figyelmen-kívül,-hogya-hatalompolitikai-szándék-az-etnikai-jelleget-az-érdekérvényesítés-szempontjából,-ha-szükséges-volt,-nem-tartotta-mérvadónak-és-fontosnak.-kevésbé-ismert,-hogyez-történt-az-1945.-március-31-i-csehszlovák-szovjet

6- ANbs,-bPs b,-11.-doboz,-usporiadanie-cenných-papierov-prevzatých-ČA-v-r.-1945-ako-vojnová-korist.-František-Chudják-rövid,-de-tényekre-alapozott-írásában-foglalkozik-a-bank-vesztéseivel,-melyeket-több-mint-127-millió-koronára-becsültek.-(Chudják-1999,-24-26.-p.)

7- Az-intézet-vezetősége-a-pénzintézet-jubileumi,-1942-es-kiadványában,-a-politikai-változásoknak-megfelelően,-ahhoz-alkalmazkodva,-a-banküzem-új,-nemzetileg-markánsabb-képét-közelítette.-A-„magyarság-bankja”-kommunikációs-üzenet,-a-pozsonyi-társadalom-etnikai-telítődése-folyományaképpen-a-két-világháború-közötti-időszakra-vezethető-vissza.-A-szlovák-bankrendszer-átalakulására-és-a-német-tőkeexpanzióra-l.-Hallon-2010,-42.,-46.,-52-53.-p.

8- Molnár-imre-másodlagos-forrásokra-támaszkodva-tévesen-ítéli-meg-a-pénzintézet-helyzetét-és-esterházy-szerepét.-(Molnár-1997,-154-155.-p.)

9- A-leghatásosabb-jelző,-amivel-találkoztam,-az-a-magyar-német-zsidó-kombináció,-de-létezik-más-sorrend-is:-zsidó-német-magyar.-(ubiria-kadlec-Matas-1958,-40.-p.;-Faltus-1969,-240.,-241.-p.;-I-acina-2000,-152.-p.)

megegyezéssel- kapcsolatban,- amely- a- hadizsákmány- felhasználását- szabályozta.- A csehszlovák-kormány-a- „vagyonmentés”-érdekében-a-takarékpénztár-régi-pozsonyi-jellegét-hangsúlyozta,- mely-a-német-megszállás-alatt-sem-változott,- nem-pedig-a-nemzetiségi-attribútumot!-(Chudják-1999,-26.-p.)

A-pozsonyi-takarékpénztár,-nem-utolsósorban-a-két-világháború-közötti-csehszlovák statisztikai-adatfelvétel-hatására,-a-szlovák-és-cseh-szakirodalomban-a-következő-etnikai jelzőket- kapja:- magyar- (Horváth-valach- 1978,- 175.- p.;- Faltus- 1993,- 563.- p.; Holec-Hallon-2007,-135.-p.),-német-(Faltus-Průcha-1969,-249.-p.-61.-sz.-táblázat,-b pont)-és-magyar-német-(német-magyar).¹⁰ valójában-a-manapság-annyira-divatos-nemzetesítés-etnicizálás-jelenségével,-annak-visszavetítésével-találkozunk-itt,-hiszen-egy-gazdasági-szervezet--korabeli-vagy-utólagos--nemzetpolitikai-szemponatok-szerinti-valamivé-alakítása-és-megjelölése,-besorolása-a-cél,-ami-a-másik-oldalon-a-nemzeti-kizárólagosságot-és-térkijelölést-szolgálja.-A-gazdasági-szereplő(k)-reális-helyzetének-vizsgálata másod-vagy-sokadrangú-szemponat.-Az- említett-jelzők-egy-győztes-vesztes-kettősség-harci retorikájának-eszköztárába-sorolhatók,-amelynek-feladata-a-más-etnikumok-vállalkozásai,-gazdasági-struktúrái-feljetleneknek-és-hiányosaknak-való-bemutatása-és-főleg-a-múlt nacionalizálása.-Alkalmazói-az-etnikai-homogenitást-és-kizárólagosságot-ezen-az-úton-látják- biztosíthatónak.-A-társadalmi-valóság,-tehát-az-etnikumok-egymásba-illeszkedése, kooperációja-még-a-gazdasági-szférában-sem-vonzó-kép-sajnos.

Az-etnikai-identifikáció-bizonytalan,-süppedékeny-és-ingoványos-területe-nem-lehet a-társadalomtörténeti-alapozottságú-gazdaság-és-banktörténeti-kutatások-terepe-és nem-képezheti-mértékadó-történeti-munkák-magját.¹¹

Az-alábbi-tanulmány-részben-ezekre-a-kérdésekre-adott-válasznak-is-tekinthető, mert-éppen-a-fogalmak-téves-értelmezése-mutatható-ki-a-Pozsonyi-I.-Takarékpénztár példáján,-amelynek-története-Pozsony-várostarténetének-mindmáig-hiányzó-és-kellőképpen-nem-értékelt-fejezetét-képezi.-A-fentiekben-vázlatosan-jelzett-jelenségekhez kapcsolódóan-a-pénzüntézet-történetén-keresztül-is-kimutatható,-hogyan-lett-ez-a-téma a-nemzetesítő-stratégiák-kísérleti-nyula.-Az-utóbbival,-az-intézet-nemzetesítésének-stratégiáival-azonban-ezen-a-helyen-koncepcionális-okok-miatt-nem-foglalkozhatom.-A-szövevényes-problémakör-elemzésére-más-helyen-teszek-kísérletet.¹² ez-a-tanulmány-a bank-szűkebben-vett,-nem-profitorientált,-közösségi-irányultságú-tevékenységének-a bemutatására-irányul.

Haszonelvűség-és-adományozás,-magánérdek-és-közösségi-érdek

Mielőtt-mondanivalómat-részletesebben-kifejteném-a-közjóhoz-és-jótékony-sághoz-kapcsolódóan,-magát-a-fogalom-tisztázását-sem-kerülhetem-meg.-Mindenekelőtt-gazdaság

10- en-bloc-ebbe-a-kategóriába-sorolják-a-magyar-és-német-ügyviteli-nyelvet-használó-pénzüntézeteket.- (ubiria-kadlec-Matas- 1958,- 122.- p.;- Faltus-Průcha- 1969,- 225.-, 226.-, 237.- p.; Horváth-valach-1978,-90.-p.;-Hlavatý-2003,-306.-p.;-Hallon-2004,-330.-p.)

11- intő-példa-a-társadalomtörténeti-összefüggések-és-tények-figyelmén-kívül-hagyására-Marián Tkáč-értékelhetetlen-kötete-a-pozsonyi-pénzüntézetekről,-amelyben-a-nemzeti-mítoszteremtés-összes-jegye-kimutatható.-(Tkáč-2006)

12- erre-a-témára-l.-Gaucsik-2013a.

és-társadalom-viszonyát-kell-górcső-alá-venni,-majd-önérdek-és-közérdek-ezen-a-helyen csak- szelektív- magyarázatára- teszek- kísérletet,- végül- az- adományozás- kérdéskörét vizsgálom.

Az-emberek-a-szervezett-társadalmakban-egymásra-utaltak-és-kölcsönösen-függnek-egymás-gazdasági-tevékenységétől-és-teljesítményétől.-Például-a-bankok-menedzsmentjének-helyes-vagy-helytelen-döntéseitől-sok-ember-anyagi-egzisztenciája-függ.-A gazdaság-így-hidat,-összeköttetést-képez-az-emberi-szükségletek-és-a-rendelkezésre álló-források-közt.-A-gazdaság-azonban-nem-önmagában,-egy-elszigetelt-térben-létezik,-hanem-beágyazódik-a-társadalomba,-ahol-a-társadalmi-viszonyok,-kapcsolathálóok befolyásolják-az-egyének-rationális,-ön-vagy-közérdeket-követő-döntéseit.-ennek-a-felismerésnek-a-lényege,-hogya-gazdasági-célok-elérése-nem-gazdasági-jellegű-célokkal is-párosulhat,-például-a-hatalommal,-presztízzsel,-elismertség-és-dicsőség-elérésével, jótékonykodással.-A-gazdasági-cselekvés-társadalmilag-meghatározott,-függ-az-egyen-gondolatvilágától,-érzelmeitől,-képességeitől,-emellett-a-kulturális-értékektől,-politikai-és-szociális-tényezőktől.-A-gazdasági-szervezetek-sem-véletlenül-jönnek-létre-és-nem elvont-szférában-működnek,-hanem-társadalmilag-formálódnak.-így-dolgozatunk-tárgya,-a-Pozsonyi-i.-Takarékpénztár-is-a-városi-társadalom-összefüggérendszerében-és-a-helyi-kultúra-szövetében-vizsgálható-leginkább.- (s zántó-1994,-141-145.-p.)

Az-emberek,-enyhe-túlzással-élve,-egyszerre-saját-anyagi-hasznukat-nézők-és-csoportérdekeket-követők.-A-gazdaság-fejlődésének-biztosítása-céljából-az-individuális-és-kollektivist-átmenetek,-súlyeltolódások-széles-skálája-mutatható-ki:-a-vagyonszerzés-rationális-döntéseitől-és-a-haszonmaximalizálástól-kezdve-a-szolidaritáson,-együttérzésen-és-kölcsönös-bizalmon-keresztül-az-altruizmusig.-Minél-többen-gyakorolják-az-utóbbit-mint-erkölcsös-dolgok-„keverékét”- -- mások-érdekeinek-figyelembevételét, mások-segítését-és-az-áldozathozatalt-értük-,-annál-hatékonyabbnak-tekintik-a-társadalmi-kohéziót.-ehhez-pedig-az-erkölcsi-érzék-et-kibontakoztató-és-fejlesztő-intézmények-szükségesek.- (Gregg-2008,-14.-p.)

Nagyon-leegyszerűsítve-tehát-a-gazdasági-cselekvések-két-fő-mozgatórugójának-az-önérdeket-és-az-erkölcsöt-tekinthetjük.-Fukuyama-megfogalmazásában:-„a-társadalmi-és-(...)-az-erkölcsi-magatartás-együtt-él-az-önérdekű-hasznosságmaximalizálással-a-legkülönbözőbb-szinteken.-A-legnagyobb-gazdasági-hatékonyaságot-nem-szükségképpen-az-önérdeküket-követő-rationális-egyének-érik-el,-hanem-az-egyének-olyan-csoportjai,melyek-a-bennük-meglévő-erkölcsi-közösségre-támaszkodva-hatékonyan-képesek-együttműködni.”- (Fukuyama-1995,-7.-p.)-Az-önérdek-nem-tekinthető-a-kapitalista-gazdasági-verseny-abszolútumának,-és-egy-gazdasági-vállalkozást-is-az-egyének-közösségének-tekinthetünk.-A-piaci-aktorok-viselkedésük-az-önérdeket-irányíthatja-és-a-társadalmi-hasznosság-(jólét,-a-személyiség-kibontakoztatása,-demokratikus-részvétel-a-döntésekben)-szolgálatába-állíthatja.- (Musu-1994,-177-187.-p.)

Témánk-lényegét,-egy-gazdasági-intézmény-részéről-történő-adományozás-fogalmát-is-meg-kell-világítani.-Az-adományozás-során-egy-hármas,-körkörös-szerep-teljesedik-be,-az-ajándék-adása,-átvétele-és-viszonzása.-A-banki-adományozás-során-azonban-a-viszonzás-nem-jelenik-meg,-mert-nincs-funkciója,-egyirányú-cselekvésről-van-szó,-nem-pedig-kölcsönösségről.-Filozófiai-értelemben-a-gazdasági-kör-megszakításáról-beszélhetünk.- (Farina-2006,-16.-p.)-ennek-az-ára-cseppet-sem-veszteségként-könyvelhető-el:-az-ajándékozás,-adományozás,-jótékonyaság-a-közösségépítés-és-alkotás-„téglaí”-lesznek.

Az-adományok-„a-maguk-gyümölcsét-meg-is-termették”

Figyelemre-méltó,-bár-talán-lebecsült-vagy-nem-kellőképpen-számon-tartott-tény,-hogya-19.-századi-takarékpénztári-szervezeti-forma-altruista-jelleggel-is-bírt.-A-magyarországi-takarékpénztárak-kezdeti-céljai-közt-a-filantropia,-a-köznép-takarékosságra-nevelése,-a-szegénység-elleni-küzdelem-és-a-közjó-előmozdítása-szerepelt.-A-nyereség-orientáltság-és-a-könyörületesség-kettőse-már-ekkor-megjelent.-Az-üzleti-felfogás-elő-térbe-kerülésével-ezek-a-hitelintézetek-részvénytársasági-formában,-gyakorlatilag-mint-letéti-bankok-működtek-tovább,-azonban-a-jótékonyági-célok-sem-merültek-feledésbe,-hiszen-a-részvényesek-tisztában-voltak-tényleges-vagy-elképzelt-szerepükkel-a-helyi-társadalomban.-(*bácskai-1993,-115-118.-p.;-Tomka-1996,-10-11.-p.*)

A-pozsonyi-pénztár-részvényeseit-sem-csupán-haszonelvű,-individualista-célokat-követő,-osztalékmaximáló-érdekközösségnek-kell-tekintenünk,-hanem-a-város-polgári-közössége-olyan-tevékeny-csoportjának,-amelynek-tagjai-az-adományozás-jelentőségét-is-tudatosították.

A-pozsonyi-hitelintézet-üzleti-ars-poeticáját-1842-ben,-a-megalakulás-évében-rögzítették:-„a-takarékossági-szellemet-akarták-terjeszteni-és-az-uzsorától-akarták-megszabadítani-a-pozsonyi-ipart-és-kereskedelmet.”¹³ Az-adományozásokkal-kapcsolatos-jog-köröket-az-alapszabályok-tartalmazták.-Az-1884-es-alapszabályok-szerint-a-tiszta-nyereség-felosztásáról,-melyet-az-osztalék-és-tartalékalap,-illetve-a-nyugdíjalap-„szaporítására”-és-„a-jótékony-és-közhasznú-célok-előmozdítására”-fordítottak,-az-igazgatóság-javaslatát-meghallgatva-a-közgyűlés-döntött.-Az-igazgatóság-kötelessége-volt-az-üzleti-év-folyamán-tett-adományokról-a-legközelebbi-közgyűlésnek-beszámolni.-Az-adományok-jegyzékét-jóváhagyás-végett-terjesztették-be.¹⁴ Korán-kialakult-az-adományozás-rationális-csatornája:-az-igazgatóság-döntéseit-a-közgyűlésen-részt-vevő-részvényesek-fenntartások-és-ellenvélemény-nélkül-hagyták-jóvá.-Az-1876-tól-fennmaradt-közgyűlési-jegyzőkönyvek-egyetlen-olyan-esetet-sem-tartalmaznak,-amely-a-jótékony-és-közhasznú-célokra-fordítandó-igazgatósági-javaslatokat-megkérdőjelezte volna.¹⁵ ennek-hátte-

13-A 100 éves Bratislavai I. Takarékbank 1942,-9.-,11.-p.-ANbs,-bPsb,-9.-doboz,-statuten-der Pressburger-s parcasse-vom-j ahre-1842.-Preßburg,-d ruckt-von-Carl-Friedrich-Wigand.-1-2.-p. ez-a tanulmány- nem- foglalja- a- takarékpénztár- tágabban- értelmezett- közhasznú- tevékenységével,- így- a- városi- ipar- és- kereskedelem- támogatásával,- illetve- a- Pozsonynak- nyújtott hitelekkel.-Az-adományozást-a-tantiémek-és-az-osztalékok-nagyságával-kellene-még-összehasonlítani,-ez-azonban-meghaladja-jelen-dolgozat-kereteit.

14-ANbs,-bPsb,-14.-doboz,-Tlačové-materiály-(1884-1916),-A-Pozsonyi-i.-Takarékpénztár-alapszabályai.-s- statuten-der-Pressburger-i.-s- parkassa.-s- stampfel,-eder-és-Társai-k-önyvnyomtató-intézetéből.-Pozsony,-1884,-5.-,9.-p.-vonatkozó-részek-20.-,37.-,93.-§.-Az-1917-es-alapszabályzatban-19.-,36.-,92.-§.-I ásd-uo.-9.-doboz,-stanovy-bratislavskej-i.-sporivej-banky.-A-pozsonyi-i.-Takarékpénztár-1917.-évi-április-hó-22-én-tartott-rendk.-közgyűlésén-módosított-alapszabályai.-s- statuten-der-Pozsonyer-i.-s- parkassa-abgeändert-in-der-22.-april-1917-abgehalten-ausserord.-Generelversammlung.-eder-istván-könyvnyomdájából.-Pozsony,-1917.

15-vő.-a-jegyzőkönyveket.-ANbs,-bPsb,-inv.-č.-22,-zápisnice-z-valných-zhromaždení-(1876-1892).uo.-inv.-č.-23,-zápisnice-z-valných-zhromaždení-(1893-1908).-Az-1892.-február-28.-jubileumi-közgyűlésen-folyt-vitában-is-az-igazgatóság-álláspontja-érvényesült.-A-részvényesek-kisebb-csoportja-a-városi-vigadó-építésére-szánt volna-pénzt,-nem-pedig-a-gyermekkórház-és-a-kereskedelmi-akadémia-épületeire.-A 100 éves Bratislavai I. Takarékbank 1942,-20-21.-p.

rében-nem-kizárólag-az-állt,-hogy-kisebb,-de-a-pénzüntézet-presztízse-és-helyi-tekintélye-szemponjtából-fontos-összegekről-határoztak,-hanem-az-a-tény-is,-hogy-a-banküzem-irányítása,-a-hitelakciók-lebonyolítása-és-a-pénzüntézet-működtetése-az-igazgatók-részéről-pragmatikus-hozzáállást,-helyzetfelmérést-és-szaktudást-kívánt.-A-résztvényesek-pedig-ilyen-készségekkel-ebben-a-struktúrában-nem-rendelkezhettek.-valójában-egy-kapitalista-vállalkozás-munkamegosztási-stratégiájával-találkozunk-itt:-az-igazgatóság-válik-a-legfontosabb-döntéshozó-szervvé,-javaslatait-a-közgyűlés-szinte-kivétel-nélkül-megszavazza.-Az-alábbiakban-éppen-ezért-külön-foglalkozom-majd-az-igazgatóság-adományozási-stratégiájával.¹⁶

A-pénzüntézet-történetének-első-krónikása,-jónás-jános¹⁷ 1856-tól-datálja-az-adományozás-kezdését.-A-zárszámadásokban-először-1857-ben-fordul-elő-ilyen-tétel,-még-pedig-420-forint-értékben-egy-gyermekkörház-támogatásáról- („beitrag- zum stiftungsfinde- des- hiel.- Franz- j- osee- k- nder- s- pital”).-Az-erről-szóló-döntés-születhetett-egy-évvél-korábban.¹⁸

Az-adományozottak-tételes-felsorolása-először-1883-ban-jelenik-meg-a-kétnyelvű (magyar-német)-zárszámadásokhoz-csatolt-jegyzékekben.-kivételesen-egy-jegyzék-tartalmaz-az-1876-os-közgyűlési-jegyzőkönyv-is,-ami-bizonyítja-az-adományozás-célcsoportjainak-kialakult-struktúráját.¹⁹ Az-1880-as-évektől-tehát-már-jól-vizsgálható-az-a-kommunikációs-csatorna---a-zárszámadások-végén-megtalálható-jegyzékek--, amely-a-résztvényesek-és-a-nyilvánosság-felé-közvetítette-az-adatokat.-ezek-a-jegyzékek,-amelyek-az-adományozásban-részesült-szervezetek,-szociális-intézmények,-köztestületek-és-ritkábban-magánszemélyek-pontos-megnevezését-tartalmazzák,-két-részből-állnak:

16- vitára- került- sor- 1913- 1914-ben,- de- az- nem- érintette- a- konkrét- jótékonsági- akciókat, hanem- üzletpolitikai- kérdéseket- feszegetett.- j- abloniczy- j- ános- többek- között- a- vezetőség „szolid- üzleti- elveit”- és- konzervatív- osztalékpolitikáját- ostorozta.- r- résztvényesként- azonban- egyáltalán- nem- tudta- befolyásolni- az- igazgatóság- működését.- ANbs,- bPsb,- inv.- č.- 24, z- ápisnice- z- valných- zhromaždení- (1908- 1925),- 1913.- február- 2.- és- 1914.- február- 2.- közgyűlések-jegyzőkönyvei.

17- jónás-jános- (1848- 1911)- kiskunhalas- városában-született- és- eperjesen- hunyt- el.- A- pesti- tudományegyetemen-először-párhuzamosan-tanult-az-orvosi-és-a-bölcsészettudományi-fakultáson.-Az-orvosi-tanulmányok-felfüggesztése-után-ázsiai-nyelvekre,-matematikára-és-fizikára- szakosodott.-állami-ösztöndíjasként-1869-1871-között-berlini,-lipcsei-és-müncheni-egyetemen-tanult.-A-budapesti-kereskedelmi-akadémián-tanított-1872-1879-között,-ahol-1879-ben- segédprofesszori- állást- kapott.- Pozsonyba- 1885-ben- került.- A- pozsonyi- kereskedelmi- akadémia-tanára-lelt.- Pedagógiával,- középkori-európai-és-távol-keleti-irodalommal-foglalkozott.-A-pozsonyi-társadalmi-és-kulturális-élet-tevékeny-tagja-volt.-Pedagógiai-tevékenységéért-1897-ben-a-Ferenc-józsef-rend-kitüntetését-kapta.-A-magyarországi-neveléstudomány-úttörőjének-tartják.-*Slovenský biografický slovník* 1987,-566.-p.

18- jónás-1892,-35.-p.-;ANbs,-bPsb,-14.-doboz,-inv.-č.-57,-výročné-správy-a-záznamy-z-valných- zhromaždení- (1843- 1891),-Geschäfts-Ausweis-der-Pressburger-s-parkassa-und-der-mit-der- selben-verbunden-verfaß-Amtes-für-das-j-ahr-1857.-3.-p.-A-jótékony-célokra-tett-adományok- a- mérlegekben- Wohlthätigkeits-spenden,- Wohlthätigkeitszwecke- neveken- szerepelnek.- Az- összeg-konvenció-s-forintban-értendő.

19- ANbs,-bPsb,-inv.-č.-22,-z- ápisnice- z- valných- zhromaždení- (1876- 1892),- 1876.- február- 20.- közgyűlési-jegyzőkönyv.

az-igazgatóság-által-az-év-folyamán-jóváhagyott-kisebb-és-a-község-által-a-következő-üzleti-évre-adományozott-összegekből.

A takarékpénztár-jótékony-és-közhasznú-adományainak-a-következő-periódusait különíthetjük-el.

Az-első,-majdnem-másfél-évtizedről-nem-állnak-rendelkezésünk-re-források.-jónás ugyan-jelzi-a-szórványos-adományozást,-ez-azonban-a-forrásokban-nem-követhető-nyomon.-1857-től-már-tudatos,-de-még-kis-mértékű-adományozás-kezdődik.-ennek-nagysága-1884-től-kezd-növekedni.-Az-1870-es-évek-elejének-pozitív-adatai-(pl.-1872-ben több-mint-5-ezer-forint)-kivételt-képeznek,-a-gazdasági-válság-előtti-konjunktúrához-köthetők.-A-jótékony-célú-adományok-majd-négyszeres-visszaesése-1876-ban-az-új-kereskedelmi-törvény-rendelkezéseivel-állt-összefüggésben,-amelyek-következtében-az-értékpapír-állomány-érzékeny-veszteséget-szenvedett.²⁰

Az-1880-as-évek-közepétől-1913-ig-ívelő-időszakot-méltán-tekinthetjük-a-pénzintézet-legfontosabb-és-legeredményesebb-támogatási-korszakának.-ennek-legfőbb-jegyét az-adományozottak-körének-állandóságában-és-a-hosszú-távú-kulturális,-művészeti-és-építészeti-tervek-(díszkút,-várostörténeti-kötet,-székház)-megvalósításában-jelölhetjük meg.-Az-1885-öt-követő-négy-év-legnagyobb-mértékű-ajándékozási-akciója-a-pozsonyi Ganümedész-kút-kivitelezésének-támogatása,-összesen-20-ezer-forint-értékben.

A-történetnek-előzménye-is-volt.-Az-1776-ban-emelt-első-színházépület-hasznavehetetlenné-vált.-Az-új-épületet-a-város-1884-1886-között-építtette,-és-„az-építkezés ideje-alatt-felmerült-azon-eszme,-mily-módon-járolhatna-a-helyben-székelő-első-takarékpénztár-a-város-által-építendő-színház-díszítéséhez”.²¹ A-városi-színházépítési-bizottság-megkereste-a-bankot,-hogy-a-színházi-nézőtér-mennyezetének-díszítését-támogassa.-A-bank-igazgatósága-az-adományozás-által-azonban-elsősorban-az-intézmény-tekin-télyét-kívánta-emelni,-ezért-másképp-gondolkodott:-„célszerűbbnek-és-intézetünk-mél-tóságának-megfelelőbbnek-találta,-Pozsony-szab.-kir.-városa-iránti-áldozatkészségét-az-által-tanúsítani,-hogy-a-magasabb-műízlésnek-megfelelő,-állandó-és-maradandó-emlék-ül-szolgáló-díszkútnak-az-új-színház-előtti-téren-való-felállítását-ajánlja-a-tisztelt-köz-gyűlésnek.”²² A-munkára-a-pozsonyi-születésű,-bécsben-alkotó-Tilgner-viktort-kérték-fel.-A-szobrasszal-1885.-október-28-án-kötöttek-ideiglenes-szerződést,-amelyet-a-következő-évben,-a-község-jóváhagyása-után-véglegesítettek.-A-község-az-a-következőképen-határozott:-„a-pozsonyi-i²⁶ takarékpénztár,-mely-a-városi-hatóság-oltalma-alatt,-és-a-városi-és-környékbeli-lakosság-bizalma-folytán-a-legjobban-szervezett-pénzintézet-té emelkedett,-a-város-iránti-elismerésének,-hálájának,-legőszintebb-rokonszenvének-és-áldozatkészségének-állandó-jelül-az-új-színház-előtti-felállítandó-díszkutat-a-városnak-ajándéku- szenteli.”-Tilgner-a-művet-1888.-április-1-jére-készítette-el,-és-a-mintát

20-A 100 éves Bratislavai I. Takarékbank 1942,-16.-p.

21-A pénzintézet-levéltári-gyűjteményének-rendezése-alatt-mostanában-került-elő-a-díszkút-fel-állítását-megőrkítő-alapítványi-oklevél,-amely-az-igazgatók-eredeti-aláírásait-is-tartalmazza.-A-szövegben-az-alkotásról-készített-fényképre-is-hivatkoznak,-ez-azonban-nem-található-a-dokumentum-mellett.-valószínűleg-elkallódott.

22-ANbs,-bPsb,-inv.-č.-57,-výročné-správy-a-záznamy-z-valných-zhromaždení-(1843-1891),-A-Pozsonyi-i.-Takarékpénztár-igazgatósága-és-felügyelő-bizottságának-jelentése-és-XI-iv-ik-évi-zárszámadása-az-1885.-üzletévről.-4-5.-p.

ugyanabban az évben, a császár uralkodásának 40. évfordulójára szervezett bécsi nemzetközi-képzőművészeti kiállításon bemutatta. A díszkút márványból készült talapzatát s endlein Antal városi főmérnök vezetése alatt 1888 júniusában állították fel. A talapzatba az alapítványról szóló dokumentumot, a díszkútról készült fényképet és a bank fontosabb iratait helyezték el.²³

A szökökút máig a város legbecesebb műemlékei közé tartozik, épségben túlélte a 20. század viszontagságait. Ganümédész elrablásának mitológiai jelenetét ábrázolja, az állatfigurák a duna gazdag vízi világára utalnak. A talapzat almási márványból készült, a bronz szoboralakokat a budapesti beschorner cég öntötte. A díszkúton megtalálható Tilgner és a takarékpénztár neve is.

kivételes eset volt Fadrusz János támogatása. A pénzügyi intézet célirányosan egyesületeket és közintézményeket támogatott, a tanulói ösztöndíjak kisebb tételeket jelentettek, s nem voltak személyre szólóak. A diákokat segélyező alapokat leszámlítva ezek a stipendiumok két helyi oktatási intézményhez kötődtek, 1896-tól az orsolya apácák tanítónőképző iskolájához és régebbtől a vincellériskolához. Fadrusz János tehetségére Tilgner Viktor figyelt fel egy pozsonyi kiállításon 1883-ban, és elismeréssel szólt munkáiról. A takarékpénztár vezetősége ezek után ajánlott fel neki négyéves ösztöndíjat (összesen 12 ezer forintot) Tilgner bécsi műtermében folytatott tanulmányaihoz. Fadrusz a támogatásáról később sem feledkezett meg, az 1897. május 16-án felavatott Mária Terézia-szobor modelljét a pénzügyi intézetnek ajánlotta.²⁴

A pénzügyi intézet 1892-ben ünnepelte alapításának félszázados évfordulóját, és a bankvezérek nem csekély büszkeséggel tekintettek vissza az intézet múltjára és gazdasági eredményeire:

„Jelen jelentésünk szűk keretében tehát afelett való örömünk és megelégedésünk kifejezésére szorítkozhatunk, hogy intézetünk szerény kezdetből kiindulva 50 év alatt hazánk vidéki takarékpénztárai sorában a többi messze túlhaladó első helyre tudott emelkedni, és emelkedése arányában Pozsony városa és vidéke érdekeit szolgálni.

Intézetünk nemcsak hazánkban, hanem egész Európában is az első takarékpénztár volt, mely részvénytársasági szervezettel kezdte meg működését, és így intézetünk vetette meg az alapot, melyen a takarékpénztári intézmény hazánkban meggyökeresedett és nagyfontosságú nemzetgazdasági tényezővé fejlődött; miután nemcsak a más alapon létesült Pesti Hazai Első Takarékpénztár vette át intézetünk részvénytársasági szervezetét, hanem majdnem minden többi hazánkban azóta keletkezett takarékpénztár is a pozsonyi mintát fogadta el – és ezen alapon teljesíti fontos közgazdasági misszióját.

Intézetünk szervezete és ügyvezetése – az üzletkör tágultával koronként módosítva és javítva – a lefolyt 50 év alatt mindenkor és pedig nem csak a csöndes fejlődés korszakában, hanem a legzivatárosabb időkben és a legsúlyosabb közgazdasági megrázkódtatások alkalmával is teljesen bevált oly annyira, hogy az egész hosszú időtartam alatt nem volt perc, amikor intézetünk betevő hitelezői irányában kötelezettségeit a legpontosabban nem teljesítette volna.

23. lásd az alapítvány dokumentumát a pénzügyi intézet fondjában. Jelenleg még besorolatlan.

24. A 100 éves Bratislavai I. Takarékbank 1942, 19–20. p. Az 1883–1886 közötti számadásokban ezek az összegek nem fordulnak elő.

ezen- körülménynek,- valamint- azon- iránynak,- mely- takarékpénztárunk- ügyeinek intézésében-mindenkor-követettett--köszönhetni-leginkább-a-közönségnek-bizalmát, mely-intézetünk-örvendetes-felvirágzásának-legfőbb-tényezője.

d e-takarékpénztárunk-a-közönség-részéről-való-felkeresése-megbízható-hévmérője a- társadalmi- állapotoknak- is,- és- így- intézetünk- felvirágzása- egyúttal- közönségünk józanságának,-szorgalmának-és-takarékosságának-is-bizonyítéka--úgy,-hogy-a-mi-jubileumunk-ezen-három-polgári-erénynek-is-a-megünneplése;-és-így-kettős-az-ünnepély: az-intézetünket-felkereső-közönség-és-a-miénk.

Hogy-mennyire-felel-meg-intézetünk-humanitárius-hivatásának-is--annak-bizonyításául-elég-megemlíteni,-hogy-hazánkban-nincs-pénzintézet,-mely-jövedelméből-aránylag-annyit-szánná-évenként-közhasznú-és-jótékonyági-célokra,-mint-a-Pozsonyi-i.Takarékpénztár.

Haladjon-továbbra-is-társaságunk-az-eddig-követett-úton,-maradjon-fenn-köztünk továbbá-is-a-hagyományos-szellem--és-intézetünk-továbbra-is-fejlődni-és-virulni-fog-a társadalmak-hasznára-és-díszére!-ezt-adja-az-ég!"²⁵

ez-az-önkép-természetesen-jócskán-tartalmazott-súlyeltolódásokat-(kontinentális-és hazai-elsőség,-a-filantropia-kiemelt-szerepe),-azonban-két-fontos-tény-semmiképpen sem-vitatható-el-az-intézménytől:-a-takarékpénztár-a-pozsonyi-társadalom-szerves részét-képezte,-és-sikeres-működését-a-helyi-polgárság-támogatásának-köszönhet.

1891-ben,-a-jubileum-miatt,-nem-gondoltak-osztalékemelésre,-hanem-a-nyereségnek-ezt-a-részét-féltették-az-évfordulóra.-o rtvay-Tivadar-akadémiai-tanárt,-történészt és-régészt-a-város,-j ónás-j ános,-a-kereskedelmi-akadémia-igazgatóját-pedig-a-pénzintézet-történetének-megírásával-bízták-meg.²⁶ További-adományokat-pozsonyi-szociális-és-oktatási-célokra-különítettek-el,-illetve-a-takarékpénztár-hivatalnokainak-és-szolgáinak-juttattak,-„hűség[ük]-és-szorgalm[uk]-elismeréseül”.²⁷

1892-ben-a-kulturális-és-városszépítő-célterületek-hangsúlyosabban-jelentek-meg a-pénzintézet-támogatási-rendszerében.-A-bank-finanszírozta-a-ligetfalui-díszkertbe áthelyezett-Ferenc-rendi-gótikus-torony-rekonstrukcióját.-A-„gót-stílus”-emléktornyot-a-honfoglalás-és-államalapítás-megünneplésére-szánták,-helyreállítására-8-ezer-forintot

25- ANbs,-bPsb,-inv.-č.-57,-výročné-správy-a-záznamy-z-valných-zhromaždení-(1843-1891),-A Pozsonyi-i-ső-Takarékpénztár-igazgatósága-és-felügyelő-bizottságának-I-ik-jelentése-és-záró-számadás-az-1891-ik-üzletévről.-3-4.-p.

26- j ónás-j ános-munkáját-600-példányban-németül-és-800-példányban-magyarul-nyomtatták-ki. ANbs,-bPsb,-inv.-č.-8,-zápisnice-riaditelstva-(1885-1892),-1891.-november-28.-igazgatósági-jegyzőkönyv.-o rtvay-kötetének-német-fordítását-batka-j ános-városi-levéltáros-vállalta.-A 100 éves Bratislavai I. Takarékbank 1942,-20.-p.

27- ANbs,-bPsb,-inv.-č.-57,-výročné-správy-a-záznamy-z-valných-zhromaždení-(1843-1891),-A Pozsonyi-i-ső-Takarékpénztár-igazgatósága-és-felügyelő-bizottságának-jelentése-és-XI-ix-ik-évi-zárszámadása-az-1890.-üzletévről.-1.-7.-p.-I ásd-uo.-inv.-č.-8,-zápisnice-riaditelstva-(1885-1892),-1891.-november-28.-igazgatósági-jegyzőkönyv.-o rtvay-első-kötete-8-ezer-forintba-került.-A-Ferenc-j ózsef-Gyermekkorház-új-épületére-25-ezer,-a-pozsonyi-kereskedelmi-akadémia-épületvásárlására-szintén-25-ezer-forintot-szántak.-A-Hegyiligethez-csatolt,-az-intézet-birtokában-lévő-területet-átengedték-a-városnak.-2-ezer-forintot-kiosztottak-a-helyi-szegények-támogatására.-Az-intézeti-hivatalnokok-és-szolgák-6330-forintot-kaptak.-A-gyermekkorház-és-az-akadémia-épülete-1894-re-készült-el.

fordítottak.-A kulturális- emléket- a város- tulajdonába-adták-át.-További-összegekkel- a városi- szépfőegyletet- támogatták.²⁸

Pozsony- történetének- első- kötete- 1892-ben- jelent- meg,- de- a városmonográfia későbbi- munkálatait- is- segítették.- 1893-ban- így- írtak- erről:- „Tekintettel- a tudós- szerző által- nagy- buzgósággal- és- fáradsággal- összegyűjtött- forrásanyagának- gazdagságára, legalábbis- még- két- kötetnek- a megírására- lesz- szükség,- hogy- a város- büszkeségét képezendő- munka- kezdetéhez- méltóan- befejeztessék.”²⁹ A sorozat- újabb- kötetei- a bank- jelentős- anyagi- támogatásával- láttak- napvilágot.- A szerzői- honorárium,- szerkesztési- munkák- és- kiadási- költségek- 1894- és- 1905- között- több- mint- 25- ezer- koronát- tettek- ki.³⁰ A folytatást- is- tervezték,- amit- a szerző- 1916.- évi- halála- akadályozott- meg.³¹

városépítészeti- szempontból- az- új- intézeti- épület- gondolata- vált- érdekessé.- Az- igazgatóság- 1897-ben- „egy- a mai- igényeknek- és- a közönség- kényelmének- megfelelő,- egyúttal- városunk- főterét- díszítő- új- intézeti- épület- emelésének- eszméjével”- kezdett- foglalkozni. A telekvételi- problémák- elkerülése- végett- már- előre- házakat- vásároltak.³² A terv- magvalósítása- azonban- elodázódott.- A megfelelő- nagyságú- székház- problémája- újra- 1904-ben merült- fel.- r á- egy- évre- a döntés- is- megszületett.- A hivatalos- helyiségek- szűkössége- ugyan egy- új- épületet- igényelt- volna,- azonban- az- ügyfélszolgálat- és- a biztonságos- „páncélszobák”- érdekében- átmenetileg- mégis- a régi- helyiségek- kibővítéséről- határoztak.³³ A taka-

28- ANbs,- bPsb,- inv.- č.- 58,- výročné- správy- a- záznamy- z- valných- zhromaždení- (1892–1916),- A Pozsonyi- i- ső- Takarékpénztár- igazgatósága- és- felügyelő- bizottságának- I iv-ik- jelentése- és zárószámadás- az- 1895-iki- üzletéről.- 3.-, 5.-, 14.- p.- Az- 1893–1895- közötti- számadásokban- ez az- összeg- nem- szerepel.- ebben- a- három- évben- 600- forintot- fordítottak- a- torony- helyreállítására.

29- ANbs,- bPsb,- inv.- č.- 58,- výročné- správy- a- záznamy- z- valných- zhromaždení- (1892–1916),- A Pozsonyi- i- ső- Takarékpénztár- igazgatósága- és- felügyelő- bizottságának- I ii-ik- jelentése- és- zárószámadás- az- 1893-iki- üzletéről.- 3.- p.

30- ANbs,- bPsb,- inv.- č.- 58,- výročné- správy- a- záznamy- z- valných- zhromaždení- (1892–1916),- A Pozsonyi- i- ső- Takarékpénztár- igazgatósága- és- felügyelő- bizottságának- I iii-ik- jelentése- és zárószámadás- az- 1894-iki- üzletéről.- 3.-, 14.- p.- A- Pozsonyi- i- ső- Takarékpénztár- igazgatósága és- felügyelő- bizottságának- I vi-ik- jelentése- és- zárószámadás- az- 1897-iki- üzletéről.- 3.-, 14.- p.- A- Pozsonyi- i.- Takarékpénztár- igazgatósága- és- felügyelő- bizottságának- I ix.- évi- jelentése- és zárószámadás- az- 1900.- üzletéről.- 5.-, 14.- p.- A- Pozsonyi- i.- Takarékpénztár- igazgatósága- és felügyelő- bizottságának- I xiii.- évi- jelentése- és- zárószámadás- az- 1904.- üzletéről.- 3.-, 15.- p. stampfel- károlynál- 1895-ben- a- 2.- kötet- első- része,- 1898-ban- a- második- rész,- 1900-ban- a harmadik- és- 1903-ban- a- negyedik- jelent- meg.- Az- 1894-ben- kiadott- 3.- kötet- mellékletet- tartalmazott.- A- negyedik- kötet- később,- 1912-ben- jelent- meg.

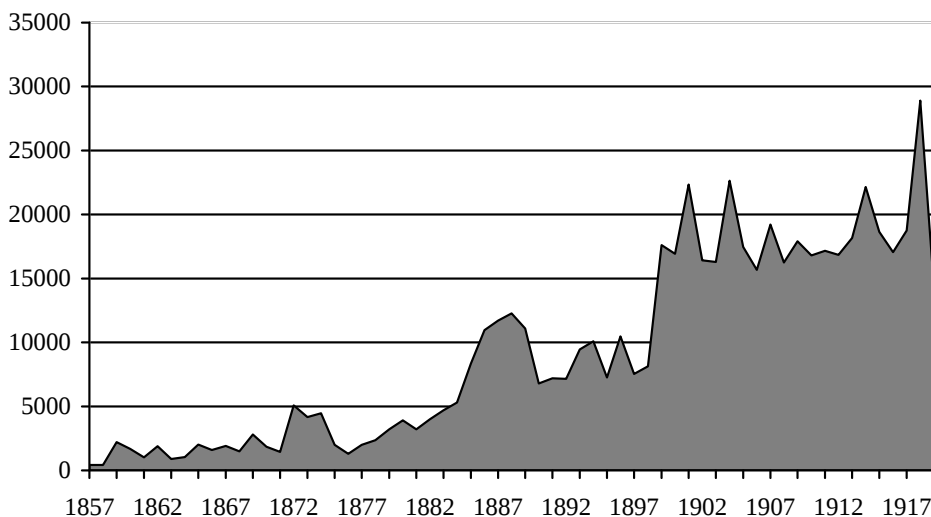
31- ANbs,- bPsb,- inv.- č.- 24,- zápisnice- z- valných- zhromaždení- (1908–1925),- 1914.- február- 2.- közgyűlés- jegyzőkönyve.

32- ANbs,- bPsb,- inv.- č.- 58,- výročné- správy- a- záznamy- z- valných- zhromaždení- (1892–1916),- A Pozsonyi- i- ső- Takarékpénztár- igazgatósága- és- felügyelő- bizottságának- I vi-ik- jelentése- és zárószámadás- az- 1897-iki- üzletéről.- 3.- p.

33- ANbs,- bPsb,- inv.- č.- 58,- výročné- správy- a- záznamy- z- valných- zhromaždení- (1892–1916),- A Pozsonyi- i.- Takarékpénztár- igazgatósága- és- felügyelő- bizottságának- I xiii.- évi- jelentése- és zárószámadás- az- 1904.- üzletéről.- 3.- p.- u.o.- A- Pozsonyi- i.- Takarékpénztár- igazgatósága- és- felügyelő- bizottságának- I xiv.- évi- jelentése- és- zárószámadás- az- 1905.- üzletéről.- 3.-, 5-6.- p.

rékpénztár-végül-fennállása-végéig-a-I-őrinckapu-utca-és-a-Halász-kapu-felé-vezető-utca sarkán-található,-1846-ban-épült-székházban-működött.³⁴

1. grafikon. A-pénzintézet-adományainak-megoszlása-(1857-1919)

Az-összegek-1899-ig-osztrák-értékű-forintban,-1900-tól-koronában-értendők.-1900-tól-az-ugrás csak-látszólagos,-mert-az-aranykorona-1892-es-bevezetésével-egy-forint-két-koronát-ért.-A-takarék-pénztár-könyvelése-1900-ban-állt-át-a-koronára.

Az-adományozások-legfontosabb-jellemzőjének-1913-ig-a-stabilitást-jelölhetjük-meg, ami-a-takarék-pénztár-„törés-nélküli”-fejlődésének-volt-az-eredménye,-bár-az-1893-tól adatolható-pénzfelesleg-folyamatos-kihelyezési-gondokat-és-kamatkiesést-okozott.-A juttatásokra-az-adományozottak-évről-évre-biztosan-számíthattak.

A-világháborús-évek-a-bank-támogatási-rendszere-szemponyjából-is-különlegeseknek-tekinthetők.-Az-üzletmenet-módosulása-tapasztalható-ekkor,-amit-a-jelzálogok-és váltók-csökkenése,-a-folyószámlaadások-növekedése-jellemzett,-és-pénzbőség,-illetve betétmoratórium-befolyásolt.-Az-üzletpolitika-fő-célja-a-mobilitás-megőrzése-lett.³⁵ A háború-által-előidézett-új-társadalmi-helyzetre-a-pénzintézetnek-is-reagálnia-kellett,-ami az-adományozás-szerkezetében-idézett-elő-változásokat,-jelentősen-megnőtt-a

34- 100 éves Bratislavai I. Takarékbank 1942,-12.-p.-j jelenleg-az-épületben-a-Československá obchodní banka-fiókja-található.

35- ANbs,-bPs b,-inv.-č.-58,-výročné-správy-a-záznamy-z-valných-zhromaždení-(1892-1916),-A Pozsonyi-i.-Takarék-pénztár-igazgatósága-és-felügyelő-bizottságának-I-XXiii.-évi-jelentése-és zárószámadás-az-1914.-üzletévről.-3.,-5.,-10.-p.-u.o.-A-Pozsonyi-i.-Takarék-pénztár-igazgatósága-és-felügyelő-bizottságának-I-XXv.-évi-jelentése-és-zárószámadás-az-1916.-üzletévről.-5., 10.,-13.-p.-u.o.-A-Pozsonyi-i.-Takarék-pénztár-igazgatósága-és-felügyelő-bizottságának-I-XXvi.-évi-jelentése-és-zárószámadás-az-1917.-üzletévről.-3.,-5.,-10.-p.

nagyobb-összegű-szociális-adományok-száma.-A-katonai-szolgálatra-bevonultak-családjainak-segélyezése,-a-vöröskereszt-helyi-fiókja-és-az-orosz-támadás-következtében károkat-szenvedett,-a-k-árpátok-északkeleti-részein-található-falvak-újjaépítése,-valamint-az-erdélyi-menekültek-kaptak-nagyobb-támogatást,-összesen-több-mint-12-ezer koronát.-kisebb-összegeket-juttattak-a-katonák-özvegyeinek,-árváinak-és-a-rokkantaknak.-A-háborús-évek-üde-színfoltja-a-pozsonyi-tudományegyetem-diákokthonainak támogatása-a-háború-utolsó-évében.-végül-fontos-szerepet-vállalt-a-pénzintézet-a-monarchia-széthullásának-évében-is.-A-város-bizonyos-közigazgatási-funkcióinak-ellátására,-a-köz-és-vagyonbiztonság-megőrzésére-1918-őszén-alakult-pozsonyi-nemzeti tanács-részére-nyújtott-jelentős-nagyságú-adományt,-ami-az-évi-adományok-35%-át alkotta.³⁶

Az-adományok-földrajzi-megoszlását-vizsgálva-egyértelműen-bizonyítható-Pozsony városának-célzott-támogatása.-A-232-pénzjuttatásból-201-Pozsonyba-irányul,-ami-az összes-87%-át-teszi-ki.-A-nem-pozsonyi-segélyek-(9%)-egyszerieknek-tekinthetők,-és majdnem-fele-részük-hazai-tűz-és-árvízkárosultaknak-jutott,-de-segítséget-nyújtott-a-pénzintézet-az-1885-ös-spanyolországi-és-az-1905-ös-messinai-földrengés-károsultjainak-is.-Adott-továbbá-Pozsony-megyén-kívüli-„ínségesek”-megsegítésére-(Csallóköz: 1888,-árva:-1892),-s-1904-től-folyamatosan-támogatta-a-dunaszerdahelyi-kórházat-is.

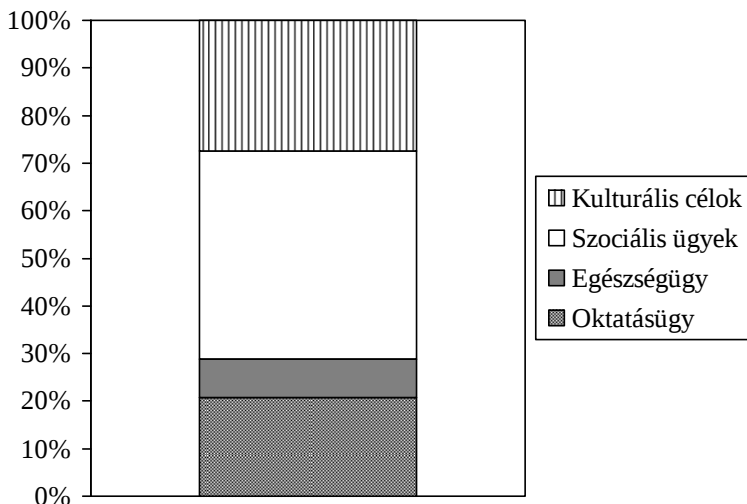
A-kulturális-adományok-kisebbség-voltak.-1883-ban-Arany-jános-émléksobrára, 1897-ben-az-isaszegi-honvédszoborra-adományoztak.-A-támogatásban-részesült megyei-hatáskörű-egyesületek-köre-sem-volt-nagy,-hármat-segítettek-(gazdasági-egyesület,-közművelődési-egyesület,-néptanítók-egylete),-de-ezek-fontos-gazdasági,-oktatási,-népművelési-és-szociális-feladatokat-láttak-el.-A-takarékpénztár-mindhármat 1883-1884-től-pártfogolta,-összesen-13,5-ezer-forinttal,-köztük-különösen-a-gazdasági-egyesületet.

A-továbbiakban-a-pozsonyi-és-Pozsony-megyei-adományok-megoszlását-elemzem. ebbe-a-csoportba-soroltam-az-országos-jellegű,-de-a-városhoz-kötődő-csekély-számú kiállítás-támogatását-(a-pénzintézetek-és-iparosok-1895-ös-ezredéves-kiállítása,-1902-es-mezőgazdasági-kiállítás)-és-azokat-a-kezdeményezéseket,-amelyekben-pozsonyi részvétel-kimutatható-(pl.-a-háború-alatti-szociális-segélyezés).-A-felállított-kategóriák--oktatás-és-egészségügy,-szociális-és-kulturális-célok--,-de-a-szervezeti-egyesületi-kerek-sem-tekinthetők-szilárdaknak,-hanem-átjárhatók.-Például-a-diákszegélyezés-elhelyezhető-az-oktatási-és-a-szociális-területen-egyaránt,-a-munkás-betegsegélyező-egylet besorolható-az-egyesületi-és-egészségügyi-csoportba-is.-Az-egyesületek-rendi-és-felekezeti-megoszlása-szintén-segédkategória,-mert-megfogalmazott-céljaik-és-tevékeny-

36 A-dolgozatban-szereplő-adatok-és-grafikonok-saját-számításokon-alapulnak.-A-számításokat az-évi-mérlegek-és-számadások-alapján-végeztem.-A-kialakított-adatbázis-az-1883-1919 közötti-időszakban-azonosított-232-adományozást-tartalmazza.-A-források-a-következő-helyeken-találhatók:-ANbs,-bPsb,-inv.-č.-57,-výročné-správy-a-záznamy-z-valných-zhromaždení (1843-1891),-uo.-1.-doboz,-výročné-správy,-správy-z-valných-zhromaždení-(1844-1884),-uo. inv.-č.-58,-výročné-správy-a-záznamy-z-valných-zhromaždení-(1892-1916),-uo.-3.-doboz, výročné-správy,-správy-z-valných-zhromaždení-(1904-1920).-j-ónás-j-ónos-pénzintézet-történetében-az-adományok-pontatlanok,-mindig-a-következő-évre-vonatkoznak.-j-ónás-1892, 94-95.-p.)

ségi- körük- a- város- társadalmi- életének- szélesebb- spektrumát- ölelte- fel.- Az- egyházi kategóriába-soroltam-minden-olyan-szervezetet,- legyen-az-szociális-vagy-osztályjellegű, amely- a- megnevezésében,- önmeghatározásában- utalt- a- felekezeti- hovatartozásra. Tehát- ezek- a- képlékeny- kategóriák- csupán- az- adományozások- célterületeit- kívánják nagyon-óvatosan-jelezni.

2. grafikon. Az-adományozások-célterületei-(1883–1919,-forintban)

A-jobb-értelmezhetőség-kedvéért-a-koronaösszegeket-a-továbbiakban-is-forintokra-alakítottam-át.

várakozással- ellentétben- a- takarékpénztár- adományozási- stratégiájában- nem- a kulturális-szféra-kapott-prioritást,- hanem-a-szociális-ügyek-(44%).-A-sokszínű-városi-kultúra-a-második-helyre-került-(27%),-megelőzve-az-oktatásügyi-intézményeknek-nyújtott adományok-nagyságát-(21%).-Az-egészségügy-segélyezése-kisebb-arányt-ért-el-(8%).

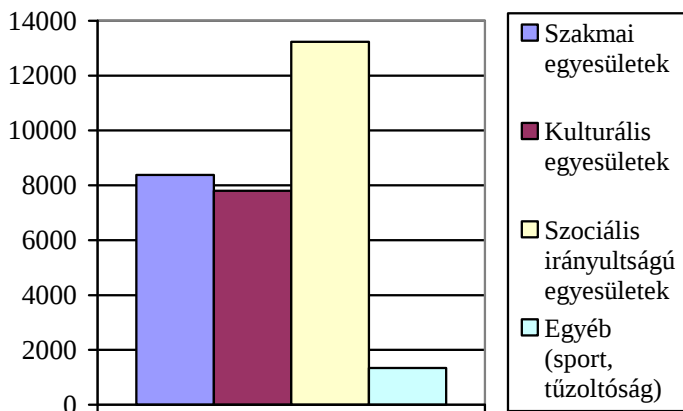
1. táblázat. A-legmagasabb-adományozásban-részesült-szervezetek-és-alkotások-jegyzéke-(ezer-forintban)

Katolikus néptanítók nyugdíjalapja	1876-tól	21,9
Ganümédész-kút	1883–1888	20
Pozsonyi Kereskedelmi Akadémia	1885-től	17,1
Pozsony város története	1894–1905	15,2
Pozsonyi vincellériskola (3 diákösztöndíj)	1883-tól	9,9

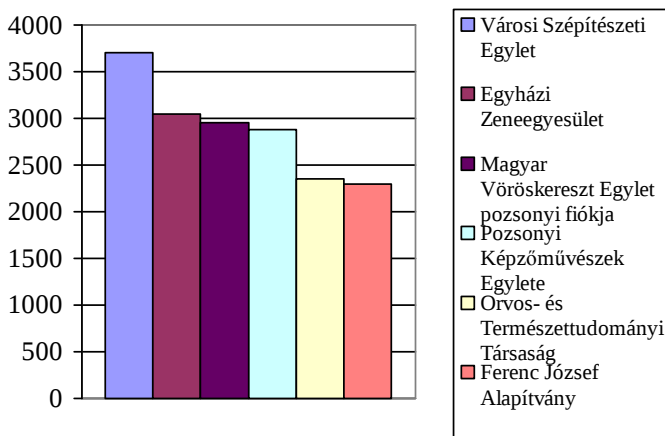
A-pozsonyi-egyesületek-körébe-33-szervezetet-soroltam,-köztük-két-országos-egyesület helyi-fiókját.-Az-egyházakhoz-kapcsolódókat-itt-nem-vettem-figyelembe.-általános-tevékenységi- körük- szerint- helyeztem- el- őket- a- szakmai,- kulturális,- szociális- és- egyéb mezőkben.- Profiljuk- sok- esetben- természetesen- nem- állapítható- meg- egyértelműen. Például-a-pozsonyi-lövészársaság-vagy-a-zenészek-egylete-elhelyezhető-a-kulturális-és-a-szakmai-területen-is.-Az-egyházi-zeneegyesület-pedig-valamelyik-felekezethez,- valószínűleg-a-katolikusághoz-köthető.-Több-mint-három-évtized-alatt-hat-szervezet-kapott

nagyobb-arányú-támogatást:-két-szakmai-(képzőművészeti-egyesület,-orvos-és-természettudományi-társaság),-két-kulturális-(városi-szépítészeti-egylet,-zeneegyesület)-és két-szociális-irányultságú-(Ferenc-józsef-Alapítvány,-vöröskereszt-helyi-fiókja).

3. grafikon. A-pozsonyi-székhelyű-egyesületek-tevékenységi-terület-szerinti-megoszlása és-az-adományok-nagysága-(1883-1919,-forintban)

4. grafikon. A-legnagyobb-támogatásban-részesült-pozsonyi-egyesületek-(1883-1919, forintban)

A-takarékpénztár-adományozásaiban-kiemelt-helyet-foglalt-el-az-egyházak-oktatási-és szociális-tevékenységének-hosszú-távú-finanszírozása.-A-katolikus-és-evangélikus-jellegű-szervezetek-tevékenységének-dotálásában,-annak-ellenére,-hogy-számarányuk-valójában-megegyezett,-jelentős-különbség-volt.-A-katolikusok-2,5-szer-nagyobb-támogatásban-részesültek.-ez-döntően-a-katolikus-néptanítók-nyugdíjalapjára-fordított-összegeknek-volt-köszönhető,-amelyek-az-összes-ilyen-irányú-adomány-37%-át-alkották.-A leginkább-támogatott-további-katolikus-intézmények-között-találjuk-a-katolikus-ápolgát

(8%), a-Mária-árvaházát-(6%), az-irgalmasok-kórházát-(6%), a-szent-keresztől-Nevezett irgalmas-Nővérek-rendjét-(6%) és-1890-től-a-szent-Márton-dóm-helyreállítási-munkáinak-támogatását-(5%). Az-evangélikusoknál-a-kórház-(13%), a-diaconisszaintézet-(12%) és-líceum-ápolója-(9%)-számított-a-pénzintézet-által-leginkább-pártfogoltak-közé.-A-reformátusok-alulreprezentáltak-a-listán.-A-vizsgált-korszak-36-éve-alatt-csupán-a-hit-község-szegényalapját-és-a-templomépítésre-létrehozott-alapot-támogatta-a-pénzintézet,-ami-nem-holmi-diszkriminatív-támogatási-politikára,-hanem-a-pozsonyi-reformátusság-felekezeti-önszerveződésének-történeti-megkésetttségére-vezethető-vissza.(Peres-2004)-Az-izraelita-felekezet-ortodox-és-neológ-irányzatának-szegényalapjai-és-mindkét-hitközség-nőegylete-folyamatos-támogatásban-részesült.-Az-izraelita-jótékonyági-szociális-intézmények-(öregotthon,-népkonyha,-kisdédóvó,-árva-lányok-egyesülete) felkarolása-1893-tól-adatolható.³⁷

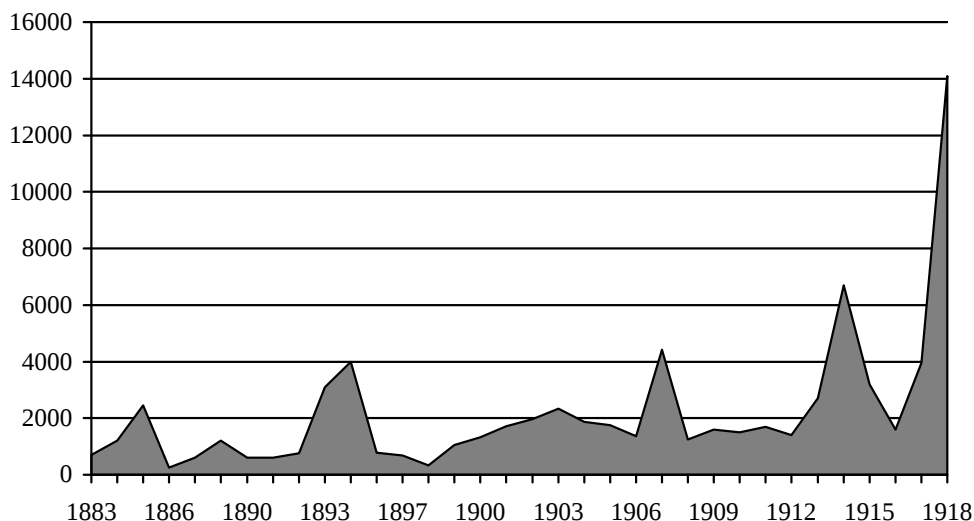
2. táblázat. A támogatások megoszlása felekezetek szerint

	Katolikus	Evangélikus	Református	Izraelita
Egyesületek, szervezetek, alapok száma (árvaház, gyámolda, ápoloda, segély-, nyugdíjalap stb.)	15	14	2	7
Oktatási és nevelő intézmények száma (kisdédóvó, diaconisszaintézet)	-	1	-	1
Kórházak	1	1	-	1
Különféle támogatások száma (templomjavítások)	9	2	1	2
Az 1883-1919 közötti összes adomány forintban	59 580	24 050	3 500	10 895

Az-igazgatóság-adományai-1883-és-1899-között-évenként-átlagosan-10-404-forintot, 1900-és-1918-között-18-712-koronát-tettek-ki.-Három-év-százalékos-aránya-emelkedik ki- az-évi-összes-adományból-(1885,-1893,-1894).-ezeket-olyan-egyszeri,-nagyobb-összegek-emelték-meg,-amelyekkel-a-sürgősebb-városi-oktatási,-szociális-és-kulturális-ügyeket-finanszírozták.-ilyen-volt-1885-ben-az-evangélikus-aggok-gyámoldájának,-a-kereskedelmi-akadémia,-a-városi-könyvtár-1893-as-évi-megalapításának-és-rá-egy-évre-ortvay-Tivadar-városmonográfiájának-a-támogatása.-Az-első-világháború-kitöréséig-az-igazgatóság-három-nagyobb-összeget-adományozott.-A-szent-erzsébet-Gyermekotthonnak-1907-ben,-a-Petőfi-szoborra-1911-ben-és-a-városi-tűzkárosultak-javára-1913-ban.-A-háborús-évek-rendkívüliségét-az-igazgatósági-adományok-is-jelzik.-A-testület-által-kiutalt-összegek-1914-ben-és-1918-ban-közelítették-meg-az-1893-as-és-1894-es-békebeli-összes-intézeti-adomány-legmagasabb-százalékos-arányát,-amely-1893-ban-33%-ot,-1894-ben-pedig-40%-ot-tett-ki.

37- A-pozsonyi-zsidóság-történetéhez-l.-s-as-2005,-269-284.-p.

5. grafikon. A-takarékpénztár-igazgatóságának-adományai-(1883–1918)

Az-összegek-1899-ig-forintban,-1900-tól-koronában-értendők.

„visszatekintve-a-múltba-és-szem-előtt-tartva-a-jelent”

ezeket-a-szavakat-Gervay-Nándor,-a-takarékpénztár-negyedik-elnöke-az-1892.-február 28-i-ünnepi-közgyűlésen,-az-intézet-tevékenységét-méltatva-intézte-a-résztvevőkhöz. szerinte- a bank- üzletfilozófiájának- lényegét- alkotta- a- pontosabban- nem- részletezett hagyománytiszteltetés-és-a-jelenre-való-odafigyelés.³⁸ Mire-gondolhatott?-Arra-az-üzletmenetre,-amely-„szolid”-volt-és-óvatos,-későbbi-kritikusa-szerint-azonban-„lassú-és-nehézkés”-hitelezés-jellemezte,-de-a-városi-társadalom-fejlesztését-is-szándékai-szerint-segítette?-Az-elnök-patetikus-szavai-csak-az-alkalomhoz-mért-felszólalás-díszjelei-voltak?-vagy a-fennkölt-szavak-mögött,-a-gondolatok-mélyszövegében-mást,-racionális-okokat-keressünk?-Az-1892-es-tőkeemelés-kiváltó-indokokat-vagy-a-jubileumi-adományok-felosztása-körül-kialakult-első,-bár-formális-vita-hátterét?³⁹

keressünk- más- nézőpontot:- város- és- bank- kapcsolatán- keresztül- értelmezzük Gervay-Nándor,-a-takarékpénztár-elnökének-gondolatát.-általánosan-annyi-is-mert,-hogy Pozsony-a-helyi-bankoknak-köszönhetően-vált-a-20.-század-elejére-a-nyugat-magyarországi-„modernizációs-ékben”-regionális-pénzügyi-központtá.-(Gál-1998,-461.-p.-3.

38- ANbs, -bPs b, -inv. -č. -22, -z zápisnice-z valných-zhromaždení-(1876–1892),-1892.-február-28. közgyűlés-jegyzőkönyve.

39- A-második,-már-tényleges-kritika-jabloniczky-jános-nevéhez-fűződik,-aki-1919-ben-az-adományozások-módját-is-szavá-tette.-szerinte-az-igazgatóság-tevékenysége-„nélküli-a-szociális-vonást(...)”,-s-az-apró-jótevékenység-célú-adományok-helyett-célszerűbbnek-tartaná-egy-nagyobb-összegnek- egy- szociális- vagy- kulturális- célra- való- fordítását.”- ANbs, -bPs b, -inv. -č. -24, zápisnice-z valných-zhromaždení-(1908–1925),-1919.-február-2.-közgyűlés-jegyzőkönyve.

ábra;- beluszky- 2002,- 19.,- 24.- p.)- jelenleg- keveset- tudunk- a- Pozsonyi- i.- Takarékpénztárnak- --és-a-többi-intézetnek- --a-város-fejlődését-dinamizáló-tevékenységéről.⁴⁰ Abban-az-esetben,- ha- nemcsak- a- hitelek- és- tőkeérdekeltségek- vizsgálatára- szorítkozunk,- és- figyelmünket- nem- szűkítjük- le- csupán- az- ipari- és- kereskedelmi- szférára, hanem- a- polgári-társadalom-felé-irányuló,- annak- „igényével”- tisztában-lévő-bankelit feltételezve,- a- tanulmányban- bemutatott- és- elemzett- jótékony- és- közhasznú- adományozásokat- is- idesoroljuk,- megnő- értelmzésünk- mozgástere- és- egy- színesebb- társadalmi-alapozottságú-pénzügyi-történet-tárul-szemünk-elé.⁴¹

Az-1883-tól-1919-ig-megvizsgált-adatokból-leszűrhető,-hogy-a-takarékpénztár-támogatási-rendszerében-a-szociális-célokra-történő-ajándékozás-kapott-elsőbbiséget,-ami nem-jelentette-egyben-a-város-kulturális-élete,- oktatási- és- egészségügyi- intézményei támogatásának- elhanyagolását,- az- utóbbiakra- egyszerűen- kisebb- nagyságú- összegeket- osztottak-szét.- Az- adományozásokat- állandóság- és- kiegyensúlyozottság- jellemezte. A-takarékpénztár-támogatási-stratégiájában-a-pozsonyi-szervezetek- és- kezdeményezések- mindig- első- helyen- álltak.- ez- a- banktevékenység- nemcsak- a- városfejlesztéseket támogatta,- a- polgári- identitást,- „életvitelt- és- eredményeket”- erősítette,- hanem- a- hitelintézet-önképet-pozitívan-alakító-tényezőként-is-megjelent.-ez-az-irányvonal-az-első-világháború-után-a-pozsonyi-társadalom-átalakulásával-egy-időre-megszakadt,-és-később sem-érte-el-a-századforduló-körüli-évtizedekre-jellemző-mértéket.⁴²

irodalom

- A 100 éves Bratislavai I. Takarékbank, azelőtt Pozsonyi I. Takarékpénztár 1842–1942.-Pozsony, I. iter, 1942.
- A társadalomtudományok jövőjéért: nyitás és újjászervezés. A Gulbenkian Bizottság jelentése. Budapest, Napvilág-kiadó, 2002.
- bácskai-Tamás-1993.-A Magyar Nemzeti Bank története I. Az Osztrák Nemzeti Banktól a Magyar Nemzeti Bankig 1816–1924.-budapest,-közgazdasági-és-jogi-könyvkiadó.
- beluszky-Pál-2002.-A modernizáció-területi-differenciái-a-századelő-Magyarországon.-in-Pásztor Cecília- (szerk.): - „...ahol a határ elvált” Trianon és következményei a Kárpát-medencében.- balassagyarmat-várpalota,- Nagy- iván- Történeti- kör- Nógrád- Megyei I. évltár,-9–30.-p.
- beluszky- Pál-Győri- r. öbert- 2003.- „A város- a- láz,- a- nyugtalanság,- a- munka- és- a- fejlődés.” Magyarország-városhálózata-a-20.-század-elején.-Korall,-12.-sz.-199–238.-p.

40- Pozsonynak- a- magyarországi- városhálózatban- elfoglalt- helyzetére- I.- beluszky- Győri- 2003, 199–238.-p.

41- A-mikrotörténeti-módszer-alkalmazásával-a-pozsonyi-bankelit-és-a-helyi-társadalom-kapcsolatrendszerét-lehetne-vizsgálni.-A-Pozsony-kutatások-új-irányát-öszönözheti-Tóth-árpád-munkája.- (Tóth-2009)

42- Az-adományozottak-még-1919-ben-hozzájutottak-a-kiutalt-összegekhez,-azonban-1924-ig-a-gazdasági-pénzügyi-válság,-illetve-átalakulás-okozta-anyagi-veszteségek,-a-piacátrendeződés-és-a-csehszlovák-hitelszervezetbe-való-integráció-következtében-fel-sem-merült-bármiféle-közhasznú-adományozási-akció.-A-pénzügyi-történet-a-helyi-hitközségek-támogatására-1924-től-kezdett-folyósítani-adományokat.-Az-intézet-jubileumi-évkönyve-szerint-1919-és-1940-között-356-648-koronát-fordítottak-adományokra.- (A 100 éves Bratislavai I. Takarékbank 1942,-32.-p.)

- Chudják,-František-1999.-Trofejné-banky.-*Biatic*, -5.-sz.-24-26.-p.
- Dokumenty z Archívu Národnej banky Slovenska*.-bratislava,-Národná-banka-s-lovenska-o-dbor verejných-informácií,-2001.
- Faltus,-josef-Průcha,-václav-1969.-*Prehľad hospodárskeho vývoja na Slovensku v rokoch 1918-1945*.-bratislava,-vydavateľstvo-politickej-literatúry.
- Faltus,-josef-1993.-banken-in-der-slowakei-in-der-zwischenkriegszeit.-*Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, -4.-sz.-557-563.-p.
- Farina,-Gabriella-2006.-Az-ajándékozás.-Gazdaság-és-kultúra-befejezetlen-dialógusa.-in-karikó sándor-(szerk.):*-Gazdaság és/vagy kultúra*.-budapest,-Gondolat-kiadó,-13-18.-p.
- Fiala,-Anton-1998.-z-dejín-peňažníctva-a-bankovníctva.-*Zborník Mestského múzea v Bratislave*, 10.-sz.-69-80.-p.
- Fukuyama,-Francis-1995.-erény-és-jólét.-2000,-10.-sz.-3-7.-p.
- Gál- zoltán- 1998.- A Felvidék- városainak- pénzintézeti- funkciói- a- százfadfordulón.- in- Frisnyák sándor-(szerk.):*-A Felvidék történeti földrajza. A Nyíregyházán 1998. április 1-3-án megtartott tudományos konferencia előadásai*.-Nyíregyháza,-MTA-szabolcs-szatmár-bereg-Megyei-Tudományos-Testület,-bessenyei-György-Tanárképző-Főiskola-Földrajz Tanszéke,-455-474.-p.
- Gaucsík-istván-2013a.-Predmet-a-kontext.-interpretácie-dejín-Prešporskej-sporiteľne.-*Bratislava. Zborník Múzea mesta Bratislavy*, -25.-sz.- (Megjelenés-alatt).
- Gaucsík-istván-2013b.-*Lemorzolódó kisebbség. A csehszlovákiai magyarság jogfosztásának gazdasági háttere 1945-1948*.-Pozsony,-kalligram.
- Gregg,- samuel- 2008.- Hitelválság- és- jellemválság- a- pénzügyi- válság- erkölcsi- dimenziói. *Kommentár*, -6.-sz.-3-14.-p.
- Hahn- Henning,- Hans-Mannová,- Helena- (szerk.)- 2007.- *Nationale Wahrnehmungen und ihre Stereotypisierung. Beiträge zur historischen Stereotypisierungsforschung*.-Frankfurt am-Main,-Peter-I ang,-europäischer-verlag-der-Wissenschaften.
- Hallon, I' udovít-2004.-Príčiny,-priebeh-a-dôsledky-štruktúrálnych-zmien-v-hospodárstve-medzi-vojnového-s-lovenska.-in-bystrický,-valerián-zemko,-Milan-(szerk.):*-Slovensko v Československu 1918-1939*.-bratislava,-veda,-293-365.-p.
- Hallon, I' udovít-2010.-zápas-slovenského-a-nemeckého-finančného-kapitálu-o-pozície-v-peňažníctve-s-lovenska-1939-1945.-*Historický časopis*, -1.-sz.-37-59.-p.
- Hlavatý,-egon-2003.-vývoj-slovenského-bankovníctva-v-rokoch-1918-1968.-in-*Ludia, peniaze a banky. Zborník z konferencie 6-8. novembra 2002*.-bratislava,-Národná-banka-s-lovenska,-303-315.-p.
- Holec,-r oman-Hallon,-I' udovít-2007.-*Tatra banka v zrkadle dejín*.-bratislava,-AePress.
- Horváth,-Štefan-valach,-ján-1978.-*Peňažníctvo na Slovensku 1918-1945*.-bratislava,-Alfa.
- jónás-jános-1892.-*Visszapillantás a Pozsonyi Első Takarékpénztár ötven évi működésére 1842-1891. években*.-Pozsony,-A-takarékpénztár-kiadása.
- I acina,- vlastislav- 2000.-*Zlatá léta československého hospodářství (1918-1929)*.-Praha, Historický-ústav-Av-Čr .
- Martuliak,-Pavol-2003.-v-znik-a-vývoj-slovenského-l'udového-peňažníctva-do-roku-1918.-in-*Ludia, peniaze a banky. Zborník z konferencie 6-8. novembra 2002*.-bratislava,-Národná-banka-s-lovenska,-215-230.-p.
- Molnár-imre-1997.-*Esterházy János*.-d-unaszerdahely,-Nap-k-iadó.
- Musu,-ignazio-1994.-A-piacgazdaság-etikai-vonatkozásairól.-*Társadalom és Gazdaság Közép- és Kelet- Európában*, -5.-sz.-177-187.-p.
- Peres- imre- 2004.- *A pozsonyi református gyülekezet története*.- www.refblava.szm.com/pdf/A_gyulekezet_tortenete.pdf
- r yník,-j oze-2002.-Cesta-slovenského-bankovníctva-k-centralizácii-1945-1950-(koncentrácia-a-spezializácia-bánk).-*Historický časopis*, -4.-sz.-619-632.-p.

- sas-Andor-2005.-A-pozsonyi-zsidóság-18.-és-19.-századi-jog-és-gazdaságtörténetéhez.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*,-7.-évf.-4.-sz.-269-284.-p.
- Slovenský biografický slovník,-2.-kötet,-Martin,-Matica-slovenská,-1987.
- s zabó- Márton- 2002.-Az-összehasonlító-politikai-fogalomtörténet-írás-lehetőségei.-in-szekeres András-(szerk.):*A történetész szerszámosládája. A jelenkori történeti gondolkodás néhány aspektusa. A Történelem-Társadalomtudományok konferencia anyagai.* budapest,-l'-Harmattan-Atelier,-159-172.-p.
- s zántó-zoltán-1994.-A-gazdaság-társadalmi-beágyazottsága.-Megjegyzések-a-gazdaságszociológia-és-a-szocioökonómia-újabb-irodalmáról.-*Szociológiai Szemle*,-3.-sz.-141-145.-p.
- Tkáč,-Marián-2003.-Prvé-slovenské-banky.-in-*Ludia, peniaze a banky. Zborník z konferencie* 6-8. novembra 2002.-bratislava,-Národná-banka-slovenska,-231-242.-p.
- Tkáč,-Marián-2006.-*Bratislavské banky*.-bratislava,-Abert-Marenčin-vydavateľstvo-PT.
- Tomka- béla- 1996.- *A magyarországi pénzüzetek rövid története 1847-1945*.- budapest, Gondolat.
- Tóth- árpád- 2009.- *Polgári stratégiák. Életutak, családi sorsok és társadalmi viszonyok Pozsonyban 1780 és 1848 között*.-Pozsony,-kalligram.
- ubiria,-M.-kadlec,-v.-Matas,-j.-1958.-*Peněžní a úvěrová soustava ČSR za kapitalizmu*.-Praha, státní-nakladatelství-politické-literatury.

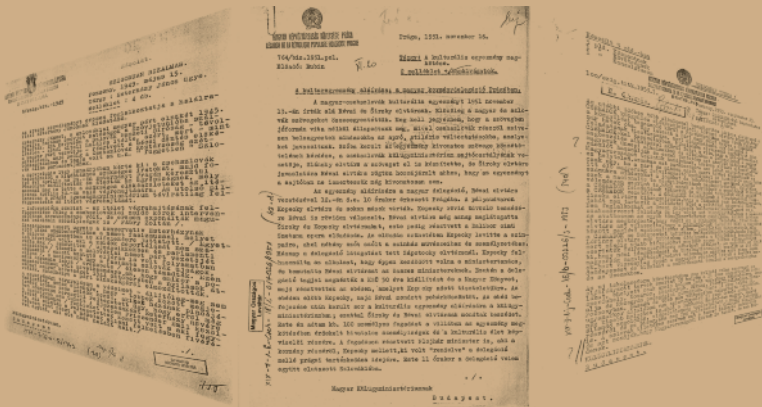
isTván GAuCsík

PUBLIC BENEFIT AND CHARITABLE ACTIVITIES OF THE FIRST SAVINGS BANK IN POZSONY (BRATISLAVA) IN THE 19TH CENTURY

The-author-deals-with-the-history-of-the-First-savings-bank-in-Pozsony-(bratislava), the-most-significant-rural-financial-institution-in-Hungary-in-the-era-of-dualism. This-approach-oversteps-the-narrow-history-of-banking,-as-by-analysing-the-granting-and-philanthropic-activities-of-the-bank-in-the-19th-century,-it-opens-path-towards-social-history.-in-the-introductory-part-of-the-study,-the-author-gives-an-overview-of-the-interpretations-on-the-bank-activities-found-in-the-special-literature-written-so-far.-The-paper-examines-the-ideological-and-conceptual-elements-of-these.-it-reveals-the-approval-mechanisms-and-the-materialization-of-the-communal-aims-of-the-bank,-the-societal,-social,-and-cultural-aspects-of-granting-documentable-since-1857,-financial-grants-approved-by-the-board-of-directors-and-shareholders-(short-term-and-long-term-sponsorships-and-donations,-operating-costs,-artistic-scholarships,-author-fees).-The-period-from-the-middle-of-the-1880s-until-1913-can-be-considered-for-the-most-significant-granting-era-of-the-savings-bank.-The-institution-supported-first-of-all-urban-organizations,-civic-associations-and-churches.-The-vast-majority-of-grants-was-oriented-on-social-and-cultural-areas.-Financial-assistance-played-a-not-negligible-role-in-increasing-the-prestige-of-the-savings-bank-and-the-strengthening-of-the-civil-identity.

IRATOK A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYARSÁG 1948-1956 KÖZÖTTI TÖRTÉNETÉHEZ II

Szerkesztette
Popély Árpád

FONTES HISTORIAE HUNGARORUM 5

Fórum IC – Fórum Kisebbségkutató Intézet

A-városi-közösség-„önolvasata”

r eprezentáció-és-közösségtudat-a-Pozsonynak-tett
adományok-tükrében-(16.-századi-végrendeleti-anyag-
információi-alapján)¹

ATTil A TózsA-r iGó

“self-reading”-of-the-urban-community-
consciousness-in-the-light-of-donations-to-Pozsony-(according-to-the-information
gained-from-testaments-in-the-16th-century)

94(437.6)”15”

911.375(437.6)”15”-

316.728(437.6)”15”-

394(437.6)”15”

key words:-Pozsony-(bratislava),-city-history,-bourgeoisie,-bourgeois-testaments,-bourgeois-mentality-of-early
modern-times.

Az-újkor-első-szakaszában-számos-„látványos”-változási-tendenciával-párhuzamosan
lezajlott-egy-kevésbé-pregnánsan-kimutatható,-de-annál-nagyobb-jelentőségű-átalaku-
lási-folyamat.-A-kora-újkori-ember-sok-tekintetben-újrapozicionálta-önmagát.-ennek
keretében---az-individuum-felerősödésével---alapvetően-megváltoztak-azok-a-viszony-
rendszerek,-amelyek-alapján-a-korabeli-emberek-elhelyezték-önmagukat-a-világban.-A
teljesség-igénye-nélkül-említhető-a-természet-és-az-ember-viszonyrendszerének-nagy-
mértékű-átalakulása.-ez-utóbbit-leginkább-a-reneszánsz-és-a-humanizmus-által-felerő-
sített-természettudományos-érdeklődésnek-szokták-tulajdonítani.-A-reformációs-moz-
galmaknak-köszönhetően-alapvetően-megváltozott-az-ember-isten-reláció-megítélése,
továbbá-a-főlrajzi-horizont-bővülésének-köszönhetően-az-ember-saját-térbeli-pozicio-
nálása-is-fokozatos-átalakuláson-ment-keresztül.-Az-önreflexiónak-az-eddig-említett

- 1 A-kutatás-az-európai-unió-és-Magyarország-támogatásával,-az-európai-szociális-Alap-társfi-
nanszírozásával-a-TáMo-P-4.2.4.A/2-11-1-2012-0001-azonosító-számú-„Nemzeti-kiválóság
Program--Hazai-hallgatói,-illetve-kutatói-személyi-támogatást-biztosító-rendszer-kidolgozása
és-működtetése-konvergencia-program”-című-kiemelt-projekt-keretei-között-valósult-meg.-A
hosszú-távú-kutatási-projekt-egyik-módszertani-kérdésfeltevése-a-hálózatkutatásnak
(*Historical Network Research* vagy *historische Netzwerkforschung*)-a-történettudományon
belüli-alkalmazhatóságát-érinti.-A-fenti-módszertani-megközelítést-a-forrásadottságok-lehe-
tőségeihez-mérten-megfelelő-„óvatossággal”-kell-beépítenünk-a-történettudomány-módszer-
tani-eszköztárába.-ezt-szem-előtt-tartva,-azokban-az-esetekben,-amikor-nem-állnak-rendel-
kezésre-olyan-tömeges-jellegű-források,-amelyek-segítségével-valóban-jól-elemezhető-és
másodlagos-vagy-harmadlagos-(stb.)-információs-halmazokkal-szolgáló-hálózatokat-tudunk
felépíteni,-inkább-„csak”-hálózatorientált-elemzési-rendszert-érdemes-használni.-Az-elmúlt
évek-kutatásai-során-a-dunai-útvonal-mentén-elhelyezkedő-városok-közötti-komplex-kapcso-
latrendszer-elemzésénél-a-hálózatorientált-módszertant-igyekeztem-(és-igyekszem)-ötvözni-a
személyorientált-megközelítésmóddal.-A-személyorientált-megközelítés-teszi-lehetővé-a-kap-
csolatrendszerben-szerepet-játszó-polgárok-elhelyezését-saját-városuk-közösségében,-társsa-
dalmi-státusz,-vagyon-helyzet-vagy-jelen-esetben-a-közösséggel-fenntartott-viszony-alapján.

szegmensei-mellett,-illetve-részben-azok-változásainak-köszönhetően-is-természetszerűleg-megváltozott-az-individuum-és-a-közösség-viszonyrendszere-is.-utóbbi-változási-tendencia-hosszú-távon-jól-követhető-a-kora-újkori-polgári-közösségek-öndefiniációs-attitűdjein-keresztül.-jelen-munkában-nincs-mód-bemutatni-ezt-az-átalakulási-folyamatot több-évszázados-vizsgálati-kerettel.

A-tanulmány-célkitűzése-mind-térben,-mind-időben-szűkebb:-egy-magyar-viszonylatban-jelentős,-európai-viszonylatban-közép- vagy- inkább- kisváros- polgárainak, Pozsonynak-a-közösség-felé-gyakorolt-reprezentációs-gyakorlatát-vizsgálom-a-polgári végrendeletek-egy-speciális-rendeléstípusán-keresztül.-ez-utóbbiak-a-város-részére-tett adományok,-a-vizsgált-időszak-pedig-a-16.-század-második-harmada.²

előjáróban-röviden-felvázolom-a-város-részére-tett-adományok-természetét.-A-városi-közösség-és-a-polgárok-közötti-kontaktusnak-a-vizsgált-adomány,-vagy-másképp-rendeléstípusban-tetten-érhető-lecsapódása-tulajdonképpen-egy-speciális-kapcsolatként értelmezhető.-A-hálózatorientált-kutatás-ebben-az-esetben-lehetőséget-nyújt-arra,-hogy a-társadalom-térbeli-vetületét-összekapcsoljuk-a-korabeli-emberek-között-létesült-személyes-interakciók-vizsgálatával.-Pontosabban-jelen-elemzés-során-a-térbeli-vetület kevésbé-hangsúlyosan-jelenik-meg-és-elsősorban-a-polgári-közösségen-belüli-speciális-kapcsolattípus-vizsgálható-a-virtuális-kapcsolati-térben.

A-tanulmány-tárgyát-képező,-a-város-javára-tett-rendelések-először-is-egyirányú-kapcsolatként-értelmezhetők,-hiszen---legalábbis-a-forrás-szűken-értelmezett-információs bázisán-mozogva---nem-mutatható-ki-visszacsatolás,-azaz-a-város-részéről-nem-vagy csak-kivételes-esetben-érkezik-közvetlen-és-könnyen-interpretálható-válasz-egy-örök-hagyó-által-a-város-javára-tett-adományra.-Mindemellett-a-kapcsolat-különlegessége azonban-elsősorban-abbán-nyilvánul-meg,-hogy-a-kontaktus-egyik-alkotóeleme-az-a-polgár,-aki-a-közösség-javára-tesz-valamilyen-rendelést,-a-másik-szereplő-pedig-nem-egyszerűen-a-közösségi-hálózat-egy-másik-tagja,-azaz-egy-másik-polgár,-hanem-maga-a-közösség-tehát-tulajdonképpen-a-teljes-hálózat.-ily-módon-végeredményben-megvalósul-a-hálózatformálódás-egyik-alapszabálya,-nevezetesen-kimutatható-legalább-három hálózati-szereplő,-más-megközelítésből-viszont-a-kontaktus-nem-értelmezhető-klasszikus-hálózati-kapcsolatként.-A-vizsgált-rendeléstípusokon-keresztül-tehát---kissé-paradox-módon---a-közösségi-hálózat-tagjainak-a-teljes-hálózattal-fenntartott-kapcsolata elemezhető.-egyszersmind-kijelenthető-az-a-tény-is,-hogy-az-adott-kapcsolat-a-korabeli-emberek-virtuális-kapcsolati-hálózatában-létezett,-sőt-nyilvánvaló,-hogy-a-közösséggel-fennálló-kontaktus-kiemelkedő-szerepet-töltött-be-a-polgárok-gondolkodásában.³

ily-módon-a-személyes-kapcsolati-hálózatokon-keresztül-leírható-virtuális-térnek-egy jelentős-szegmensét-elemezhetjük-a-fent-említett-adománycsoporton-keresztül. Hangsúlyozandó,-hogy-a-virtuális-tér-létrejötté-valós-emberi-kapcsolatokon-alapul,-a-történeti-korokban-létező-mindenkori-emberek-gondolkodásában-szintén-létezett-ez-a

2- Az-elemzés-alapját-képező-forrás-a-második-pozsonyi-Végrendeleti Könyv (1529-1557). Archiv-mesta-bratislavy-(AMB-Mmb)-4-n-2-Protocollum-Testamentorum-(PT)-ii.

3- utóbbi-megállapításhoz-l.-még-később-a-korábbi-időszak-hasonló-adományaival-történő-egyebevetést.-Az-összehasonlításból-egyértelműen-kiderül,-hogy-a-15-16.-század-fordulójához képest-a-16.-század-közepére-jelentősen-nőtt-a-város-részére-tett-adományoknak-a-polgárok gondolkodásában-betöltött-szerepe.

hálózati-struktúra.-Ha-a-közösséggel-fenntartott-kapcsolatot-csak-önmagában-igyekez-nénk-vizsgálni,-úgy-azt-a-korabeli-kapcsolati-hálózaton-belül-a-„tisztán”-virtuális-szférába-utalhatnánk,-azonban-éppen-a-város-részére-tett-adományok-ezen-virtuális-kötődésnek-mintegy-fizikai-manifestálódásaként-jelennek-meg-a-forrásban.-A-fentiek-fényében-érdemes-részletesen-megvizsgálunk-a-város-javára-tett-rendeléseket.-A-vizsgált-végrendeleti-anyagban-túlnyomórészt-a-városi-felső-és-a-középréteg-tagjainak-a-végrendeletét-olvashatjuk.-A-pozsonyi-*Protocollum Testamentorum* második-kötete-388-testamentumot-tartalmaz-a-korszakból.-Az-ezekhez-a-végrendeletekhez-tartozó-391-testálót-két-csoportra-lehet-osztani,-annak-alapján,-hogy-mekkora-vagyonról-rendelkeztek.⁴ A-vagyoni-rétegek-definiálása-során--a-*Végrendeleti Könyv* információi-mellett--bevtam-az-elemzésbe-az-1542/43-as-pozsonyi-adójegyzék-és-az-1538-1566-közötti-pozsonyi-*Tiltáskönyv* idevonatkozó-adatait-is.⁵ Mindezek-alapján-elkülöníttem-egy-106-főből-álló-vagyoni-elitét-(27,1%),-a-fennmaradó-285-örökhagyó-csoportját-(72,9%)-a-városi-középréteg-tagjainak-vélhetjük.

Amint-azt-már-említettem,-a-városnak-tett-adományokból--a-felső-és-a-középréteg-reprezentációs-igénye-mellett--részben-képet-kapunk-az-egykes-polgároknak-a-város-közösségével-fenntartott-kapcsolatáról-is.-Az-idevonatkozó-információk-a-kegyes-adományok-vizsgálatához-hasonló-rendszerben-elemezhetők.⁶ A-lelki-üdvözlés-elősegítése-végzett-tett-rendeléseket-több-csoportba-oszthatjuk:szolgálhattak-vallási,-karitatív-és-közösségi-célokat-(j.aritz-1980,-62.-p.)-A-városnak-tett-rendeléseket-is--mint-a-közösségért-tett-„jótékonyági”-cselekedeteket--a-kegyes-adományok-egy-speciális-típusaként-értelmezhetjük.⁷ A-város-javára-tett-rendelkezések-kiváló-betekintést-nyújtanak-a-polgároknak-a-közösségről-alkotott-képébe.-Az-1529-1557-között-született-második-pozsonyi-*Végrendeleti Könyv*-ben-összesen-97-ilyen-testamentum-szerepel,-azaz-az-összes-végrendelkező-mintegy-1/4-e-tartotta-szükségesnek-a-város-közösségét-valamilyen-juttatásban-részesíteni.-Az-elemzés-alapjául-a-97-testáló-122-rendelése-szolgál.-Az-elemzés-szemponjtjai:-a-város-javára-rendelkező-polgárok-nem,-családi-állapot,-foglalkozási-ág,-vagyon-helyzet-és-politikai-szerepvállalás-szerinti-megoszlása.

r eprezentáció-és-közösségtudat.-A-városnak-tett-adományok

általánosan-elfogadott-társadalomtörténeti-tény,-hogya-a-kora-újkori-városi-polgárságot-nem-szabad-zárt,-homogén-társadalmi-közegként-értelmeznünk.-egyebek-között-jogok

- 4- A-felső-réteg-elhatárolásánál-az-ingatlanról-és-az-ékszerekről-tett-rendelések,-ill.-a-pénzhasználat-ékszerek-játszották-a-legfontosabb-szerepet.-(Tózsá-r igó-2006b)
- 5- Az-adólagstrom:-AMB-Mmb-Taxa-r egistrum-3-d-3-(Tr);-a-*Tiltáskönyv*:-AMB-Mmb-a-i-1-verbotbuch-(vb).
- 6- A-kora-újkori-ember-önképének-újrapozicionálását-a-végrendeletekben-megjelenő-kegyes-adományok-tükrében-elemzi-tanulmányában-beatrix-bastl.-(bastl-2002,-232-234.-p.)
- 7- valójában-nem-szerencsés-szóhasználat-a-„jótékonykodás”,-az-érdemszerző-cselekedet-kifejezést-azonban-szándékosan-kerülni-akartam,-mivel-ez-utóbbiaknak-a-korszakban-a-reformáció-terjedésének-köszönhetően-egyre-kisebb-jelentősége-volt-a-korabeli-emberek-gondolkodásában,-mindezt-éppen-a-„klasszikus”-kegyes-cselekedeteknek-a-változási-tendenciái-mutatják-meg.-(Tózsá-r igó-2008,-120-129.-p.;-Tózsá-r igó-2012b.-39-57.-p.)

és- kötelezettségek- tekintetében- is- lényeges- különbség- volt- a- polgárjoggal- bíró- és- az- azzal- nem- rendelkező- lakosok- között.- A- város- közössége- más- más- szempontok- alapján- felállított- választóvonalak- mentén- további- rétegekre,- illetve- kisebb- csoportokra- osztható.- Természetesen- minden- csoportra,- rétegre- a- célok- és- a- lehetőségek- által- erősen- behatárolt- mozgástér- és- sajátos- életkörülmények- voltak- jellemzőek.

A- vagyoni- különbségek- a- külsőségek- terén- több- módon- is- megmutatkozhattak.- A- várostopográfia- nagyban- összefüggött- az- egyes- lakók- társadalmi- státuszával.- A- tehetősebbeknek- inkább- a- városházának- is- otthont- adó- Főtéren- vagy- annak- környékén- voltak- házaik.⁸ ezek- a- polgárok- lakóhelyük- megválasztása- mellett- ruházatuk,- ékszereik- stb.- útján- saját- megjelenésükben- is- igyekeztek- vagyonosságukat- és- a- közösségen- belül- kivívott- tekintélyüket- kifejezésre- juttatni.- A- társadalmi- megbecsülés- mértéke- azonban- nem- egyedül- a- vagyonnak- volt- a- függvénye,- hanem- számos- más- tényező- is- hatott- rá,- amelyeket- leginkább- a- szűkebb- szociális- közeg- által- támasztott- morális- alapú- elvárások- határoztak- meg.

A- város- közösségét- sok- tekintetben- a- polgári- családdal- analóg- jelenségként- értelmezhetjük.- Mindkét- közeg- szereplői- egy- többé- kevésbé- szigorúan- meghatározott- viszonyrendszerben- éltek- életüket,- amely- viszonyrendszerben- mindenkinek,- illetve- minden- csoportnak- megvolt- a- -- jogok- és- kötelezettségek- által- -- pontosan- megszabott- mozgástere.- Amint- a- családi- sejtén- belül- a- családfőnek- lehetősége- volt- arra,- hogy- a- nem- megfelelően- viselkedő- családtagot- kitagadja- és- ezzel- az- örökségből- kizárja,- úgy- a- város- vezetősége- is- dönthetett- úgy,- hogy- a- polgárjog- elnyerésekor- lefektetett- kötelezettségek- vagy- jogok- ellen- vétő- személytől- megvonja- a- polgárjogot,- azaz- kizárja- őt- a- polgárok- közösségéből.- A- polgári- létmód- alatt- tehát- nem- egyszerűen- csak- egy- jogi- vagy- politikai- fogalmat- kell- értenünk,- hanem- sokkal- inkább- az- élet- majd- minden- területére- kiterjedő- morális- igények- -- kívülről- bonyolultnak- tűnő- -- rendszerét,- amely- az- egyes- polgártól- a- közösség- által- respektált- vagy- inkább- megkövetelt- életvezetést- várt- el.

Az- egyes- polgár- és- a- közösség- viszonyában- jelentős- változást- hozott- a- 14- 15.- század.- ez- alatt- a- mintegy- két- évszázad- alatt- a- város- egyre- inkább- felváltotta- az- egyházat- azon- szerepében,- hogy- felügyelje- a- polgárság- végrendelezési- gyakorlatát.- A- városi- közösségek- idővel- nem- csak- a- testamentum- tanúit- „szolgáltatták”- a- halálra- készülő- polgár- számára- (ezek- gyakran- a- tanács- tagjai- voltak),- hanem- a- városvezetés- idővel- a- végrendeletekben- foglaltak- végrehajtásáról- s- írnok- alkalmazásával- az- utolsó- rendelkez- dokumentálásáról- is- gondoskodott.- (s- zende- 2004,- 495.- p.)

A- város- javára- rendelkező- örökhagyók

Összességében- elmondható,- hogy- a- városnak- szánt- adományok- a- kegyes- adományok- hoz- képest- kevesebb- végrendeletben- jelennek- meg.- Összesen- 97- testálót,- azaz- az- összes- végrendelező- mintegy- 1/4-e- tartotta- szükségesnek- a- város- közösségét- valamilyen- juttatásban- részesíteni.- ezzel- szemben- 215- testálótól- 570- kegyes- adomány

8- A- tér- nem- csak- a- politikai,- hanem- egyben- a- közösségi- élet- egyik- központjának- is- számított. Amellett,- hogy- itt- tartották- a- vásárokat,- ezen- a- téren- vonultak- föl- a- céhek,- s- legtöbbször- itt- rendezték- a- nagyobb- ünnepségeket- is.

regisztrálható-a-vizsgált-végrendeleti-anyagban.-(Tózsá-r ígő-2008,-42.-p.)-A-város-javára-tett-rendelések-esetében-a-nemek-szerinti-megoszlás-alapján-a-férfiak-feltűnő-többségéről-beszélhetünk-(71,1%).-ezt-az-arányeltolódást-azzal-magyarázhatjuk,-hogy-mivel-a-városi-hivatalokat-csak-férfiak-láthatták-el,-ezért-ők-a-városi-irányító-szervekben-vállalt-szerepük-és-az-azokhoz-való-szorosabb-kötődésük-miatt-jobban-szükségét-éreztek-ilyen-jellegű-rendelések-megtételének.-ezt-a-szorosabb-kötődést-támasztja-alá,-hogy-azokban-az-esetekben,-amikor-konkrétan-valamely-városi-alkalmazottat-vagy-a-tanácsot-nevezik-meg-örökösként,-a-testálók-szinte-kivétel-nélkül-férfiak.-A-testálók-nak-a-nemek-és-a-családi-állapot-szerinti-megoszlásáról-az-alábbi-táblázat-segítségével-alkothatunk-pontosabb-képet.

1. táblázat. A város-javára-tett-rendelések-testálójának-családi-állapot-szerinti-megoszlása

Családi állapot	Örökhagyók		Adományok	
	N	%*	adományok száma	adomány/örökhagyó
Hajadon nő	–	–	–	–
Nőtlen férfi	4	4,1(4,1)	12	3
Férjezett nő	15	15,5(25,1)	17	1,3
Nős férfi	56	57,7(49,6)	63	1,1
Özvegy nő	13	13,4(14,3)	19	1,5
Özvegy férfi	9	9,3(6,1)	11	1,2
Osszesen	97	100	122	1,26

*-z-árójelben-az-összes-örökhagyóhoz-viszonyított-arányok

A-családi-állapotot-is-figyelembe-véve-kiderül,-hogy-az-összes-végrendelkezőhöz-viszonyított- arányokhoz- képest- a- házasmemberek- két- csoportjánál- található- a- legnagyobb eltérés.-A-férjezett-nők-aránya-közel-10%-kal-alacsonyabb,-míg-a-nős-férfiaké-több-mint 8%-kal-magasabb-a-teljes-információs-bázisban-kimutatható-arányuknál.-ennek-okát magában-a-végrendeletek-szövegében-kereshetjük.-A-tárgyalt-adományoknál-ugyanis néha-megjelölték,-hogy-milyen-céllal-teszik-az-adott-rendelést.-I-egtöbbször-azt-kérték a-városvezetés-tagjaitól,-hogy-az-örökhagyó-halála-után-ügyeljenek-arra,-hogy-a-testamentumban-leírtak-megvalósuljanak.-ilyen-kitétele- leginkább- nős-férfiaknál-találunk, mégpedig-általában-olyan-pontosítással,-amelyben-a-végrendelkező-arra-kéri-a-„város urait”,-hogy-támogassák-a-hátrahagyott-özveget.-Hasonló-esetre-találunk-példát-a- vagyoni-elithez-tartozó-kereskedő,-johannes-Galli-testamentumában,-amikor-20-forintot-rendel-a-városnak-(„*Gemainer Stat, damit ein ersamer Rath daselb seiner gelasnen haus[rauen] Barbara, als einer armen wittib inn zufallend nütz, wie sich offft begibt*”).⁹ Feltételezhető-tehát,-hogy-a-végrendelkező-nős-férfiak-az-említett-adományok-megtételével-nagyobb-szükségét-éreztek-a-feleségre-hagyott-vagyonrésznek--valószínűleg-az- oldalági-rokonság-fellépésével-szembeni--biztosítását.

Amint-azt-a-fent-közlött-adatok-is-mutatják,-az-egy-főre-eső-rendeléseknek-itt-sokkal alacsonyabb-a-száma,-mint-a-kegyes-adományok-esetében.-egy-testáló-általában-csak

9- AMb-Mmb-PT-ii.-f.-21r.-előfordul-olyan-eset-is,-amikor-a-férj-arra-kéri-a-tanácsurakat,-hogy segítsenek-özvegyének-az-óaltala-hátrahagyott-adósság-behajtásában.-AMb-Mmb-PT-ii.-f.-228r.

egy,- legfeljebb két- rendelőst- tett- a- város- javára,- s- kivételesek- az- ezen- felüli- esetek. Hasonlóan- a- kegyes- adományokhoz,- itt- is- két- csoport- emelhető- ki- ebben- a- tekintetben: az- egyedülálló- férfiaké- és- az- özvegy- nőké.- Nyilván- itt- is- annak- volt- nagy- szerepe,- hogy közvetlen- családtagok- hiányában- ezeknek- a- személyeknek- nagyobb- terük- volt- a- közösség- javára- tett- jótékonykodásra.¹⁰

A- foglalkozási- ágak- szerinti- megoszlást- vizsgálva- a- kegyes- adományokat- tevő- örökhagyók- csoportjainál- tapasztaltakhoz- hasonló- arányokat- fedezhetünk- fel.- A- város- javára- rendelkezők- között- is- az- összes- testálóhoz- viszonyított- arányukon- felül- képviseltetik- magukat- a- kereskedők- és- az- értelmiségiek.- A- részletes- adatokat- az- alábbi- táblázat- tartalmazza.

2. táblázat. A- város- javára- tett- rendélések- örökhagyói- a- foglalkozási- ágak- szerint

Foglalkozási ág	Örökhagyók		Adományok	
	N	%*	adományok száma	adomány/ örökhagyó
Kereskedő	25	25,8(19,2)	33	1,3
Kézműves	30	30,9(39,9)	36	1,2
Gazdapolgár	28	28,9(29,6)	30	1,0
Értelmiség	9	9,3(4,6)	18	2
Nemes	-	- (0,3)	-	-
Bizonytalan	5	5,1(6,1)	5	1
Összesen	97	100	122	1,26

A- két- foglalkozási- ág- nagyobb- arányú- jelenléte- nem- csak- arra- enged- következtetni,- hogy mindkettő- képviselői- jelentős- szerepet- vállaltak- a- városi- adminisztrációban,- hanem arra- is,- hogy- ez- a- két- csoport- nagyobb- figyelmet- szentelt- a- közösség- felé- irányuló- reprezentációra.

A- másik- két- foglalkozási- ág- közül- az- elsődlegesen- szőlőtermesztésből- és- borkereskedelem- élő- gazdapolgárok- részesedése- csak- kevés- marad- el- az- összes- örökhagyóhoz- viszonyított- arányuktól.- ezeknek- a- polgároknak- a- körében- is- viszonylag- fontos szerepe- volt- tehát- a- városi- közösség- megemlítésének.- Mivel- az- ő- esetükben- kevésbé feltételezhető- a- városvezetésben- történő- komolyabb- részvétel,- itt- sokkal- inkább- a- közösségtudat- megnyilvánulásának- lehetünk- tanúi.- A- kézművesek- részesedése- közel 10%-kal- alatta- marad- az- összes- testáló- csoportján- belüli- arányukénak.- Fontos- azonban kiemelnünk,- hogy- mindezt- „kiegyenlíti”,- hogy- a- céhek- javára- tett- rendélések- jórészt- az ő- körükből- származnak.- A- kézművesek- esetében- tehát- a- közösségtudatnak- továbbra- is fontos- részeként- jelenik- meg- a- szűkebb- szakmai- közösség- kohéziós- ereje. Mindazonáltal- a- késő- középkori- hasonló- adatokkal- összevetve- az- mutatkozik- meg, hogy- a- 16.- század- derekára- a- kézművesek- gondolkodásában- is- egyre- jelentősebb- szereppel- bírt- a- teljes- városi- közösség.

10- A- nőtlen- férfiaknál- szereplő- adat- némileg- félrevezető- lehet,- ugyanis- azt- két- olyan- végrendelet- okozza,- amelyben- jóval- az- átlag- fölötti- (négy- és- hat- db)- rendelés- található.- A- közvetlen- családtagok- hiányának- jelentőségénél- kiemelhetjük- még- az- özvegy- férfiak- csoportját- is,- hiszen részesedésük- felette- van- az- összes- végrendelezőhöz- viszonyított- arányuknak,- csak- éppen az- egy- főre- eső- adományok- száma- alacsony- az- ő- esetükben.

szen-de-katalin-munkásságának-köszönhetően-jól-ismerjük-a-késő-középkori-testamentumok-idevonatkozó-adatait.-utóbbiak,-egy-1457-es-pénzadományt-leszámítva,mind-az-1493-1527-közötti-időszakra-esnek-előjáróban-megállapítható,-hogy-a-15.század-utolsó-és-a-16.-század-első-éveiben-az-összes-végrendelkezőhöz-vizonyítva lényegesen-kisebb-számú-testáló-tartotta-fontosnak,-hogy-a-város-közösségét-megemlíts-e-utolsó-rendelésében.-Összesen-25-örökhagyó,-azaz-kevesebb-mint-évi-egy-végrendelkező-tett-ebben-az-időszakban-a-város-részére-rendelést.¹¹ Amennyiben-ezt-az-információs-halmazt-a-foglalkozási-ágak-szerint-tovább-bontjuk,-úgy-az-mutatható-ki,hogy-az-első-*Végrendeleti Könyv* idevonatkozó-adományai-három-kivételével-olyan-személyektől-származtak,-akik-a-városvezetés-legfelső-szintjén-tevékenykedtek,-s-fő-megélhetési-forrásuk-a-kereskedelem-volt.-(szen-de-2004,-498.-p.)

ennek-tekintetében-tehát-átértékelődik-a-kora-újkor-i-végrendeletekben-található információk-megítélése-is.-bár---amint-azt-említettük---a-kereskedők-még-a-16.-század-második-harmadában-is-az-összes-testálóhoz-vizonyított-arányukhoz-képest nagyobb-arányban-képviseltetik-magukat,-mégis-nagy-jelentőséggel-bír,-hogy-az-1529-utáni-években-már-a--főleg-a-középréteget-alkotó--kézművesek-és-gazdapolgárok-is (közel)-hasonló-jelentőséget-tulajdonítottak-a-város-javára-tett-rendeléseknek.¹²

A-társadalmi-bázis-ilyen-mértékű-kiszélesedésének-kérdését-érdemes-a-kegyes-adományok-átalakulásának-fényében-tárgyalni.-A-kegyes-adományokat-tevők-aránya-az-összes-végrendelkezőhöz-képest-a-késő-középkorban-80%-volt,-míg-az-1529-utáni *Végrendeleti Könyv*-ben-csak-55%,-tehát-mintegy-25%-os-csökkenéssel-számolhatunk ezen-a-téren.-A-város-javára-tett-rendelések-ezzel-szemben-időben-éppen-fordított-irányú-folyamatot-mutatnak.-A-késő-középkorban-még-elenyésző-azoknak-a-száma,-akik ilyen-adományokat-tettek,-továbbá-a-polgároknak-ez-a-csoportja-egy-szűk-kört-fed-le, amelynek-tagjai-a-túlnyomórészt-a-politikai-elit-által-körülírható-szűk-kapcsolati-hálózathoz-tartoztak.-A-16.-század-második-harmadában-viszont-már-a-testálók-25%-ánál találunk-ilyen-jellegű-rendeléseket.-bár-nem-feltételezhetünk-közvetlen-ok-okozati összefüggést-a-két-aránypár-megváltozása-között,-mégis-ki-kell-emelnünk,-hogy-a-reformáció-hatásaként-egyre-inkább-háttérbe-szoruló-üdvösség-és-érdemszerző-cselekedetek-jelentőségcsökkenésével-párhuzamosan-a-városi-közösség-egyre-nagyobb-jelentőségre-tett-szert-a-polgárok-gondolkodásában.-k-ülön-kiemelendő,-hogy-a-politikai

11- szen-de-2004,-498.-p.-itt-szeretném-megköszönni-szen-de-katalinnak,-hogy-felhívta-figyelmemet-említett-tanulmányára.

12- Gerhard-Pfeiffer-a-késő-középkori-breslau-vezető-rétegének,-ill.-középrétegének-kapcsolatát vizsgálva-arra-a-következtetésre-jutott,-hogy-a-politikai-elitet-képező-patríciátusnak-a-legitimálás-megszerzése,-illette-megtartása-érdekében-mindenképpen-figyembe-kellett-vennie-a-teljes-közösség-akaratát,-amelyben-a-legnagyobb-súlyt-nyilvánvalóan-a-középrétege-hoz-tartozók-véleménye-alkotta.-ennek-tekintetében-Pfeiffer-a-középréteget-egyfajta-„második-felső-réteggént”-értelmezi,-amelynek-általánosan-erős-önmeghatározási-igénye-nagy-hatással-volt-az-egész-polgárság-közösségtudatának-formálódására.-(Pfeiffer-1968,-10.-p.)-Az-önmeghatározási-igény-felerősödésének-lehetünk-tehát-tanúi-a-késő-középkor-és-a-kora-újkor-fordulója-idején-Pozsonyban-is,-s-ennek-a-folyamatnak-a-tükröződését-láthatjuk-abbban,-hogy-a-15.század-végéhez-képest-nagyban-módosult-annak-a-csoportnak-a-szociális-szempontról-vizsgált-összetétele,-amelynek-tagjai-a-város-javára-rendelkeztek.

vezetéshez-közvetlenül-nem-kötődő-csoportok-körében-fokozott-mértékben-erősödött a-közösségtudat-ilyen-jellegű-kifejeződése.-Amennyiben-tovább-szűkítjük-a-kört,-és-a-középréteg-legjelentősebb-foglalkozási-csoportját,-a-kézműveseket-vesszük-górcső-alá, úgy-tovább-folytatható-a-fenti-gondolatsor.-Nevezetesen-a-kézművesek-esetében-azzal számolhatunk,-hogy-a-céh-alkotta-szűkebb-közösség-mellett--de-valószínűleg-nem annak-rovására--egyre-inkább-erősödött-a-kora-újkorban-a-céhes-közösségeket-is magába-foglaló-teljes-városi-közösségnek-a-kézművesek-virtuális-kapcsolati-hálózatában-elfoglalt-helye.

A-kora-újkori-végrendeletek-idevonatközo-adatait-a-testáló-vagyoni-helyzetének-fényében-vizsgálva-összességében-megállapítható,-hogy-az-elithez-sorolt-végrendelkezők nagyobb-szükségét-érezték-ilyen-rendelések-megtételének,-mint-a-középréteg-képviselői.-Az-elit-tagjainak-részesedése-36,1%,-szemben-az-összes-testáléhoz-viszonyított 27,1%-os-arányukkal.-Másképp-kifejezve:-a-vagyonosak-33%-a-rendelkezett-a-város javára,-míg-a-közepes-vagyonnal-rendelkező-testálók-nak-csak-a-21,8%-a.-Nem-szabad azonban-itt-sem-megfeledeznünk-arról,-hogy-a-középréteg-tagjai-az-előző-időszakban szinte-egyáltalán-nem-képviselték-magukat.

3. táblázat. A város-javára-rendelkező-örökhagyók-foglalkozási-ágak-és-vagyoni-szint szerinti-megoszlása

Foglalkozási ágak	Örökhagyók száma, elit	Örökhagyók száma, középréteg	Elit, %	Középréteg, %	Adományok száma, elit	Adományok száma, középréteg	Elit a/ö	Középréteg a/ö
Kereskedő	18	7	51,4	11,3	26	7	1,4	1
Kézműves	6	24	17,1	38,7	10	26	1,7	1,1
Gazdapolgár	2	26	5,7	41,9	2	28	1	1,1
Értelmiség	9	-	25,7	-	18	-	2	-
Bizonytalan	-	5	-	8,1	-	5	-	1
Összesítve	35	62	~100	100	56	66	1,6	1,1

a/ö=-adomány/örökhagyó

A-táblázat-adataiból-jól-látható,-hogy-a-felső-vagyoni-réteghez-tartozók-döntő-többségét (több-mint-75%-át)-a-kereskedők-és-az-értelmiségiek-adják.-Megfigyelhető-még,-hogy csak-a-vagyoni-elithez-besorolt-értelmiségiek-nél-emelkedik-az-egy-fő-re-jutó-rendelések száma-kettőre.-A-különböző-szemponatok-alapján-definiált-elitcsoportokhoz-(politikai, értelmiségi,-vagyoni-elit)-kapcsolódóan-érdemes-kitérni-arra-a-tényre,-hogy-a-politikai és-az-értelmiségi-elit-tagjai-szinte-kivétel-nélkül-a-polgárság-legvagyonosabb-csoportjához-tartoztak,-azaz-a-vagyoni-elit-szinte-teljes-egészében-magába-foglalta-a-másik-két szempont-szerint-kialakított-csoportokat.-Ha-elfogadjuk,-hogy-a-politikai-elitben-a-tehető-kereskedőknek-volt-a-legnagyobb-súlyuk,-illetve-az-értelmiségi-elitben--magától értetődően--a-főként-szellemi-tevékenységből-élők-játszották-a-fő-szerepet,-akkor-a-fenti-táblázat-adatai-igazolják-az-elitcsoportoknak-egymáshoz-való-viszonyukról-állítottakat.-ki-kell-még-emelnünk-a-vagyonos-kézműveseknél-az-egy-fő-re-jutó-rendelések magas-számát.-bár-az-ide-sorolható-hat-végrendelet-igen-szűk-metszetet-nyújt,-mégis joggal-feltételezhető,-hogy-a-város-vezetésében-a-nagykereskedők-mellett-szerepet-vál-

laló- tehetősebb- kézművesek- hasonló- módon- igyekeztek- kifejezésre- juttatni- a- közös- séghez- való- kötődésüket.

Az- átlagos- vagyonnal- bíró- örökhagyóknál- a- kézművesek- és- főként- a- gazdapolgárok- magas- arányát- figyelhetjük- meg.- Mivel- ezekben- az- esetekben- kevésbé- számolhatunk- a- politikai- vezető- réteghez- való- kötődéssel,- így- a- városnak- tett- rendelkezésekben- nem- elsősor- ban- a- -- szűkebb- kapcsolati- hálózat- elvárásait- kifejező- -- reprezentációs- igény- lehetett- a- hangsúlyos- (l.- átlag- alatti- egy- főre- eső- adományok).- A- magas- arányszámok- önmagukban- is- arra- engednek- következtetni,- hogy- a- középréteget- alkotó- két- legfontosabb- csoport- tag- jainál- is- erős- volt- a- közösségi- öntudat.- Mindez- még- hangsúlyosabban- jelenik- meg,- ha- arra- gondolunk,- hogy- ezeknek- a- csoportoknak- a- képviselői- a- korábbi- bő- három- évtizedben- szinte- egyáltalán- nem- említették- meg- a- közösséget- testamentumukban.

Meg- kell- még- vizsgálnunk,- hogy- a- politikai- elit- képviselői- vagy- azok- családtagjai- milyen- arányban- képviseltetik- magukat- az- örökhagyók- itt- tárgyalt- csoportjában.- egy- ilyen- elemzés- kapcsán- azt- várhatnánk,- hogy- a- városnak- tett- rendelkezések- nagyrészt- olya- noktól- származnak,- akik- valamilyen- szinten- kötődtek- a- városvezetéshez,- vagy- a- városi- adminisztrációhoz.- I- eginkább- úgy,- hogy- személyesen- részt- vettek- a- városi- döntéshoza- talban,- vagy- az- azt- támogató- adminisztráció- valamelyik- szintjén- dolgoztak.- A- második- végrendeleti- k- önyv- testamentumai- között- 26- olyan- utolsó- rendelés- szerepel,- amelynél- az- örökhagyó- részt- vállalt- a- városvezetés- munkájában.- A- város- javára- rendelkezők- között- 25- olyan- személyt- találunk,- akik- tagjai- voltak- a- politikai- elitnek,- ez- tehát- majd- nem- megegyezik- azzal- a- csoporttal,- amelynek- tagjai- a- vizsgált- időszakban- jegyeztették- le- végakarataikat,- s- együtt- a- politikai- elithez- tartoztak.- ezeken- kívül- még- hét- olyan- -- a- közösség- javára- rendelkező- -- örökhagyó- regisztrálható,- aki- a- szűk- családi- körön- keresztül- érintett- volt,- azaz- közeli- családtagja- részt- vett- a- város- irányításában.- Önmá- gában- az- a- tény,- hogy- a- politikai- elit- végrendelkező- tagjai- egy- kivételével- mind- megem- lítették- a- várost,- egyáltalán- nem- okoz- meglepetést.- s- sokkal- inkább- figyelemre- méltó,- hogy- a- várost- adományban- részesítő- közel- száz- személynek- mintegy- kétharmada- nem- kötődött- a- városvezetéshez.- A- közösségtudat- erősödése- tehát- nem- csak- a- foglalkozási- ágak- és- a- vagyoni- rétegek- metszéspontjának- vizsgálata- által- mutatható- ki,- talán- még- erősebben- a- politikai- elitnek,- illetve- az- ezen- a- körön- kívül- állóknak- a- város- részére- tett- rendelkezéseiből.- A- reprezentációnak- és- a- közösségi- kapcsolatnak- ez- a- kombinációja- már- azoknál- a- rétegeknél- is- felerősödött,- amelyek- nem- kötődtek- semmilyen- -- kimutatható- -- formában- a- városvezetéshez.

s- ok- esetben- nyilvánvalóan- még- csak- arról- sem- lehetett- szó,- hogy- a- város- javára- ren- delkező- személy- -- bár- ő- maga- nem- volt- tagja- a- város- vezetésének,- mégis- -- szerette- volna,- ha- családja- későbbi- generációjának- a- tagjai- esetleg- bekerülnek- az- elitbe,- és- az- örökhagyó- ily- módon- bizonyos- politikai- tőkét- szeretett- volna- a- jövőre- nézve- „lekötni”.- egy- rövid- 1546- os- végrendeletben- például- egy- közelebről- meg- nem- határozható- fog- lalkozású- nőtlen- férfi- tíz- guldent- hagy- a- városra.- A- családi- állapotán- kívül- szinte- sem- mit- nem- tudunk- az- örökhagyóról,- nagyon- szerény- vagyonról- rendelkezik,- csak- néhány- kisebb- összegű- pénzadományt- említ.¹³

13- AMb- Mmb- PT- ii.- f.- 187v.- utóbbi- esetben- még- az- is- kizárható,- hogy- a- végrendelkező- a- testa- mentum- végrehajtását- szerette- volna- biztosítani,- s- a- kedvezményezett- családtagokat- az- eset- leges- külső- beavatkozásoktól- megvédeni,- hiszen- nőtlen- volt- az- örökhagyó.

A-városnak-tett-rendelések-tárgya

I eggyakrabban-kisebb-összegű-pénzt-hagytak-a-városra.-A-tíz-forint-feletti-rendelések-nél-egyértelmű-a-vagyoni-elithez-tartozók-túlsúlya,-amit-jobb-anyagi-helyzetük-mellett valószínűleg-a városvezetéséhez-való-szorosabb-kötődésükkel,-illetve-a város-javára tett-rendelkezések-reprezentatív-célokat-szolgáló-jellegével-magyarázhatunk.-A-következő-táblázatból-nyerünk-részletes-információkat.

4. táblázat. A-városnak-tett-rendelések-tárgyai

Adomány tárgya	Végrendelkezők					
	Vagyoni elit		Középréteg		Összesen	
	N	%	N	%	N	%
Pénz (1 forint>,1-4 forint)	17	30,4	26	39,4	43	35,3
Pénz (5-10 forint)	5	8,9	22	33,3	27	22,1
Pénz (10 forint<)	10	17,9	2	3,0	12	9,8
Bor, must	12	21,4	13	19,7	25	20,5
Fegyver	3	5,4	2	3,0	5	4,1
Ruha	1	1,8	-	-	1	0,8
Edény	1	1,8	-	-	1	0,8
Ezüst:-edény, evőeszköz	2	3,5	-	-	2	1,6
Ékszer	2	3,5	-	-	2	1,6
Ágynemű	1	1,8	-	-	1	0,8
Allat (lő)	1	1,8	-	-	1	0,8
Lószerszám	1	1,8	-	-	1	0,8
Ingatlan	-	-	1	1,5	1	0,8
Összesen	56	100	66	~100	122	~100

A-kegyes-adományokhoz-viszonyítva-arányaiban-jelentősebb-a-bornak-mint-a-városra hagyott-vagyonrésznek-a-szerepe.-A-bor-minőségéről-alig-van-adatunk,-mindössze-egy testáló-jegyzi-meg,-hogy-jobb-minőségű-bort-hagy-a-városra,-s-egy-esetben-szerepel must.-Több-információval-rendelkezünk-a-borról-szóló-hagyatékok-mennyiségi-mutatóiról.-A-középréteghez-tartozó-örökhagyóknál-a-leggyakoribb-a-fél-dreiling,-két-esetben említenek-egy-dreilingnyi-mennyiséget.-A-vagyoni-elit-képviselőinél-is-a-fél-dreiling-a-leggyakoribb,-ennél-a-csoportnál-azonban-már-említenek-fudernyi-mennyiséget-is-(három testamentum).¹⁴ ezekben-az-esetekben-nyilvánvaló,-hogy-a-borról-nem-fogyasztási-célból-rendelkeztek,-hanem-a-város-vezetése-az-értékesítésből-befolyt-haszonból-gazdálkodhatott.

A-kegyes-adományokhoz-képest-ugyancsak-eltérést-mutat,-hogy-itt-fegyverek-is megjelennek.-A-városi-közösség-életében---főleg-a-korábbi-évtizedekben---nagy-szerepe-volt-a-védelmi-képesség-fenntartásának.-Minden-polgárnak-magának-kellett-gondoskodnia-fegyverzetéről,-s-harci-helyzetben-mindenkinek-megvolt-a-saját-feladata.-A városra-fegyvereket-hagyó-testálók-között-kizárólag-olyan-polgárokat-találunk-(három

14- Az-1497-es-pozsonyi-borkimérési-státútum-rendelkezéseit-alapul-véve-feltételezhetjük,-hogy a-pozsonyiak-már-a-15.-század-utolsó-éveitől-egy-dreiling-alatt-24-akónyi-mennyiséget-értettek-(1074,4-1087,2-l).-r-észletes-indokláshoz-l.-Tózsá-r-igó-2006a.

férfi-és-egy-özvegy-nő),-akiknek-nem-voltak-(fiú)gyermekük,-s-egyiküknél-sem-tudunk-fiútestvéréről.-így-tehát-érthető,-hogy-ezek-a-testálók-nem-tudták-volna-megfelelő-módon-továbbörökíteni-az-említett-tárgyakat,-s-kézenfekvő-volt-azokat-a-városra-hagyni.-A-fegyverek-közül-kiemelhetjük-blassi-beham-bírói-kardját- („*richter schwert*”),-amelynek-valószínűleg-inkább-a-bírói-tisztséget-jelképező-szimbolikus-funkciója-lehetett.¹⁵ jelentős eltérésként-értelmezhetjük,-hogy-a-késő-középkori-testamentumokban-az-ilyen-jellegű rendelések-tárgyai-döntő-többségükben-még-fegyverek-voltak.-Abban,-hogy-a-fegyverek-részesedése-csökken- a- vizsgált- adománytípusnál,- nyilván- nagy- szerepe- lehetett annak,-hogy-a-15/16.-század-fordulójához-képest-nagymértékben-megváltoztak-a-korabeli- viszonyok- és- azokon- belül- a- hadakozás- körülményei.- A- korábbi- évtizedekhez képest- már- nem- volt- olyan- jelentős- szerepe- a- polgárok-személyes- fegyverzetének,-s- azokban-az-esetekben,-amikor-ilyen-ingóságokat-hagytak-a-városra,-a-tényleges-gyakorlati-funkció-helyett-inkább-a-reprezentáció-bírt-nagyobb-jelentőséggel.

A-ritkábban-említett-tárgyak-kapcsán-megjegyezhetjük,-hogy-ékszereket-és-ezüst-érméket-csak-bíróra-hagytak.-itt-nyilván-ezen-tárgyak-reprezentatív-funkciója-játszott-szerepet.-Hasonlóan-az-előkelő-személyiség-és-az-örökhagyó-közötti-kapcsolatot-juttatja-kifejezésre-testamentumában-a-felső-vagyoni-réteghez-és-egyben-a-politikai-elit-hez-tartozó-értelmiségi,-sebastian-eisenreich-(két-szer-volt-kamarás,-hat-éven-át-választották-meg-esküdt-tanácsosnak,-illetve-háromszor-töltötte-be-a-városkapitányi-tisztséget)-rendelése.-(Tózsá-r ígő-2007,-268.-p.)-Testamentumában-a-halála-után-tisztségbe-lépő-leendő-bírónak-rendeli-fehér-lovát-lószerszámmal.¹⁶

A-városnak-tett-rendelések-örökösei

A-vizsgált-rendeléstípus-örökösei-esetében-még-kevésbé-differenciált-a-kép.-A-rendelések-döntő-többségét-általában--magától-értetődően--a-város-közössége-javára-tették,-sokszor-azzal-a-fent-említett-kitéttel,-hogy-a-város-vezetése-ellenőrizze-a-testamentumban-foglaltak-végrehajtását,-vagy-segítsék-a-hátramaradott-családtagokat-stb. További-gyakori-megjegyzés-volt,-hogy-a-városra-hagyott-javakat-fordítsák-építkezési-célokra- („*zum paw*”).-A-városi-tulajdonban-lévő-épületek-és-a-védművek-folyamatos-munkát-adtak-az-építőipar-képviselőinek.-A-védelmi-képesség-jelentősége-különösen-megnőtt-az-országban-uralkodó-háborús-állapotok-miatt.-A-város-leggyakrabban-kőműveseket,-kőfaragókat-és-ácsokat-alkalmazott-ilyen-munkák-elvégzésére.-A-kamarai-számadáskönyvek-többször-említenek-még-kovácsokat,-lakatosokat,-üvegeseket-és-fazekasokat,-asztalosokat-és-esztergályosokat-stb.-Az-1528/29-es-kötet-szerint-a-városvezetés-több-mint-94-fontdénárt-(1-font=-1,75-magyar-forint;-vö.-baraczka-1965)

15- blassi-beham-az-1530-1540-es-évek-meghatározó-személyisége-volt-a-városvezetésben.-ebben-az-időszakban-18-alkalommal-volt-tagja-a-belső-tanácsnak.-(Tózsá-r ígő-2012a)-A-mint-egy-két-évtizedben-12-évben-10-alkalommal-töltötte-be-a-bírói-tisztséget,-egy-évben-pedig-polgármesterré-választották.-(Tózsá-r ígő-2007,-235.,-272.-p.)

16- AMb-Mmb-PT-ii.-f.-212v.-A-végrendeletekben-nagyon-ritkán-találunk-utalást-az-állat-külsejére-vonatkozóan.-elképzeltet-hat,-hogy-ebben-az-esetben-értékesebb-állatról-volt-szó,-s-a-testáló-ezért-különböztette-meg-a-fenti-módon.

költött-ácsmunkákra,- mintegy-ötven- fontdénárt- fizetett- kovácsoknak,- huszonhármat lakatosoknak,- s közel- öt- fontdénárt- kőműveseknek.¹⁷ Hasonló- méretű- kiadásokról tanúskodik-az-1540/41-es-kötet-is.-k-őművesmunkákra-ekkor-közel-10-fontdénárt-költött-a-város.¹⁸ ehhez-kapcsolódva-ez-a-kötet-említi-még-tégla-készítők,- utca-kövezők-és kőfaragók-bérezését-is.¹⁹ I-áthatjuk-tehát,-hogy-az-építkezési-munkálatok-komoly-tétel-ként-szerepeltek-a-kiadások-között.-ezek-jelentőségével-a-polgárok-is-tisztában-voltak, s-ily-módon-igyekeztek--adójukon-felül--a-munkálatokhoz-hozzájárulni.

Az-általában-a-városnak-tett-rendelések-mellett- --ritkábban- --előfordultak-olyan esetek-is,-amikor-konkrétan-megnevezték-örökösként-a-városi-adminisztráció-valame-lyik-tagját,-esetleg-a-tanácsot.-Az-örökösökről-az-alábbi-táblázat-tájékoztat.

5. táblázat. A-város-közösségének-és-a-városi-alkalmazottaknak-tett-rendelések-örökösei

Örökösök csoportja	Vagyoni elit		Középréteg		Összesen	
	N	%	N	%	N	%
Város	40	71,4	62	93,9	102	83,6
Jegyző	5	8,9	3	4,6	8	6,6
Bíró	5	8,9	-	-	5	4,1
Tanács	1	1,8	1	1,5	2	1,6
Kamarai jegyző	1	1,8	-	-	1	0,8
Kamarai segéd	1	1,8	-	-	1	0,8
Iskolamester	3	5,4	-	-	3	2,4
Összesen	56	100	66	100	122	~100

A-végrendeletet-írásba-foglaló-személynek-általában-a-testamentum-végén-juttattak kisebb-összeget,-leggyakrabban-egy-forintot.-előfordult-azonban-az-is,-hogy-még-a-roko-noknak,- barátoknak- stb.- tett-rendelések-között-külön-kiemelték-a-városi-jegyzőt.-Az-ilyen-rendelkezéseknél-az-örökösök-között--nem-meglepő-módon--egy-kivételével olyan-személyeket-találunk,-akik-maguk-is-viseltek-valamilyen-tisztséget.-Hasonló-a

17- AMb-Mmb-kammerbücher-k-79-f.-91-100,-f.-104-112,-f.-113-115-és-f.-103.-A-kőművesek nem-csak-a-falakat-és-az-épületeket-tartották-karban,-hanem-ők-végezték-például-a-városi árkok-kikövezését-is.- (ortvay-1912,-173.-p.)-A-kovácsok-az-építési-munkálatoknál-való-köz-reműködés-mellett-fontos-szerepet-játszottak-a-város-védelmi-képességének-fenntartásában is,-hiszen-rájuk-hárult-a-fegyverek-készítésének-és-karbantartásának-feladata-is.-A-lakatosok is-több-területen-tevékenykedtek,-amellett,-hogy-zárakat,-vasajtókat-készítettek-vagy-időn-ként-megjavították-a-városi-órát-ők-végezték-például-az-ágyúk-vasalását-is.- (ortvay-1912, 211-212.-p.)-A-kézművesmunkák-bérezése-mellett-jelentős-tételt-képezett-a-városi-kiadá-sokban-az-ezekhez-a-munkálatokhoz-szükséges-nyersanyagok-beszerezése-is.-Az-1528/29-es kamarai-könyvben-olvasható,-hogy-több-mint-50-fontdénár-értékben-hozattak-bécsből-és Hainburgból-különböző-faipari-félkész-termékeket-ugyancsak-bécsből-hoztak-18500--zsín-delyhez-és-lécekhez-használt--szöget-27,5-fontdénár-értékben.-ezeken-kívül-szerepel-még mész-és-salétrom.- (AMb-k-79-kammerbücher-f.-81-85-és-f.-87-89.)

18- AMb-k-92-kammerbücher-f.-173-174.

19- AMb-k-92-kammerbücher-f.-179,-f.-187,-f.-191.-Összesen-mintegy-33-fontdénárt-költöttek ezekre-a-munkákra.-ennek-fényében-nem-meglepő,-hogy-az-ehhez-a-szakmákhoz-kapcsoló-dó-nyersanyagokra- („Kalg stain und ander pauzeug”) -is-többet-költött-ebben-az-évben-a város,-összesen-mintegy-22-fontdénárt.- (AMb-k-92-kammerbücher-f.-137.)

helyzet-a-bíró-és-a-tanács-javára-tett-adományoknál,-azzal-a-kis-különbséggel,-hogy-itt már-csak-egy-olyan-személy-szerepel,-aki-nem-volt-a-vagyoni-elit-tagja.-ugyan-csak-nem meglepő,-hogya-további-négy-tisztségviselőre-kizárólag-olyanok-hagytak-valamit,-akik az-értelmiség-vagyonosabb-rétegéhez-tartoztak.

Összegzésként-kijelenthető,-hogya-város-javára-tett-rendelések-háttérének-vizsgálatakor-több-tényezőt-is-figyelembe-kell-vennünk.-A-rendelések-gyakorlati-céljaként-a-testamentum-végrehajtásának-biztosítását-jelölhetjük-meg,-eszmei-oldalról-pedig-a-kora-újkor-i-polgári-közösségtudat-megnyilvánulásaként-értelmezhetjük-ezeket-az-adományokat.

A-késő-középkori-adatokkal-összevetve-azt-tapasztaljuk,-hogya-polgári-közösségtudat-a-16.-század-közepére-már-sokkal-szélesebb-társadalmi-rétegeknél-mutatható-ki, amennyiben-ennek-a-közösségi-tudatnak-a-végrendeletekben-történő-lecsapódásaként értékeljük-az-eddig-vizsgált-adománytípust.-A-kegyes-adományoknak-a-korszakra-jellemző-tartalmi-és-quantitatív-átalakulásával-együtt-elemezve-pedig-feltételezhetjük, hogy-egy-fajta-áthelyeződés-ment-végbe.-ennek-keretében-a-polgárok-utolsó-rendeléseikben-a-túlvilági-szenvedést-megrövidítő,-üdvösségszerző-adományok-helyett-nagyobb mértékben-koncentráltak-immár-a-város-közösségére-vagy-annak-támogatandó-csoportjaira-(leginkább-a-város-szegényeire-gondolhatunk).

A-közösségtudat-megnyilvánulása-mellett-nem-hagyhatjuk-figyelmén-kívül-azt-a-tényt,-hogya-vagyoni-elit-tagjai--a-kegyes-adományoknál-megfigyelt-tendenciához hasonlóan--itt-is-nagyobb-arányban-és-nagyobb-értékű-rendelésekkel-képviseltetik magukat.-ebben-nyilván-nagy-szerepe-volt-a-felső-réteg-nagyobb-reprezentációs-igényének.-A-kiemelkedő-vagyonnal-bíró-örökhagyók-csoportján-belül-a-kereskedőknek-és az-értelmiségieknek-további-jelentősen-növekedését-figyelhetjük-meg.-ez-kisebb-részben-azzal-magyarázható,-hogya-vagyonos-kereskedők-és-értelmiségiek-a-politikai-vezetésben,-illetve-a-városi-adminisztrációban-vállalt-szerepük-miatt-erősebben-kötődtek-a-közösség-élén-álló-irányító-szervekhez.

irodalom

- baraczka-istván-1965.-A-hazai-pénzrendszerek-és-pénzek-történetéhez-(1540-1560).-*Levéltári Közlemények*, 36.-1.-sz.-244.-p.
- bastl,-beatrix-2002.-erkundungen-zum-„selbst”-in-der-frühen-Neuzeit.-*Wiener Geschichtsblätter*, 57.-232-234.-p.
- j aritz,-Gerhard-1980.-seelenheil-und-sachkultur.-Gedanken-zur-beziehung-Mensch---objekt-im-späten-Mittelalter.-in-*Europäische Sachkultur des Mittelalters. Gedenkschrift aus Anlaß des zehnjährigen Bestehens des Instituts für mittelalterliche Realienkunde Österreichs*.-veröffentlichungen-des-instituts-für-mittelalterliche-realienkunde-Österreichs.-bd.-4.-Wien,-Österreichische-Akademie-der-Wissenschaften.-Phil.-Hist.-k-klasse, 374.-bd.-62.-p.
- ortvay-Tivadar-1912.-*Pozsony város története*.-iv.-k.-Pozsony,-Pozsonyi-első-Takarékpénztár.
- Pfeiffer,-Gerhard-1968.-die-entwicklung-des-breslauer-Patriziats.-in-Hellmuth-r-össler:-*Deutsches Patriziat 1430-1740*. bündinger-vorträge-1965.-I-imbürg/I-ahn,-starke,-10.-p.
- szende-katalin-2004.-'...Gemainer-stadt-Nutz,-ehren-und-Gefallen...'----The-expression-of-Civic Consciousness-in-l ate-Medieval-Testaments.-in-Gyöngyi-kovács-(ed.):---*quasi liber et*

- pictura... Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 70. születésnapjára.*-budapest,-el Te, 495.-p.
- Tózsá-r ígő-Attila-2006a-Az-1497-es-pozsonyi-borkimérési-statútum. *Agrártörténeti Közlemények*, 47.-évf.-1-4.-sz.-220.-p.
- Tózsá-r ígő-Attila-2006b.-výskum-rodinnej-mestskej-elity-na-základe-bratislavských-testamentov z- obdobia- medzi- rokmi- 1529-1557.- in- Czoch- Gábor- kocsis- Aranka- Tóth- árpád (szerk.): *Kapitoly z dejín Bratislavy*.-bratislava,-kalligram,-129-133.-p.
- Tózsá-r ígő- Attila- 2007.- A- pozsonyi- politikai- elit- a- Xvi.- század- első- két- harmadában.- *FONS Forráskutatás és Történeti Segédtudományok*, 14.-2.-sz.-187-277.-p.
- Tózsá-r ígő-Attila-2008.-vallásos-testvérületek-és-a-városi-elit-kapcsolata-a-kora-újkori-német-polgárságú-városokban.-in-Horváth-emőke-Gedő-Éva-(szerk.): *Hatalom – legitimáció – ideológia*.-budapest,-l'Harmattan.
- Tózsá-r ígő-Attila-2012a.-A-pozsonyi-városvezető-elit-politikai,-rokoni-és-lakóhelyi-hálózata.-*FONS Forráskutatás és Történeti Segédtudományok*, 19.-3.-sz.-284-285,-315-319.-p.
- Tózsá-r ígő-Attila-2012b.-A-reformáció-hatásai-a-polgári-végrendelkezés-gyakorlatában,-pozsonyi és-bécsi-források-példáján.-*Egyháztörténeti Szemle*,-13.-évf.-4.-sz.-39-57.-p.

ATTIL A TÓZSÁ-R ÍGŐ

"Self-reading"-of the urban community.-representation and community consciousness in the light of donations to Pozsony (according to the information gained from testaments in the 16th century)

The community-of-the-city-can-be-in-many-aspects-interpreted-as-a-phenomenon analogue-with-the-bourgeois-family.-under-bourgeois-manner-of-living-we-should understand-not-simply-a-legal-or-political-concept,-but-much-rather-a-complex system-of-moral-demands-extending-to-almost-all-areas-of-life,-expecting-a-specific-way-of-life-from-the-individual,-respected-or-rather-required-by-the community.-in-the-light-of-the-above,-it-is-worth-examining-in-detail,-whether-the citizens-mentioned-their-city-in-their-testaments-and-if-they-did-so,-what-form-of-it they-chose.-From-the-ordains-made-in-the-benefit-of-Pozsony,-even-if-only-partially, but-we-can-gain-an-insight-into-the-so-called-"self-reading"-of-the-city-community, i.e.-they-give-us-an-image-on-the-relationship-of-the-individual-citizens-with-the-city community.-in-addition,-the-analysed-information-reveals-the-representation demands-of-the-upper-and-middle-class.

Az-első-szlovák-országgyűlés-megválasztása 1938-decemberében-(2.-rész)*

ár Pád PoPÉly

The-election-of-the-first-slovak-parliament-in-december-1938

94(437.6)"1938"

323.17(437.6)

329.17(437.6)

324(437.6)"1938"

keywords:- elections,- election- campaign,- slovak- parliament,- members- of- parliament,- slovak- autonomy, Hlinka 's-slovak-People 's-Party,-national-minorities-in-slovakia.

6.-A-választások-napja,-1938.-december-18-a

„Pozsonyban-a-választás-már-a-kora-reggeli-órákban-kezdétét-vette-a-kijelölt-választási-helyiségekben-és-a-délutáni-órákig-tartott.-r-eggel-nyolc-órakor-elfoglalták-helyeiket-a-választási-bizottságok.-Ügyszólván-minden-választóhelyiségben-egyenruhás-Hlinka-gárdisták-teljesítettek-szolgálatot-és-tartották-fenn-a-rendet.-A-gárdisták-előzékenyen-állottak-az-érdeklődők-rendelkezésére,-a-beteg-és-gyöngélgedő-szavazókat-udvariasan vezették-a-választótermekbe.-A-választók-fegyelmezetten-vonultak-fel-és-türelmesen vártak,-amíg-sor-kerül-rájuk.-(...)

A-választóhelyiségek-berendezése-teljesen-azonos-volt-a-régiakkal.-A-helyiségekben spanyolfalat-állítottak-fel,-hogy-a-választók-zavartalanul-és-minden-befolyástól-mentesen helyezhessék-el-a-borítékban-választócéduláikat,-vagy-pedig-nemleges-szavazás-esetén azt-a-spanyolfal-mögött-elhelyezett-papírkosárba-dobhassák.-A-szavazók-a-legtöbb-helyiségben-nem-is-vették-igénybe-a-felállított-spanyolfalat,-hanem-a-választóbizottság-szemeláttára-tették-a-szavazólapot-a-borítékba-és-dobták-azt-a-felállított-urnába.

Pozsony-város-képe-a-kora-reggeli-órától-kezde-a-rendkívüli-nap-bélyegét-hordta magán.-A-szavazók-tömegesen-mutakoztak,-a-délelőtti-órákban-néhány-zenekar-is vonult-végig-Pozsony-utcáin-és-katonai-indulókat-játszott.-Tíz-órakor-a-propagandahivatal-előtt-szlovák-katonaság-jelent-meg-szlovák-tisztek-vezetése-alatt.-A-katonák-a'slováci-sme-od-rodu'-című-eddig-betiltott-szlovák-dalt-énekeltek.

Az-esti-órákban-a-választási-hangulat-tetőfokát-érte-el.-Amikor-az-első-választási eredmények-befutottak-szlovákia-különböző-részeiről,-az-uccai-élet-egyre-élénkebb-lelt. Már-délután-két-órakor-ismeretes-volt-néhány-szlovákiai-eredmény-s-az-első-választási

*- A- tanulmány- a- 2/0023/12- számú- „Československá- republika- a- maďarská- menšina- na slovensku- 1930- -- 1938“- (A- Csehszlovák- köztársaság- és- a- szlovákiai- magyar- kisebbség 1930-1938)-veGA-kutatási-program-keretében-készült.

jelentések-előre-vetették-az-általános-siker-árnyékát”---a-választások-másnapján-ezzel a-beszámolóval-festett-szinte-idilli-képet-a-választások-napjáról-a-pozsonyi-esti-Újság.¹

A-választások-előestéjén-valamennyi-szlovákiai-városban-és-községben-felvonulást és-fáklyásmenetet-rendeztek-a-Hlinka-Gárda-résztételével.-Pozsonyban-a-színház-előtti-téren-tartottak-nagy-népgyűlést,-amelyen-Tiso-kormányfő-mellett-megjelent-és-fel-szólalt- a- Néppárt- csaknem- teljes- vezérkara:- karol- sidor,- Ferdinand- Ďurčanský, Alexander-Mach-és-vojtech-Tuka.² A-választás-napjára-az-összes-település-zászlódíszbe-öltözött.-Csak-szlovák-zászlókat-lehetett-látni,-csehszlovák-állami-lobogó-sehol-nem-volt kifüggesztve,-azonban-a-németek-által-lakott-településeken,-köztük-Pozsonyban,-gyakor- volt- a- horogkeresztes- zászló- is.- A- választók- -- amint- arról- a- sajtó- beszámolt- -- szlovákia-szerte-gyakran-maguk-is-szlovák-zászlókkal,-zeneszóval-vonultak-a-választó-helyiségek-elé,-a-férfiak-sok-esetben-kalapjuk-mellé-tűzték-a-választócédulát,-a-nők pedig-kezükből-lengették-és-tüntetőleg-nyíltan-szavaztak-igennel.³

A-választásokat,-legalábbis-elméletben,-az-általános,-közvetlen-és-titkos-választójog alapján-rendezték-meg.-A-választások-jogi-szabályozása-tekintetében-kis-kivételtől-elte- kintve- a- tartománygyűlési- választásokról- szóló- 126/1927-es- törvénnyel- módosított- megyegyűlési-választásokról-rendekező-330/1920-as-törvény-i.-és-iii.-részének-előírá- sai-voltak-mérvadóak.⁴ Az-aktív-választójog-korhatára-az-autonómatörvény-értelmében- 24-ről-21-évre-csökkent.-Megválasztható-az-volt,-aki-betöltötte-30.-életévét-és-legalább- két-éve-szlovákiában-lakott.-A-mandátumok-száma-nem-volt-előre-meghatározva,-egy- képviselő- megválasztásához- 20.000- szavazatra- és- legalább- 15.000- maradékszava- zatra-volt-szükség.

A-választáson-való-részvétel,-csakúgy,-mint-a-korábbi-választások-alkalmával,-ezút- tal-is-kötelező-volt.-A-választásoktól-távolmaradókat-20-tól-5000-koronáig-terjedő-pénz- bírsággal-vagy-24-órától-egy-hónapig-terjedő-elzárással-büntethették.-A-választásokon- való-részvételi-kötelezettség-alól-felmentést-csupán-azok-kaptak,-akik-betöltötték-70.- életévüket,-betegség-vagy-testi-fogyatékoság-miatt-nem-tudtak-megjelenni-a-választó- helyiségben,-elodázhatatlan-hivatali-kötelezettségük-miatt-nem-érhettek-idejében-a- választáshoz,-a-választás-napján-legalább-100-km-távolságra-voltak-a-választás-helyé- től-és-azok,-akik-közlekedési-vagy-más-leküzdhetetlen-akadályokba-ütköztek.

A-választásokon-azok-vehettek-részt,-akik-szerepeltek-a-júniusi-községi-választások- alkalmával- kiegészített- választói- névjegyzékben.-Azok,-akik- a- júniusi- választási- név- jegyzékből-különböző-okok-miatt-hiányoztak,-s-december-18-ig-betöltötték-21.-életévü- ket,-kérhették-utólagos-felvételüket-a-névjegyzékbe.-s-okáig-kérdéses-és-rendezetlen- volt- a- Magyarországhoz,- Németországhoz- és- Lengyelországhoz- csatolt- területekről- érkezett-menekültek-választójoga,-azt-csak-a-lehető-legutolsó-pillanatban-rendezték,- igaz,-akkor-is-meglehetősen-felemás-módon.-A-szlovák-sajtó-másfél-héttel-a-választá- sok-előtt-még-arra-figyelmeztetett,-hogy-az-érintettek-nem-vehetők-fel-a-választói-név- jegyzékbe,-tehát-a-választásokon-sem-vehetnek-részt.⁵ A-szlovák-kormány-végül-de-

1-- *Esti Újság*, -1938.-december-19.-Pozsony-a-választások-napján,-1.-p.

2-- *Új Hírek*, -1938.-december-20.-98%-igen-az-első-szlovákiai-választáson,-1.-p.

3-- *Esti Újság*, -1938.-december-19.-Az-első-szlovákiai-népszavazás,-1.-p.

4-- *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*.-r očník-1927,-částka-57,-1478-1494.-p.

5-- *Slovenská pravda*, -1938.-december-7.-kto-môže-voliť?,-3.-p.

cember-17-én,-a-választások-előtti-legutolsó-napon-elfogadott-331/1938-sz.-rendeletével-a-szlovák-nemzetiségű-menekültek-száma-ra-lehetővé-tette,-hogy-jelenlegi-lakó-vagy-tartózkodási-helyükön-leadják-a-szavazatukat,-ez-a-lehetőség-azonban-nem-vonatkozott-a-cseh,-magyar,-zsidó-vagy-más-nemzetiségű-menekültekre.⁶

A-választási-igazolványt-és-a-jelölőlistát-tartalmazó-szavazólapot-legkésőbb-a-választásokat-megelőző-harmadik-napon-ki-kellett-kézbesíteni-a-választópolgárok-száma-ra.-Az-országos-választási-bizottság-ennek-megfelelően-már-hat-nappal-a-választások-előtt,-december-12-én,-hétfőn-megkezdte-a-kézbesítésüket.⁷A-választások-alkalmával-a-választási-bizottságnak-ellenőriznie-kellett,-hogy-a-szavazólap-nem-tartalmaz-e-bármiféle-megjelölést.-A-hiányzó,-sérült-vagy-megjelölt-szavazólap-helyett-másikat-adott-a-választónak,-aki-ezen-kívül-egy-üres-borítékot-is-kapott-a-bizottságtól.-A-választónak-ezt-követően-a-szavazólap-pal-és-a-borítékkal-a-spanyolfallal-elkülönített-helyre-kellett-lépnie,-ahol-a-szavazólapot-a-borítékba-helyezte,-majd-a-bizottság-előtt-a-borítékot-az-urnába-dobta.-Az-így-végrehajtott-szavazást-„igen”-szavazatnak-kellett-tekinteni.-Az,-ha-a-választó-a-borítékba-nem-tette-bele-a-szavazólapot,-s-a-borítékot-üresen-dobta-az-urnába,-„nem”-szavazatnak-számított.-ebben-az-esetben-a-szavazólapot-egy-odakészített-kosárba-kellett-dobnia,-amit-kevesen-mertek-megkockáztatni.-Amint-arról-nemcsak-az-*Esti Hírlap* idézett-írása,-hanem-csaknem-valamennyi-sajtótermék-beszámolt,-a-legtöbb-választó-a-felállított-spanyolfalat-igénybe-sem-vette,-hanem-a-választási-bizottság-szeme-láttára-tette-a-szavazólapot-a-borítékba-és-dobta-azt-az-urnába.-Noha-a-kormánypárti-propaganda-és-a-sajtó-ezt-a-szlovák-kormány-politikájának-támogatásával-magyarázta,-a-választópolgárok-jelentős-részének-magatartását-nyilvánvalóan-az-is-befolyásolta,-hogy-a-választások-titkosságához-való-ragaszkodásukkal-nem-kívánták-magukat-kitenni-a-szlovák-és-rendszerellenesség-gyanújának.

A-szavazásnak-a-választásokat-szabályozó-összes-jogszabály-szerint-titkosnak-kellett-volna-lennie.-ezt-szögezte-le-a-Tartományi-Hivatalnak-a-választási-bizottságok-száma-ra-készített-választási-útmutatója-is,-felhívta-azonban-a-figyelmüket-együttal-arra,-hogy-a-l-egfelsőbb-k-özigazgatási-bíró-ság-döntése-értelmében-nem-sérti-a-választás-titkosságát,-ha-a-választó-maga-nem-titkolja,-hogy-hogyan-szavazott.⁸A-választások-titkosságának-megcsúfolását-jelentette-az-az-eljárás-is,-hogy-a-választási-urnát-több-választóhelyiségben-is-az-ablak-előtt-helyezték-el-azzal-a-céllal,-hogy-a-beszűrődő-fényben-megfigyelhető-legyen,-ki-szavaz-üres-borítékkal,-vagyis-a-néppárti-jelölőlista-ellen.(Nižňanský-1998,-186.-p.;-Murcko-2001,-7.-p.)

A-választókra-kívánt-nyomást-gyakorolni-végül-a-Hlinka-Gárdának-a-választások-előestéjén-országszerte-megrendezett-nagyszabású-fáklyásmenetes-felvonulása,-a-választások-napján-pedig-a-gárdisták-jelenléte-a-választóhelyiségekben.-A-Hlinka-Gárda-főparancsnokságának-december-12-i-körlevele-amellett,-hogy-hangsúlyozta-a-gárdisták-szerepvállalását-már-a-választási-agitációban,-kimondta,-hogy-a-választások-napján-a-választóhelyiségek

6 *Sbírka zákonů a nařízení státu česko-slovenského*.- r očník- 1938,- částka- 111.-, 1207.- p.; *Slovenská pravda*,-1938.-december-17.-slováci-utečenci-budú-hlasovať,-1.-p.

7 *Új Hírek*,-1938.-december-14.-k ikézbesítették-Pozsonyban-a-választási-igazolványokat,-4.-p.

8 A-választási-útmutatót-közölte-a-korabeli-sajtó-is,-pl.-*Slovenská politika*,-1938.-december-16. vol'ba-do-prvého-snemu-slovenskej-krajiny.-Pokyny-pre-volebné-komisie,-1.-p.;-más-forrásból közzétette-Nižňanský-1998,-195-198.-p.

közelében-már-nem-agítálnak,-de-mindenütt-ügyelnek-rá,-hogy-„a-választások-a-szlovák nemzet-száma-a-lehető-legkedvezőbben-végződjenek”,-miközben-feltűnés-nélkül-meg kellett-figyelniük-a-jelölőlista-ellen-szavazókat-is.-(Nižňanský-1998,-185.-p.)

A-korábbi-választásokon-példátlan,-a-demokratikus-játékszabályoknak-ellentmondó és-magával-a-választási-törvénnyel-sem-igazolható-lépés-volt-a-külön-választóhelyiségek- létrehozása- az- egyes- nemzetiségek- számára- kialakításukat- a- Tartományi Hivatalnak- a- járási- hivatalokhoz- intézett- december- 2-i- körlevele- rendelte- el,- amely kimondta,-hogy-az-egyes-választókörzetekben,-különösen-ott,-ahol-a-valamely-nemzetiséghez-tartozó- választópolgárok- száma- eléri- az- 50- főt,- külön- választóhelyiségeket rendezzenek-be-a-szlovák,-cseh,-német,-magyar-és-zsidó-nemzetiségű-választóknak.⁹ A-körlevél-nem-is-titkolta,-hogy-az-intézkedés-célja-a-nemzetiségek-választói-magatartásának- megállapítása,- hangsúlyozta- ugyanakkor,- hogy- mindezt- „feltűnés- nélkül”- kell végrehajtani,- úgy,- hogy- ne- legyenek- „nemkívánatos”- következményei,- főképpen- pedig hogy-a-választók-ne-tudják-meg,- milyen- céllal- sorolták- őket- ebbe- vagy- abba- a- választóhelyiségbe.-A-választásokat-követően-az-összes-településen-ki-kellett-mutatni,-hogy-az egyes-nemzetiségek-közül-hányan-nem-vettek-részt-a-választásokon,-hányan-szavaztak a-néppárti-jelölőlista-ellen,-s-hányan-mellette.¹⁰

Noha-a-nemzetiségi-választóhelyiségek-kialakítását-bizalmasan-kellett-volna-kezeln,-a-terv---részben-a-néppárti-politikusok-indiszkreciója-következtében---mégis-kiszivárgott.-A-december-4-i-nagytapolcsányi-választási-nagygyűlésen-például-egyenesen Ferdinand-Đurčanský-jelentette-be,-hogy-a-zsidók-és-németek-száma-külön-választóhelyiségeket-rendeznek-be,-ahol-megmutathatják-„szlovákiához-való-viszonyulását”, azután-majd-„mindenki-nek-annyi-jogot-adunk,-amennyit-megérdemel”.¹¹ A-későbbiekben-időnként-a-cseh-és-a-szlovákiai-sajtó-is-megszellőztette-a-tervet,¹² bár-azt-jobbára csupán-a-zsidósággal-és-a-csehekkel-hozta-összefüggésbe.¹³ A-néppárti-propaganda-a-választások-után-ráadásul-a-külön-választóhelyiségek-létrehozásának-háttérét-igyekezett-teljes-egészében-meghamisítani,-s-úgy-beállítani,-mintha-azok-kialakítására-a-zsidóság-vezetőinek-kérésére-került-volna-sor.¹⁴

9 Figyelemre-méltó,-hogy-a-ruszinokra-a-rendelkezés-nem-vonatkozott.

10- s slovenský-národný-archív-(szlovák-Nemzeti-I-évtár,-a-továbbiakban-s NA),-k rajinský-úrad--prezídium-(Tartományi-Hivatal--elnökség,-a-továbbiakban-k Ú-prez.),-227.-d.,-7500/1938. voľby- do- snemu- s lovenskej- krajiny,- zriadenie- volebných- obvodov- (a- körlevelet- közzétette Nižňanský-1998,-193-194.-p.)

11- Slováky,-1938.-december-6.-j ediná-naša-spása-je-v-jednote,-4.-p.

12- A-magyar-lapok-közül-l.-pl.-Esti Újság,-1938.-december-11.-k ülön-szavazóurnákat-állítanak-fel-a-zsidók-részére,-4.-p.;-Új Hírek,-1938.-december-17.-A-prágai-sajtó-a-szlovákiai-választásokról,-2.-p.

13- Talán- ezzel- magyarázható,-hogy- gyakran- még- a- szakirodalom- is- csupán- a- zsidók- és- csehek számára- kialakított- választóhelyiségekről- tesz- említést- (l.-pl.-bystrický- d-éák-2004,-225.-p.; bystrický-2012,-498.-p.;-k aššovic-2011,-22.-p.).

14- Slováky,-1938.-december-20.-slovenský-snem-bude-mať-63-poslancov,-1.-p.-(A-propagandának felült-számos-külföldi,-közte-magyarországi-sajtótermék-is.-A-budapesti-Pester Lloyd és-a-Felvidéki Magyar Hírlap pl.-a-kémárki-választási-eredményeket-ismertetve-arról-számolt-be,-hogy-ott-a-külön-választóhelyiségeket-„a-lakosság-kívánságára”-hozták-létre.-Pester Lloyd,-1938.-december-19.-endergebnis-der-slowakischen-Wahlen:-sieg-der-r egierung,-5.-p.;-Felvidéki Magyar Hírlap,-1938.-december-20.-d öntő-választási-győzelmet-aratott-szlovákiában-Hlinka-néppártja,-12.-p.)

7.-A-választások-eredménye-és-értékelése

jozef- Tiso- kormányfő- a- választások- előtti- utolsó,- december- 16-i- rádióbeszédében annak-az-óhajának-adott-kifejezést,-hogya-zok-bizonyítsák-be-a-nemzet-egységét,-s-így a-választások-napja,-amely-aranyvasárnapra-esett,-„a-szlovák-nemzet-valódi-aranyvasárnapja-legyen”.¹⁵

A-választások-napján-a-választóhelyiségek-délután-16-óra-ig-tartottak-nyitva,-de-az országos-választási-irodába-már-ezt-megelőzően,-a-kora-délutáni-órákban-beérkeztek az-első-választási-eredmények.-A-szlovák-rádió,-amelynek-adását-a-pozsonyi-színház előtti-téren-hangszórókon-közvetítették,-az-este-folyamán-negyedórás-rendszerességgel- olvasta- be- a- beérkező- új- eredményeket.- Amikor- már- bizonyossá- vált- a- magas választási-részvétel-és-az-„igen”-szavazatok-nagy-aránya,-19-órakor-mikrofon-elé-lépett Tiso-miniszterelnök-is,-hogya-két-nappal-korábbi-beszédére-utalva-bejelentse:-az-aranyvasárnap-nem-okozott-csalódást-és-az-eddig-beérkezett-eredmények-alapján-a-választók-98%-a-megszavazta-a-kormány-választási-listáját.¹⁶

A-hétfőn-is-megjelenő-sajtótermékek-már-a-választások-másnapján,-a-napilapok többsége-két-nap-elteltével,-december-20-án,-keddi-apon-hozta-nyilvánosságra-a-választások-eredményét.¹⁷ ezek-szerint-a-néppárti-jelölőlista-1.263.678-érvényes,-vagyis-„igen”-szavazatot-kapott,-ami-a-leadott-szavazatok-98%-ának-(néhány-lapok-szerint-97,5%-ának)-felelt-meg-és-63-képviselő-megválasztásához-volt-elegendő.

A-szlovák-lapok-ezzel-párhuzamosan-terjedelmes-cikkekben-méltatták-a-választásokat,-mint-amelyek-olyan-hatalmas-győzelmet-hoztak,-amelyet-korábban-egyetlen-politikai-pártnak-sem-sikerült-elérnie-szlovákiában,-mindez-pedig-a-zsolnai-egyezményt,-a-szlovák-autonómiát-és-a-kormány-politikáját-támogató-népszavazásnak-minősíthető.-A *Slovenská politika* egyebek-közt-azt-emelte-ki,-hogya-noha-„állítása-szerint-„sem-választási-terror,-sem-nyomásgyakorlás-nem-volt-tapasztalható,-mégis-oly-nagyarányú-győzelem-született,-„amelyre-még-a-Harmadik-birodalomban-is-büszké-lennének”.¹⁸ A *Slovenská pravda* meglepéssel-nyugtázta,-hogya-ekkora-bizalmat-korábban-még-egyetlen-kormány-sem-kapott-közép-európában,-a-választások-eredménye-növelte-a-szlovákság-önbizalmát-és-tekintélyt-biztosított-száma-európa-szerte,-a-szlovák-nemzet-pedig-ezáltal-egyenesen-„a-világ-legfejlettebb-nemzetei-közé-emelkedett”.¹⁹ A választások-és-a-választásokkal-megerősített-rendszer-jellegére--akaratlanul-is--talán-karol-sidor-államminiszter-tapintott-rá-a-legtalálóbban,-amikor-a-választások-estéjén

15 *Slovenská pravda*, 1938. december-18.-zlatá-nedeľa-slovenského-národa,-1.-p.

16 *Slovák*, 1938. december-20.-Nedeľa-veľkodušnej-štedrosti,-4.-p.

17 *Esti Újság*, 1938. december-19.-Az-első-szlovákiai-népszavazás-eredménye:-98%,-1.-p.; *Grenzboten*, 1938. december-19.-97,5-v.H.-für-die-r egierungsliste,-1.-p.; *Slovák*, 1938. december-20.-1.263.678-hlasov!,-1.-p.; *Slovenský deník*, 1938. december-20.-veľké-víťazstvo slovenské,-1.-p.; *Slovenská politika*, 1938. december-20.-98%-volilo-„áno”,-1.-p.; *Slovenská pravda*, 1938. december-20.-s-jednotenie-slovenského-národa-dovŕšené,-1.-p.

18 *Slovenská politika*, 1938. december-20.-98%-volilo-„áno”,-1.-p.

19 *Slovenská pravda*, 1938. december-20.-s-jednotenie-slovenského-národa-dovŕšené,-1.-p.; *Slovenská pravda*, 1938. december-21.-vláda-dostala-nádherné-vysvedčenie-od-slovenského-voličstva,-1.-p.

elmondott-rádióbeszédében-kijelentette: „Mi,-szlovákok-ma-a-németek-és-az-olaszok mellett-európa-harmadik-nemzete-vagyunk,-akik-bebizonyítottuk,-hogya-rezsim-azonos az-egész-nemzet-gondolkodásával-és-akarataival.”²⁰

A-szlovák-sajtóhoz-hasonlóan-fényes-győzelemként-értékelték,-s-a-német-és-olasz választásokhoz-hasonlították-a-választások-eredményét-a-magyar-lapok-is.-Az-Új Hírek cikkírója,-valamint-a-Felvidéki Magyar Hírlapban-s-zvatkó-Pál--esterházy-jános-választások-előtti-kijelentéseihez-hasonlóan--egyaránt-azt-emelte-ki,-hogya-magyarország-a-kormánylista-támogatásával-bizalmat-előlegezett-a-szlovák-kormánynak,-s-elvárja,-hogya az-nem-fog-késlekedni-a-nemzetiségi-jogok-biztosításával.-Az-Új Hírek utalt-esterházy december-14-i-nyilatkozatára-is,-miszerint-a-magyarország-nem-irigykedik-a-német-nép-csoport-helyzetére,-de-elvárja-ugyanazoknak-a-jogoknak-a-megadását,-amelyekkel-a-németek-rendelkeznek.²¹

A-sajtóban-közzétett-választási-eredmények-meglehetősen-hiányosak-voltak. országos-szinten-nem-hozták-nyilvánosságra-sem-a-választásra-jogosultak,-sem-a-választásokon-részt-vevők,-sem-pedig-az-ellenszavazatot-leadók-számát,-a-jelölőlistát távolmaradással-vagy-„nem”-szavazattal-elutasítók-összlétszámáról-így-semmiféle adattal-nem-rendelkezünk,-a-közzétett-eredményeket-ezért-minimálisan-fenntartással kell-kezelnünk.

Az-országosnál-némileg-pontosabbak-és-részletesebbek-voltak-a-sajtóban--igaz, szintén-csupán-töredékesen--közzétett-járási-eredmények.-A-63-szlovákiai-járás-közül 50-járás-adatait-tudtuk-teljes-egészében-rekonstruálni,-13-járás-esetében-hiányzik-a leadott-és-az-érvénytelen-szavazatok-száma,-2-esetben-pedig-az-érvényes-szavazatoké is,-nem-is-beszélve-a-választásra-jogosultak-számáról,-amelyet-csupán-5-járás-esetében-hoztak-nyilvánosságra.²² A-sajtóban-közzétett-adatok-nem-csak-hiányosak,-hanem gyakran-pontatlanok,-sőt-egymásnak-ellentmondóak-is-voltak.-ez-utóbbi-legjellemzőbb példáját-a-főváros-választási-eredményeiről-megjelent-számadatok-szolgáltatták.-A Slováky ugyanazon-száma-a-járási-adatokat-felsoroló-kimutatásában-az-1.-táblázatunkban-is-megtalálható-pozsonyi-városi-adatokat-ismertette,-miközben-egy-különálló-írásában--ráadásul-ugyanazon-az-oldalon--azt-adta-hírül,-hogya-Pozsonyban-a-80.400 választásra-jogosult-személyből-a-választásokon-69.486-an-vettek-rész,-akik-közül 66.127-en-igennel,-3359-en-pedig-nemmel-szavaztak.²³

20 Slovenská pravda, 1938.-december-20.-slováci-sú-tretím-národod-europy,-1.-p.

21 Új Hírek,-1938.-december-21.-A-győzelmes-választás-után,-3.-p.;-Felvidéki Magyar Hírlap, 1938.-december-21.-s-zvatkó-Pál:-A-szlovák-választások-után,-1.-p.

22 Az-Aranyosmaróti-járásban-a-választásra-jogosultak-száma-22.996,-a-Giráltiban-9.037,-a-Pöstyéniben-25.142,-a-s-zeniceiben-20.238,-Pozsony-városában-pedig-80.400-volt.-ezek-szerint-az-Aranyosmaróti-járásban-a-választópolgárok-94,2%-a,-a-Giráltiban-98,9%-a,-a-Pöstyéniben-93,7%-a,-a-s-zeniceiben-92,3%-a,-Pozsonyban-82,2%-a-vett-részt-a-választásokon.

23 Slováky,-1938.-december-20.-Celkově-výsledky-podľa-okresov,-2.-p.;-bratislava---95-percient, 2.-p.

1. táblázat.-Az-1938.-december-18-i-szlovák-országgyűlési-választások-járási-eredményei.²⁴

Járás	Leadott szavazatok száma	Érvényes („igen”) szavazatok	%	Érvénytelen („nem”) szavazatok	%
Alsókubini	10 460	10 252	98,0	208	2,0
Aranyosmaróti	21 661	21 617	99,8	44	0,2
Bakabányai	13 351	12 912	96,7	439	3,3
Báni	19 188	18 975	98,9	213	1,1
Bártfai	18 771	15 383	82,0	3 388	18,0
Besztercebányai	27 025	26 220	97,0	805	3,0
Breznobányai		27 132			
Csacai	21 774	21 641	99,4	133	0,6
Dobsinai	11 309	10 499	92,8	810	7,2
Eperjesi	36 372	35 425	97,4	947	2,6
Galgóci	22 591	22 492	99,6	99	0,4
Girálti	8 937	8 321	93,1	616	6,9
Gölnicbányai		17 588			
Homonnai		10 543			
Iglói	18 531	18 229	98,4	302	1,6
Illavai	14 193	14 157	99,7	36	0,3
Kékkői	11 282	10 854	96,2	428	3,8
Késmárki	16 003	15 738	98,3	265	1,7
Kisszebeni	19 335	18 121	93,7	1 214	6,3
Kiszucaújhegyi	15 602	15 532	99,6	70	0,4
Korponai		15 755			
Körmöcbányai	15 939	15 844	99,4	95	0,6
Liptószentmiklósi	29 026	26 143	90,1	2 882	9,9
Lónyabányai	21 122	20 477	96,9	645	3,1
Lőcsei	12 711	12 570	98,9	141	1,1
Malackai	28 010	27 946	99,8	64	0,2
Mezőlaborci ²⁵		3 230	[38,0]		[62,0]
Miavai	12 583	11 563	91,9	1 020	8,1
Modori	20 807	20 739	99,7	68	0,3
Nagybiccsei	15 837	15 789	99,7	48	0,3
Nagymihályi		27 733			
Nagyrócei		8 079			
Nagyszombati		40 818			
Nagytapolcsányi	35 601	35 561	99,9	40	0,1
Námesztői	14 392	14 378	99,9	14	0,1
Nyitrai	43 559	43 079	98,9	480	1,1
Nyustyai	19 043	18 312	96,2	731	3,8
Olublói	11 001	9 147	83,1	1 854	16,9
Poprádi	13 893	13 486	97,1	407	2,9
Pozsonyi		29 816			

24 Forrás:- *Slovák*, - 1938.- december- 20.- Celkové- výsledky- podľa- okresov,- 1-2.- p.;- *Slovenský denník*, -1938.-december-20.-výsledky-z-okresov,-1-2.-p.;*Slovenská politika*, -1938.-december-20.-volebné-výsledky-v-okresoch-na-slovensku,-1.-p.;-*Národné noviny*, -1938.-december-20. Ďalšie- volebné- výsledky,- 2.- p.- (A- *Slovákra*- hivatkozva- ettől- némileg- eltérő- adatokat- közöl- k- rivý- z-emko-2008,-85-86.-p.,-mi-azonban-a-*Slovákban*-közzétett-pontatlan-és-hiányos-adatokat-a-többi-sajtótermék-alapján-korrigáltuk-és-kiegészítettük.)

25 A-Mezőlaborci-járásban-leadott-érvényes,-ill.-érvénytelen-szavazatok-százalékos-arányára-I. Pažur-1968,-24.-p.;-konečný-2008,-27.-p.

Járás	Leadott szavazatok száma	Érvényes („igen”) szavazatok	%	Érvénytelen („nem”) szavazatok	%
Privigyei	36 699	36 370	99,1	329	0,9
Puhói	16 255	16 132	99,2	123	0,8
Rózsahegyi	20 389	20 271	99,4	118	0,6
Selmecbányai	12 613	12 477	98,9	136	1,1
Szabolcai	19 237	18 935	98,4	302	1,6
Szenicei	18 681	17 509	93,7	1 172	6,3
Szepesófalui		14 318			
Szeredi	15 882	15 824	99,6	58	0,4
Szinnai		13 315			
Szobránci					
Sztropkói	13 683	11 553	84,4	2 130	15,6
Töketerébesi ²⁶					
Trencsényi	31 711	31 149	98,2	562	1,8
Trsztenai	7 396	7 383	99,8	13	0,2
Turócszentmártoni	34 762	33 844	97,4	918	2,6
Ujbányai	18 884	18 806	99,6	78	0,4
Vágbesztercei	16 287	16 030	98,4	257	1,6
Vágújhelyi	24 310	22 284	91,7	2 026	8,3
Varannói	14 807	14 579	98,5	228	1,5
Zólyomi	30 630	30 065	98,2	565	1,8
Zsolnai	37 378	37 133	99,3	245	0,7
Pozsony város	66 127	62 768	94,9	3 359	5,1

A-sajtóban-közzétett-járási-szintű-kimutatásokból-elsősorban-a-kelet-szlovákiai-járásokban-leadott-érvénytelen,-vagyis-„nem”-szavazatok-adatai-hiányoztak.-Mindezt-közzekedési-nehézségekkel-indokolták,²⁷ valószínűbbnek-tűnik-azonban-az-a-magyarázat, hogy- a- jelölőlistára- leadott- érvénytelen- szavazatok- nagy- száma- miatt- nem- tartották kíváncsnak-a-nyilvánosságra-hozásukat.-A-lapok-ugyan-beharangozták,-hogy-miután a-december-20-án-délután-összeülő-központi-választási-bizottság-véglegesíti-a-választási-eredményeket,-azokat-közzéadni-fogják,²⁸ erre-azonban-már-soha-nem-került-sor.

A-hatalom-számára-összességében-kedvező-eredmények-mindemellett-nagy-hírvérést-kaptak.-A-szlovák-napilapok-oldalakon-keresztül-közzéték-nem-csak-az-egyes-városok,-hanem-a-falvak-választási-eredményeit-is,-kényesen-ügyelve-természetesen-arra, hogy- a- kedvező- összképbe- nem- illő- eredményekről- az- olvasók- ne- értesüljenek. különösen-nagy-teret-szenteltek-az-ún.-fehér-zászlós-községeknek,-amelyekben-egyetlen-ellenszavazatot-sem-adtak-le,-vagyis-a-választásokon-részt-vevő-lakosaik-100%-os támogatásukról-biztosították-a-jelölőlistát.-ezek-a-községek-jogot-szerettek-arra,-hogy a-község-házára-kifüggeszték-a-fehér-zászlót,-mint-a-„tisztaság”-és-„büszkeség”-jelképét.-A-szlovák-napisajtó-a-választásokat-követő-napokban-közel-900--többségében

26 A-Töketerébesi-járás-esetében-az-érvényes-szavazatok-rovatban-több-sajtótermékben-is-a-Mezőlaborci-járásával-azonos-3.230-as-adat-jelent-meg,-ez-azonban-valószínűsíthetően-téves-adatközlés.

27 *Slovák*,1938.-december-20.-1.263.678-hlasov!,-1.-p.

28 *Slovák*,1938.-december-20.-Celkové-výsledky-podľa-okresov,-2.-p.;*Slovenská pravda*,1938.-december-21.-vláda-dostala-nádherné-vysvedčenie-od-slovenského-voličstva,-1.-p.

nyugat-szlovákiai -- fehér-zászlós-község-nevét-hozta-nyilvánosságra,-amelyek-„a-nemzeti-öntudat-és-fegyelem-példájaként”-szolgálhatnak-a-többi-település-száma-ra.²⁹

8.-Hogyan-szavaztak-a-nemzetiségek?

A-győzelmi-eufóriától-hangos-szlovák-sajtó-a-választások-némely-régióban-kedvezőtlenebb-eredményeit,-az-egyes-nemzetiségek-és-vallásfelekezetek-választói-magatartását-általában-nem-firtatta.-egyedül-a-Slovák vállalkozott-rá,-hogy-egy-csaknem-egész-oldalas-vezércikkben-elemezze-és-méltassa-azt-a-„megértést,-amelyet-a-szlovákiai-kisebbségek-tanúsítottak-az-uralkodó-szlovák-nemzettel-szemben”.-A-Néppárt-központi-sajtó-organuma,- miközben- bírálóan-szólt-az-evangélikus-országrészek-választási-eredményeiről,-megelégedéssel-nyugtázta-mind-a-csehek,-mind-a-zsidók-„igen”-szavazatait,akik-„kis-kivételtől-eltekintve-teljesítették-a-kötelességüket”.-Nem-tudta-megkerülni-a-lap-a-kedvezőtlen-kelet-szlovákiai-eredményeket,-amelyeket-a-választási-listáról-lemaradt-ruszin-vezetők-csalódottságának-számlájára-írt.-A-németekkel-és-a-magyarokkal-kezelésben-végül-azt-tartotta-fontosnak-hangsúlyozni,-hogy-„a-választások-során-megtalálták-a-pozitív-viszonyt-a-szlovákokhoz,-megtalálták-azért,-mert-a-szlovák-kormányban-biztosítékát-látják-annak,-hogy-igazságosan-és-hátsó-érdekek-nélkül-fog-törődni-politikai-és-kulturális-jogaikkal”.³⁰

A-társadalom-valamennyi-rétegének-egységét-hirdető-és-a-szlovák-kormány-mellett-kiállítását-elhítni-akaró-propaganda-tehát-a-98%-os-választási-győzelemért--árnyalatnyi-eltérésekkel-ugyan,-de--a-nemzetiségeket-is-dicséretben-részesítette.-Az-egyes-nemzetiségek-valós-választói-magatartását-ugyanakkor-a-részletes-eredmények,-különösen- a-kormánylista-száma-ra-kedvezőtlen-járási-és-települési-adatok-hiányában-nehéz-feltérképezni.-Nagy-általánosságban-megállapítható,-hogy-a-választásokon-részt-vevő-magyarok-és-németek-túlnyomó-többsége,-sok-esetben-98-99%-uk--politikai-vezetőik-ajánlásának-megfelelően,-s-a-szlovákokhoz-hasonlóan--megszavazta-a-jelölőlistát.-A-ruszság-jelentős-része- ezzel-szemben,-amint-azt-a-kelet-szlovákiai-járási-eredmények-is-bizonyítják,-elutasította-a-néppárti-választási-listát,-s-hasonlóan-cselekedett-az-evangélikus-szlovák-lakosság-egy-része-is.-A-mindenütt-kisebbségben-élő-csehek-és-zsidók-választói-magatartásáról-nehezebb-véleményt-alkotni,-ehhez-egyedül-a-nemzetiségek-száma-ra-létrehozott-külön-választóhelyiségek-szakirodalomban-publikált-töredékes-adatai-nyújthatnak-némi-támpontot.-A-szlovák,-magyar-és-német-sajtóban-közzétett,-s-a-levéltárakból-előkerült-települési-szintű-eredmények-segítségével-az-alábbiakban-az-egyes-nemzetiségek-választói-magatartásának-jellemzésére-és-áryaltabb-bemutatására-teszünk-kísérletet.

A-szlovákiai-magyarság-választói-magatartását-a-magyarok-települések-választási-statisztikáinak-ismeretében-tudnánk-illusztrálni.-Az-1930.-évi-népszámlálás-szlovákia-bécsi-döntés-utáni-területén-összességében-43-magyar-jellegű-(vagyis-20%-ot-meghala-

29 *Slovák*, 1938.-december-20.-Pod-bielou-zástavou..., 3.-p., 1938.-december-21.-Pod-bielou-zástavou..., 4.-p.; *Slovenská politika*, 1938.-december-20.-Pod-bielou-zástavou, 1-2.-p.; *Slovenská pravda*, 1938.-december-21.-k-rásny-dôkaz-jednoty-národa, 2.-p., december-22.-Triumf-slovenskej-jednoty, 2.-p.

30 *Slovák*, 1938.-december-20.-slovenský-snem-bude-mať-63-poslancov, 1.-p.

dó-magyar-lakossággal-rendelkező)-települést-mutatott-ki,³¹ ezek-választási-eredményei azonban-a-szlovák-sajtóban-csak-elvétele-jelentek-meg.-Az-Új-Híreknek-a-Nyitra-vidéki-magyarság-szavazatait-részletező-híradása,-részben-pedig-az-ún.-fehér-zászlós-községeket-felsoroló-szlovák-sajtó-segítségével-legteljesebben-a-2.-táblázatban-szereplő-zoboralji-magyar-falvak-választási-eredményeit-sikerült-rekonstruálnunk.-A-Nyitra-vidéki-falvakon túlmenően-csupán-további-négy-magyar-jellegű-település-adatait-ismerjük:-a-választások-a-Pozsony-melletti-Főréven-98,6%-os,³² a-mátyusföldi-vágán-98,1%-os,³³ a-felső-csallóközi-Misérdén-és-a-honti-Gyűgyön-pedig-egyaránt-100%-os-sikerrel-zárultak.³⁴

2. táblázat.-Nyitra-és-egy-Nyitra-vidéki-magyar-falvak-választási-eredményei³⁵

Község	Leadott szavazatok száma	Érvényes („igen”) szavazatok	%	Érvénytelen („nem”) szavazatok	%
Nyitra	11 093	11 008	99,2	85	0,8
Alsóbodok			100,0	-	-
Alsócsitár	304	304	100,0	-	-
Babindál	259	257	99,2	2	0,8
Béd	281	279	99,3	2	0,7
Berencs	1 035	1 027	99,2	8	0,8
Kalász	456	454	99,6	2	0,4
Lajos	85	85	100,0	-	-
Menyhe	323	320	99,1	3	0,9
Nagycétény ³⁶	855	853	99,8	2	0,2
Nagyhind			100,0	-	-
Nyitraacsehi	289	285	98,6	4	1,4
Nyitraegerszeg	710	708	99,7	2	0,3
Nyitragerencsér	809	809	100,0	-	-
Nyitrageszte	228	228	100,0	-	-
Pográny	579	550	95,0	29	5,0
Vicsápapáti	970	966	99,6	4	0,4
Zsére			100,0	-	-

31 A-magyar-jellegű-települések-a-Pozsony-melletti-Főrév-(1930-ban-23,5%-magyar-lakossal),-a-felső-csallóközi- vereknye- (85,6%),- s zunyogdi- (80,7%),- Pozsonypüspöki- (80,7%),- Hideghét (69,2%),- Csölle- (25,4%),- d énesd- (39,5%),- Misérd- (26,9%) és- Torcs- (24,4%),- a- mátyusföldi Magyargurab- (35,5%),- Vága (92,5%) és- királyi- (75,3%),- a- Nyitra-vidéki-vicsápapáti- (61,3%),- I ajos- (55,5%),- Nyitraegerszeg- (80,3%),- béd- (92,4%),- Menyhe- (81,7%),- Nyitragerencsér (60,4%),- Alsócsitár- (88,1%),- Pográny- (71,7%),- Nyitrageszte- (87,5%),- k olon- (70,2%),- zsére (92,4%),- Ghymes- (64,4%),- barslédec- (83,2%),- Alsóbodok- (84,1%),- babindál- (77,7%),- Kalász (67,6%),- Nagyhind (85,7%),- Nyitraacsehi- (76,9%),- Nagycétény (74,4%) és- berencs- (79,7%),- a honti-Bori (79,9%),- Hévmagyarád (20,5%) és- Gyűgy- (30,0%),- a- nógádi-Felsőzellő (61,8%),- a gömöri- Alsópokorágy (87,1%),- Balogpádár (91,2%) és- Felsőfalu (59,0%),- az- abaúj-tornai Jászó (69,3%),- Magyarbőd- (32,0%) és- Nagyszalánc- (24,1%),- valamint- a- zempléni- Hardicsa (44,1%) voltak.- (A-kurzív-betűkkel-szedett-településeket- a- csehszlovák- magyar-határrendező bizottság-döntése-értelmében-1939.-március-14-én-utólag-Magyarországhoz-csatolták.)

32 *Deutsche Stimmen*, -1938.-december-24.-Aus-der-bewegung,-6.-p.

33 *Slovák*, -1938.-december-21.-Ako-volily-naše-mestá-a-dediny,-4.-p.

34 *Slovák*, -1938.-december-20.-Pod-bielou-zástavou..., -3.-p.

35 Forrás:-*Új Hírek*, -1938.-december-22.-A-nyitravidéki-magyarság-98-100-százalékban-igennel szavazott,-6.-p.; *Slovák*, -1938.-december-20.-Pod-bielou-zástavou..., -3.-p.

Az ismertetett-eredmények-arra-utalnak,-hogy-a-magyar-választók--esterházy-jános-és a-pártvezetés-előzetes-kérésének-megfelelően--valóban-nagy-többséggel,-általában 98-99%-ban,-nem-egy-esetben-azonban-100%-ban-is-megszavazták-a-néppárti-jelölőlistát.-Mivel-a-sajtóban-csupán-a-kormánylista-számára-kedvező-eredmények-jelentek meg,-nem-zárhatjuk-ki-ugyanakkor-azt-sem,-hogy-a-magyarlakta-települések-egy-részében,-különösen-azokban,-amelyek-közvetlenül-az-újjonnan-meghúzott-(cseh)szlovák-magyar-államhatár-szlovák-oldalán-rekedtek,-ennél-jóval-több-ellenszavazatot adtak-le.-erre-enged-következtetni-egyebek-közt-a-jászói-közjegyző-december-17-én, tehát-a-választásokat-megelőző-napon-kelt-jelentése,-amely-szerint-a-község-lakosai-a-választások-során-demonstrálni-akarják,-hogy-Magyarországhoz-kívánnak-tartozni.³⁷ ugyanezt-a-feltételezést-erősíti-végül-a-jászóval-szomszédos-alsó-szepességi-németlakta-települések-választási-eredménye-is,-amelyek-lakosságának-jelentős-része-a-határmegvonás-elleni-tiltakozásul-elutasította-a-néppárti-jelölőlista-megszavazását.

A-sajtóban-közzétett-települési-szintű-választási-eredmények,-különösen-a-Pozsony-környéki-és-a-közép-szlovákiai-német-lakosságú-községek-esetében-szintén-a-kormánylista-nagyarányú-támogatásáról-tanúskodnak.-A-Pozsony-melletti-szentgyörgyön-és-bazinban-pl.-a-választásokon-részt-vevő-polgárok-99,6%-a,-ill.-99,2%-a,³⁸ Nyitrabányán-98,1%-uk,-a-körmöcbányai-német-nyelvsziget-települései-közül barskaproncán-és-jánosréten-100%-uk,-jánosgyarmaton-99,7%-uk,³⁹ a-németprónai-német-nyelvsziget-településein-pedig-berestyénfalván-és-Nyitraaszalkán-100%-uk, Nyitrafenyvesen-99,8%-uk,-Nyitrafőn-98%-uk,-Németprónán-96%-uk,-kovácpalotán-91,3%-uk,-Cséken-84%-uk⁴⁰ megszavazta-a-néppárti-választási-listát.

ennél-jóval-ellentmondásosabb-volt-a-kormánylista-fogadtatása-a-szepesség-német-lakossága-körében.-A-magyarbarát-érmű-szepességi-németség,-amely-a-csehszlovák-parlamenti-választások-alkalmával-is-jobbára-a-magyar-pártokkal-szövetséges-szepesi-Német-Pártra-adta-szavazatát,-s-kevésbé-volt-fogékony-a-kárpáti-Német-Párt-által-hirdetett-náci-eszmék-íránt,-ráadásul-a-bécsi-döntés-előtt-is-a-térség-Magyarországhoz-csatolása-mellett-szállt-síkra,⁴¹ eltérő-mértékben-és-eltérő-okokból,-de-jóval-hajlamosabb-volt-a-kormánylista-elutasítására,-mint-ahogy-azt-a-Pozsony-környéki-vagy-a-közép-szlovákiai-németek-megtették.

36 A-hivatkozott-sajtócikk-Nagycétény-esetében-ugyan-csupán-553-érvényes-szavazatot-említ, ez-az-adat-azonban--hacsak-nem-a-Magyarországhoz-való-csatolásukra-törekvő-falubeliek „proteszt-szavazataival”-magyarázható--a-többi-település-választási-eredményének-ismertében-valószerűtlennek-és-egyszerű-elírásnak-tűnik.

37 sNA,-k-Ú-prez.,-237.-d.,-83.068/1938prez.-vol'by-do-prvého-snemu-s-lovenskej-krajiny.

38 *Slovák*,-1938.-december-21.-Ako-volily-naše-mestá-a-dediny,-4.-p.

39 *Slovák*,-1938.-december-20.-Pod-bielou-zástavou..., -3.-p.; *Deutsche Stimmen*, -1938.-december-24.-Aus-der-bewegung,-8.-p.

40 *Slovák*,-1938.-december-20.-Pod-bielou-zástavou..., -3.-p.,-1938.-december-21.-Pod-bielou-zástavou..., -4.-p.; *Grenzbote*,-1938.-december-19.-ergebnisse-aus-deutschen-Gemeinden,-1.-p.

41 A-szepességi-németség-1938-as-törekvéseire-l.-s-hvarc-2010,-296-312.-p.

3. táblázat.-A szepesség-néhány-németlakta-településének-választási-eredménye⁴²

Község	Leadott szavazatok száma	Érvényes („igen”) szavazatok	%	Érvénytelen („nem”) szavazatok	%
Gölnicbánya	2 012	1 741	86,5	271	13,5
Késmárk	3 521	3 381	96,0	140	4,0
Kislomnic	382	381	99,7	1	0,3
Komlóskert	388	388	100,0	-	-
Lőcse	3 576	3 490	97,6	86	2,4
Podolin	932	917	98,4	15	1,6
Svedlér	1 074	974	90,7	100	9,3

A- néppárti- jelölőlista- a- sajtóban- nyilvánosságra- hozott- adatok- szerint- a- szepességi Poprádon- 98,3%-os,- iglón- 98%-os,- l őcsén- 97,6%-os,- svedlén- 90,7%-os, Gölnicbányán-86,5%-os-eredményt-ért-el.-Amint-azt-Gölnicbánya-és-svedlér-példája-is mutatja,-a- „nem”- szavazatok- száma- és- aránya- elsősorban- az- alsó- szepességi- német településeken- bizonyult- magasabbnak.- A- kormánylista- számára- kedvezőtlen- eredményeket- a- sajtó- a- szepesség- esetében- sem- tette- közzé,- s- talán- az- sem- véletlen,- hogy- az- alsó- szepességi- Gölnicbányai- járás- „nem”- szavazatait- sem- hozták- nyilvánosságra.- Azt- az- 1938.- december- 11-i- alsómecenzeréfi- történeteket- kivizsgáló- egyik- jelentésből- tudhatjuk,- hogy- Alsómecenzeréfi- és- több- környező- település- lakossága- a- Franz- k- armasin- elleni „merényletet”- követő- hatósági- megtorlás- és- megfélemlítés,- valamint- a- választások katonai- asszisztálással- történt- megrendezése- ellenére- többségében- elutasította- az- egységes- kormánylista- megszavazását.- Alsómecenzeréfi- a- választási- lista- mindössze 31%-os,- Felsőmecenzeréfi- 75%-os,- s- tőszon- 24%-os- eredményt- ért- el,- de- még- a- velük szomszédos- szlovák- lakosságú- ájfaluskán- is- csupán- a- választásokon- részt- vevők- 20%-a adta- szavazatát- a- néppárti- listára.⁴³

A- szepességi- eseményekre- a- karmasint- ért- incidens- óta- mind- a- szlovákiai- német, mind- a- magyarországi- kormánypolitika- rendkívül- érzékenyen- reagált,- nem- véletlen tehát,- hogy- a- szepességi- --ezen- belül- is- elsősorban- az- alsó- szepességi- --német- választók- magatartására- a- szlovákiai- német- és- a- magyarországi- sajtó- is- felfigyelt.- A- magyar sajtó- a- szepességi- németek- „nem”- szavazatait,- azok- arányát- túlbecsülve,⁴⁴ a- szlovák kormány- és- a- szlovákiai- Német- Párt- politikájának- elutasításaként- értékelte.- A- Német

42 Forrás:- *Slovák*, - 1938.- december- 21.- Ako- volily- naše- mestá- a- dediny,- 4.- p.; *Deutsche Stimmen*, -1938.-december-24.-Aus-der-bewegung,-8.-p.;-Murcko-2001,-120.-p.

43 sNA,- Ministerstvo- hospodárstva- (Gazdasági- Minisztérium),- 234.- d.,- i/546/1939.- Nižný Medzev- a- okolie- --hospodárske- potreby

44 A-*Magyar Nemzet* a- valóságot- némely- esetben- megközelítő,- általában- azonban- attól- messze elrugaszkodó- számadatokat- közölt- a- szepességi- választási- eredményekről.- A- lap- szerint- az- alsó- szepességi- Mecenzeréfi- 82%,- s- tőszon- 78%,- s- szolnokhután- 65%,- s- szolmonkon- 59%,- svedlén- 52%,- s- zepesremetén- 51%,- a- felső- szepességi- kislomnic- 89%,- kislomnic- 79%,- Podolinban- 68%,- Nagyszalókon- 61%,- Poprádon- 53%,- l- eibicen- 51%,- Alsó- és- Felsőerdőfalván- 49%,- l- őcsén- 46%,- Ménhárdon- 41%,- iglón- 38%- volt- a- „nem”- szavazatok aránya.- (*Magyar Nemzet*, - 1938.- december- 22.- A- szepesség- elutasította- a- karmasin- féle német- párt- politikáját,- 7.-p.)

Párt- központi- hetilapja- ezzel- szemben- az- alsó- szepességi- községek- rossz- választási eredményei- mögött- a- magyar- propagandát- igyekezett- sejtetni.⁴⁵ Az- érintett- települések lakossága- a- választások- alkalmával- leadott- „proteszt-szavazataival”- -- csakúgy,- mint karmasin- alsómecenzéfi- választási- nagygyűlésekor- -- valójában- az- új- (cseh)szlovák- magyar- államhatár- ellen- tiltakozott,- melyet- többször- is- kifejezett- kívánságuk- ellenére- az- első- bécsi- döntőbírói- ítélet- során- úgy- vontak- meg,- hogy- falvaik- nem- kerültek vissza- Magyarországhoz.⁴⁶

Noha- a- választások- sajtóban- közzétett- járási- eredményei- a- kelet- szlovákiai- járások adatait- csupán- töredékesen- tartalmazták,- az- a- számadatokból- így- is- egyértelmű,- hogy az- egységes- kormánylista- a- legtöbb- ellenszavazatot- a- jelentékeny- ruszin- lakossággal rendelkező- keleti- járásokban- kapta.- A- Mezőlaborci- járásban- 62%,- a- bártfaiban- 18,0%,- az- ó- lublóiban- 16,9%,- a- sztropkóiban- 15,6%,- a- Giráltiban- 6,9%,- a- k- isszebeniben- 6,3% volt- a- „nem”- szavazatok- aránya,- de- vélhetően- hasonló- eredmények- születhettek- a- szepesőfalui- és- a- zinnai- járásban- is,- amelyek- adatait- nem- hozták- nyilvánosságra.⁴⁷

A- ruszin- lakosság- választói- magatartásáról- a- szakirodalom- jóvoltából- az- ó- lublói járásból- rendelkezünk- a- legrészletesebb,- települési- szintű- adatokkal.- Amíg- a- járás- szlovák- és- német⁴⁸ jellegű- településeinek- választói- magas- arányban,- nemritkán- 100%-ban megszavazták- a- néppárti- jelölőlistát,- addig- a- járás- 14- ruszin- településén- a- lista- rendkívül- sok- ellenszavazatot- kapott,- olyannyira,- hogy- 6- községben- a- „nem”- szavazatok többségbe- is- kerültek- az- „igennel”- szemben.

45 *Deutsche Stimmen*, -1938.-december-24.-die-Wahlen-in-der-zips,-8.-p.- (A-lap-Alsómecenzéf és-stósz-mellett-a-rossz-eredményt-elért-községek-közé-sorolta-a-közeli-szepesremetét-is.)

46 Hasonlóan- „tüntetett”- az- említett- alsó- szepességi- német- falvak- lakossága- a- két- hét- múlva megtartott- rendkívüli- népszámláláskor- is.- Alsómecenzéfen,- ahol- az- 1930-as- népszámlálás során- mindössze- 9,0%-nyi- magyar- lakost- mutattak- ki,- 1938.-december-31-én- a- lakosság 19,4%-a- vallotta- magát- magyar- nemzetiségűnek.- Felsőmecenzéfen- a- magukat- magyarnak vallók- aránya- 10,0%-ról- egyenesen- 48,1%-ra,- stószon- 9,1%-ról- 27,3%-ra- emelkedett.- (s NA, Úrad-predsednictva- vlády- [kormány-elnökségi- Hivatala], -110.-d., -2733/1939.-Národnostná štatistika-obcí-a-okresov-z-r.-1938)

47 Az- 1938- szilveszteri- rendkívüli- népszámlálás- szerint- a- Mezőlaborci- járásban- 70,9%,- a- bártfaiban- 25,0%,- az- ó- lublóiban- 35,1%,- a- sztropkóiban- 40,4%,- a- Giráltiban- 9,8%,- a- k- isszebeniben- 13,1%,- a- szepesőfaluiiban- 15,5%,- a- zinnaiiban- 38,1%-volt- a- ruszin- nemzeti- ségűek- aránya.- (s NA, Ministerstvo- zahraničnych- vecí- [külgügyminisztérium,- a- továbbiakban Mzv], -163.-d., -51.509/1940.-sčítanie-ľudu-v-decemberi-1938---štatistické-data)

4. táblázat.-Az-ó lublói-járás-ruszin-falvainak-választási-eredményei⁴⁹

Község	Leadott szavazatok száma	Érvényes („igen”) szavazatok	%	Érvénytelen („nem”) szavazatok	%
Berkenyéd	492	411	83,5	81	16,5
Feketekút	340	164	48,2	176	51,8
Hajtóka	112	94	83,9	18	16,1
Hársád	340	315	92,6	25	7,4
Hosszúvágás	267	34	12,7	233	87,3
Kishárs	298	116	38,9	182	61,1
Kövesfalva	504	173	34,3	331	65,7
Lublókorompa	107	105	98,1	2	1,9
Máté	258	244	94,6	14	5,4
Nagyszulin	320	315	98,4	5	1,6
Poprádófalva	204	10	4,9	194	95,1
Poprádremete	195	195	100,0	-	-
Szepesjakabfalva	886	337	38,0	549	62,0
Szulin	140	127	90,7	13	9,3

5. táblázat.-Az-ó lublói-járás-szlovák-falvainak-választási-eredményei⁵⁰

Község	Leadott szavazatok száma	Érvényes („igen”) szavazatok	%	Érvénytelen („nem”) szavazatok	%
Alsózúgó	344	344	100,0	-	-
Felsőzúgó	370	370	100,0	-	-
Határhely	220	207	94,1	13	5,9
Kalács	289	289	100,0	-	-
Kormos	238	238	100,0	-	-
Lackvágása	208	208	100,0	-	-
Lublóváralfa	997	996	99,9	1	0,1
Palonca	507	507	100,0	-	-
Pílhó	212	212	100,0	-	-
Poprádfalu	138	138	100,0	-	-
Ujlubló	577	577	100,0	-	-

A-ruszin-választókra-a-jelek-szerint-nagymértékben-hatott-a-választások-előtti-ellenpropaganda,-s-ezen-Alexander-Mach-december-11-12-i-kelet-szlovákiai-útja-és-tárgyalásai-sem-tudtak-érdemben-változtatni.-A-választási-urnáktól-távol-maradó,-ill.-nemmel szavazó-ruszinok-pontos-számát-nem-ismerjük,-az-azonban-a-töredékes-választási eredmények-ismeretében-is-leszögezhető,-hogyanem-nem-szlovákiai-nemzetiség közül-a-ruszinok-utasította-el-a-legnagyobb-mértékben-a-kormánylistát.-Minden-valószínűség-szerint-közel-járhat-a-valósághoz-karol-sidor-államminiszter-becslése,-aki-szerint-a-néppárti-jelölőlistára-a-ruszin-választóknak-mindössze-40-50%-a-adta-szavazatát.-(*konečný-2000,-175.-p.*)

Az-egyes-nemzetiségek-választói-magatartásáról-a-nemzetiségi-választóhelyiségek adatai-nyújthatnák-a-legmegbízhatóbb-képet,-azokat-azonban-soha-nem-hozták-nyilván-

48 A-német-települések-(*kislomnic,-komlóskert-és-Podolin*)-eredményeit-l.-a-3.-táblázatban.

49 Forrás:-Murcko-2001,-120.-p.

50 Forrás:-Murcko-2001,-120.-p.

nosságra.⁵¹ A rendelkezésünkre álló 10-járás⁵² statisztikája-szerint-a-választásoktól-a cseh-nemzetiségű-választópolgárok-14,6%-a,-a-zsidók-10,0%-a,-a-magyarok-9,7%-a,-a szlovákok-5,7%-a-és-a-németek-4,3%-a-maradt-távol,-„nemmel”-pedig-a-választásokon részt-vevő-csehek-9,7%-a,-a-magyarok-4,6%-a,-a-szlovákok-0,8%-a,-a-németek-0,6%-a és-a-zsidók-0,3%-a-szavazott.-(Nižňanský-1998,-202.-p.)-Amennyiben-a-választásoktól való-távolmaradást-is-a-kormánylista-elutasításának-tekinthetjük,-úgy--távolmaradás-sal-vagy-„nem”-szavazattal--összességében-a-csehek-22,8%-a,-a-magyarok-13,8%-a, a-zsidók-10,3%-a,-a-szlovákok-6,5%-a-és-a-németek-4,9%-a-foglalt-állást-a-néppárti-jelölőlistával-szemben.-Miótán-a-ruszinok-számára-nem-alakítottak-ki-külön-választóhelyiségeket,-az-ő-statisztikájukat-nem-ismerjük,-a-fentiek-alapján-azonban-nem-lehet-kétségünk-afelől,-hogymilyen-volt-a-legmagasabb-a-kormánylistát-elutasítók-aránya.⁵³

A-magyarország-koncentrált-jelenléte-miatt-számunkra-különösen-a-zoborlji-nyelvsi-geget-nagy-részét-magában-foglaló-Nyitrai-járás-nemzetiségi-választóhelyiségeinek-statisztikája-mutatkozik-érdekesnek.-ezek-szerint-a-választásokon-a-járás-7827-magyar választópolgárának-91,9%-a-(7191-fő)-vett-részt,-akik-95,1%-a-(6836-fő)-„igenrel”, 4,9%-a-(355-fő)-pedig-„nemmel”-szavazott-a-jelölőlistára.-Magában-Nyitra-városában az-1052-magyar-választópolgár-89,8%-a-(945-személy)-szavazott-99,6%-uk-(941-személy)-a-választólistára,-s-csupán-0,4%-uk-(4-fő)-ellene.-(Nižňanský-1998,-201-202.-p.)

A-választói-magatartásnak-nem-csak-etnikai,-hanem-igen-jelentős-vallási-vetülete-is volt.-A-katolikus-gyökerű-és-háttérű-Hlinka-szlovák-Néppártja-az-evangélikus-régiókban már-a-korábbi-választások-során-is-rendszerezsen-gyengébb-eredményt-ért-el.-Az-evangélikus-szlovákságot-nem-csak-erőteljes-csehbarát-érzelmek-jellemezték,-hanem-az-is, hogy-a-szlovák-Nemzeti-Párt-leghűségesebb-szavazóbázisának-számított,-ezért-nem tudta-figyelmén-kívül-hagyni-a-nemzeti-párt-erőszakos-beolvasztását-a-néppártba. választói-magatartását-minden-bizonyal-befolyásolta-az-evangélikus-képviselőjelöltek alacsony-száma-is,-ezért-csaknem-törvényszerű-volt,-hogya-néppárti-jelölőlista-a-számottevő-evangélikus-lakossággal-rendelkező-járásokban-az-országos-átlagnál-jóval-több ellenszavazatot-kapott.-A-l-iptószentmiklósi-járásban-9,9%,-a-vágújhelyiben-8,3%,-a-Miavaiban-8,1%,-a-dobsinaiban-7,2%,-a-szeniceiben-pedig-6,3%-volt-a-„nem”-szavazatok-aránya.⁵⁴ A-kormánylista-ellen-szavazott-pl.-a-vágújhelyi-járás-több-evangélikus-községének-(l-obonya,-Alsóbotfalú,-Felsőbotfalú,-russó,-Morvamogyoród,-Alsószerne-és

51 egyedül-a-magyarországi-sajtó-számolt-be-arról,-hogya-k-ésmárkon-a-német-választóhelyiségben-az-„igen”-szavazatok-aránya-94,7%,-a-szlovákban-97,3%,-a-magyarban-93,3%,-a-csehben-89,8%,-a-zsidóban-99,4%-volt.-(*Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938.-december-20.-döntő választási-győzelmet-aratott-szlovákiában-Hlinka-néppártja,-12.-p.;-*Pester Lloyd*, 1938.-december-19.-endergebnis-der-slowakischen-Wahlen:-sieg-der-r-egierung,-5.-p.)

52 A-vizsgált-10-járás-a-következő:-báni,-igló,-k-ésmárki,-l-őcsei,-Nagyapolcsányi,-Nyitrai, Pöstényi,-Puhói,-Trencsényi-és-Ujbányai.

53 eduard-Nižňanský-(Nižňanský-1999a,-256.-p.)-ugyan-a-cseheket-tartja-a-kormánylistát-leginkább-elutasító-nemzetiségnek,-ő-azonban-nem-vette-figyelembe-a-ruszinokat,-akik-adatait-a-nemzetiségi-választóhelyiségek-statisztikái-nem-tartalmazzák.

54 Az-1938.-december-31-i-rendkívüli-népszámlálás-szerint-a-l-iptószentmiklósi-járásban-az-összlakosság-61,1%-a,-a-vágújhelyiben-36,8%-a,-a-Miavaiban-85,4%-a,-a-dobsinaiban 65,8%-a,-a-szeniceiben-33,4%-a-volt-evangélikus-vallású.-(sNA,-Mzv,-163.-d.,-51.509/1940. sčítanie-ludu-v-decembri-1938--štatistické-data)

ótura)-a lakossága, a Pöstyéni-járásban található verbó-evangélikus lakosai pedig 80%-ban szintén elutasították a néppárti választási listát. (Nižňanský-1998, 187–188. p.)

Az evangélikus szlovákság „nem” szavazatait nem csak a Slovák már idézett vezércikke tette szóvá, hanem a fiatal néppárti radikálisok *Nástup* című hetilapja is. A lapnak az olvasói levelek rovatában közzétett egyik írása mindezért az evangélikus lelkészeket tette felelőssé, megfogalmazva egyebek között a szlovák kormány ellen agítáló lelkészek koncentrációs táborokba zárásának szükségességét is.⁵⁵

9.-A szlovák országgyűlés megválasztott képviselői

egy képviselői mandátumhoz 20.000 szavazatra és 15.000 maradékszavazatra volt szükség. A jelölőlistára leadott 1.263.678 szavazat így azt jelentette, hogy a szlovák országgyűlésbe a lista első 63 helyén szereplő képviselőjelölt vonulhatott be, a többi jelölt pedig pótképviselő lett.⁵⁶

Az országgyűlésbe bejutott képviselők listáját a legtöbb sajtótermék már a választásokat követő második vagy harmadik napon közzétette.⁵⁷ Mivel azonban a megválasztott képviselők száma és kiléte csak azt követően vált hivatalossá, hogy a választás eredményeit december 20-án az országos választási bizottság is véglegesítette, névsoruk hivatalos közlésére december 21-én a Tartományi Hivatal *Krajinský vestník*, majd december 23-án a kormány *Úradné noviny* c. hivatalos lapjában került sor.⁵⁸

A megválasztott 63 képviselőből kettő a Német Párt, egy az egyesült Magyar Párt, az összes többi a Hlinka-szlovák Néppártja -- szlovák Nemzeti egység Pártja képviselőjének számított. Közülük 47-en kerültek ki a Néppárt régi tagjai közül, 10-en képviselték a beolvasztott pártokat, ketten a ruszin kisebbséget,⁵⁹ egy mandátumhoz jutott képviselő pedig korábban párton kívüli volt. Az egykori agrárpártból 5 személy, Pavel Teplanský, Ján Petrovič, Vladimír Moravčík, Vojtech Husárek és Ján S. Vančo, a nemzeti pártból Miloš Vančo, a csehszlovák néppártból Tido J. Gašpar, az iparpártból Ján Iška, a nemzeti egyesülésből Gejza R. Ehák, a nemzeti szocialista pártból Emil Boleslav Lukáč jutott be a szlovák törvényhozásba. A két ruszin nemzetiségű néppárti képviselő

55 *Nástup*, 1939. január 1. - Po voľbách, 14. p.

56 A jelölőlistát I. a tanulmány 3. fejezetében. A szlovák országgyűlésbe bejutott képviselők listáját közli Nižňanský-1998, 199–200. p.

57 *Slovák*, 1938. december 20. - kto bol zvolený?, 3. p.; *Slovenský deník*, 1938. december 20. - veľké víťazstvo slovenské, 1. p.; *Slovenská politika*, 1938. december 21. - 63 slovenských poslancov, 2. p.; *Esti Újság*, 1938. december 21. - 63 képviselő vonul be az első szlovákiai parlamentbe, 1. p.; *Új Hírek*, 1938. december 21. - egy magyar és két német képviselő került be az új szlovák országgyűlésbe, 3. p.

58 *Krajinský vestník*, 1938. december 21. - r očník Xi., číslo 47., 727–728. p.; *Úradné noviny*, 1938. december 23. - r očník XX., číslo 68., 2–3. p.

59 A két ruszin nemzetiségű képviselőről -- vélhetően azért, mivel néppárti képviselőknek számítottak -- nem csak a korabeli sajtó hallgatott, hanem a szakirodalom is hajlamos megfedkezni róluk. (vö. Nižňanský, 1999b, 197. p.; bystrický-d eák 2004, 225. p.; Hoensch 1965, 167. p.)

Anton-szimko-és-Gejza-Hornyak,⁶⁰ a-korábban-pártonkívüli-pedig-Peter-zaťko-volt.-A-Német-Párt-számára-csalódást-jelentett,-hogy-a-vártnál-alacsonyabb-választási-részszelet-miatt-a-remélt-három-helyett-csupán-két-német-képviselő,-Franz-karmasin-és-josef steinhübl-szerzett-mandátumot.- (Hoensch-1965,-165.-p.)-Az-eMP-egyetlen-parlament-be-jutott-képviselője-esterházy-jános-pártelnök-volt.⁶¹ ez-ugyan-nem-felelt-meg-a-magyar-szlovákia-összslakosságán-belüli-részarányának,-mivel-azonban-szepesházy bertalan,-a-másik-magyar-jelölt-eleve-megválaszthatatlan-helyen-szerepelt,-az-eredmény-nem-okozott-különbözőbb-meglepetést.

A-megválasztott-szlovák-országgyűlés-összetétele-nem-tükrözte-sem-szlovákia-nemzetiségi,-sem-vallási-összetételét.-A-szlovákia-összslakosságának-84,6%-át-kitevő-szlovákság-58-képviselői-mandátumhoz-jutott,-ami-a-képviselői-helyek-92,1%-ának-felelt meg.-A-nemzetiségek-közül-egyedül-az-összslakosság-2,9%-át-alkotó-ruszinok-jutottak-a-számarányukat-meghaladó-(3,2%)-képviselő-hez.-A-németek-két-(3,2%)-és-a-magyarok egy-mandátuma-(1,6%)-ezzel-szemben-alumulta-a-németség-4,7%-os-és-a-magyar-szlovákia-2,5%-os-részarányát,-az-összslakosság-2,9%-át-alkotó-csehek-és-az-1,1%-ot-kitevő-zsidók-pedig-eleve-ki-voltak-zárva-a-parlamenti-képviselő-lehetőségéből.

A-nemzetiségek-mellett-nem-biztosítottak-arányos-parlamenti-képviselőt-az-evangélikusoknak-sem.-A-szlovák-országgyűlésben-mindössze-5-evangélikus-vallású-képviselő-(az-egykori-nemzeti-párti-Miloš-vančo,-az-iparospárti-ján-ľiška,-a-nemzeti-szocialista-emil-boleslav-lukáč,-a-pártonkívüli-Peter-zaťko-és-a-néppárti-Martin-Morhác) kapott-helyet,-holott-számarányuk-alapján-az-evangélikusokat-ennek-közel-duplája-illette-volna-meg.-A-katolikus-dominanciát-jelezte-az-is,-hogy-12-képviselő--azaz-a-képviselők-egyötöde--katolikus-pap-volt,-közülük-11-római-katolikus,-1-pedig-görög-katolikus-lelkész.- (kaššovic-2011,-23.-p.)

A-szlovák-országgyűlés-63-képviselőjének-több-mint-kétötöde-prágai-parlamenti-mandátummal-is-rendelkezett:-22-en-a-nemzetgyűlés-képviselői,-6-an-szenátorai-voltak.⁶² Tény-ugyanakkor-az-is,-hogy-ez-ekkor-már-egyre-csekélyebb-jelentőséggel-bírt.-A-nemzetgyűlés-formálisan-csupán-Cseh-szlovákia-felszámolását-követően,-1939.-március-21-én-szünt-meg,-képviselőháza-azonban-1938.-december-16-án,-szenátusa pedig-december-17-én-ülésezett-utoljára.- (záděra-1948,-8.-p.)

10.-Az-országgyűlés-alakuló-ülése

Az-első-szlovák-országgyűlés-alakuló-ülését-a-299/1938-sz.-alkotmánytörvény-rendelkezései-szerint-a-választásokat-követő-egy-hónapon-belül-a-köztársasági-elnöknek-kellett-egy-

60 Gejza-Hornyak-1929-től-1938-novemberéig-még-az-agrárpártot-képviselte-a-szlovák-tartománygyűlésben.- (sNA,-s nem-slovenskej-republiky-[szlovák-köztársaság-országgyűlése,-a-továbbiakban-s s r],-274.-d.,-inv.-č.-2329,-777/7/1939.-o sobný-spis-poslanca-Gejzu-Hornáka)

61 esterházy-jános-politikusi-és-életpályájára-l.-Molnár-2010.

62 Nemzetgyűlési-képviselő-volt-jozef-Tiso,-karol-sidor,-jozef-sivák,-Martin-sokol,-Pavel-Teplanský,-Miloš-vančo,-Štefan-danihel,-rudolf-Čavojský,-Štefan-suroviak,-Franz-karmasin,-esterházy-jános,-Mikuláš-Pružinský,-ján-Petrovič,-ján-ľiška,-Anton-Šalát,-Teodor-Turček,-Pavol-Florek,-Štefan-Haščák,-ján-s.-vančo,-rudolf-schwarz,-jozef-drobný-és-emil-boleslav-lukáč;-szenátor-jozef-buday,-karol-Mederly,-Anton-Hancko,-Gejza-Fritz,-Štefan-Polyák-és-Gejza-rehák.

behívnia.-Miután-a-szlovák-kormány-már-a-választások-másnapján-úgy-határozott,-hogy-az országgyűlés- 1939.- január- 18-ára- való- összehívását- fogja- javasolni,- emil- Hácha,- Csehszlovákia-új-köztársasági-elnöke-j ozef-Tiso-szlovák-kormányfőhöz-intézett-1939.-január-4-i átiratával-az-országgyűlés-alakuló-ülését-a-kormány-által-javasolt-időpontra-tűzte-ki.⁶³

A-szlovák-törvényhozás-székhelyéül-előzetesen-a-pozsonyi-Mezőgazdasági-Múzeum --a-jelenlegi-szlovák-Nemzeti-Múzeum--d una-parti-épületét-szemelték-ki.-Az-épületet azonban,-hogy-rendeltetésének-megfelelhessen,-át-kellett-volna-alakítani,-az-alakuló ülés-helyszínéül-így-a-pozsonyi-egyetem⁶⁴ dísztermét-választották.-A-múzeum-elköltöztetésével-számoló-átalakítás,-amelynek-tervét-az-egyik-legnevesebb-szlovák-építész, Milan-Harminc-dolgozta-ki,⁶⁵ végül-nem-valósult-meg,-az-országgyűlés-székhelye-annak második-ülésétől-kezdődően-ezért-a-volt-vármegyeháza-épülete-lett.

Az-alakuló-ülést-ünnepélyes-külsőségek-között-tartották-meg.-Az-üléstermet-feldíszítették,-homlokzatára-14-m-hosszú-szlovák-nemzeti-lobogót-feszítettek-ki,-kétoldalt egy-egy-cseh-szlovák-állami-és-számos-néppárti-zászlóval,-valamint-Andrej-Hlinka-és Milan-r astislav-Štefánik-életnagyságú-bronz-mellszobrával,-amelyek-főlé-szlovák-történelmi-zászlókat--egyebek-között-az-1848-as-magyar-szabadságharc-ellen-küzdő-szlovák-önkéntesek-és-az-amerikai-szlovákok-zászlóit--helyeztek-el.

Az-alakuló-ülés-napjára-természetesen-nem-csak-az-egyetem-épülete,-hanem-az-egész főváros-ünnepi-díszbe-öltözött.-Az-iskolákban-tanítási-szünetet-rendeltek-el,-az-állami-hivatalok-zárva-tartottak.-Az-állami-és-középületekre-már-előző-este-szlovák-nemzeti-zászlókat-tűztek-ki,-miközben-a-német-háztulajdonosok-a-szlovák-zászló-mellé-általában-kifüggesztették- a- horogkeresztes- lobogót- is.- Az- ország- minden- részéből- sorra- érkeztek Pozsonyba- a- különböző- küldöttségek,- a- város- utcáin- népviseletbe- öltözött- csoportok sokaságával-lehetett-találkozni.-A-sajtó-ünnepi-cikkekben-méltatta-a-nap-jelentőségét.⁶⁶

Az-események-egyik-főszereplője-a-választásokhoz-hasonlóan-ezúttal-is-a-Hlinka-Gárda volt.-Már-előző-nap-nagy-számban-érkeztek-Pozsonyba-a-gárdisták-szlovákia-minden-szegletéből.-A-Prímáspalota-udvarán-az-alakuló-ülés-előestéjén-Tiso-kormányfő,-s idor-főparancsnok- és- a- kormánytagok- jelenlétében- ünnepélyes- keretek- között- megnyitották- a Hlinka-Gárda-vezetőképző-iskoláját.⁶⁷ Másnap-reggel-a-szabadság-téren-a-Hlinka-Gárda tisztjei-tettek-esküit-s idor-főparancsnok-előtt,-majd-a-gárdisták-az-egyetem-épülete-elé vonulva-részben-a-lépcsőkön,-részben-az-épület-előtt-sorakoztak-fel,-hogy-az-alakuló-ülés

63 *Slovák*, -1938.-december-21.-18.-januára-prvé-zasedanie-slovenského-snemu,-3.-p.;-*Slovák*, 1939.-január-10.-Prvý-slovenský-zákonodarný-snem-svolaný,-1.-p.

64 Az-egyetemet,-amely-1919.-évi-alapítása-óta-a-Comenius-egyetem-(univerzita-komenského) nevet-viselte,-nem-egész-egy-hónappal-az-országgyűlés-alakuló-ülését-követően,-1939.-február-14-én-nevezték-át-szlovák-egyetemmé-(*Slovák* 1939.-február-16.-Nové-meno-bratislavskej-univerzity,-2.-p.)

65 *Slovák*, -1939.-január-11.-Celý-národ-bude-18.-januára-sledovať-slávnostné-otvorenie-s-nemu slovenskej-krajiny,-1.-p.

66 *Pl.-Slovenská politika*, -1939.-január-18.-slovenský-snem-sa-predstavuje-svoju-národu,-1.-p.; *Slovák*, -1939.-január-18.-bratislava-v-radostnom-očakávaní-dňa,-2.-p.;-*Grenzbote*, -1939. január-18.-Geschichtlicher-Tag-der-slowakei,-3.-p.

67 *Slovenská politika*, -1939.-január-19.-v-predvečer-otvorenia-prvého-zasadnutia-slovenského snemu,-1.-p.

résztvevői-sorfaluk-közt-vonuljanak-be-az-egyetem-épületébe.-Hasonló-szín pompás-felvonulásokat-tartott-városszerte-a-Német-Párt-védőőrsége-is,-amelynek-egyik-osztaga-az alakuló-ülést-megelőzően-szintén-helyet-foglalt-az-egyetem-épülete-előtt.

Az-országgyűlés-megnyitására-annak-tagjain-kívül-hivatalosak-voltak-többek-közt a-pozsonyi-konzuli-kar-tagjai,-a-prágai-kormány-és-a-nemzetgyűlés-küldöttei,-a-kárpát-aljai-autonóm-kormány-képviselői,-különböző-szlovák-egyházi-méltóságok,-katolikus-és evangélikus-püspökök,-jelenlegi-és-volt-politikusok-és-közéleti-szereplők.-kezdetben számoltak-az-amerikai-szlovákok-küldöttségével-is,-az-azonban-az-alakuló-ülésre-végül nem-érkezett-meg.-A-prágai-küldöttséget,-amelynek-tagjai-r-udolf-beran-miniszterelnök, jan-syrový-hadsereg-tábornok-nemzetvédelmi-miniszter,-František-soukup,-a-szenátus elnöke-és-václav-košek,-a-képviselőház-alelnöke-voltak,-az-alakuló-ülés-előestéjén-a-pozsonyi-pályaudvaron-a-szlovák-kormány-tagjai-fogadták,-majd-szállásukra,-a-Carlton-szállóba-kísérték-őket,-ahol-a-Hlinka-Gárda-állt-díszőrséget.

A-szlovák-országgyűlés-1939.-január-18-i-alakuló-ülésének-reggelén-9-órai-kezdet-tel-két-ünnepi-istentiszteletet-tartottak.-A-katolikus-kormánytagok-és-képviselők,-valamint-a-prágai-küldöttek-a-jezsuiták-templomában-katolikus,-a-szlovák-kormány-egyetlen-evangélikus-tagja,-Miloš-vančo-és-az-evangélikus-képviselők-az-evangélikus-nagytemplomban-evangélikus-istentiszteleten-vettek-részt.

A-megválasztott-képviselők-és-az-alakuló-ülés-vendégei-11-órakor-a-gárdisták-sor-fala-közt-vonultak-be-az-egyetem-épületébe.-A-prágai-vendégeket-az-egyetem-előcsarnokában-Tiso-kormányfő,-s idor-államminiszter-és-jozef-buday,-az-országgyűlés-korelnöke-üdvözölte.-11-óra-10-perckor-együttesen-vonultak-be-az-egyetem-dísztermébe, ahol-megkezdődhetett-az-ünnepélyes-megnyitó.-Az-ülésteremben-mindenki-előre-elkészített-terv,-pontos-ülésrend-szerint-helyezkedhetett-el.-Az-első-három-sorban-az-országgyűlés-63-képviselője-foglalt-helyet-abbán-a-sorrendben,-ahogy-a-jelölőlistán-szerepeltek,- mögöttük- a- meghívott- vendégek,- a- prágai- küldöttek- pedig- a- karzaton- kaptak helyet.-esterházy-jános-az-első-sorban-ült,-közvetlenül-Franz-karmasin-mellett,-aki-az-Fs-egyenruháját-viselte.-k-arol-s idor-és-több-szlovák-képviselő,-köztük-a-szlovák-kormány-tagjai-is-a-Hlinka-Gárda-egyenruhájában-jelentek-meg.

Az-országgyűlés-alakuló-ülését-az-alkotmánytörvény-értelmében-az-elnökség-megválasztásáig- a- legtöbb- szavazatot- szerzett- párt- képviselőjének- kellett- vezetnie.- Az- egyetlen-jelölőlistából-adódóan-erre-a-feladatra-csakis-néppárti-képviselő-jöhetett-számításba.-Az-ülést-így-jozef-buday-nyitrai-kanonok,-az-országgyűlés-62-éves-korelnöke-nyitotta-meg,-aki-rövid-beszédben-méltatta-a-pillanat-történelmi-jelentőségét.-Majd-felolvasták-a-megválasztott-képviselők-névsorát,-akik-Tiso-miniszterelnök-kezébe-letették-a-képviselői-esküt.-Az-eskü-szövegét-a-két-német-képviselő-németül,-a-ruszinok-ruszinul,-esterházy-jános-magyarul-mondta.⁶⁸ Az-eskütétel-után-következett-az-országgyűlés-elnökének,-alelnökeinek,-tisztviselőinek-és-bizottságainak-megválasztása.-elnökké-egyhangúlag-Martin-s okolt,-a-Néppárt-főtákarát-választották,-aki-ezt-követően-át-is-vette-az-ülés-vezetését.-A-két-alelnök-k-arol-Mederly-és-július-s tano-lelt.-A-költségveté-

68 A- képviselői- eskü- szövege- magyarul- a- következőképpen- hangzott:- „Fogadom,- hogy szlovákországhoz-és-a-Cseh-szlovák-köztársasághoz-hű-leszek,-s-hogy-legjobb-tudásom-és-lelkismeretem-szerint-fogom-a-törvényeket-betartani-és-megbízást-teljesíteni.”

si,-mentelmi,-alkotmányjogi-és-kezdeményező-bizottság-tagjainak-megválasztása-során az-utóbbi-bizottságban-helyet-kapott-esterházy-jános-is.⁶⁹

Az-ülés-12-óra-38-perckor-a-„Hej,-slováci”-című-szlovák-nemzeti-dal-eléneklésével ért-véget.-Az-ünnepélyes-megnyitó-prágai-vendégeit-ezt-követően-visszakísérték-a Carlton-szállóba.-s-zámukra-ezúttal-is,-csakúgy,-mint-megérkezésükkor,-a-gárdisták-biztosították-a-„díszkíséretet”.⁷⁰

Az-országgyűlésnek-csupán-egyetlen-képviselői-klubja-működött,-mégpedig-Hlinka s szlovák-Néppártjáé.-A klub-már-az-országgyűlés-megnyitása-előtt-egy-nappal,-1939. január-17-én-megalakult,-s-tagjainak-száma-60-volt,-vagyis-a-Német-Párt-két-és-az-eMP egy-képviselőjén-kívül-tömörítette-az-összes-országgyűlési-képviselőt,-beleértve-a-két ruszin- nemzetiségűt-is.-elnökévé-jozef-budayt,-alelnökeivé-karol-Mederlyt,-eugen Filkornt-és-Gejza-Fritzet-választották.⁷¹

Az-országgyűlés-az-autonóm-szlovákia-törvényhozó-testületeként-ezt-követően-már csupán-egyetlen-alkalommal-ülésezett.-Az-1939.-február-21-23.-között-megtartott háromnapos-második-ülésének-egyedüli-napirendi-pontja-a-kormánynyilatkozat-megvitatása-volt.-A-jozef-Tiso-kormányfő-által-előterjesztett-nyilatkozathoz-az-országgyűlésben-képviselt-népcsoportok-nevében-Franz-karmasin-németül,-esterházy-jános-magyarul,-Anton-szimko-ruszinul-elmondott-beszédében-szólthozzá,-s-a-népcsoportokat-megillető-jogok-biztosításának-reményében---a-többi-képviselőhöz-hasonlóan---mindhármantámogatásukról-biztosították-a-kormány-programját.⁷²

Az-országgyűlés-1939.-március-14-i-ülése-10-óra-57-perckor-még-az-autonóm s szlovákia-országgyűlésének-harmadik-üléseként-kezdődött,-13-óra-20-perckor-azonban-már-az-önálló-szlovákia-országgyűlésének-első-üléseként-ért-véget.-A-testület jelenlévő-57-képviselője⁷³ ugyanis-időközben-12-óra-7-perckor-egyhangúlag-megszavazta-az-„önálló-szlovák-állam”-megalakulását.⁷⁴

69 *Tesnopisecká zpráva o 1. schôdzke Snemu Slovenskej krajiny v Bratislave v stredu dňa 18. januára 1939*, 2-12.-p.

70 *Slovák*, 1939.-január-19.-slovenský-snem-ustavený,-1-2.-p.; *Új Hírek*, 1939.-január-19. Megalakult-szlovákia-első-parlamentje,-1.-p.; *Esti Újság*, 1939.-január-20.-Összeült Pozsonyban-az-első-szlovák-nemzetgyűlés,-1-2.-p.

71 sNA,-ssr,-66.-d.,-inv.-č.-916,-310/1939.-Hlinkova-slov.-ľud.-strana-gen.-sek.-bratislava,-založene-klubu.

72 *Tesnopisecká zpráva o 2. schôdzke Snemu Slovenskej krajiny v Bratislave v dňoch 21., 22. a 23. februára 1939*, 96-103.-p.;-esterházy-felszólalását-közlí-*Esti Újság*, 1939.-február-24. A-mi-Magna-Chartánk-a-bécsi-arbitrázs,-1-2.-p.

73 A-hiányzó-képviselők-között-volt-esterházy-jános-is,-aki-a-március-11-én-kinevezett-szlovák kormányfő,-k-arol-sidor-kérésére-március-13-án-budapestre-utazott,-hogy-megtudakolja-a magyar-kormány-álláspontját-szlovákia-önállóságának-tervezett-ki hirdetésével-kapcsolatban. (Čarnogurský-1992,-226.-p.)

74 sNA,-ssr,-5.-d.,-inv.-č.-57,-346/1939,-1.-zasadnutie-s-nemu-slovenskej-republiky-14.-3. 1939;*Tesnopisecká zpráva o 1. schôdzke Slovenského snemu, ktorá sa začala v utorok dňa 14. marca 1939 ako 3. schôdzka a 2. zasadanie Snemu Slovenskej krajiny*, 15.-p.;-az-ülés jegyzőkönyvét-közzétette-bystrický-1999.

11.-Az országgyűlés-és-képviselői-a-szlovák-államiság-éveiben

A-szlovák-államiságot-kihirdető-1/1939-sz.-törvény-értelmében-az-autonóm-szlovákia országgyűlése-1939.-március-14-ével-az-önálló-szlovák-állam-országgyűlésévé-alakult át.⁷⁵ Az-1939.-július-21-én-elfogadott-szlovák-alkotmány-második-fejezete-amellett, hogy-kimondta,-hogy-az-országgyűlés-képviselőit-általános,-közvetlen,-egyenlő-és-titkos szavazással-választják,-képviselőinek-számát-80-főben,-a-testület-megbízatási-idejét pedig-5-évben-állapította-meg.-A-jelölőlista-összeállítása,-csakúgy,-mint-a-képviselők megfosztása-mandátumuktól-az-alkotmány-52.-§-a-szerint-az-államtanács-jogkörébe tartozott.-Miután-a-hivatalban-lévő-országgyűlést-1938-decemberében-választották,-az alkotmány-100.-§-a-úgy-rendelkezett,-hogy-annak-megbízatási-ideje-legkésőbb-1943. december-31-én-véget-ér,-eddig-az-időpontig-kellett-volna-tehát-az-új-országgyűlést megválasztani.⁷⁶

Új-választásokra-azonban-a-szlovák-köztársaság-hatéves-fennállása-alatt-már-soha nem-kerítettek-sort.-A-hatalom-a-második-világégés-közepette-azok-megtartását-nem tartotta-célszerűnek,-ezért-egy-1943.-december-2-i-alkotmánymódosítás-az-országgyűlés-megbízatási-idejét-három-évvel,-azaz-1946.-december-31-ig-meghosszabbította.⁷⁷ Amint-azt-az-alkotmánymódosítást-az-alkotmányjogi-bizottság-nevében-előterjesztő Aladár-kociš-megfogalmazta,-mindezt-az-a-törekvés-indokolta,-hogy-a-választások-ezekben-„a-nemzeti-erők-legnagyobb-összefogását”-igénylő-időekben-ne-bolygassák-fel-az ország-belpolitikai-életét.⁷⁸ Az-1938.-december-18-i-első-szlovák-országgyűlési-választások-így-egyben-az-utolsóak-is-voltak,-s-az-akkor-megválasztott-testület-képviselői 1945.-április-elejéig,-a-szlovák-állam-bukásáig-gyakorolhatták-mandátumukat.

Az-országgyűlés-személyi-összetétele-ugyanakkor-fennállásának-valamivel-több mint-hat-éve-alatt-jelentős-átalakuláson-ment-keresztül.-A-testület-eredetileg-megválasztott-63-képviselője-közül-16--a-képviselők-több-mint-egynegyede--különböző-okok-miatt-nem-töltötte-ki-mandátumát,-ezzel-szemben-viszont-29-új-képviselő-jutott-parlamenti-mandátumhoz.⁷⁹

75 *Slovenský zákonník. r očník-1939,-čiasťka-1.,-1.-p.*

76 *Slovenský zákonník.-r očník-1939,-čiasťka-41.,-375-384.-p.*

77 *Slovenský zákonník.-r očník-1943,-čiasťka-46.,-831.-p.*

78 *Zpráva o 124. zasadnutí Snemu Slovenskej republiky v Bratislave v štvrtok 2. decembra 1943, 3.-p.;-Slovák 1943.-december-3.-Funkčné-obdobie-s-nemu-s-lovenskej-republiky-predí-žené-do-31.-decembra-1946,-3.-p.*

79 A-29-új-képviselő-közül-három-mandátuma-szintén-idő-előtt-megszűnt.-A-mandátumukat-elveszített,-ill.-mandátumhoz-jutott-képviselők-kimutatását-l.-a-6.-táblázatban.

6. táblázat.-változások-a-szlovák-országgyűlés-személyi-összetételében⁸⁰

Mandátumukat elveszített képviselők			Mandátumhoz jutott képviselők	
Név	A mandátum megszűnésének oka	dátuma	Név	A képviselői eskü dátuma
Ferdiš Klinda	lemondott	1939. febr. 22.	Vojtech Tvrdý	1939. márc. 14.
Gejza Hornyak	lakhelyét Magyar.-hoz csatolták	1939. ápr. eleje	František Jankovič	1939. okt. 19.
Jozef Tiso	lemondott	1939. okt. 14.	Andrej Martvoň	1939. nov. 14.
Jozef Buday	elhunyt	1939. nov. 15.	František Orlický	1939. nov. 21.
Gejza Rehák	elhunyt	1940. márc. 8.	Sigmund Keil	1940. márc. 29.
Pavol Teplanský	lemondott	1940. aug. 1.	Ernest Rosival	1940. szept. 3.
Rudolf Schwarz	lemondott	1941. nov. 17.		
			Mihajlo Bonyko, František Bošniak, Ferdinand Čatloš, Ján Danko, Roman Fraštia, Jozef Fundárek, Adalbert Gabriel, Eugen Guzikiewicz, Štefan Hajduček, Ján Jacko, Michal Klimko, Aladár Kočíš, Alojz Macek, Viktor Magic, Štefan Mušák, Ondrej Schlosser, Ondrej Tomko, Jozef Vaňo	1941. nov. 25.
Vincent Boleček	lemondott	1942. szept. 1.		
			Anton Moravčík	1943. febr. 4.
František Jankovič	lemondott	1943. márc. 9.		
Vojtech Plechlo	lemondott	1943. ápr. 21.		
Martin Morháč	az Államtanács megfosztotta	1943. máj. 12.		
			Ján Balko, Pavol Krokavec	1943. szept. 30.
Ferdinand Mondok	lemondott	1944. jan. 29.		
František Slameň	elhunyt	1944. aug. 27.		
Anton Šalát	elhunyt	1944. szept. 17.		
Ferdinand Čatloš	az Államtanács megfosztotta	1944. okt. 5.		
Ján Jacko	lemondott	1944. okt. 13.		
Peter Zaťko	az Államtanács megfosztotta	1944. nov. 29.		
Miloš Vančo	lemondott	1945. jan. 5.		
			František Paškay	1945. jan. 23.
Jozef Šrobár	lemondott	1945. márc. 12.		
			Štefan Macko	1945. márc. 22.

képviselői-mandátumától-elsőként-Ferdiš-k linda-vált-meg,-aki-1939-februárjában-a-gazdasági-miniszter-helyettesévé-történt-kinevezése-miatt-nyújtotta-be-lemondását.⁸¹ 1940 augusztusáig-összességében-hat-képviselői-hely-üresedett-meg.-A-lemondott,-elhunyt-vagy-mandátumuktól-más-okból-megvált-képviselők--köztük-a-köztársasági-elnökké-választott-jozef-Tiso--helyére-az-1938.-decemberi-választásokat-követően-pótképviselővé-lelt-kép-

80 Forrás:-sNA,-ssr,-5-45,-274-279.-d.,-inv.-č.-57-204,-2329-2335;-Slovák 1939-1945; kaššovic-2001;-záděra-1948,-89.-p.,-Chreňo-1965.-(utóbbi-a-mandátumukról-lemondott,-ill. attól-megfosztott-képviselők-közé-sorolja-ján-balkót-és-Pavol-Čarnogurskýt-is,-ez-azonban nem-felel-meg-a-valóságnak.)

81 Slovenská politika,-1939.-február-28.-Posl.-dr.-k linda-vzda-sa-mandátu,-2.-p.

viselőjelöltek-léptek-a-jelölőlista-szerinti-sorrendjükben.-A-mandátumhoz-jutott-új-képviselő-közt-volt-többek-közt-a-jelölőlista-68.-helyén-szereplő-sigmund-keil,-akivel-a-szlovák országgyűlés-német-nemzetiségű-képviselőinek-a-száma-háromra-emelkedett.

A-megüresedett-képviselői-helyek-betöltésének-módján-az-1941.-október-7-én-elfogadott-225/1941.-sz.-alkotmánytörvény-változtatott.-Az-alkotmány-100.-§-át-módosító-jogszabály-a-köztársasági-elnököt-jogosította-fel-új-képviselők-kinevezésére,-akit-e-jogában- semmiféle- megkötés- nem- korlátozott,- nem- kellett- figyelembe- vennie- egyebek között- a- jelölőlistát- sem.⁸² Az- alkotmánytörvény- elfogadása- után- másfél- hónappal, 1941.-november-20-án-j-ozef-Tiso-köztársasági-elnök-egyszerre-18-új-képviselőt-nevezett-ki-(közülük-csupán-ketten-voltak-a-jelölőlista-szerinti-pótképviselők),-amivel-az országgyűlés-képviselőinek-száma-az-alkotmány-által-előírt-80-ra-emelkedett.⁸³ A-kinevezett-képviselők-közt-egy-egy-német,-ill.-ruszin-nemzetiségű-is-volt.-Amíg-a-német-nemzetiségű-Adalbert-Gabriel-mandátumhoz-jutásával-a-német-országgyűlési-képviselők-száma-az-eredeti-kettőről-immár-négyre-nőtt,⁸⁴ addig-a-ruszin-képviselőké-Mihajlo bonyko-kinevezése-után-sem-haladta-meg-a-kezdeti-kettőt,-mivel-az-1938-decemberében- megválasztott-Gejza-Hornyak-mandátuma-sztakcsinrosztoka-Magyarországhoz csatolása-következtében-már-1939-áprilisában-megszűnt.

A-testület-alkotmány-által-előírt-80-fős-létszámát-mindössze-kilenc-hónapig-sikerült megőrizni.-A-katolikus-papság-politikai-szerepvállalását-helytelenítő-vatikán-aggodalmiatt-Pavol-j-antausch-nagyszombati-püspök-1942-től-kezdődően-több-katolikus-lelkész-is-felszólított-a-képviselői-mandátumáról-való-lemondásra,-a-szlovák-katolikus püspökök-1943.-október-13-i-megbeszélésükön-pedig-arra-a-megállapodásra-jutottak, hogy- minden- egyházmegyéből- csupán- egyetlen- lelkész- marad- az- országgyűlésben. (k-aššovic-2011,-25.-p.)-Mindezek-következtében-1942-szeptembere-és-1944-januárja között- négy- katolikus- lelkész- visszaadta- mandátumát.- A- lemondott- lelkészek- és- az államtanács-által-mandátumától-megfosztott-Martin-Morhác-helyére-Tiso-államfő-1943-folyamán- csupán- három- új- képviselőt- nevezett- ki,⁸⁵ az- országgyűlés- képviselőinek száma-így-1944-elejére-78-ra-csökken.

82 *Slovenský zákonník.-r očník-1941,-čiasťka-61,-777.-p.-; Tesnopisecká zpráva o 71. zasadnutí Snemu Slovenskej republiky v Bratislave v utorok 7. októbra 1941, 16-18.-p.*

83 Mihajlo-bonyko-a-felsővízközi-polgári-iskola-igazgatója,-František-bošniak-rákfalui-gazdasági intéző,-Ferdinand-Čatloš-hadsereg-tábornok-nemzetvédelmi-miniszter,-j-án-danko-örömöcbánya-kormánybiztosa,-r-oman-Fraštia-késmárki-állatorvos,-j-ozef-Fundárek-egyetemi tanár,-a-pozsonyi-szlovák-Nemzeti-bank-helyettes-kormányzója,-Adalbert-Gabriel-a-késmárki Munkás-szociális-biztosító-hivatalos-orvosa,-eugen-Guzikiewicz-liptószentmiklósi-gyáros,-Štefan-Hajduček-margitfalvai-iskolaigazgató,-j-án-j-acko-tarcsaszentpéteri-római-katolikus-plébános,-Michal-k-limko-a-prívigyei-iparos-Hitelintézet-igazgatója,-Aladár-k-očiš-a-Slovák-c.-napilap-főszerkesztője,-Alojz-Macek-a-Hlinka-ifjúsága-főparancsnoka,-viktör-Magic-szucsányi-tanító, Štefan-Mušák-námesztői-bíró-sági-fogalmazó,-o-ndrej-schlosser-zólyomi-tanfelügyelő,-o-ndrej Tomko-homonnai-bankigazgató,-j-ozef-vaňo-bártfai-tanfelügyelő-volt.-(*Slovák,-1941.-november-22.-Noví-poslanci-vymenovaní,-1.-p.*)

84 Az-országgyűlés-német-nemzetiségű-képviselőire-l.-balling-1991,-657-667.-p.

85 Az-1943.-január-28-án-kinevezett-Anton-Moravčík-a-Néppárt-központi-titkára,-az-1943.-szeptember-9-én-kinevezett-j-án-balko-besztercebányai-k-ereskedelmi-és-iparkamara-titkára,-Pavol k-rokavec-Nagyőrce-kormánybiztosa-volt.-(*Slovák,-1943.-január-30.-Anton-Moravčík-poslancom,-2.-p.-;Slovák,-1943.-szeptember-11.-Noví-poslanci-s-nemu-slovenskej-republiky,-3.-p.*)

A-parlament-üléseitől-távol-maradó-képviselők-száma-1944-őszén-az-egyre-elkerülhetetlenebb-háborús-végkifejlet,-a-szlovák-nemzeti-felkelés,-majd-szlovákia-frontor-szággá-válása-következtében-ugrásszerűen-megnőtt.-František-s-lameňt-és-Anton-Šalátot-partizánok-gyilkolták-meg,-a-felkelők-által-ellenőrzött-területre-távozott-Ferdinand Čatloš-nemzetvédelmi-minisztert-az-államtanács-fosztotta-meg-mandátumától.⁸⁶ 1944 szeptemberétől-azonban-számos-más-képviselő-sem-vett-részt-az-országgyűlés-munkájában,-olyannyira,-hogyanak-üléseiről-gyakran-a-képviselők-több-mint-fele-is-hiányzott.-Noha-az-alkotmány-értelmében-az-országgyűlés-határozatképességéhez-elegendő volt-a-képviselők-egyharmadának-jelenléte,-s-így-az-ilyen-körülmények-között-is-el-tudta látni-feladatát,-az-országgyűlés-elnöksége-1944.-október-13-án-úgy-határozott,-hogy azoktól-a-képviselőktől,-akik-szeptember-1-je-óta-igazolatlanul-nem-vesznek-részt-a-tesztület-munkájában,-személyes-vagy-írásos-jelentéstételt-kér-távolmaradásuk-okáról.⁸⁷

Az-október-13-i,-majd-november-7-én-megismételt-felszólításra-csupán-az-érintettek egy-része-reagált.-A-felkelésben-való-részvétellel-gyanúsított-František-bošniakot-és-ján Petrovičot-a-német-s-icherheitsdienst,-j-án-l-ískát-a-Hlinka-Gárda,-Michal-k-limkót-a-szlovák-katonaság-vette-őrizetbe,-mások-a-partizántevékenységgel-(pl.-j-án-danko),-kényszerű-bujkálással-(Pavol-Florek),-közlekedési-nehézségekkel-és-a-posta-megbízhatatlanságával-(Mihajlo-bonyko,-r-oman-Fraštia,-Pavel-k-rokavec)-magyarázták-távolmaradásukat.⁸⁸ j-án-j-acko-és-Miloš-vančo-lemondott-a-képviselői-mandátumáról,⁸⁹ a-legtöbb-megszólított-képviselő-azonban-válasz-nélkül-hagyta-a-megkeresést.-Peter-zaťkót-a-felkelésben-való-részvétele-miatt-az-államtanács-zárta-ki-az-országgyűlésből.

Az-országgyűlés-elnöksége-már-1944.-szeptember-14-én-úgy-határozott,-felkéri-Tiso köztársasági-elnököt,-hogy-a-megüresedett--akkor-még-csupán--három-képviselői helyre-nevezzen-ki-új-képviselőket.⁹⁰ erre-azonban-meglehetősen-későn,-a-szlovák állam-és-az-országgyűlés-agóniájának-utolsó-pillanataiban-került-sor-jozef-Tiso-1945. január-2-án-František-Paškay-és-Štefan-Macko-személyében-a-szlovák-országgyűlés utolsó-két-képviselőjét-nevezte-ki,⁹¹ akik-közül-az-előbbi-az-országgyűlés-január-23-i utolsó-előtti,-utóbbi-pedig-március-22-i-utolsó-ülésén-tette-le-a-képviselői-esküt.-A-mandátumától-megváló-utolsó-képviselő-jozef-Šrobár-volt,-aki-1945.-március-12-én-egészségi-állapotára-hivatkozva-mondott-le-mandátumáról.⁹²

A-szlovák-országgyűlés-képviselőinek-száma-jozef-Šrobár-lemondását-követően hivatalosan-még-mindig-73-volt,-a-testület-munkájában-ténylegesen-azonban-ekkor ennél-már-jóval-kevesebben-vettek-részt.-Az-országgyűlés-1944.-december-1-jei-145.

86 *Slovák*, 1944. október-10.-Ferd. Čatloš-pozbavený-poslaneckého-mandátu,-2.-p.

87 sNA,-ssr,-278.-d.,-inv.-č.-2334,-992/44,-Poslanci--neospredlenná-neprítomnosť-na zasadnutiach-s-nemu-alebo-snemových-výborov

88 sNA,-ssr,-278-279.-d.,-inv.-č.-2334-2335.

89 *Slovák*, 1945. január-14.-o-dchod-d.r.-vanču-zo-slovenského-zákonodarného-sboru,-3.-p.; *Slovák*, 1945. január-14.-Poslanec-j-acko-sa-zriekol-poslaneckého-mandátu,-3.-p.

90 sNA,-ssr,-278.-d.,-inv.-č.-2334,-850/44,-uprázdnené-poslanecké-mandáty--obsadenie.

91 František-Paškay-a-máriatölgyesi-polgári-iskola-igazgatója-és-a-város-polgármestere,-Štefan Macko-ótátrafüredi-iskolaigazgató-volt.-(*Slovák*, 1945. január-6.-Noví-poslanci,-3.-p.)

92 sNA,-ssr,-279.-d.,-inv.-č.-2335,-204/1945,-Šrobár-jozef,-poslanec--zrieknutie-sa-poslaneckého-mandátu;-vö.-kaššovic-2011,-236.-p.

ülésén-csupán-31,-december-21-i-146.-ülésén-pedig-42-képviselő-jelent-meg.-két-utolsó---1945.-január-23-i-147.-és-március-22-i-148.---ülésének-sem-a-jelenléti-íve,-sem pedig-a-róluk-készült-feljegyzés-nem-maradt-fenn,-de-okkal-valószínűsíthetjük,-hogya azokon-megjelent-képviselők-száma-a-korábbiakat-is-alulmúlta.⁹³

Az-országgyűlés-képviselőit,-csakúgy,-mint-mindenki-mást,-1945-kora-tavaszán leginkább-a-túlélés-foglalkoztatta.-A-vörös-Hadsereg-március-végén-áttörte-a-Garam folyónál- még- januárban- megrekedt- frontot,-s- feltartóztathatatlanul- közeledett szlovákia-fővárosa-felé.-Pozsony-1945.-április-4-i-elesteivel-nemcsak-az-első-szlovák államiság,-hanem-az-1938-decemberében-megválasztott-első-szlovák-országgyűlés-története-is-véget-ért.

Felhasznált irodalom

I evéltári-források

slovenský-národný-archív,-bratislava-(szlovák-Nemzeti-I evéltár,-Pozsony)
krajinský-úrad---prezídium
Ministerstvo-hospodárstva
Ministerstvo-zahraničných-vecí
s nem-s lovenskej-republiky
Úrad-predsedníctva-vlády

Forráskiadványok

Tesnopisecké zprávy o schôdkach Snemu Slovenskej krajiny 1939
Tesnopisecké zprávy o schôdkach Snemu Slovenskej republiky 1939,-1941,-1943

Jogforrások

Krajinský vestník 1938
Sbírka zákonů a nařízení státu československého 1927,-1938
Slovenský zákonník 1939,-1941,-1943
Úradné noviny 1938

Korabeli-sajtó

Deutsche Stimmen 1938
Esti Újság 1938-1939
Felvidéki Magyar Hírlap 1938
Grenzbote 1938-1939
Magyar Nemzet 1938
Národné noviny 1938
Nástup 1939
Pester Lloyd 1938
Slovák 1938-1945
Slovenská politika 1938-1939
Slovenská pravda 1938
Slovenský deník 1938
Új Hírek 1938-1939

93 sNA,-ssr,-45.-d.,-inv.-č.-201-204.

szakirodalom

- balling,- Mads-ole- 1991.- *Von Reval bis Bukarest. Statistisch-Biographisches Handbuch der Parlamentarier der deutschen Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa 1919-1945. Band II.*-københavn,-dokumentation-verlag.
- bystrický,-valerián-1999.-zasadnutie-slovenského-snemu-14.-marca-1939.-*Historický časopis* 47,-č.-2,-105-114.-p.
- bystrický,-valerián-2012.-slovenská-autonómia-za-druhej-republiky-a-vznik-slovenského-štátu.-in Ferenčuhová,- bohumila-zemko,- Milan- a- kol.: *V medzivojnovom Československu 1918 - 1939.*-bratislava,-veda,-477-516.-p.
- bystrický,-valerián-deák,-I adislav-2004.-o-d-Mnichova-k-rozbitiu-Česko-slovenska.-in-zemko, Milan-bystrický,- valerián- (ed.): *Slovensko v Československu (1918 - 1939).* bratislava,-veda,-199-239.-p.
- Čarnogurský,-Pavol-1992.-14. marec 1939.-bratislava,-veda.
- Chreňo,-j ozef-1965.-*Malý slovník slovenského štátu. 1938 - 1945.*-bratislava,-slovenská-archív-na-správa.
- Hoensch,-jörg-k.-1965.-*Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik. Hlinkas Slowakische Volkspartei zwischen Autonomie und Separation 1938/1939.*- köln-Graz,- böhlau- verlag. /beiträge-zur-Geschichte-osteuropas,-band-4./
- kaššovic,-stanislav-2011.-*Politická činnosť katolíckych kňazov - poslancov Slovenského snemu 1939 - 1945.*-Nitra,-kňazský-seminár-sv.-Gorazda.-/studia-Theologica-Nitriensia-11./
- konečný,-stanislav-2000.-rusínska-otázka-v-období-prvej-slovenskej-republiky.-in-bobák,-j án (zost.): *Slovenská republika (1939 - 1945).*-Martin,-Matica-slovenská,-174-181.-p.
- konečný,-stanislav-2008.-rusín-v-prelomoch-dvoch-tisícročí.-in-Plišková,-Anna-(ed.): *Rusínska kultúra a školstvo po roku 1989.*-Prešov,-Prešovská-univerzita- -- Ústav-rusínskeho-jazyka-a-kultúry,-5-37.-p.
- krivý,-vladimír-zemko,-Milan-2008.-*Voľby do zákonodarných orgánov na území Slovenska 1920 - 2006.*-bratislava,-Štatistický-úrad-slovenskej-republiky.
- Molnár-imre-2010.-*Esterházy János élete és mártírhalála.*-[somorja],-Méry-r atio.
- Murcko,-Michal-2001.-*Okres Stará Ľubovňa v rokoch 1938 - 1945.*-Prešov,-vo MA,-2.-vydanie.
- Nižňanský,-eduard-1998.-voľby-do-snemu-slovenskej-krajiny.-*Studia historica Nitriensia* vii., 163-203.-p
- Nižňanský,-eduard-1999a.-Česká-komunita-na-slovenku-a-voľby-do-snemu-slovenskej-krajiny-v-roku-1938.-*Moderní dějiny* 7,-231-265.-p.
- Nižňanský,-eduard-1999b.-*Židovská komunita na Slovensku medzi československou parlamentnou demokraciou a slovenským štátom v stredoeurópskom kontexte.*- Prešov, universum.
- Pažur,-Štefan-1968.-o-vývoji-národnostných-pomerov-na-východnom-slovensku-v-jesenných-mesiach-roku-1938.-*Nové obzory* 10. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska.-východoslovenské-vydavateľstvo,-košice,-13-25.-p.
- schvarc,-Michal-2010.-Nádeje-a-sklamania.-s-píškí-Nemci-medzi-autonómiou-a-14.-marcom.-in bystrický,-valerián-Michela,-Miroslav-schvarc,-Michal-a- kol.: *Rozbitie alebo rozpad? Historické reflexie zániku Česko-Slovenska.*-bratislava,-veda,-296-312.-p.
- záděra,-vladimír-1948.-*Deset let parlamentní retrospektivy 1935 - 1945.*-[Praha],-Ministerstvo informací.-/Publikace-Národního-shromáždění,-sv.-6./

Árpád Pó Pély

THE ELECTIO N OF THE FIR ST SLOVAK PARLIAMENT IN DECEMBER 1938

The study constitutes the very first attempt to craft a complex analysis of the history of the first parliamentary elections in Slovakia in December 1938. The first part deals with the building of the autarchy of the Slovak autonomy and Hlinka's Slovak People's Party, as well as with the preparation of the elections and the election campaign. The Slovak People's Party made the running of other political forces in the election impossible by banning left-wing parties, incorporation of the right-wing parties and by playing the game of scheduling the election and their democratic rules. The candidates of the German, Hungarian and Ruthenian minorities could run on the only list of the People's Party, as well as the representatives of the parties incorporated to the same party. The election campaign, which did not differ from the procedure proven in the totalitarian regimes, was accompanied by strong anti-semitic and anti-Czech incitement. The second half of the study deals with the arrangement, the results and the evaluation of the elections. According to the official results, 98 per cents of the voters approved the election list of the People's Party, which the propaganda evaluated as support for the Slovak autonomy and the government's policy. The minorities, who did not want to be accused from opposing the system and the Slovaks, mostly also supported the unified check list. Most of the votes against were given by the Ruthenian voters in east Slovakia, the Carpathian Germans in Zips and the Evangelist Slovaks. In the Slovak Parliament with 63 members, both the Germans and the Ruthenians got two mandates and the Hungarians one vote, the Czechs and the Jewish, who were taken for the main enemy of the Slovaks, gained no mandate at all.

L. Juhász Ilona

A harmincnégyes kőnél...

Haláljelek és halálhelyjelek
az utak mentén

Fórum Kisebbségkutató Intézet

A-k ároly-király-gyermeeknyaraltatási-akció-1918 nyarán---2.-Magyarországi-gyerekek-nyaralása Ausztriában-(A-korabeli-sajtóhírek-alapján)

il o NA j u Hász I .

k ing-karl ´s-programme-of-children ´s-holiday-in-summer-1918---2.-

Holiday-of-Hungarian-children-in-Austria

(as-reported-in-the-contemporary-press)

94(100)"1914/1918"

355.483(100)"1914/1918"-

379.83/.84(=112.2)(437.6)"1918"-

keywords:-World-War-i,-hinterland,-taking-children-on-holiday,-k arl-iv,-Austrian-children,-charity-activities.

A-gyermeeknyaraltatás-a-sajtóban

Amint- arról- már- a- korábbiakban- is- szóltunk,- eredetileg- a- Magyarországra- küldendő 100 000-osztrák-gyerekek-szemben-20 000-magyar-gyermekek-kellett-volna-üdülnie az-osztrák-tengerparton.-ez-a-szám-azonban-a-már-ismertetett-okokból-a-későbbiekben mindkét- oldalon- folyamatosan- csökkent,- az- osztrák- nyaralók- száma- -- amennyiben hihetünk- vadnay- beszámolójának- -- 25 000-rel- csökkent.- A- tengerpartra- küldött magyarországi- gyerekek- számának- csökkenése- azonban- arányaiban- nagyobb- volt- az osztrákokénál,-sőt-a-tervezett-második-turnust-már-nem-is-indították-útnak.

Már-a-gyerekek-útnak-indítása-előtt-nehézségek-adódtak,-kiderült,-hogy-a-tengerparton- nem- tudják- fogadni- a- magyar- hatóságok- által- kiválasztott- 20 000- gyereket, hanem-csak-jóval-kevesebbet-mint-a-felét:

A Karlswerk feladata volt, hogy lakásukat és élelmezésüket biztosítsa. E téren azonban tevékenysége kezdettől fogva teljes csődöt mondott. Mikor már elvégeztem földadatomnak azt a részét, mely ebben a viszonylatban rámhárult: hivatalos és társadalmi gyermekvédő szervezetek útján kiválasztattam a 20 000 gyermeket (...) értesítettek arról, hogy az osztrák tengerparton legföljebb 10 000 nyaralót tudnak elhelyezni (...) Amikor megbízottam, akit az elhelyezés helyszíni ellenőrzésére a tengerpartra leküldöttem, azt a kellemetlen, az egész tervet felborító jelentést tette, hogy legföljebb 3500 gyermek számára van hely, két turnusban is tehát 7000-nek.

(vadnay-1927,-157.-p.)

emiatt-a-kormánybiztos-javasolta-a-királynak,-hogy-„ejtse-a-csere-nyaraltatás-gondolatát,-rendezze-meg- mindegyik- ország- odahaza- gyermekei- nyaraltatását”.-Az-uralkodó azonban-ebbe-nem-egyezett-bele,-sőt-vadnayt-bízta-meg-a-tengerparti-nyaraltatás-szervezési- biztosításával,- (elszállásolás,- étkeztetés),- a- problémákat- a- trieszti- helytartó, valamint-az-ottani-közigazgatási-hatóságok-segítségével-neki-kellett-megoldania.-A-kor-

mánybiztos-beszámolójában- említést-tesz-róla,-milyen-ellenségesen-viszonyult-a-gyerekek-nyaralásához-az-ottani-lakosság,-ezért-még-az-ő-részükre-is-kénytelen-volt-élelmi-szert- biztosítani:- „A- helybeli- lakosság- ellenszenvének- ellensúlyozására- naponta- egy- vagon- liszt- küldtetett- le- és- az- ottani- gyermekek- számára- külön- hadikonyha- állíttatott- föl.”- jász- o- szkár- a- *Világ* c.- lapban- *Epilóg a gyermeknyaraltatáshoz* címmel- megjelent- írásában- egyebek- közt- említést- tesz- róla,- hogy- a- horvát- lapokban- gyermeknyaraltatás- ellenes- cikkek- jelentek- meg,- amelyekben- sérelmezték,- hogy- „amikor- a- tengerparti- lakosság- gyermekeinek- nincs- kenyere,- miért- küldenek- oda- pesti- gyerekeket- a- szűköss- készleteket- tovább- fogyasztani”.¹

Mivel- vadnay- a- Magyarországon- nyaraló- osztrák- gyerekek- ügyeinek- intézése- miatt- nem- utazhatott- a- tengerpartra,- bizottságot- küldött- maga- helyett- a- gondok- orvoslására,- különös- tekintettel- a- szálláshelyek- biztosítására: „kirendeltségem- utasításaimnak- megfelelően- eljárva,- június- közepén- már- azt- jelentette,- hogy- Abbáziában,- voloscában,- I- ovránában,- isolán,- Porto- r- ose- ban- (...) -8000- gyermek- és- 400- kísérő- számára- biztosít- tott- férőhelyet,- melyeket- csak- ágy- nem- üvel- kell- fölszerelni,- továbbá- hogy- kijelölte- a- főző- helyeket,- csupán- konyhafelszerelést- és- szakácsnékat- kellett- küldeni- a- kívántakat- teljesítettem,- és- 25-30- főből- álló- felügyelői- kart- küldtem- le,- hogy- a- megnevezett- épüle- tekben- most- már- név- szerint- osszák- be- a- gyermekek- csoportjait.- ugyanakkor- leküldtem- az- egészségügyi- személyzetet- a- szükséges- intézmények- fölállítása- és- a- fürdőhelyek- elrendezése- végett.”-(vadnay-1927,-157.-p.).-A- leírtak- azt- bizonyítják,- hogy- az- osztrákok- helyett- lényegében- szinte- mindent- a- magyaroknak- kellett- biztosítaniuk,- ezzel- szemben- a- Magyarországon- üdülő- osztrák- gyerekekről- minden- tekintetben- a- helyi- hatóságok- és- önkéntesek,- valamint- a- befogadó- családok- gondoskodtak,- az- osztrák- hatóságok- lénye- gében- semmilyen- feladatot- nem- vállaltak- a- magyarországi- nyaraltatás- kapcsán.

Az- üdülésre- kiválasztott- magyarországi- gyerekek- első- csoportja- július- 11-12-én- indult- budapestről,- ahol- látványos- külsőségek- között- „előkölősegek,- az- akció- szervezői,- katonatisztek- jelenlétében”- búcsúztatták- őket,- a- Honvédszenekar- a- Himnusz- és- a- r- ákóczi- indulót- játszotta.² A- kormánybiztos- a- gyerekek- utaztatásáról- egyebek- közt- az- alábbiakat- írta- beszámolójában:

*Július 11. és 12-én 85-850 főnyi szállítmányt küldtem két különvonaton Triesztig vasúton, onnan bérelt hajókon Porto-Rose-ba és Isolára. Majd július 20-tól 28-ig öt különvonatot, 1000-1300 főnyi szállítmánnyal Fiumeig vasúton, onnan a Militär-See-Transportleitung hajóin Abbáziába és Lovranába. Indulás előtt valamennyi gyermek még egy utolsó orvosi vizsgálatban részesült, étkezésükről a vasúton és megállóhelyeken gondoskodtam, valamint arról is, hogy az esetleg útközben megbetegedők számára minden vonaton elkülönít-
ő szakaszok legyenek, orvosi és ápolási személyzettel és a szükséges felszereléssel.*

(vadnay-1927,-157-158.-p.)

A- Magyarországról- nyaralni- küldött- gyerekek- számát- sajnos- pontosan- nem- lehet- meg- tudni,- ugyanis- vadnay- e- tekintetben- kissé- homályosan- fogalmazott.- becslésünk- szerint

1- jász- o- szkár: epilóg- a- gyermeknyaraltatáshoz. *Világ*, 1918.-augusztus-7.-7.-p.

2- *Világ*, 1918.-július-23.-13.-p.

összesen--maximum-8200-személyről-lehetett-szó,-vagyis-valamivel-kevesebbről,-mint amennyi-szálláshelyről-a-gyerekek-és-kísérők-száma-(8400)-állítólag-az-általa-a-helyszínre-kirendelt-személyek-gondoskodtak.-s-ajnos,-kutatásaim-során-nem-találtam-arra vonatkozó-adatokat-sem,-hogymely-településekről-érkeztek-a-magyarországi-nyaraló gyerekek,-s-az-sem-ismeretes,-hogymely-tengerparti-nyaralóhelyen-összesen-hányan nyaraltak.

A-gyerekek-megérkezésakor-azonban-kiderült,-hogya-vadnay-által-a-tengerpartra-küldött-bizottság-nem-végezte-lelkiismeretesen-a-feladatát,-ennek-következtében-nagy káosz-állt-elő.-A-kormánybiztos-kénytelen-volt-személyesen-leutazni,-erről-a-következőket-írta-beszámolójában:- „r-övidesen-sikerült-az-ott-lábrakapott-zűrzavarban-rendet teremteni.-A-ki-nem-elégítető-személyzetet-elbocsátottam,-a-fölügyelőket-hazaküldtem, új-munkaerőket-állítottam-be-és-a-fejtelenség-helyébe-szabatos-munkamegosztást-létesítettem-(...)-a-zsúfoltságot-új-helyiségek-szerzésével-és-megfelelőbb-szétosztással megszüntettem,-az-étkezések-lebonyolítását-rendezttem...”-(vadnay-1927,-158.-p.)

A-gyerekek-kedvezőtlen-fogadtatásáról-és-a-nagy-káoszról-a-magyar-lapok-is-beszámoltak,-így-a-lakosság-s-maguk-a-szülők-is-rövid-időn-belül-tudomást-szerezhettek-róla, milyen-körülmények-fogadták-a-gyerekeiket.-A-mai-szlovákia-területén-megjelent-hírlapok-egy-része--bár-eltérő-intenzitással--is-beszámolt-a-tengerparti-helyzetről.-A-fenti-ekben-már-idéztünk-néhány,-az-osztrák-gyerekek-nyaraltatásáról-szóló-hírt,-amelyekben említést-tettek-a-tengerparti-lakosság-magyar-gyerekek-iránti-ellenséges-viszonyulásáról,-illetve-az-ellátásukkal-kapcsolatos-problémákról-és-a-szervezési-hiányosságokról.-A-kassai-megjelenő-lapokban-olyan-híreket-is-közöltek,-amelyek-kedvező-képet-igyekeztek-festeni-a-tengerparti-helyzetről.-A-Kassai Újság augusztus-7-i-számában-például-a-lap-Paál-jób-nevű-budapesti-munkatársától-közöltek-egy-írást-A király meglátogatja az Adria partján nyaraló kassai gyerekeket. Mit csinálnak a magyar gyerekek az Adria partján címmel.-A-szerző-idillikus-képet-fest-a-magyarországi-gyerekek-tengerparti-nyaralásáról,-s-idézi-„egy-előkelő-állású-állami-tisztviselő”-lelkes-beszámolóját-is,-a-nevét-azonban-nem-említi:

Könnybelábad az ember szeme, amikor ott látja a tenger partján azt a sok sovány és nincstelen gyereket. Akiknek pár héttel ezelőtt még ünnepük volt az, hogy kijuthatnak egy percre a füstös, kormos, poshadt levegőjű szobákból a poros utcára, azok ma egész nap napfürdőznek, hancúroznak és lubickolnak az Adria hullámaiban. Megváltás ezeknek a gyerekeknek ez a változás.

Megtudtam még, hogy az Adria partján nyaraló gyerekeknek augusztusban magas vendégük lesz. Meglátogatja a magyar gyerekeket a gyönyörű akció megindítója: Károly király, felséges hitvesével együtt. A feleség augusztusban utazik el az Adria partjára, alkalmasint olyan időben, amikor már a magyar gyerekek is megérkeztek Abbáziába, Lovranába, vagy Portoroséba.³

A-Kassai Hírlap pár-nappal-korábban,-augusztus-4-én-megjelent-számában-viszont-a-Hogyan bántak az osztrák hatóságok a magyar nyaraló gyermekekkel? címmel-beszámoltak:

3- A-király-meglátogatja-az-Adria-partján-nyaraló-kassai-gyerekeket.-Mit-csinálnak-a-magyar-gyerekek-az-Adria-partján.-budapesti-munkatársunktól.-Kassai Újság, 1918.-augusztus-7.-3.-p.

molt-róla,-hogy-vadnay-Tibor-a-tengerpartra-utazott,-hogy-megpróbáljon-változtatni-a-tarthatatlan-helyzeten.-ebben-azonban-szó-sincs-a-vadnay-beszámolójában-említett,Magyarországról-küldött-bizottsági-tagok-mulasztásairól,-hanem-a-helyi-osztrák-hatóságokat-okolják-a-helyzetért.-Azt-is-megemlítik,-hogy-a-kormánybiztos-a-királytól-és-a-miniszterelnöktől-kért-segítséget-a-problémák-megoldására.-Az-élelmiszert-szállító-vagonok-említése-kapcsán-akár-azt-is-feltételezhetjük,-hogy-ezek-egy-része-korábban-esetleg-nem-a-megfelelő-helyre-került:

Vadnai Tibor miniszteri tanácsos a tengerpartra érkezett, hogy a rosszul ellátott magyar gyermekek érdekében intézkedjék. A közönyös osztrák helyi hatóságokat leváltották és magyar megbízottak léptek helyükbe. Megállapította, hogy a bajokat az osztrák hatóságok nemtörődömsége, felületes rendezése okozta. Táviratilag kért orvoslást Ófelségétől báró Hussarek osztrák miniszterelnöktől. A lakásokat rekvirálták. Intézkedés történt, hogy a Magyarországról küldött élelmiszerwaggon a magyar vezetőkhez kerüljön.⁴

Hogy-milyen-komoly-gondok-voltak-a-gyermekek-nyaralása-körül,-az-is-bizonyítja,-hogya-uralkodó-utasítására-a-katonaságot-is-bevonták-a-tarthatatlan-helyzet-megoldására:

A gyermeknyaraltatási akció helyes kerékvágásba fog kerülni. A hiányok leküzdésén nagy erővel dolgoznak. Megérkezett Abbáziába Schnetter tábornok, aki legfelsőbb parancsra katonai segítséggel igyekszik biztosítani a gyermekek jó ellátását és élelmezését. Schnetter tábornok az újságírónak kijelentette, hogy a lakások túlszűfoltóságát megszüntette, egészségügyi intézkedéseket tettek, minden lakásba katonai kirendeltség jön.

Az udvarból érkezett hírek szerint Ófelsége valószínűleg a királynéval együtt Szent István napja után érkezik Abbáziába és végigjárja azokat a tengerparti helyeket, ahol magyar gyermekek vannak elszállásolva. A királynak naponta távirati jelentést tesznek a gyermekek ellátásáról és állapotáról.⁵

bár-az-újságok-cikkezték-róla,-hogya-királyi-pár-rövidesen-meglátogatja-a-nyaraló-gyerekeket,-vadnay-beszámolójából-azonban-tudható:-az-előre-beharangozott-látogatásra-sohasem-került-sor,-pedig-ő-külön-programot-is-kidolgozott-a-látogatást-illetően,-amitmár-a-király-elé-is-terjesztett.-szerinte-a-látogatást-a-„kül-és-belpolitikai-bonyodalmak”-akadályozták-meg-(vadnay-1927,-159.-p.).

A-nyaraló-magyarországi-gyerekek-között-volt-j-ózsef-Attila-és-testvére,-eta-is.szabolcsi-Miklós-1960-ban-j-ózsef-Attiláról-írt-tanulmányában-egyebek-közt-részletesen kitér-a-költő-abbáziai-nyaralására-is-(szabolcsi-1960,-525-528.-p.).-idézi-a-Világ c.-lap 1918.-augusztus-4-én-megjelent-számát,-amely-nagyon-kiábrándító-képet-festett-a-nyaralás-körülményeiről-éppen-annak-a-budapestről-július-22-én-indult-csoportnak-a-kapcsán,-amellyel-j-ózsef-Attila-is-utazott:-„Fiumében-senki-sem-várja-őket.-A-kánikulában frissítő-nélkül-rögtön-a-távoli-szállásra-gyalogoltatják-őket.-s-ebtiben-kapkodnak-étel után...-Abbáziában-teljes-a-fejetlenség,-még-ivóvizet-sem-kaphatnak-az-összetört-gye-

4- Hogyan-bántak-az-osztrák-hatóságok-a-magyar-nyaraló-gyermekekkel?-Kassai Hírlap, 1918. augusztus-4.-1.-p.

5- Nyaraló-gyermekeink.-k-ároly-király-meglátogatja-őket.-Kassai Hírlap, 1918.-augusztus-10.-1.-p.

rekek.-enni-pedig-az-otthagyt-makaróni-és-a-tengeri-út-után-egy-db-kenyeret-kaptak... És-csak-akkor,-amikor-a-gyerekek-ott-vannak,-derült-ki,-hogy-a-lakosság-nem-akar-a-gyerekeknek-szállást-adni...-A-gyerekek-szalmazsáknál-egyebet-nem-kaptak-fekvőhelyül,-a legtöbbjének-nem-volt-és-nincs-takarója.”⁶ józsef-Attila-a-nyaralásról-verset-is-írt,-amit a-gyerekek-hazafelé-a-vonaton-énekeltek:

*A gyerekeket úgy szeretik,
Hogy csak mesékkel etetik.
Vége van, sej, vége van a szép nyárnak,
Vége van a gyermek-koplaltatásnak!*

vadnay-sérelmezte,-hogy-a-sajtó-„mohón-vetette-rá-magát-ezekre-a-kezdeti-zavarokra-(...)”-s-az-elejétől-igyekezett-a-közönséget-a-mozgalom-ellen-hangolni.-Túlzott-színezéssel,-téves-általanosítással,-hamis-hírekkel-valóságos-botránnyá-fújta-föl-a-lenti állapotokat”-(vadnay-1927,-158.-p.).-Érthető,-hogy-nem-tetszett-neki,-hogy-a-sajtó-megszellőztette-a-botránnyt,-hiszen-Magyarországon-ő-volt-a-felelős-az-osztrák-gyerekek-nyaraltatásáért,-s-a-tengerpartról-érkezett-hírek-nem-könnyítették-meg-akkori-helyzetét-a-magyarországi-befogadó-családok-megnyerésében.

Az-átlagban-5-hétig-tartó-tengerparti-üdülésről-a-gyerekeket-7-különvonattal-szállították-haza-az-augusztus-25-től-szeptember-2-ig-terjedő-időszakban,-„valamennyien testi-erőben-és-súlyban-meggyarapodva”-tértek-haza.-A-gyerekek-második-turnusát-azonban-már-nem-indították-útnak.-A-kormány-azért-döntött-így,-mivel-a-harcéri-belpolitikai-fejlemények-miatt-már-kockázatosnak-ítélte-(vadnay-1927,-160.-p.).-A-korabeli-lapokban-viszont-azt-az-indokot-közltek,-miszerint-az-első-turnussal-nyaralni-küldött-gyerekek-az-eredeti-tervvel-ellentétben-hosszabb-ideig-maradtak.-ilyen-értelemben-tájékoztatták-a-lakosságot-a-Kassai Hírlap augusztus-végi-számában-is:

Budapest, augusztus 28.

*Ma délben, félhivatalos jelentés adta hírül, hogy a király nevéhez fűződő gyermeknyaraltatási akciónak a magyar gyermekekre vonatkozó része abbamaradt, mert a kormány elhatározta, hogy a tengerparti nyaralásra küldendő második turnus elindítását mellőzi. Ennek az a magyarázata, hogy az első csapat hosszabb ideig tartózkodott oda-lent, mint azt tervezték.*⁸

kassai-gyerekek-nyaralása-s-ankt-Wolfgangban

A-kassai-lapokban-megjelent-híradások-eleinte-arról-szóltak,-hogy-100-kassai-gyerek-vesz-részt-az-Adria-melletti-gyermeknyaraláson:

A magyar Károly király gyermeknyaraltatási akcióból folyólag Kassáról összesen 100 gyermeket fognak kiválasztani, mint olyanokat, akik tengerre lesznek küldhetők. A kassai 100 gyermek közül 20-at az elhagyatott, 45-öt a munkások, s 35-öt más kategóriából, kis-

6- A-nyaraltatási-botrány. *Világ*, 1918.-augusztus-4.-11.-1.-p.-idézi:-szabolcsi-1960,-526.-p.

7- józsef-jolán:-A város peremén.-bukarest-1951,-113.-p.-idézi:-szabolcsi-1960,-527.-p.

8- Abbamaradt-a-magyar-gyermekek-nyaraltatása.-*Kassai Hírlap*, 1918.-augusztus-29.-1.-p.

hivatalnokok, kisiparosok, tanítók stb. soraiból választják ki. Az elküldendő gyermekek semmiféle kifejezett testi vagy lelki betegségben nem szenvedhetnek, csak gyengék, üdülésre szorulóak lehetnek. Nem lehet jellembeli hibájuk. A megvizsgálandó gyermekek hatósági orvosi bizonyítvánnyal tartoznak igazolni, hogy ők maguk 6 héten belül semmilyen fertőző megbetegedésben nem szenvedtek, s ilyen családjukban sem fordult elő ezen időn belül. Jelentkezni kell az állami gyermekmenhelyben d. e. 10 órakor. A vizsgálatok egy-két nap alatt befejeződnek.⁹

Pár-nappal-korábban-azonban-a-Kassai Újságban megjelent-hír-szerint-a-kassai-diákok az-ausztriai-sankt-Wolfgangba-készültek-nyaralni:

*A kárpáti tűzhelyeket újraépítő bizottság St. Wolfgang tó mellett magyar diákok számára nyaralást rendez, amelyen a kassai diákok részéről nyolcvan-an vesznek részt. A polgármester helyettesi irodában eddig már közel hetvenen jelentkeztek.*¹⁰

A-későbbi-hírek-már-ugyancsak-a-st.-Wolfgangba-nyaralásra-küldendő-kassai-gyerekekkel-voltak-kapcsolatosak,-s-a-tengerparti-üdülésről-ezután-már-egyetlen-lapban-sem esett-szó.-Az-alábbi-hírből-az-is-megtudható,-hogy-a-gyereksorozat-vezetője-konrády I ajos- kassai- prépostkanonok- lesz,- valamint- hogy- a- gyerekeknek- mi- mindent- kell magukkal-vinniük-az-üdülésre:

*...a mai napon kellett volna indulniok. Mivel azonban a 91 jelentkezőt előbb orvosi vizsgálat alá kell vetni, s az orvosi vizsgálaton többen nem jelentek meg, továbbá az elutazókat sok mindenfélével fel kell szerelni, minek beszerzése szintén időt igényel: a város táviratban értesítette az intézőséget, hogy a gyermekeket csak legfeljebb 3-án 4-én lehet útnak indítani. Az orvosi vizsgálaton eddig meg nem jelenteket ma délután látogatta meg dr. Szentimrey Ákos vármegyei tisztifőorvos, hogy alkalmasságukat megállapítsa. Eddig 13 bizonyult alkalmatlannak. A csoportot Konrády Lajos prépost-kanonok vezeti, aki mint tudjuk, kiváló szakértelemmel és előszeretettel intézi az ilyen dolgokat. A növendékeknek magukkal kell vinniök: 4 drb. lepedőt, 2 drb. törülközőt, 2 drb. vánkoshuzatot, 2 öltözet ruhát (nem ünneplőt) minden napi használatra felöltöt vagy gallért, 3 váltás fehérneműt, továbbá zsebkendőt, gallért, toalette cikkeket (kefe, szappan, fésű, angoltapaszt), fogkefét, fogpépet, 1 üveget vagy bádogot ivóvíz részére az úton (kulacs), 2 pár cipőt, (egy otthoni egy turista) 1 pár komot cipőt, cipőtisztítószereket és lehetőleg egy hátizsákot.*¹¹

Hogy-ugyanazokról-a-gyerekekről-volt-e-szó,-akiket-eredetileg-a-tengerhez-akartak-küldeni,-nem-derül-ki-a-hírekből,-így-csupán-feltételezhetjük,-hogy-a-második-turnus-indításának-elmaradása-miatt-változhatott-meg-az-eredeti-terv.-Figyelemre-méltó-azonban, hogy-a-gyerekek-nyaralását-a-Kárpáti Falvak Újjáépítése akció-során-összegyűlt-adományokból-fedezték.-A-kassai-lapok-a-későbbiekben-részletesen-beszámoltak-a-sankt Wolfgang-i-nyaralásról:

9- kassai-gyermekek-tengeri-nyaraltatása.-Kassai Hírlap, 1918.-július-30.-3.-p.

10- kassai-diákok-nyaralása.-Kassai Újság, 1918.-július-28.-2.-p.

11- kassai-diákok-nyaralása.-Kassai Hírlap, 1918.-augusztus-2.-3.-p.

A kárpáti feldúlt tűzhelyeket újraépítő bizottság által Szt. Wolfgangba nyaralásra rendelt kassai diákok Konrády Lajos prépost-kanonok vezetése mellett vasárnap érkeztek meg a csodás szépségű nyaralótelepre.

Mint értesültünk, az ottani hatóságok és a közönség igaz vendégszeretettel fogadták a magyar gyerekeket, akiket Konrády Lajos példás rendben, valóságos katonai fegyelem alatt tart, de ez a szellem korántsem kellemetlen a gyermekeknek, mert különben nem ragaszkodnának annyira vezetőjükhöz. A Szt. wolfgangi lakosságot nagyon meglepte a fegyelmezettség, a kis diákok kiszálláskor, mint valami katonai dísz-század, szabályszerűen jelentkeztek a parancsnokuknál, majd sorakoztak a szótól olyan felvonulást rendeztek, ami a katonáknak is dicséretére válnék. Menetközben Konrády felszólította őket, hogy énekeljenek valami ropogós magyar nótát, a gyermekeket azonban olyannyira meglepte a gyönyörű vidék, a tündéri táj, hogy annak szemlélete még énekelni sem engedte a fiatal legényeket. Különösen jól esett nekik, hogy a tengerészeti akadémia parancsnoka és tisztja is igen barátságos fogadtatásban részesítette őket. Legnagyobb élvezetük telt azután a hajózással, melyet a Szt. wolfgangi taven rendezett számukra a parancsnokság. A többi mulatozásról és szórakozásról Konrády Lajos nagyon érdekes tudósításokkal fog szolgálni.¹²

Összegzés

A-korabeli-sajtóhírek-és-vadnay-Tibor-kormánybiztos-beszámolója-alapján-aránylag-átfogó-képet-kaptunk-róla,-hogyan-folyt-le-az-első-világháború-vége-felé-a-mai-szlovákia-magyarlakta-régióinak-nagy-részében-a-Magyarország,-de-elsősorban-az-érintett-lakosság-számára-különösen-megterhelő-gyermeknyaraltatási-akció.-Már-az-is-sokat-elárul-az-osztrákok-és-a-magyarok-szerepvállalásáról,-hogya-100 000-osztrák-gyerek-magyarországi-nyaraltatásához-képest-eleve-csupán-20 000-magyar-gyerek-külföldi-nyaralását-hirdették-meg.-Hogy-miért-vállalták-fel-a-hatóságok-ezt-a-rendkívüli-anyagi-és-más-megterheléssel-járó-„cserenyaraltatást”,-nehéz-megérteni,-ennek-tisztázása-egyelőre-még-várat-magára.

A-„cserenyaraltatással”-kapcsolatos-sajtóbeli-adalékok-fényében-az-sem-nagyon-érthető,-vadnay-1927-es-közzétett-beszámolójában-miért-szépíti,-sőt-néhány-helyen-ferdíti-el-a-tényeket-még-évekkel-a-nyaraltatási-akció-után-is.-Csupán-feltételezhetjük,-hogya-az-akkori-magyar-kormány-számára-sem-volt-kíváncsi,-hogya-egyértelműen-kiderüljön,-a-gyermeknyaraltatási-akció-elsősorban-az-osztrákok-javát-szolgált,-nyertesei-nem-a-magyar,-hanem-sokkal-inkább-az-osztrák-gyerekek-voltak,-hiszen-az-eredeti-tervekkel-ellentétben-a-75 000-Magyarországon-nyaraló-osztrák-gyerekek-szemben-csupán-maximum-8200-magyarországi-gyerek-üdült-az-osztrák-tengerparton-(beleszámítva-a-kísérőket-is).-elgondolkodtató,-hogya-a-háborútól-már-minden-szempontból-meggyötört-lakosságot-miért-terhelték-meg-ilyen-nagy-mértékben-az-ország-és-a-lakosság-szempontjából-semmilyen-előnyökkel-nem-járó-nyaraltatás-biztosításával.-A-terhek

12-kassai-diákok-szt.-Wolfgangban.-s-zívesen-fogadták-őket.-Kassai Hírlap, 1918.-augusztus-11. 2.-p.

nagy- része- elsősorban- a- magyar- lakosságnak- a- szegényebb- rétegeit- érintette,- ők maguk-inkább- segítségre- szorultak- volna,- ráadásul- a- családokba- befogadott- nyaraló- gyerekek- ellátásához- ígért- anyagi- és- természetbeni- hozzájárulásnak- vagy- csak- a- töredékét,- vagy- egyáltalán- semmit- sem- kaptak.- ehhez- még- hozzájöttek- az- Ausztriában- nyaraló- magyar- gyerekekkel- kapcsolatos- kiadások,- sőt- hogy- megbékítsék- a- gyerekek- iránt- nagy- ellenszennvel- viszonyuló- tengerparti- lakosságot,- nekik- is- plusz- élelmet- és- lisztet- kellett- biztosítaniuk.

A- korabeli- sajtóhírek,- illetve- a- különböző- helyeken- ezzel- kapcsolatban- megjelent- információk- alapján- megállapítható,- hogy- vadnay- a- gyermeknyaraltatási- költségek- fedezését- illetően- sem- közölt- valóságnak- megfelelő- adatokat.- Azt- állítja- például,- hogy „a- nyaraltatás- mindkét- ágának- összes- igazgatási,- szervezési- és- központi- főfelügyeleti- költségeit- eredeti- megállapodásunknak- megfelelően- az- osztrák- gyűjtés- fedezte” (vadnay-127,-161.-p.).-Holott-több-lapban-megjelent-hír-tanúsága-szerint-az-osztrák-gyerekek- nyaraltatásával- kapcsolatos- költségeket- több- esetben- abból- a- pénzkeretből- fedezték,- amelyet- a- korábbi- években- közadakozásból- a- kárpáti- falvak- újjáépítésére- gyűjtöttek.¹³ emellett-az-akció-idején-több-helyen-is-kénytelenek-voltak-a-lakosság-körében-pénz-és-természetbeni-adományok-gyűjtést-szervezni.

vadnay-kormánybiztos-beszámolója-szerint-a-gyermeknyaraltatás-„a-magyar-falvakban-folyt-le”-(vadnay-1927,-147.-p.),-azonban-laphírek-ezt-az-állítást-is-cáfolják,-hiszen-az-általam-kutatott-területen-található-nagyobb-városokban--megyei-és-járási-székhelyeken- egyaránt- (pl.- r imaszombatban,- l éván,- kassán- ipolyságon,- r ozsnyón,- d unaszerdahelyen-stb.)-is-nyaraltak-osztrák-gyerekek.

Az-1918-as-események-és-magyarok-anyagi,-természetbeni-áldozatának-ismeretében- meglepő- és- elgondolkodtató- a- r imaszombatban- megjelenő- *Gömöri Újság*ban- 1919-januárjában-közzétett- felhívás,- amely-jótejkony-célú-gyűjtésre-hívja-fel-a-lakosságot-az-éhező-bécsi-gyerekeke-számára:

Éheznek a bécsi gyerekek!

Magyarország történelmének örökké fényes napja lesz az az emberiséges tény, hogy 1918 év nyarán mintegy 100 000¹⁴ ausztriai gyereket tartott és élelmezte az istenadta magyar nép!... Budapesten már megértették a jajveszékelést és megkezdték a jótejkony gyűjtést az éhező bécsi gyermekek és anyák részére... Jól tudom, mi rimaszombatiak sem maradunk hátra ebben a nemes akcióban!!! Ki gyorsan ad, kétszer ad!¹⁵

13- A- k assára-érkezett-osztrák-gyerekek-ellátását-és-a-sankt-Wolfgangba-küldött-magyar-gyerekek-nyaralását-is-egyaránt-a-kárpáti-falvak-újjáépítésére-gyűjtött-alapból-fedezték. itt-vannak-az-osztrák-nyaraló-diákok.-*Kassai Újság*, 1918.-augusztus-8.-2.-p.

14- A-nyaraló-gyerekek-számát-tévesen-írták,-ugyanis-1918-folyamán-nem-az-eredetileg-tervezett-100 000,-hanem-75 000-gyereket-láttak-vendégül-Magyarországon.

15- Éheznek-a-bécsi-gyerekek!-*Gömöri Újság*, 1919.-január-12.-3.-p.

ugyanebben-a-hónapban-pár-nappal-korábban-a-Nyugatmagyarországi Híradó Ausztria területéről-kiutasított-magyarokról-tudósított.¹⁶

Hogy- megállapítható- legyen,- hol- és- mennyi- gyerek- nyaralt- 1918- nyarán- mind Magyarországon,- mind- pedig- Ausztriában,- levéltári- kutatásokra- és- a- korabeli- sajtó további- tanulmányozására- egyaránt- szükség- volna.- elképzelhető,- hogy- azokon- a- településeken,- ahol- osztrák- gyerekek- nyaraltak,- talán- megőrzött- valamit- a- lokális- emlékezet- erről- az- időszakról,- esetleg- az- idősebb- korosztály- körében- akadnak- olyan- személyek,- akik- fontos- adalékokkal- szolgálhatnak- a- témával- kapcsolatban,- hiszen- nagyon sok- a- nyitott- kérdés,- mint- például:- hogyan- értették- meg- egymást- a- vendéglátó- családok a- németül- beszélő- gyerekekkel,- milyen- volt- a- nyaraló- gyerekek- napirendje- falun,- kötettek-e- barátságok- stb.

irodalom

A nagy vihar hajótöröttei. Hivatalos feljegyzések, tanulmányok és más írások a háború és a pusztító béke idejéről.- sajtó- alá- rend.- kádár- béla,- sarbó- vilmos.- bev.- r ipka- Ferenc, sipőcz- j enő.- budapest,- Wodianer,- 1927.

Galántai- j őzsef- 2001.- *Magyarország az első világháborúban.*- budapest,- korona- kiadó.

j ászí- o- szkár- 1918.- epilóg- a- gyermeknyaraltatáshoz.- *Világ,* 1918.- augusztus- 7.- 7.- p.

j uhász- ilona,- l .- 2010a.- *Neveitek e márványlapon... Adalékok a világháborús emlékjelek etnológiai szempontú értelmezéséhez.*- somorja,- Fórum- kisebbiskutató- intézet.

j uhász- ilona,- l .- 2010b.- vaskatona,- vaskorona,- vasturul.- A- nemzeti- áldozatkészség- szobrai- az első- világháborúban.- *Acta Ethnologica Danubiana* 12,- 11- 38.- p.

16- A- magyarok- Ausztria- területéről- történt- kiutasításával- kapcsolatban- egyelőre- nem- találtam adatokat- a- szakirodalomban,- azonban- a- *Nyugatmagyarországi Híradó*-ban- részletesen- írnak erről- az- eseményről:- „bécsűj helyből- kiutasították- a- magyarokat.- Az- Ausztria- közellátásában bekövetkezett- nagymérvű- hiányok- radikális- intézkedésekre- kényszerítették- az- osztrák- hatóságokat.- Az- osztrák- városok- sorra- felszólítják- az- ott- lakó- magyarokat,- hogy- záros- határidőn belül- hagyják- el- az- illető- város- területét,- mert- a- nagyfokú- élelmiszerhiány- miatt- közellátásban többé- nem- részesülhetnek.- l egutóbb- bécsűj hely- parancsolt- rá- az- ott- lakó- magyar- családokra,- hogy- menjenek- isten- hírével- más- tájakra.- vagy- 30- kiutasított- bécsűj helyi- magyar- honos család- jött- is- s opronba,- a- lakásínséges,- túlzsúfolt,- száz- bajos- s opronba,- ahol- azonban- hiába futkosnak- reggeltől- estig- lakás- vagy- szoba- után,- egyetlen- zugot- nem- tudtak- találni,- hol- fáradt fejüket- pihenésre- hajthatták- volna- le.- Hogy- mi- történik- ezzel- a- szerencsétlen,- kivert,- világga zavart- szegény- magyar- családokkal,- hol- helyezkedhetnek- le,- nem- tudjuk.- s opronban- alig maradhatnak.- Nincs- ma- s opronban- egyetlen- üres- lakás,- kiadó- szoba,- gazdátlan- ágy. Mehetnek,- vándorolhatnak- a- szerencsétlen,- hontalan- magyar- családok- tovább,- más- városba, ahol- talán- lakás- is,- munkaalkalom- is,- kenyér- is- több- van,- mint- ebben- az- öreg,- határszéli s opronban.- egyet- azonban- le- kell- szögezni- az- osztrák- hatóságok- eljárásával- szemben. Amikor- a- magyarok- a- Monarchia- egész- hadseregét- élelmeztek- s- szűkiben- voltak- az- élelmicikkeknek,- éheztek,- ínséget- szenvedtek,- kukoricakenyeret- ettek,- akkor- se- osztrákokat.- A- közvélemény- követelte- ugyan,- de- egyetlen- hatóság- nem- akadt,- amelyik- ilyen- könyörtelen- eszköz- hoz- nyúlt- volna.- l e- kell- szögezni- ezt- most,- mikor- a- kivert,- utcára- dobott,- lerongyolódott magyar- családok- szomorú- fáradt- karavánja- csapatostul- özönlik- át- a- határon s opronmegyébe.”-(*Nyugatmagyarországi Híradó*, 1919.- január- 8.- 3.- p.)

- Juhász Ilona, I. - 2012. - erdélyi-menekültek-kassán-és-környékén-az-első-világháború-idején.-A korabeli-sajtó-tükrében.-in-Tóth-Arnold-(szerk.): *Néprajz – muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Viga Gyula tiszteletére*. Miskolc,-borsod-Abaúj-zemplén- Megyei- Múzeumok- igazgatóság-Miskolci- egyetem- bTk Történettudományi-intézet,-387–406.-p.
- Juhász Ilona, I. - 2013.- brassából- ipolyságra.- erdélyi- menekültek- az- első- világháború- idején ipolyságon-és-környékén.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 15.-évf.-4.-sz.-3–35.-p.
- szabó-dániel-(szerk.)-2009.-*Az első világháború*.-budapest,-osiris.
- szabolcsi-Miklós-1960.-egy-fejezet-József-Attila-életéből.-*Irodalomtörténeti Közlemények*, 54. 525–534.-p.
- szijj-jolán-r avasz-istván-(szerk.)-2000.-*Magyarország az első világháborúban*. Lexikon A–Zs. budapest,-Petit-r eal-könyvkiadó.
- vadnay-Tibor-1918.-*Károly Király Gyermeknyaraltatása magyar területen lefolyó részének Szabályai*.-budapest.
- vadnay-Tibor-1927.-károly-király-Gyermeknyaraltatása.-in-A nagy vihar hajótöröttei. Hivatalos feljegyzések, tanulmányok és más írárok a háború és a pusztító béke idejéről.-sajtó-alárend.:-kádár-béla,-sarbó-vilmos.-budapest,-Wodianer,-147–161.-p.

Melléklet

Az-alábbiakban-a-melléklet-első-részeként-időrendi-sorrendben-közlöm-azokat-a-híreket,-amelyeket-a-gyermeknyaraltatási-akció-felhívásától-egészen-a-gyerekek-visszautazásáig- a- r- osznyón- megjelenő- lapokban,- a- *Sajó-Vidékben*,- valamint- a- *Rozsnyói Híradóban*,-közöltek.

Gyermekek-nyaraltatása

Az-ellentmondások-korát-éljük.-A-felvilágosodás-büszke-századjában-a-legbarbárabb-vérengzés dúl-közel-négy-év-óta.-Természetesen-csupa-tetszetős-eszme-szolgáltatásban,-vagy-legalább-is-ilyen-jelszavak-alatt-küldik-másvilágra-az-emberáradatot.-Csodákat-művel-a-fellelkesült-képző-dés-és-ami-belőle-táplálkozik:-orgiákat-ül-a-–-hazugság-béke-után-liheg-az-emberiség-s-a-legfelsőbb-fokra-hág-a-háborús-őrület.-És-a-tömeges-emberpusztítás-most-jelentős-embervédelmet von-maga-után.-A-belátás-és-a-szeretet-gondoskodni-kíván-a-jövő-nemzedékekről.-van-e-ebben valami-meglepő?-semmi-sem.-Amint-a-viharban-előre-megérezzük-az-eljövendő-üdítő-légáramlatot,-úgy-a-rombolás-és-pusztítás-szörnyű-napjaiban-is-előre-látjuk-az-elkövetkező-teremtő-munkát.-Hogy-a-szeretet-melege-az-érzéketlenség-burkát-máris-áttöri,-gyógyít,-mielőtt-a-krízis-elzúg-na-fejünk-felett,-az-csak-örvendetes,-dicséretes,-sőt-egyetlen-vigasztaló-mozzanat-ebben-az-ítéletidőben.

Nemesen-érző,-fiatal-uralkodónk,-károly-király-kezdemenyezéséből-és-védnöksége-alatt-egy-nagyszabású-gyermeknyaraltatási-csereakció-indult-meg,-mely-100 000-német-anyanyelvű-6-12 éves-gyermeket-helyez-el-július-15.-és-augusztus-1-től-kezdődőleg-hat-hétre,-hazánk-magyar-és-német-nyelvű-területén,-míg-ugyanezen-idő-alatt-az-Alpesek-vidékén-és-az-osztrák-tengerparton magyar-városi-gyermekek-lesznek-6-hétre-nyaralásra-kiadva.

Gömör-kishont-vármegye-területén-tervebe-vétetett-1725-ilyen-szegény-gyermek-nyaraltatása, még-pedig-a-bevált-családi-elhelyezés-rendszere-mellett.-A-gyermekek-nem-kerülnek-nagyobb csoportokban-zárt-intézetekbe,-hanem-olyan-megbízható-vendéglátó-családokhoz,-kik-befogadásukra-önként-vállalkoznak.-egy-egy-családhoz-legalább-kettőt-szánnak,-hogy-mindjárt-eleinte-is-legyen-kivel-beszélgetniök,-ezen-a-számon-felül-azonban-legfeljebb-annyit,-amennyit-a-család

maga-és-a-vendéggyermek-túlságos-kényelmetlensége-nélkül-elláthat.-ilyen-vendéglátó-családok-toborzása-az-első-legsürgősebb-feladat,-egyszersmind-legnehezebb-is,-mert-csupán-39-törvényhatóság-jön-figyelembe.

A-vendéggyermek-elhelyezését-nem-bürokratikus,-hanem-társadalmi-úton-akarják-biztosítani-s-mint-értesülünk,-a-főispán-felkérte-a-helyi-társadalom-oly-kiváló-tagjait-a-vendéglátó-családok-toborzásának-személyi-munkájára,-akik-hajlamuknál-és-foglalkozásuknál-fogva-hivatva-vannak-arra,-hogy-a-gyermekjóléti-mozgalmak-sikerének-előmozdításánál-tevékenyen-közreműködjenek.

e-bizalmi-személyeknek-az-a-feladata,-hogy-a-városokban-és-községekben-az-eszmének-propagandát-csináljanak-és-személyesen-felkeressék-azokat,-akiket-erre-alkalmasnak-gondolnak,-vendéglátó-családokat-szerezzenek.-A-jelentkezőket-névjegyzékbe-veszik-és-időnként-közlük-a-munka-összesítésével-megbízandó-gyermekmenhelyi-igazgató-főorvossal,-hogy-hányan,-mennyi-és-milyen-nemű-gyermeket-vállaltak.-A-jegyzéket-június-1-én-lezárják-és-egyik-példányát-az-igazgató-főorvosnak-elküldik,-a-másik-példányt-pedig-maguknak-tartják.

ők-biztosítják-a-felügyelőnők-elhelyezését-és-ellátását-is.-I-eghelyesebb-volna,-ha-saját-maguk-fogadnák-el-őket.-További-feladatuk,-hogy-közreműködjenek-a-gyermekek-szétosztásában.-A-gyermekeket-ugyanis-csak-megérkezésükkor-fogják-a-vendéglátó-családokhoz-beosztani.-Azért-a-szállítmány-megérkezését-a-bizalmi-férfiak-és-nők-az-összes-vendéglátó-családokkal-és-a-községi-előjáróság-kiküldöttével-együtt-az-állomáson-várják.-o-tt-azonnal-megismerkednek-a-felügyelőnőkkel,-segítenek-nekik-a-gyermekek-szétosztásában-és-különösen-annak-feljegyzésében,-hogy-melyik-gyermek-milyen-nevű-és-hol-lakó-vendéglátóhoz-jutott.-A-nyaralás-további-folyamán-is-állandóan-közreműködnek-a-gyermekek-hogylétének-ellenőrzésében-és-felügyeletében,-különösen-pedig-abbban,-hogy-a-felügyelőnők-száma-közvetítik-és-megkönnyítik-a-szöbeli-és-írásbeli-érintkezést-a-vendéglátó-családokkal,-a-községi-előjáróságokkal,-az-orvosokkal,-a-menhelyi-igazgató-főorvosokkal,-a-hatóságokkal-és-általában-mindenkivel,-akivel-a-felügyelőnőnek-a-gyermekek-érdekében-érintkezése-szükséges.

A-vendéglátó-családok-a-gyermekek-után-heti-10-koronát-az-egész-időre,-tehát-60-koronát-kapnak,-melynek-fejében-a-gyermeket-tisztességes-lakással-és-élelemmel-tartoznak-ellátni.-A-gyermekekkel-jövő-felügyelőnők-után-hetenkint-30-korona,-összesen-160-korona-tartásdíj-jár.

Nem-tartjuk-szükségesnek-részletekbe-menően-föltánni,-hogy-e-gyermeknyaraltatási-akció-sikeréhez-minő-fontos-közérdekek-fűződnek-a-gyermekvédelem,-a-jövő-nemzedék-megerősítése-és-az-alsóbb-néposztályok-jólétének-előmozdítása-szemponjtábjából,-rá-akarunk-azonban-mutatni-arra-a-további-céla-is,-amelyet-uralkodóink-bölcs-előrelátása-az-akcióval-ezek-en-főül-is-elérni-óhajt-és-amelyeket-kormányunk-a-maga-részéről-is-készséggel-szolgálni-törekszik.-A-monarchia-két-államának-ez-a-nagy-arányú-gyermekcseréje-alkalmasnak-látszik-arra-is,-hogy-az-érdekek-sok-szálal-egybe-fűzőtt-két-állam-polgárai-között-gyermekei-jólétén-keresztül-érzelmi-kapcsok-is-keletkeznek,-és-hogy-a-felnövekvő-gyermekek-látókörüket-a-másik-országról-nyert-kibővítésén-felül-szeretettel-és-hálával-gondoljanak-vissza-a-másik-állambeli-egykori-vendéglátókra,-s-ahe-lyett,-hogy-az-ellentétek-szítói-közé-szegődnének,-a-kölcsönös-megértés-és-jóindulat-terjesztőivé-váljanak.-ez-okból-őfelségének-legmagasabb-védnöksége-alatt-áll-„károly-király-Gyermeknyaraltatás”-címén-létrejött-mozgalom-éppúgy-célravezetőnek-kívánczik-a-jövőben-múlhatatlanul-szükséges-békés-és-összevágó-munkálkodás-előmozdítására,-mint-a-gyermekek-jólétének-emelésére.

(Rozsnyói Híradó, 1918.-május-5.-1-2.-p.)

A-gyermeknyaraltatási-akció

A-lapunk-múlt-heti-számában-ismertetett-keretek-közt,-teljes-erővel-megindult.-Putnoky-Mór,-vár-megyéni-ispánja-az-egész-vármegyére-nézve-felkérte-azokat-a-bizalmi-egyéneket,-akik-hivatva-vannak-károly-királyunk-nemes-szándékát-valóra-váltani.-városunkban-bartholomaidesz-Adél,-Pósch-józsef-dr-né,-Terry-Gyuláné,-vargáné-scheller-etelka-úrhölgyek.-d-ittel-istván-kanonok-plé-

bános-és-r éz-l ászló-ref.-lelkész-kérettek-fel-a-gyermek-nyaraltatási-csereakció-szellemi-intézésére.-Hogy-ez-a-szép,-de-terhes-feladatot-sikerrel-tudják-e-megoldani,-az-természetesen-a-lakosság-emberies-érzésén-fog-múlni.-k özelebbi-adatokkal-még-nem-szolgálhatunk,-de-a-mozgalom jóakarató-élénk-érdeklődéssel-kísérjük-s-szívesen-ajánljuk-a-rozsnói-társadalom-jóindulatára.

(Rozsnói Híradó, 1918.-május-12.-3.-p.)

vendéggyermekek-lisztfejkvótája

illetékes-helyről-nyert-értésüléseink-szerint-a-közélelmezési-Hivatalt-vezető-miniszter-úr-intézkedett,-hogy-a-károly-király-gyermeknyaraltatása-alkalmával-a-vendéggyermekek-lisztfejkvótája-az-új-termésből,-a-vendéglátó-családok-számára-fenntartassék.-Cukorral-és-zsírral-való-ellátás-ügyében-a-tárgyalások-folyamatban-vannak,-az-erre-vonatkozó-eredmények-annak-idején-közhírre-lesznek-téve.-A-vendéglátó-családok-gyűjtésének-határidejét-f.-évi-június-15-ig-meghosszabbították.

(Sajó-Vidék, 1918.-május-30.-4.-p.)

A-károly-király-gyermeknyaraltatása-mozgalom-mind-nagyobb-eredményekkel-és-a-legnemesebb buzgalommal-folyik-országszerte-és-vármegyénkben-is.-Nagy-gondot-okozott-természetesen-városunkban-és-a-vidéken-is-a-gyermekek-élelmezése,-azonban-a-vármegye-alispánjának--lapunkban-is-közölt--felvilágosító-sorai-értelmében-a-kihelyezendő-gyermekek-élelmezéséről-hatósági úton-külön-is-gondoskodni-fognak.-ezek-után-reméllünk-lehet,-hogy-városunk-családjai-közül is-mind-többen-fognak-a-gyermekek-elfogadására-vállalkozni,-mely-ugyan-nem-kis-gonddal-és áldozatokkal-jár,-de-ki-ne-hozná-meg-szívesen-magyaros-vendégszeretettel-az-áldozatot,-különösen,-mikor-tudja,-hogy-viszonzásul-a-magyar-gyermekek-is-kellemes-üdülést-és-szórakozást-találnak-majd-Ausztria-üdülőhelyien-és-tengerparti-vidékein.-Úgy-tudjuk,-hogy-városunkban-is-megindult-már-teljes-buzgalommal-a-mozgalom-mindkét-irányban,-mely-a-legszebb-eredményekkel kecsegtet.-A-végleges-eredménnyel-ezúttal-nem-számolhatunk-ugyan-még-be,-de-hisszük,-hogy a-megindult-mozgalom-minden-tekintetben-sikeres-lesz.

(Sajó-Vidék, 1918.-június-6.-3.-p.)

Megérkeztek városunkba is- a vendég- osztrák- gyermekek- f.- hó- 10-én,- szombaton- este. vármegyénkbe- ez- alkalommal- mintegy- hatszáz- gyermek- érkezett,- kik- közül- városunkba- 42-en nyertek- elhelyezést- négy- felügyelőnővel.- ugyancsak- nagyobb- számban- érkeztek- a- közeli- községekbe- is.- A- gyermekek- fogadtatásáról- már- jó- előre- gondoskodott- az- elhelyező- bizottság,- azonban a- kedves- ünnepi- színezetnek- nagy- hátrányára- volt- a- vonat- késői- érkezése.- így- is- igen- nagy- számú közönség- várta- az- állomáson- az- érkező- kis- vendégeket,- kiket- hamarosan- el- is- helyeztek- a- vendéglátó- családoknál.- A- gyermekek- mindegyike- részére- 10-kg- liszt- és- 1-kg- cukor- érkezett,- melyeket- a- fogasztási- szövetkezetekben- fognak- szétosztani.- Meg- vagyunk- győződve,- hogy- a- gyermekeknek- itt- tartózkodásuk- alatt- magyaros- vendégszeretben- lesz- részük.

(Sajó-Vidék,-1918.-augusztus-15.-3.-p.)

osztrák-gyermekek-nyaralása-Gömörben

Múlt-szombaton-vármegyénkbe-is-megérkeztek-az-osztrák-nyaraló-gyerekek,-mintegy-hatszáz-an. ezekből-r-ozsnóra-42-jutott-és-négy-felügyelőnő.-A-gyermekek-közül-6-leány,-a-többi-fiú-és-valamennyien-brünni-származásúak.-A-megérkezésükre-igen-nagy-sokaság-várakozott-az-állomáson--ez-is-mutatja,-hogy-városunk-lakossága-magyaros-vendégszeretettel-fogadta-[a]-hozzánk-küldött-osztrák-gyerekeket--a-vonat-azonban-több-órát-késést,-eső-is-esett,-így-a-várakozók-nagy-része-a-vonat-bevárása-előtt-elszéledt.-Azóta-az-osztrák-gyerekek-megbarátkoztak-a-helyzettel, összejönnek,-kirándulgatnak-szóval-jól-érzik-magukat,-amiről-özv.-r-áth-károlyné,-vargáné-scheffer-etelka-úrnők,-schmögner-jános-el.-isk.-igazgató-mint-főmegbízott-és-mások-gondoskodnak.

(Rozsnói Híradó, 1918.-augusztus-18.-3.-p.)

egy-nyaraló-leányka-szerencsétlensége

Mély-részvétellel-és-őszinte-sajnálattal-adjuk,-hogy-berzétén-egy-osztrák-vendég-leánykát-végzetes baleset-ért-hétfő-délután.-A-faluban-tartózkodó-gyermekek-felügyelőnőjük-vezetése-alatt-kirándulásra-mentek-a-szomszédos-hegyekbe,-a-visszatérés-közben-egy-nagy-sebességgel-alágurulókő-a-leánykát-agyonütötte.-Temetése-tegnap-délután-volt-a-városunkban-és-a-szomszéd-községekben-tartózkodó-nyaraló-gyermekek-és-a-közönség-nagy-részvétele-mellett.-Fájdalmas-érzéssel-fogadta-a-szerencsétlenség-híré-tvárosunk-közönsége-is,-melynek-köréből-szintén-többen-vettek-részt-a-kedves-leányka-temetésén,-ki-a-véletlen-balesetnek-lelt-áldozata.

(Sajó-Vidék, 1918.-augusztus-22.-2.-p.)

károly-király-gyermeknyaraltatásának-rozsnyói-bizottsága-Pösch-józsef-dr.-,polgármester-elnöklete-alatt-e-hó-19-én-gyűlést-tartott,-mely-alkalommal-schmögner-jános-igazgató-tanító-főmegbízott-beszámolt-a-r-ozsnyóra-küldött--brünni--gyermekeknek-az-egy-vendéglátó-családoknál-történt-elhelyezéséről,-ellátásáról-és-egyéb-eddigi-és-a-jövőben-tervbe-vett-intézkedésekről.-A-bizottsági-főmegbízott-összes-javaslatait-magáévá-téve-örömmel-állapította-meg,-hogy-a-gyermekek-elhelyezése-a-jelenlegi-rendkívül-nehéz-viszonyok-között-nemcsak,-hogy-teljesen-kifogástalan,-hanem-r-ozsnyó-és-vidékének-intelligens-közönsége-is-minden-lehető-elkövet,-hogy-a-gyermekek-és-felügyelők-nyaraltatását-elősegítse,-itt-tartózkodásukat-kellemessé,-emlékezetessé-tegye.-k-ülönös-örömmel-fogadta-a-főmegbízott-ama-bejelentését,-hogy-a-krasznahorkai-uradalom-a-gyermekeket-a-várba-és-mauzóleumba-rende-zendő-kirándulással-kapcsolatban-egész-napra-több-családdal,-2-felügyelőnőt-1-1-ebédre-vagy-vacsorára-vendégül-látni-óhajtja,-mások-pedig-gyümölc-sal-és-pénzbeli-adományokkal-óhajtják-a-gyermekek-kirándulását-élvezetesebbé-tenni.-A-bizottság-ez-úton-ezért-ez-úton-is-felkéri-r-ozsnyó-és-vidéke-intelligens-családjait,-hogy-amennyiben-1-1-gyermekeket-nyaralásra-bármely-oknál-fogva-el-nem-fogadhattak,-a-gyermekek-és-felügyelők-nyaraltatását-fent-jelzett-módon-elősegíteni-szívesek-volnának.-kenyér,-gyümölcs-és-pénzadományait-az-áll.-el-népiskola-igazgatói-irodájába-schmögner-jános-főmegbízotthoz-küldjék,-a-felügyelők-meghívását-(lakásuk:-Franciska-menhely)-lehetőleg-előtte-való-nap-eszközljék.-A-főmegbízotthoz-érkezett-adományokat-e-lap-legközelebbi-számában-közzöljük.--e-híradáshoz-megjegyezzük,-hogy-a-tervbe-vett-krasznahorkai-kirándulás-kedden-volt.-A-gyermekek-délelőtt-9-órakor-indultak-el-a-felügyelők-és-a-rozsnyói-felügyelő-bizottság-tagjainak-kíséretében-a-nevezetességek-megtekintése-közben-a-mauzóleumnál-tízórait,-majd-a-grófi-kastélyban-pompás-ebédet-és-uzsonnát-kaptak.-Hercz-Alajos-uradalmi-igazgató-és-neje,-valamint-a-tisztikar-magyaros-vendégszeretettel-és-valóban-lekötelező-szíves-séggel-fogadták-a-nyaraló-osztrák-gyermekeket,-kik-estére-a-legszebb- emlékekkel-tele-tértek-vissza-városunkba.

(Sajó-Vidék, 1918.-augusztus-29.-3.-p.)

egy-nap-krasznahorkaváralján

Amikor-az-osztrák-tengerparton-nyaraló-magyar-gyermekekről-nap-nap-mellett-rosszabbnál-rosszabb-híreket-veszünk,-Magyarországon,-közelebről-pedig-r-ozsnyó-és-vidékén-minden-lehető-elkövetünk,-hogy-a-hozzánk-küldött-osztrák-gyermekek-ittartózkodása-szüksé-életviszonyaink-mellett-is-minél-kellemesebbé-és-emlékezetesebbé-tegyük.-ez-tűnt-ki-már-az-augusztus-19-én-tartott-helyi-bizottsági-gyűlésen,-amikor-is-schmögner-jános-főmegbízott-rövid-vonásokban-ismertette-a-gyermekek-ittartózkodási-idejére-vonatkozó-munkatervet,-amelynek-gerince:-a-hét-1-2-napján-kiragadni-a-kellemes-és-a-hasznossal-összeegyeztetve,-egy-egy-nagyobb-szabású-kirándulással-r-ozsnyó-és-vidékének-nevezetességeit-is-tanulmány-tárgyává-tenni.-egy-ilyen-élvezet-és-tanulságos,-nagyobb-szabású-kirándulás-szemléltető-lehetettünk-augusztus-hó-27-én,-amikor-a-r-ozsnyón-elhelyezett-43-nagyobbára-10-15-éves-osztrák-gyermekekből-állók-csoport-2-felügyelőnő-és-schmögner-jános-főmegbízott-vezetése-alatt-a-kora-reggeli-órákban-krasznahorka-váraljára-indult,-hogy-annak-nevezetességeit-megtekintse,-egész-nap-az-uradalom-vendége-legyen.

borús,-esős-időben-bár,-de-annál-nagyobb-kedvvel-indult-a-kis-csapat,-amely-a-krasznahorka-váraljai-erdőből-kiérve,-alig-tudott-a-környék-szépségivel-betelni.-A-kirándulás-első-pihenő-helyén,-a-mauzóleumnál-nem-csekély-meglepetés-várt-a-gyermekeket.-Az-uradalom-igazgatója,-a-magyaros-vendégszeretetről-kiismert-Herz-Alajos-ugyanis-a-nála-időző-vendégeivel-d.r.-Herz-o-szkar-birodalmi-tanáccsossal-és-ennek-kedves-nejével-és-felnőtt-gyermekeivel-villás-reggelivel-fogadta-a-csoportot. Alig-telt-el-5-percnyi-idő-s-az-idegenből-ide-szakadt-gyermekek-mintha-csak-édes-anyjukkal,-apjukkal,-testvéreikkel-társalogtak-volna.-vendéglátó-gazdánk-és-ennek-kedves-vendégei-ugyanis-páratlan-finom-érzéssel-egy-pillanat-alatt-magukhoz-bilincselték-a-gyermekeket.

A-közvetlen-érintkezés-után-a-csapat-a-mauzóleum-szépségeit-tekintette-meg,-majd-látogatását-örökítette-meg-az-ottlevő-émlékkönyvbe.-12-óra-után-katonás-rendben,-énekszó-mellett-a-kastélyba-vonult-a-víg-csapat,-ahol-páratlan-vendégszeretettel-terített,-friss-pörkölttől-illatozó-asztal-és-vendéglátó-gazda-és-nejének-s-pillanat-alatt-felejteté,-hogy-„esik-az-eső!”

d-e-ki-is-gondolna-most-arra,-amikor-gondos-apai-és-anyai-kezek-a-távollevő-szülőket-és-testvéreket-a-tőlük-telhető-legnagyobb-szeretettel-helyettesíteni-igyekeznek!-A-kiszolgáló-személyzet-teljes-kizárásával-házigazdánk-neje-és-kedves-vendégei,-valamint-Mayer-főerdőmérnök-és-neje-szolgálik-ki-a-gyermekeket,-kézről-kézre-adva-az-időközben-újra-megtöltött-tányérokat,-kedvességben-túllicitálva-egymást.-Felköszöntőkben,-ingyenes-émléklapokban-sincs-hiány,-mire-víg-énekszó-után-megindul-az-írás!-Mindenki-igyekszik-e-napi-émlékét-megörökíteni.-Apjának,-anyjának,-testvéreinek-ír,-boldogságtól-sugárzó-arccal.-egy-kettő-a-vendéglátó-családok-kedvességén-felbátorítva,-1-1-aláírásra-kéri-fel-őket-egy-két-pillanat,-s-alig-győzik-a-gyermekek-kívánságát-teljesíteni.-Hogy-elkészülnek,-az-igazgató-összeegyíti-a-lapokat-felülbélyegezi,-postára-küldi!-Az-eső-még-folyton-szítal,-de-4-óra-lévén-a-főmegbízott-a-csapatot-a-várba-való-indulásra-biztatja,-mi-rövidesen-be-is-következik,-és-pedig-ismét-házigazdánk,-Herz-Alajos-igazgató-kalauzolása-mellett.-A-várból-kijövet-mosolygó-napsugár-várta-a-gyermekeket,-lehetővé-tette-egy-hatos-benzineke-és-egyéb-tanulságos-dolgok-megtekintését.

visszaérkezve,-a-kirándulókat-ismét-terített-asztal-várta.-Mindenki-helyére-ül,-mindenki-otthon-érzi-magát.-egy-kettőre-elfogy-az-uzonna,-és-hogy-a-délben-látott-arcok-szeretetre-méltó-házigazdánk-és-hozzá tartozói-ismét-együtt-vannak,-ismét-feledve-minden-fáradtság!-Megindul-a-játék-és-az-ének,-egy-érez-mindenki,-aki-jelen-van-s-észre-se-vettük,-hogy-az-idő-fél-8-ra-jár-s-villanyvilágítás-nem-lévén,-a-teljes-sötétség-rövidesen-ráborul-a-tájra,-pedig-r-ozsnyó-még-elég-messze-van!-A-csoport-agilis-vezetője,-főmegbízottunk-is-komolyabb-húrokat-penget,-indulni-kell!”

A-gróf-és-grófné-ő-kegyelmességének-hátrahagyott-üdvöző-és-köszöntő-irat-aláírása-után-a-csapat-feláll,-schmögner-jános-a-bizottság-és-a-gyermekek-nevében-ismételten-megköszöni-az-uradalom-igazgatójának,-nejének-és-vendégeinek-azon-páratlan-vendégszeretétét,-amelyben-a-kiránduló-csapatnak-és-vezetőinek-része-volt-és-lehetővé-tették,-hogy-a-gyermekek-e-napot-életük-legszebb-napjai-közé-sorozhatják.

3-szoros:-„Heil!”-és-a-csapat-víg-énekszó-mellett-elindul...-s-íme,-a-figyelemnek-és-a-vendégszeretnek-egy-újabb-felemelő-mozzanata:-d.r.-Herz-o-szkar-birodalmi-tanácsos-bájos,-kedves-leányával-és-fiával-a-csathoz-csatlakozik-és-katonás-menetben-a-gyermekeket-a-falu-végéig-kíséri,ahonnan-barátságos-búcsúintés-és-„Heil!”-kiáltás-után-véget-ért-a-minden-tekintetben-sikerültnek-mondható-kirándulás,-melynek-keresztülvitelén-első-sorban-s-zkalos-emil-főgimn.-tanár-és-schmögner-jános-a-rozsnyói-bizottság-főmegbízottja-fáradoztak.

egy-jelenvolt.

(Rozsnyói Híradó,-1918.-szeptember-1.-2.-p.)

Felhívás

Tekintettel-arra,-hogy-az-osztrák-gyerekek-nagy-része-szegényebb-sorsú-családoknál-van-elhelyezve,-ellátásuknak-megkönnyebbítése-végett-azon-kérelemmel-fordulok-városunk-intelligens-közönségéhez,-tegye-lehetővé,-hogy-1-1-nagyobb-szabású-kirándulás-rendezésével-a-gyermekek-ellátását-liszt,-kenyér,-1-1-kanálnyi-zsír,-gyümölcsöt,-vagy-pénzbeli-adományok-hozzájárulásával

megkönnyítsék.-k irándulások-kedd-és-pénteken-vannak-előirányozva,-miknek-kellő-időben-való elkészítésére-kérem-az-adományokat-lehetőleg-a-délelőtti-órákban-kizárólag-az-állami-elemi-iskola-irodájába-küldeni.-d ittel-istván-kanonok-plébános-szilva-és-vargáné-s cheffer-Aranka-alma-küldeményét-hálás-köszönettel-vettem.-A-bizottság-nevében:-s chmögner-j ános-főmegbízott.

(Rozsnyói Híradó, 1918.-szeptember-1.-3.-p.)

osztrák-gyerekek-nyaralása

I apunk- múlt- heti- számában- megemlékeztünk- azon- magyaros- vendégszeretetről,- amelyben- a krasznahorkaváraljai- uradalom- a- r ozsnyón- nyaraló- osztrák- gyermekeket- részesítette. szeptember-11-én-a-betléri-uradalom-látja-vendégül-a-gyermekeket.-s peczián-Gusztáv-uradalmi igazgató-ugyanis-a-gyermekek-ellátását-megkönnyíteni-őhajtván,-2-birkát-és-megfelelő-mennyiségű-burgonyát,-kenyeret-és-zsirt-helyeztetett-kilátásba.-Miután-a-gyermekeket-betlériben-jelenleg megvendéglenni-nem-lehet,-az-u.-n.-„d oliná”-hoz,-vagy-„Hármas-bükk”-höz-rándulnak,-ahol-párolgó,-friss-ebéd-várja-a-47-tagból-álló-csapatot.-elindulásuk-előtt--alighanem-15-én--r ozsnyó város-intelligens-közönsége-az-egybegyűlt-pénzbeli-adományokból-fogja-a-gyermekeket-megvendéglenni.-e-célra-újabbban-r osenblüth-j enő-és-Neumann-I ajos-20-20-koronát-küldött-s chmögner j ános-főmegbízott-kezéhez.-Újabb-adományokat-továbbra-i-hálás-köszönettel-fogad-a-helyi-bizottság-főmegbízottja.

(Rozsnyói Híradó, 1918.-szeptember-8.-2.-p.)

osztrák-gyermekek-elutazása

A-Magyarországon-elhelyezett-osztrák-gyermekek-visszautazása-az-elmúlt-hét-folyamán-kezdétét vette,-így-a-városunkban-lévő-két-csoport-is-1-2-napon-belül-útrakél.-s számukra-a-helyi-bizottság e- hó- 15-én,- azaz- vasárnap- délután- 5- órakor- a- „Protestáns- egylet”- kertjében- uzsonnát- ad. Főmegbízotthoz-újabbban--a-következő-adományok-érkeztek:-Pósch-Gyuláné:-1-kosár-szilva,-őzv. steinhübel-I ajosné,-irgalmas-nővérek-főnöknője-és-vozary-k árolyné-2-2-kosár-alma,-k irschner zsigmond-20-k ,s ulyok-k álmán-5-k .k ülön-ki-kell-emelnünk-a-betléri-uradalom-adományát,-ahonnan-s peczián-Gusztáv-uradalmi-igazgató-2-egész-birkát,-zsirt,-burgonyát-és-kenyeret-volt-szíves adományozni-és-lehetővé-tenni,-hogy-a-gyermekek-a-magyaros-vendégszeretet-egy-újabb-ritka példájának-emlékével-távozzanak-városunkból.

(Rozsnyói Híradó, 1918.-szeptember-15.-3.-p.)

búcsú-uzsonna-volt-a-múlt-vasárnap-a-helybeli-Protestáns-egyletben-az-osztrák-gyerekek-részére.-ezt-s chmögner-j ános-főmegbízott-azokból-az-adományokból-juttatta-nekik,-melyeket-e-célra gyűjtött.-Az-osztrák-gyerekek- a-szövetségesek- zászlói- alatt-vonultak-az-egyletbe,-s-itt-kedves ünnepély-keretében-búcsúztak-el-városunk-vendéglátó-közönségétől.-A-főmegbízott-alkalmi beszédére-r udolfine-árpád-tanító-felügyelő-mondott-szónoki-hévvél-köszönetet-a-gyermekek nevében-is-a-város-közönsége-részéről-tapasztalt-jóindulatért.-Az-ünnepség-és-a-jó-uzsonna utána-gyerek-sereg-énekszóval-a-k ossuth-szoborhoz-vonult,-ahol-a-magyar-Himnusz-hangjai-mellet-lestették-a-koszorújukat,-majd-az-áll.-elemi-iskola-elő-vonultak,-hogy-itt-a-főmegbízott-előtt-lerójják-hálájukat-a-tőle-tapasztalt-sok-jóságért-és-figyelmességért.

(Rozsnyói Híradó, 1918.-szeptember-22.-3.-p.)

Testvértelen-nemzet-a-magyar

Ami-rokonunk-van-európában,-vagy-a-nagyvilágon,-arról-csak-a-tudomány-állapítja-meg-a-rokonságot-anélkül,-hogy-nagyobb-nyelvi-hasonlóság-és-mélyebb-érzelmi-kapcsolat-volna-közöttünk. Csupa-idegen,-ellenséges-néptől-vagyunk-körülvéve-egy-évezred-óta.-Csoda,-hogy-még-él-e-nemzet-a-hazán.-igen,-él-és-élni-akar,-s-ez-az,-amit-nem-bocsátanak-meg-a-jó-szomszédok.-Tegnap-a-csehek-13-16-vármegyét-kívántak-meg-Pozsonyt,-s opront,-Mosont.-Mindenesetre-szép-ez-a-szerénység,-mert-ugyanannyi-joggal-kérhetett-volna-ez-a-megkerült-osztrák-atyafi-13-vármegyét-is,

á-la-csehek.-A-hála-egyforma-lenne,-amiért-Ausztriában-a-nekivadult-csehekkel,-szlovákokkal szemben-a-német-kulturális-és-politikai-előjogokat-támogattuk,-amiért-48-ban-a-magyar-mellett osztrák-alkotmányt-is-követelt-k ossuth-l ajos.

e-nyáron-nyolcvanezer-osztrák-gyerek-élvezte-a-magyar-vendégszeretet,-ezzel-szemben néhány-ezer-magyar-gyerekek-adtak-szállást-nagy-keservesen-az-osztrák-tengerparton,-de-már az-élelmezésükről,-gondozásukról-magunk-gondoskodtunk.-A-gyermekek-nyaraltatást-úgy-szervezték,-hogy-csak-magyar-családoknál-s-csak-német-ajkú-gyerekeket-helyeztek-el.-A-magyar-községek-és-a-magánosok-versenyeztek-a-kis-osztrák-csemeték-szíves-fogadtatásában.-Hát-íme-már jelentkezik-is-a-jól-ismert-osztrák-hála.

itt-van-a-világháború.-A-kötelességteljesítésben,-önfeláldozásban-előljárt-a-magyar.-És-nem-csak-a-harc téren,-nemcsak-a-hadi-eszközök-előteremtésében:-mi-élelmezzük-a-hadsereget,-saját szájunktól-elvonva-a-falatot-annyi-élelmet-juttatunk-többi-között-az-osztrák-sógornak,-amennyit csak-lehetett.-Hogy-ez-kevés-volt-nekik,-ki-tehet-róla,-de-ilyen-hálára-a-mi-nagylelkűségünkért valóban-nem-voltunk-felkészülve.

ugyanazok-a-csehek,-délslávok-és-osztrák-németek,-akik-halálosan-gyűlölik-egymást,-ha alkalom-nyílik-rá,-hogy-ellenünk-kirohanást-intézzenek.

jegyezzük-ezt-meg-magunknak-és-fogjunk-össze.-Félre-a-sok-pártárnyalattal.-egy-pártra-van itt-szükség-minden-jelző-nélkül,-egy-magyar-pártra,-mely-ércfalként-áll-ellen-mindenféle-osztrák agyarkodásnak!-ez-az-egy-párt-pedig-z-rinyi-mondatát-írja-fel-a-zászlajára:-„Ne-bántsd-a-magyart”!
(Rozsnyói Híradó, 1918.-szeptember-29.-1.-p.)

osztrák-gyermekek-búcsúja

A-Magyarországon-elhelyezett-osztrák-gyermekek-legnagyobb-része-már-az-elmúlt-hét-folyamán útra-kelt.-A-városunkban-elhelyezett-2-csoport-is-mindennap-várja-a-sürgőnyt,-amely-hazájokba visszaröpteti-őket.---vasárnap-délután-a-két-csoport-hivatalosan-már-el-is-búcsúzott-a-helyi-bizottságtól,-ennek-fáradhatatlan-főmegbízottjától-és-a-várostól.-A-gyermekek-a-Franciska-menháztól **piros-fehér-zöld-színű-szalagokkal** és-tölgylevelekkel-a-mellükön-négyes-sorban,-német-nemzeti-dalokat-énekelve-a-Protestáns-egylet-kerti-helyiségébe-vonultak,-ahol-a-helyi-bizottság-főmegbízottja-a-felajánlott-adományokból-uzsonnával-vendégelte-meg-a-gyermekeket.-Az-uzsonna-előtt folyt-le-a-búcsúzás-hivatalos-aktusa.

A-fiúk-a-legidősebb-vezénylete-mellett-néhány-tornagyakorlatot-mutattak-be,-közben-2-hangú búcsúénekekkel,-sikerült-szavatokkal-gyönyörködtették-a-jelenvoltakat,-majd-a-legidősebb-leány-növendék-a-gyermekek-könnyei-között-mondott-köszönetet-a-helyi-bizottság-fáradhatatlan-előnének,-schmögner-jános-áll.-el.-isk.-igazgatónak.-ezután-terített-asztalhoz-telepedtek,-hol schmögner-jános-mondott-köszönetet-a-bizottság-tagjainak,-városunk-és-vidéke-intelligens közönségének,-hogy-nehéz-feladatában-segítségére-sietett-és-adományával-lehetővé-tett,-hogy-a **legnagyobb-részben-szegényebb** helyeken-elhelyezett-gyermekek-ellátása-némileg-megkönnyítetett.-Majd-német-nyelven-a-gyermekekhez-szólt-és-arra-kérte-őket,-hogy-kellemes-émlékeiket minél-tovább-őrizték-meg-s-r ozsnyóra-gondoljanak-vissza-minél-gyakrabban.-s-zavaira-r udolfine-ádám-tanító-felügyelő-válaszolt,-aki-ritka-szónoki-hévvél-mondott-köszönetet-a-helyi-bizottságnak és-r ozsnyó-város-és-vidéke-nemesen-gondolkodó-közönségének.

Poharát-schmögner-jános-elnökre-ürítve-arra-kérte-a-gyermekeket,-hogy-jótevőikről--r ozsnyóról--soha-meg-ne-feledkezzenek.-uzsonna-után-a-gyermekek-zárt-sorokban-a-szövetség-esek-zászlai-alatt,-a-városon-végig-énekelve-a-k ossuth-szoborhoz-vonultak,-ahol-a-k ossuth-nőta hangjainak-elhangzása-után-r udolfine-ádám-mondott-ellkes-beszédet-és-a-hála-jelélül-etette-a-2-csoport-dízes-koszorúját.-két-búcsúdál-és-a-„Hymnus”-eléneklésével-a-csoport-az-áll.-el.-iskolához-vonult,-hogy-ennek-igazgatójának,-mint-a-helyi-bizottság-főmegbízottjának-végleg-búcsút mondjon.-A-városunkban-elhelyezett-gyermekek-szép-és-megható-búcsúünnepélye-ezzel-véget ért.-ezzel-kapcsolatban-kedves-kötelességet-véltünk-teljesíteni,-amikor-az-egész-ünnepély-rendezéséért-elsősorban-r udolfine-ádám-és-r osa-s wobodának,-valamint-a-helyi-bizottság-főmegbí-

zottjának-schmöner-jános-igazgatónak-aki-oly-szakavatott-körültekintéssel-irányította-a-gyermekek-nyaralását,-e-helyen-is-leghálásabb-köszönetünknek-kifejezést-adjunk.

(Sajó-Vidék, 1918.-szeptember-19.-3.-p.)

köszönetnyilvánítás

Hétfőn-hajnaltól-a-r-ozsnyőn-elhelyezett-osztrák-brünni-gyermekek is-útrakeltek,-s-mire-e-sorok napvilágot-látnak,-szüleik-boldogságtól-sugárzó-arccal-szereznek-tudomást-róla,-hogy-bár-a-gyermekek- legnagyobb- része- **szegénysorsú- családoknál- volt- elhelyezve**, -piros-pozsgás,- elégedett arcuk-élénken-visszatükrözi,-nemcsak,-hogy-gyermekeik-hiányt-nem-szenvedtek,-hanem-testben, lélekben- megerősödvé,- szép- emlékekkel- meggazdagodva- kerülnek- szüleik- ölelő- karjai- közé. Hogy-az-itt-nyaraló-gyermekek-eltávoztak,-mint-a-helyi-bizottság-főmegbízottja-megállapítani-kívánom,- hogy- a- gyermekek- itteni- nyaralása,- **dacára- annak,- hogy- ez- a- legnagyobb- ellenszennvel fogadtatott**,-mindvégig-a-legkellemesebben-folyt-le.

A-szegény-vendéglátó-szülők-utolsó-falatjukat-is-megosztották,-csakhogy-a-gyermekek-hiányt ne-szenvedjenek,-s-a-magyaros-vendégszeretet-hírén-csorba-ne-essék.-Midőn-ezt-konstatálom, egyben-kedves-kötelességet-vélek-teljesíteni,-mikor-elsősorban-nekik-leghálásabb-köszönetemnek-kifejezést-adok.-Hálás-köszönettel-tartozom-a-helyi-bizottságnak,-Herz-Alajos-k.-váraljai-és-spécián-Gusztáv-betléri-uradalmi-igazgatóknak,- valamint- az- összes- nemeslelkű- gyermekbarátoknak,-akik-is-minden-ellenszennvet-félretéve,-nehéz-feladatok-egyrészt-tanácsokkal,-másrészt adományaikkal-oly-odaadón-támogatni-szívese-voltak,-hogy-a-gyermekek-nyaraltatása-szüksös viszonyaink-mellett-is-a-lehető-legjobban-sikerült,-s-nem-egy-gyermek-könnyező-szemmel-vett búcsút-városunktól,-jőtevőitől.

Nemes-szívű-támogatásaikat-áldja-a-Mindenható!

A- gyermekek- ellátásának- megkönnyítésére- a- következő,- kezeimhez- befolyt- adományokról óhajtok-számot-adni:

a)-*pénzben*:-A-s-ékeskáptalan-tagjaitól-(r-éz-l-ászló-útján)-100,-Hokky-béla-(r-éz-l-útján)-50, r-osenblüth-j-enő-30,-kirschner-zsigmond,-Neumann-l-ajos-20-20,-Fuchs-Gyuláné-10,-váry-l-ászló,-s-ulyok-kálmán-5-5-korona.-Összesen-240-korona.

b)-*kenyeret*:-kellner-Mór,-Mészáros-j-ános-(pék),-özv.-k-is-károlyné,-Mojsey-Andorné,-vargáné-scheffer-etelka,-Gintner-bálintné,-özv.-vozary-károlyné-és-s-ulán-bélané,-utóbbi-40-dr.-sós-kiflit és-szalonnát-is.

c)-*almát*:-irgalmas-nővérek-főnöknője,-vargáné-scheffer-etelka,-özv.-steinhübl-l-ajosné,-özv. vozary-károlyné,-kornhäser-samu,-Fein-Adolf-(sajóháza)

d)-*szilvát*:-Pösch-Gyuláné,-dr.-Pösch-j-özsefné,-d-ittel-istván,-Herz-Alajos

e)-*bort*:-d-ittel-istván,-Markó-Frigyes,-özv.-schitter-Andrásné,-Fogyasztási-szövetkezet,-Pálffy Gyuláné,-váry-l-ászló,-braun-d-ávid

ezen-adományok-egy-részét-útravalónak-használtam-fel.-Mind-külön-adományt,-a-k.-váraljai uradalom-egy-teljes-napi-vendéglátását,-továbbá-a-betléri-uradalom-egy-napi-kirándulásra-szánt nagylelkű-adományát- kell- említenem,- előbbi- Herz- Alajos,- utóbbi- spécián-Gusztáv- közismert gyermekbarátok-szíves-közbenjárására.

Összesen-pénzbeli-kiadásom-254.06-koronát-tesz-ki.-bevétel-240-korona.-Hiány-14.06-kor. schmögner-j-ános-főmegbízott.

Fenti-köszönetnyilvánítással-kapcsolatban-az-intéző-körökhöz-is-volna-egy-szavunk:-miután-az osztrák-gyermekek- legnagyobb- részben- szegénysorsú- családoknál- voltak- elhelyezve,- legfőbb ideje,-hogy-végre-kiérdemelt-járlékaikhoz-jussanak.-Minden-gyermek-után-10-kgr.-ingyenliszt,-1 kgr.-ingyen-zsír-és-1-kg-cukor-lett-megígérve-és-jutott-9-kgr.-liszt-ez-is-kgr.-ként-65-fillér-értéklevonással.-zsírt,-cukrot-sem-kaptak,-helyette-ígéretet-(!)-dohány-és-petróleumra.-bár-e-helyi-bizott-

ság-főmegbízottja-minden-lehető-elkövetett-hogy-a-szegény-szülők-járulékaikhoz-már-a-nyaralás kezdetén-jussanak,-többszöri-sürgetése-is-hiábavalónak-bizonyult!-Mai-napig-sem-pénz,-sem-zsír, sem-cukor,-sem-dohány,-sem-petróleum!-Mondanunk-sem-kell,-hogy-ilyenek-utána-jövőben-alig akad-valaki,-aki-jóakarat-mellett-is-hasonló-terhet-magára-vállaljon.

(Sajó-Vidék, 1918.-szeptember-26.-3.-p.)

beküldetett-a-gyermeknyaraltatási-akció-ellen

Késmárk, 1918. április 29.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Nagyon kérem, szíveskedjék b. lapjában az alábbi soroknak helyt adni.

Károly Király gyermek-nyaraltatása címén országos actió van folyamatban, melynek célja az osztrák honosságú gyerekek nyaralás céljából Magyarországon s valószínűleg itt a Szepességben is elhelyezni.

Ennek a tervnek a megvalósítása speciálisan a Szepesség szempontjából aggodalomra ad okot s az itteni közvéleményben – amennyire alkalmam volt informálódni, a legnagyobb mértékben idegenkednek tőle.

Általánosságban ellenére szól ennek a tervnek, hogy a Mezőssy-féle hírhedt termésrendelet következtében szükségessé vált és könyörtelenül végrehajtatott requirálások, – a nagyfokú húsínség és általában élelmiszerhiány a magyarországi lakosságot is nagy nélkülözéseknek teszik ki, úgy hogy feleslegről, melyek az osztrák gyermekekkel megoszthatók volnának, szó sem lehet.

Ettől eltekintve, ha már gyermeknyaraltatásról van szó, – sajnos igen nagy számban van Magyarországon is szegénysorsú tisztviselő és munkásgyermek, aki legalább is oly mértékben rászorul erre, mint az osztrák gyermekek. Vagy talán ezt célozza az actió, hogy a magyar gyerekeket Ausztriába küldjék? Ennek semmi értelme sem volna, céltalan lenne a gyerekeket hosszú utazások fáradságainak kitenni és minden valószínűség szerint rosszabb dolga lenne ott a mi gyermekeinknek, mint itt az osztrákoknak. Úgy járnánk a gyermeknyaraltatással, mint az élelmiszer és iparcikk cseréjével, – mi kénytelenek vagyunk élelmiszert adni Ausztriának, de onnan iparcikket egyáltalán nem, vagy képtelen zsora áron kapunk. Az osztrák gyerekek ide jönnek majd jólakni, a mieink majd odaát még jobban megtanulnak koplalni.

Speciálisan a Szepesség legkevésbé lehet hivatva ebben a nyaraltatásban résztvenni. Amikor az egész ország hadimilliomosai zavartalanul reánk szabadulhatnak és űzhetik az élelmiszercsempészetet a mi kárunkra s a mi saját gyerekeinknek nem tudunk tejet adni, – hogyan követelhetők tőlünk, hogy még idegeneket is vendégül lássunk?

Meg vagyok győződve, hogy a szepesmegyei társadalom nem fog csillogó frázisoknak jóhiszemű áldozatául esni és saját jól felfogott érdeke ellen cselekedni, hanem egyértelműen állást fog foglalni az ellen, hogy ez az actió a mi megyénk is kiterjesztessék. Elsősorban elvárhatjuk ezt a megyei társadalmunk hivatott vezetőitől, hogy ők az illetékes tényezőket e tárgyban az itteni helyzet feltárásával és érdekeink szem előtt tartásával világosítsák fel.

Csak attól tartok, nem-e lesz nagyobb egyeseknél a gomblyukfájdalom, mint a Szepesség iránti szeretet?

Kiváló tisztelettel:

Dr. Kéler Tibor,
orsz. képviselő¹⁷

(Szepesi Lapok, 1918.-május-4.-1.-p.)

17- beküldetett-a-gyermeknyaraltatási-akció-ellen. Szepesi Lapok, 1918.-május-4.-1.-p.

A király-érdeklődött-a-szepesi-gyermeknyaraltatás-iránt**I egmelejobb-köszönetét-küldi-a-vendéglátó-családoknak****A-közélelmezési-miniszter-cukrot,-zsírt-és-lisztet-utal-ki-a-gyermekek-részére.---j ulius-végén kezdődik-a-gyermeknyaraltatás**

budapesti-munkatársunktól.

budapest-1918.-május-28.

A király- tudalévően- hétfőn- budapesten- tartózkodott.- A- Felség- ez- alkalommal- fogadta- a magyar-gazdák-küldöttségét,- azután-hosszabb-ideig-beszélgettet-el-a-kereskedelmi-iparkamarák küldöttjeivel.- egy-csomó-audiencia-után-a-déli-órákban-majdnem-egy-óra-ig-tartó-külön-kihallgatáson- fogadta- vadnay- Tibor,- a- károly- király- gyermeknyaraltatásának- kormánybiztosát,- aki Windischgraetz-I ajos-herceg-közélelmezési-miniszter-társaságában-jelent-meg-az-uralkodó-előtt.

erről- az- audienciáról- rendkívül- meleg- és- szívhez- szóló- részleteket- mesélnek.- ismeretes- a király-ideája,- hogy- a- nyári-vakációban- az- osztrák-tengerpartra- kell- küldeni- a- magyar-gyerekeket, viszont- az- osztrák-gyerekeket- Magyarországra- kell- hozni- vakációra.- A- felség- ideája- most- testet öltött,- a- nagyszabású- akciót- vadnay- Tibor- belügyminiszteri- tanácsos- intézi- és- az- akció- keretén belül- egy- csomó- gyerek- jön- el- a- nyári- hónapokban- a- s- zepességbe- is.

vadnay- kormánybiztos- a- mozgalom- részleteiről- minden- héten- részletes- jelentést- küld- a- felségnek,- mostani-audienciáján- pedig- az- eddigi- eredményről- számolt- be- igen- kimerítően- és- minden- részletre- kiterjesztve.- A- király- legbehatóbban- érdeklődött- az- iránt,- hogy- hol- nyerne- elhelyezést- a- gyerekek,- az- egyes- vármegyékben- és- városokban- hány- család- jelentkezett-már.

A- kormánybiztos- jelentésének- megtétele- során- a- felség- külön- érdeklődött- az- iránt- is,- hogy- a- s- zepesség- vendéglátó- családjai- minő- érdeklődést- tanúsítanak- a- királytól- kiindult- akció- iránt- és- szemelláthatólag- jólesett- a- felségnek,- mikor- vadnay- kormánybiztos- jelentette,- hogy- s- zepesvármegyében- az- illetékes- tényezők- tevékenyen- közreműködnek- a- mozgalom- sikere- érdekében- és- már- eddig- is- számosan- jelentették- be,- hogy- szívesen- látják- vakációra- a- gyermekeket.

Az-audiencia-végén-őfelsége-így-szólt-a-kormánybiztoshoz:

Nagyon köszönöm önnek mindazt, amit a gyermeknyaraltatás ügyében tett és tesz és kérem: tolmácsolja legnemesebb köszönetemet mindazoknak, akik közreműködnek a gyerekek elhelyezésében, különösen pedig kérem, hogy tolmácsolja legmelejobb köszönetemet a vendéglátó családoknak, akik céljaimat megértve, ezekben a nehéz időkben vendégszeretetüknek olyan szép tanúbizonyságát adják.

A-felség-nagy-örömmel-vette-tudomásul-ezután-azt,-hogy-Windischgraetz-I ajos-herceg-miniszter-a-Magyarországon-nyaraló-gyermek-részére-a-fejkvótának-megfelelő-lisztet,-cukrot,-zsírt-és-vendéglátó-családok-rendelkezésére-fogja-bocsájtani.- ezeket- az- élelmiszereket- természetesen megkapják- azok- a- szepesmegyei-családok- is,- amelyek- vakációzó- gyermekeket-látnak-vendégül otthonukban.

Értesüléseim-szerint-a-gyermeknyaraltatás-Magyarországon-július-második-felében-kezdődik meg.

Paál-jób

(Szepesi Lapok, 1918.-június-1.-1.-p.)

Nyaraló-osztrák-gyermekek-között**r iport-a-gyermeknyaraltatási-akcióról.-Hogyan-élnék-kassán-az-osztrák-gyermekek?**

két-hete-elmúlt,-hogy-a-kis-osztrákok-megérkeztek-k assára.- ez- a- rövid-2-hét-is-elég-volt,-hogy hozzáidomuljanak- ahhoz- a- szíves- fogadtatáshoz- és- jól- találják- magukat- abban- a- szeretetteljes környezetben,-mellyel-a-magyar-nép-és- ez- esetben- a- kassai- közönség-fogadta- és- körülvé- szí- őket.

ott-látjuk-őket-mindennap-a-város-terein,-a-ligetben,-a-Csermelyben-és-a-közönség-szeretet-teljes-érdeklődéssel-lesz-figyelmes-rájuk,-ha-kisebb-nagyobb-csoportokban-itt-ott-feltűnnek. Gondtalanul-hancúroznak,-vidámságuk-ráragad-az-emberekre,-akik-mosolygó-szemekkel-kísérik gondtalan-játékukat.-A-Kassai Újság munkatársa-annak-idején-látta-azt-a-nagy-ostromot,-mely alá-a-közönség-azért-fogta-dr.-k-riebel-polgármester-hivatalát,-mert-mindenki-számot-tartott-egy osztrák-leánykára,-vagy-fiúcskára.-Arról-már-volt-alkalmunk-meggyőződni,-hogy-milyen-kifogásta-lan-viszonyok-között-élnek-a-gyerekek-azokon-a-helyeken,-ahol-a-város-tömegesen-látja-el-őket. Most-arra-voltunk-kíváncsiak,-hogy-milyen-az-életük-a-nyaraló-osztrák-gyermekeknek-egyes-családoknál.

Megtudva-néhány-címet,-először-egy-hivatalnokcsaládot-kerestünk-fel.-A-családban-már-így is-van-három-gyermek,-de-ez-nem-akadályozza-a-szülőket-abbban,-hogy-az-osztrák-fiúcskát-és leánykát-el-ne-fogadjanak-nyaralásra.-Az-öt-gyermek-között-egy-hét-óta-már-nagyban-tart-a-barát-ság.-Hallani-sem-akarnak-arról,-hogy-valamikor-el-kell-válniok.-A-két-osztrák-gyermekek-két külön-ágyat-állítottak-be-a-gyermekszobába.-s-zóba-ereszkedünk-a-fiúcskával.-elmondja,-hogy most-mindennap-tejeskávét-reggeliznek,-otthon-csak-fekete-kávét-kaptak,-barna-kenyérrel.-Azzal kellett-beérniök.

--Az-is-olyan-rossz-volt.-Mindig-a-szomszédban-főzte-meg-a-mamánk--teszi-hozzá-vissza-emlékezve.

ezután-egy-munkáscsaládot-látogattunk-meg.-k-ét-különböző-milió:-a-hivatalnokcsalád-és-ez a-hely,-de-a-szeretet,-mellyel-a-kis-osztrákokat-körülveszik,-ugyanaz.-itt-is-van-a-családnak-két gyermeke,-harmadiknak-fogadtak-ellátásba-egy-kis-osztrák-fiút.-vértelen-ajkú,-szőke-hajú-gyer-mek.-k-érdésünkre-szaporán-beszél.

--Nagyon-szeretek-itt-élni.-Pedig-nem-akartam-jönni,-igaz,-hogy-a-mamám-sem-akart-eleresz-teni.-o-dahaza,-bécsben-újságot-szoktam-árulni,-amellett,-hogy-iskolába-járok.-valamiből-csak meg-muszáj-az-embernek-élni--teszi-hozzá-önérzetesen.

Nevetve-mesélik-el,-hogy-a-kis-Anton-első-reggelen-minden-áron-fel-akart-hajnal-fel-ékelni.

--Az-újságért-kell-menni--mondotta.

Alig-tudták-az-ágyba-visszakényszeríteni.-Csak-nagy-nehezen-sikerült-neki-megmagyarázni, hogy-itt-nem-kell-újságot-árulni.

Antonnal-megbarátkozunk,-s-ekkor-elmondja,-hogy-ugyanebben-az-udvarban-lakik-barátnője, a-Grete.-Hangsúlyozza-a-szót,-hogy-„barátnője”-s-büszkén-meséli,-hogy-útközben-barátkoztak össze.-A-Gretenek-ugyanis-letört-a-vizesüvegje-s-erre-ő-felajánlotta-a-kulacsát,-amiben-limonádé volt.

Felkerekedünk-s-megkeressük-Gretet.-egy-szegény-özvegy-asszonynál-lakik,-aki-városi-tiszt-viselő-özvegy.-egyszerű,-egy-szoba,-konyhás-lakás.-A-Grete-az-asztalra-könyökölve-levelet-ír.-A felső-jobb-sarokba-írt-dátumon-kívül-ennyi-van-a-papíron:-I-iebe-Mutter.-utána-egy-nagy,-tintából kihizlalt-malac-ékeskedik-az-iskolai-írkából-kitépett-levélpapír-fehérségén.-A-szobában-a-Greten kívül-egy-fekete-kendős,-ősz-hajú-asszony-foglalatoskodik.-A-Grete-valamivel-alacsonyabb-az Antonnál-és-ha-róla-beszél,-ő-is-úgy-mondja:

--A-barátom.

s-zétnézünk-a-szegényes,-de-tisztán-berendezett-szobában.-Az-asztal-sarkán-egy-kis-fonott kosárban-gyümölcs-van,-egy-darab-kenyérrel,-az-lesz-a-Grete-uzsonnája.-egy-szekrényen-barna keretben-egy-fénykép-áll,-hét-nyolc-esztendő-s-kislánykát-ábrázol.-Amint-az-özvegy-észreveszi, hogy-a-képet-nézzük,-könnybe-lábad-a-szeme:

--s-zegény-kislányom,-a-kanyaró-vitte-el-most-tizenhét-éve.-o-lyan-volt,-mint-most-a-Grete. Talán-azért-is-szeretem-annyira-ezt-a-kis-osztrákot.-Annyira-a-szívemhez-nőtt-a-lelkem,-hogy-leg-jobbán-itt-tartanám-örökre,-ha-lehetne...

Grete-észreveszi,-hogy-a-„néni”--ennyit-már-megtanult-magyarul--könnyezik,-hozzábúvik, átöleli-s-úgy-csókolja-az-özvegy-arcát.

(Kassai Újság, 1918.-augusztus-28.-2.-p.)

egy-bécsi-diák-levele-Magyarországról

Alig-két-hete,-hogymegkezdődött-az-osztrák-gyermekek-nyaralása-Magyarországon.-Az-áldott lelke-magyar-nép-oly-kiváló-szeretettel-és-páratlan-jóindulattal-fogadta-a-kiehezett-szöszke-fiúkat és-lánykákat-és-oly-jó-ételekkel-látja-el-őket,-hogya-zok-a-legnagyobb-hálától-eltelve,-egyszerű gyermeki-őszinteséggel-írják-meg-szüleiknek,-hogymily-nagyszerű-dolguk-van-nekik-a-szép Magyarországon.

A-következőkben-reprodukálunk-egy-ilyen-levelet:

Kedves Kurt!

Emlékszel-e még rá, hogy amikor a múlt nyáron a szabad Helvetiában történt nyaralásodról hazatértél és esténként együtt ültünk a nagy diófa alatt, és te oly sok szépet, nagyon szépet meséltél arról, mit kint láttál a nagyvilágban és én mindig azt mondtam, oh, be kár, hogy én nem voltam veled!

Nos, kedves Kurtom, most én is mesélhetek neked külföldről, szívem telve van örömmel, boldogsággal, tehát hallgass ide.

Azzal a százezer osztrák gyerekekkel, kiket a gyönyörű Magyarországra hoztak 6 heti nyaralásra, én is eljöttem. Szép, óriási fehér hajón hoztak bennünket a fodros kék Dunán a mesés Budapestre. Már messziről fölséges benyomást tett reánk ez a nagyszerű metropolis. A hajó kikötőjénél fényes és előkelő úri társaság fogadott bennünket. Daliás férfiak, elegáns nők s sok-sok kedves magyar fiú és leány.

Velünk jött Bécsből báró Hussarekné úrnő kegyelmes asszony is, miniszterelnökünk neje, a nyaraló gyermekek áldottszívű védnöknője. A fogadás igen megalázó volt. Egy jólelkű, nagyon nyájas arcú magyar úrnő érdekes és fölötté szellemes ajándékkal lepte meg a bárónőt. Képzeld, egy ropogós, kerek zsemlyét adott át neki hamisítatlan magyar lisztből sültet. A bárónő mosolyogva fogadta és nyomban igen jó étvágygal meg is ette, s azt mondta, hogy ilyet nálunk Bécsben bizony nem lehet kapni! Csakhamar előállottak az emberek és asszonyok óriási kosarakkal és mindnyájan kaptunk néhány zsemlyét és egyéb ennivalót. Felejthetetlen szép és emlékeztető nap volt ez, nagyon szerettem volna, ha te is velünk élvezhetted volna ezt a páratlan vendégszeretetet.

A nyaraló gyermekek egy rész, közöttük én is vasúton ment beljebb az országba és Kecskeméten, ahol oly rengeteg sok barack, alma, körte, szilva és egyéb gyümölcs terem, letűnt kiszállítva. Az indóházánál várt bennünket a város intelligenciája, sőt a derék polgármester úr egy cigány-zenekart is kirendelt és víg muzsika szó mellett vonultunk be a nagyszerű magyar városba. Majdnem minden polgár szeretett volna egy német gyermeket, s ha kérésük teljesíthető nem volt, egészen sértődve érezték magukat. S most jön a java. Megérkezésünkkor sült csirke, lágy fehér czipó és almásrétes volt az ebédünk. Örömről és csodálkozásunk leírhatatlan volt. Finom fehér kenyér, s nem élvezhetetlen száraz bécsi hadikenyér. Fölségesen lát el bennünket minden jóval az áldottszívű magyar nép.

Másnap mindjárt hosszú levelet írtunk haza és a legnagyobb dicsőréssel emlékeztünk meg vendéglátóinkról. Levelemben néhány kenyér morzsát is küldtem édesanyámnak, had lássa, hogy milyen jó sorsa van fiának Magyarországon!

Az egész napot int töltjük Isten szabad ege alatt és külön, tágas játszóterünk is van. A tízórai uzsonnához oly étvágygal megyünk, hogy mindenki csodálkozik fölöttünk. Fehér, ízletes kenyér, gyümölcs és paprikás szalonna csillapítja éhségünket.

Több érdekes kirándulást is tettünk már a környékre. Magától értetődik, hogy vándorlásainkra magunkkal visszük fényképezőinket, naplónkat és rajztömbünket és sokszor igénybe is vesszük. Nagyon szép és érdekes a magyar puszták, eddig fogalmam sem volt róla. Suhogó, beláthatatlan nagyságú aranyárga búzatáblák között vándoroltunk. A kalászkok olyan magasan állot-

tak, hogy alig látszott ki a fejünk közülük. A nyúlánk szalmaszálak meghajlottak a telt kalászek alatt. Láttuk a magyar aratást, dalolva, énekelve kaszáltak a magyar parasztok, s hullott rendre az áldott búza és víg gyermekek, fűge asszonyok kötötték kékükbe. Láttuk a végtelen legelőkön a gulyát, a ménest, a juhnyáját mélabús kompjával és az elmaradhatatlan számmal. A juhászt cifra szűrével, a csikóst szilaj paripáján. De a délibábot is láttuk és csodáltuk láttuk a sokágú gémes kutat és éppen délben, amikor a csorda tolongott köréje és a hosszú vályúkból szomját csillapította.

A magyar paraszt öltözeke is nagyon szép és megkapó: a százánczú patyolat fehér gatyá és széles ingujj nyáron, zsinóros szűk csizmanadrág, rámás csizma, zsinóros dolmány télen. A cifra szűr és a suba. A szűrt a magyar ember sohasem hagyja el, mert azt mondja, ami télen meleget tart, az nyáron hűvöset és így a szűr mindig jól jön.

A kedves magyar fiúkkal és leánnyal állandó jó barátságban élünk, nagyon rokonszenvesek. Együtt játszunk velük, és együtt énekeljük a magyar Himnusz, a Gotterhaltét, a Wacht am Rheint, a Heil dir im Siegeskrancot és Deutschland, Deutschland über Alles.

Nagyon érdekes és fölötte örülök rajta, hogy egészen észrevétlenül megtanultam már néhány magyar szót és a magyarok is gagyognak már néhány németet. A jó viszonyt otthon is meg fogjuk őrizni és életünk végéig emlékezetes lesz reánk a magyarországi kirándulás. Oh, kedves Kurt miért nem vagy te is velünk. Fogok neked még többször írni, a mi élvezetteljes napjainkról, hogy legalább szellemileg lehess osztályrészünk. Addig is szeretettel üdvözlöl és ölel

Híved: Siegfried

(Gömöri Újság, 1918.-augusztus-11.-1-2.-p.)

Az-osztrák-nyaraló-gyermekek

A-károly-király-jöléti-akció, -mint-a-jelek-mutatják, -Magyarországon-mindenütt-fényesen-sikerül. Hiába-a-magyar-áldott-szív, -a-magyar-gyermekszeretet-és-altruizmus-magát-meg-nem-tagadja még-a-legválságosabb-és-leggondterheltebb-időkben-sem.

A-magyar-szív-és-áldozatkészség-olyan-tündöklőnek-és-fejedelminek-bizonyul-most-is, -mint-a-hajdani-régi-jó-időkben. -Nem-számol, -nem-mérlegel. Mindenütt, -falvakban-és-városokban-ritka gondosság, -szülői-szeretet, -aggódó-féltés-fogadta-az-osztrák-gyermekeket. -Nem-hallunk-egyetlen panaszt-sem, -hogy-a-százezernyi-osztrák-gyermeknek, -kik-hat-heti-vendégségbe-érkeztek-hozzánk, -bármilyen-hiányossága-lenne. -A-kis-porczikókból-nekik-szelik-a-legnagyobb-darab-kenyeret, -övék- a- legszebb- szoba, -a- legpuhább- ágy, -a- legízletesebb- falat- és- legtöbb- vendégszeretet. Ausztria- százezernyi- gyermeke- a- legősibb- magyar- vendégszeretetet- élvezi, -amely- csupa- szív, gond, -aggódó-vigyzás, -anyai-gyöngédség!

A-gyermekek-gyakran-írnak-haza, -s-mint-ahogy-volt-alkalmunk-meggyőződni, -a-levélírásnál-teljesen-örizetlenek, -saját-maguk-öszönére-vannak-hagyva, -úgy, -hogy-pressiót-senki-rájuk-nem-gyakorol-és-a-kis-fiúk, -leánnyok-szép, -értelmes-levelet-írnak-gyermeki-naivitással-és-őszinteséggel. Nagyon-meg-vannak-elégedve, -dicsérik-vendéglátóikat-s-egészen-őszintén-megírják, -hogy-jobb dolguk-van-itten, -mint-otthon-és-azok-a-rémhírek, -mikkel-egyes-rosszlelkű-egyének-őket-otthon ijesztették, -teljesen-a-mesék-országába-tartoznak. -Mindenki-barátságos, -kedves-és-előzékeny hozzájuk.

A-gyermekeknek-felügyelő-tanítója-r onge-ágoston- bécsi- főtanító- és- segítő- társai- a- legnagyobb-gonddal-és-szakértelemmel-ügyelnek-fel, -foglalkoztatják-a-gyermekeket, -kirándulásokat, játékokat-rendezenk-velük-és-dalaiaktól-sokszor-hangos-az-utca.

r onge-úr-gyakran-a-lakásukban-is-felkeresi-a-gyermekeket-és-személyes-meggyőződést-szerz-úgy-azok-viselete-felől, -mind-pedig-a-bánásmódból, -melyben-részesülnek, -s-ezt-igen-helyesen-tartjuk, -így-legalább-közvetlen-impresziója-van-és-a-bécsbe-küldendő-jelentései-objektívek.

(...)-I áttam- három- levelet- miket- bécsi- szülők- írtak- gyermekeiknek- első- leveleikre. -Mind nagyon-szép, -őszinte-és-becsületes-megnyilatkozása-a-magyarság-iránti-érzelemnek-és-tisztelet-

nek.-Figyelmeztetik-a-gyerekeket,-hogy-jól-viseljék-magukat,-érdemeljék-ki-vendéglátóiknak-sze-
retetét-és-kedvességét,-járjanak-templomba.-egyik-levélben-azt-írja-egy-anya-a-leánykájának,
hog- az- embernek- összefut- a- nyála- azoktól- a- dolgoktól,- amiket- írsz,- hogy- enni- kaptok
r imaszombatban.-Az-isten-áldja-meg-azokat-a-jó-népeket.-k-ülön-leveleket-írtak-szülők-kertész
l ajos-főállatorvos-nejének,-mely-telve-van-hálálkodással.

Hisszük,-reméljük,-óhajtjuk,-hog- ezen-gyönyörű-akció,-mely-most-Magyarországon-folyik,
jobb-belátásra-fogja-ébreszteni-a-külföldet-minden-tekintetben.-Hiszen-a-gyermek-a-legjobb
kapocs-a-különböző-nemzetek-közt-és-a-gyermek-érdekében-ki-nem-tenne-meg-minden-lehe-
tőt-és-lehetetlent?!

Megemlítésre-méltónak-tartjuk,-hog- a-bécsi-híres-Mautner-Markhof-sör-és-ecetgyár-minden
család-részére,-hol-német-gyermekek-vannak-elhelyezve,-1-üveg-kitűnő-esenczet-küldött-aján-
dékba-és-belőle-4-lit.-jó-minőségű-ecet-készíthető.

(Gömöri Újság, 1918.-augusztus-25.-1-2.-p.)

Ilona JuHász I.

KiNG KArl's ProGrAMME oF CHilDrEN's HolidAy iN suMMer 1918- -- 2.- HolidAy oF
HuNGAr iAN CHilDrEN iN AusTrIA (As r ePor Ted iN The CoNTeMPor Ar y Press)

A-number-of-scientific-works-have-been-conducted-based-on-the-history-of-World
War-i,-but-we-still-know-little-about-how-people-lived-their-daily-lives-in-wartime
hinterland.-From-the-outbreak-of-the-war-onwards,-the-population-was-required-to
participate-among-others-in-charitable-giving.-After-r omania-attacked-Hungary
in-1916,-people-had-to-take-in-their-homes-a-large-number-of-refugees-from-the
border- regions- of- Transylvania,- as- well- as- to- provide- charitable- giving- to- help
them.- even- in- the- summer- of- 1918,- the- population- had- to- join- the- king's
programme- named- "Holiday- of- king- karl",- during- which- they- had- to- provide
holiday-for-80 000-Austrian-children-in-Hungary.-The-present-study,-based-on-the
contemporary- newspapers,- reconstructs- the- holiday- programme- in- several
regions-of-present-south-slovakia-inhabited-by-Hungarians.

SIMON ATTILA

AZ ELFELEDETT AKTIVISTÁK

Kormánypárti magyar politika
az első Csehszlovák Köztársaságban

FÓRUM Kisebbségkutató Intézet

Gömöri-fürdőélet-a-19.-században-iii.

ÉvA Ker ÉNyí

spa-life-in-Gömör/Gemer-in-the-19th-century-iii.

615.838(437.6)"18"

930.85(437.6)"18"

711.455(437.6)"18"

keywords:-Gömör-kishont-(Gemer-Malý-Hont),-spas,-balneology,-cultural-history-of-the-19th-century,-news-papers-on-spas,-spa-leaflets-and-guides,-advertisements.

Füredészeti-újságok

A-tudományos-érdekeltségű-szaklapokról-térjünk-át-a-társadalmi-jellegű-folyóiratokra-mint a-hírverés-fontos-eszközeire,- melyek-a-balneológia-elterjedésével-a-19.-század-második felében-hazai-fürdőket-népszerűsítő-füredészeti-lapok-tucatjai-formájában-lepték-el-a-standokat.-s-kálájuk-az-egy-szezon-t-megélt-vegyes-tartalmú,-fürdői-információkat-hirdető-lapok-tól-a-később-több-évfolyamon-át-napvilágot-látó-kiadványokon-át-a-képekben-gazdag,-turis-tacsalogató,-idegenforgalmi-jellegű-fürdőkatalógusokig-terjedt,-s-fürdőeletről-szóló-beszá-molókkal,-fürdőlevelekkel,-hirdetésekkel-nem-csupán-a-közönség-megnyerésére,-hanem tudományos-dolgozatokkal-az-orvostársadalom-száma-ra-is-szolgáltak.

Az-első,-fürdőügy-terén-megjelenő-félig-tudományos,-félig-társadalmi-heti-közlöny 1868-ban-jelent-meg-Chyzer-kornél-bártfai-fürdőorvos,-Felletár-emil-pesti-gyógyszerész-doktor-és-orzovenszky-károly-balatonfüredi-fürdőorvos-szerkesztésében-*Fürdői lapok* címen,-s-ilyen-tekintetben-óriási-előrelépést-jelentett-a-magyar-balneológia-terén.¹ A-nagy-közönség-száma-ra-megjelenő-heti-közlöny-„a-gyógy-és-fürdőhelyek,-a-fürdői-társas-élet-és természet-tudományok-köréből-merített-és-szolgáltatta-az-információkat”.² ez-a-lap-töltö-te-be-a-hazai-fürdőknek-és-ásványvizeknek-a-nyilvánosságnak-szóló-ismertetésük-szere-pét,-mind-pedig-a-fürdőtannal-kapcsolatos-cikkek-közlését.-A-csupán-egyetlen-idényt-meg-élt-lap-kérészélete-a-fürdőorvosok-és-fürdővendégek-gyér-érdeklődésének-számlájára írható,-pedig-a-lap-a-fürdői-életkór-legfrissebb-híreit-tudósította,-külön-füredészettel-kap-csolatos-hirdetés-rovatot-vezetett,-és-közölte-a-leglátogatottabb-monarchiabeli-fürdőhelyek vendéglistáját-is.-Mivel-a-lap-csupán-egyetlen-évadban-futott,-így-még-inkább-jelentős-szá-munkra-a-tény,-hogy-hasábjain-gömöri-fürdőhelyeink-közül-elismerően-nyilatkozik Ajnácskőről,-dicsérve-magas-színvonalú-nyári-bálijait,³ ami-kétségkívül-arról-árulkodik, hogy-a-fürdő-a-nyári-multságok-közkedvelt-színhelye-volt-a-környéken.

1- A „Füredőirodalmi Könyvtár” értesítője, ii.-évf.-1-2.-sz.-1895.-február-15.-2.-p.

2- *Füredő Lapok*, 1868.-június-1.-1-évf.-3.-sz.-2.-p.

3- *Füredő Lapok*, 1868.-július-10.-10.sz.-75-p.

A lap-megszűnte-után-hosszú-időre-pangás-vette-kezdetét,-mígnem-1873-ban-újra-indult-kovách-imre-szerkesztésével,-ám-ez-a-próbálkozás-sem-bizonyult-hosszú-élet-űnek.-A-sédy-istván-kiadó-által-nyomtatott-folyóiratban-gömöri-fürdőhelyek--Ajnácskő, jolsva,-l évárt,-Nagyőrce,-r ozsnyó,-várgede--is-szerepet-kapnak-a-lap-fürdővendég-statisztikai-rovatában.⁴ Hasonló-jelleggel-bírt-az-1878-ból-fennmaradt--egyetlen-szezon megélt--fürdészeti-s-közegészségügyi-heti-közlöny-Magyar Fürdő-Lapok címmel,-mely dr.-l őrincci-Ferencz-szerkesztésében-jelent-meg.-Az-elsősorban-a-magyar-fürdőközön-ség-számára-készült,-hazai-fürdőket-népszerűsítő-és-a-külföldi-ismertebb-fürdőhelyeket bemutató-lap-kúrlistákat,-fürdővendégnévsort-is-közölt-hasábjain,-ám-mégsem-mutat-kozott-iránta-igény.-A-listákon-kívül,-melyeken-elvéve-felbukkan-egy-egy-gömöri-vendég neve,- Ajnácskő- is- említésre- kerül- a- hasábjain,- és- pedig- iblant- (jódot)- tartalmazó kénes-hideg-vize-okán.⁵

ugyancsak- a- rövidebb- élettartamú,- de- számunkra- helyrajzi- okoknál- fogva⁶ annál jelentősebb-az-1883-ban-megjelent-és-1885-ig-forgalmazott,-d r.-s zontagh-Miklós-ótátra-füredi-fürdőorvos-és-újtátra-füredi-szanatóriumalapító-szerkesztésében-a-Tátra-környéki-fürdőkkel-foglalkozó-Tátra-vidék c.-kétheti-közlöny.-A-lap-tartalmi-felépítése-szint-úgy-érdekes,-mivel-nem-szokványos-fürdészeti-lapról-van-szó,-mint-amelyeket-fentebb említettünk,-hanem-magaslati-gyógyintézeteket-népszerűsítő-és-kínáló-közlönyről.-A következő-rovatokból-állt:-cikkek-és-tárcák-a-Tátra-hegyi-fürdőről-és-fürdői-életéről,-klimatikus-gyógyhelyek-és-fürdők-ismertetése,-vegyes-tartalmú-közlemények,-Újtátra-füred és-Alsótátra-füred-fürdővendégeinek-névsora,-vasúti-menetrend-ismertetése,-szerkesztői-posta,-érdekességek-az-archeológia,-a-barlangászat,-a-meteorológia-és-az-egyesületi-élet-köréből,-a-sort-minden-esetben-könyvszemle-zárta.⁷ Gömöri-fürdőink-nevével--a-Tátra-hegyvonulatának-közelsége-miatt--a-három-évadot-megért-közlöny-hasábjain gyakorta-találkozunk:-Ajnácskő,-Csíz,-l évárt,-r ozsnyó,-jégbarlangja-révén-d obsina-jut szerephez,-elsősorban-fürdőtelepük-leírása,-vendégforgalma-és-fürdőjele-kepcsán.

Az-első-próbálkozások-kérésre-letű-lapjainak-sorát-az-1894-ben-új-ból-Fürdői Lapok néven-megjelent-magyar-fürdő-és-forrásügyi-közérdekű-szakközlöny-zárja,-bosányi-bélának,-a-sz.-l ukács-fürdő-főorvosának-szerkesztésében.-Hasábjain-visszaköszön Csízfürdő-sós-vize,-melyet-bókay-árpád-szerző-a-legértékesebb-magyar-ásványvizek közé-sorol,⁸ ill.-a-bókai,-boleman-és-l eichtenstern-nyomán-összeállított-hazai-fürdők-és források-használatára-készült-kalauz,-mely-szintén-Csíz-jódos-sósvizét-említi-meg gömöri-forrásaink-közül-egyedülként-mint-a-bőrbetegségek,-görvélykór-és-a-szifilisz gyógyítására-leginkább-alkalmas-gyógyvizet.⁹

A-századfordulón,-1891-től-1892-ig-megjelenő,-három-számot-megélt-Fürdő és Turista Ujság illés-józsef-felelős-szerkesztésében-hazai-fürdők,-gyógyító-források,-für-

4- Fürdői Lapok, 1873.-július-13.-8.-sz.

5- Magyar Fürdő-Lapok, 1878.-szeptember-1.-i.-évf.-21.-sz.

6- A-tátra-hegyvonulat-lánc-lábánál-elhelyezkedő-dobsinai-magaslati-nyaralótelepet-a-Tátra-vidék-klimatikus-üdülőhelyek-csoportjába-sorolhatjuk.

7- Tátra-vidék, 1883.-április-15.-2.-p.

8- Fürdői Lapok, 1894.-január-15.-1.-sz.

9- Fürdői Lapok, 1894.-február-15.-2.-sz.

döntézetek,- ásványvizek-propagálására-volt-hivatott,-első-számának-címlapján-rögtön egy-gömöri-fürdőhelyet-hirdetve,-Csízt,-melyet-a-kontinens-leghatásosabb-ásványos-jód-vízű-fürdőjeként-reklámoz. Csíz-többször-is-téma-a-lapban,-Hankó-vilmos-A *magyar savanyú vizek arisztokratái* c.-cikkében-emeli-ki-a-csízi-vizet-mint-nagy-jövőre-hivatott ásványvizet,-a-közlöny-2.-számában-pedig-konkrétabban-ír-róla-A *csízi jódforrás* cím alatt.¹⁰ A-közlöny-rendszeresen-közzétette-a-balneológiai-és-a-turistaegyesület-határozatait,-a-vasúti-menetrendet,-vizont-a-többi-folyóirattól-eltérően-a-legpatinásabb magyarországi-szállodák,-kávéházak-és-vendéglők-listáját-is-közzölte-hasábjain.¹¹

egy-évvel-később,-1893-ban-jelent-meg-az-„or ient- európai Fürdők- központi képviseletének”¹² kiadásában-az-*Orient et occidient* című-magyar-német-francia-angol-nyelvű-képes-közlöny,-melynek-2.-számában-r ozsnyó-fürdő-hirdeti-magát-Gömört képviselve-a-nagy,-európai-érdemeket-szerzett-világfürdők-mellett,¹³ míg-4.-száma-tanácsadó-rovatában-Csíz-fürdőt-ajánlja-a-szerkesztő-görvélykórban-szenvedő-pácienseinek-gyógykezelésére.¹⁴ Mindkét-információ-arról-tanúskodik,-hogya-lap,-mely-nem-mellesleg-budapesten-kívül-bécsben-és-d rezdában-is-megjelent,-s-nem-csupán-a-magyar, hanem- az- európai- fürdőket,- gyógyhelyeket- és- szállodákat- is- propagálta- lapjain, Gömörnek-e-két-fürdőjét-is-beemelte-a-megismerésre-érdemes-magyar-fürdőhelyek kategóriájába.

Az-egynyári-fürdőlapok-sorát-bővíti-az-1898-ban-megjelenő,-a-Magyar-Fürdők központi-képviseletének¹⁵ által-*Fürdői Szemle* címen,-vértés-d ezdő-felelős-szerkesztése alatt-közreadott-balneológiai-közlöny,-melynek-hasábjain-egyedül-Csíz-fürdő-tűnik-föl Gömört-képviselve,-pontosabban-annak-fürdőtelepét-és-május-1-jei-megnyitását-propagálja-a-sajtó-a-katonatiszteknek-és-államhivatalnokoknak-járó-50%-os-kedvezményt hirdetve,¹⁶ míg-máskor-r ozsnyó-fürdő-jelenik-meg-az-1905-ben- --sajnos-csak-mutatóványszámmal- --induló-*Magyar fürdők lapja* c.-fürdészeti-szakközlöny-hasábjain,-melyben-a-vasas-gyógyfürdő-eladásáról-találunk-hirdetést.-A-hazai-fürdőket-népszerűsítő, bel-és-külföldön-egyaránt-díjmentes-lap-bár-három-(magyar-német-francia)-nyelven került-a-standokra,-kérészélete-a-fürdők-közönség-érdektelenségéről-árulkodik.

Fürdői-lapjaink-sorát-gazdagítja-a-19.-század-végén-standokra-kerülő-Gyógyfürdők és nyaralóhelyek c.-ingyenes-havi-közlöny- r ózsa-jános-szerkesztésében-a „Gyógyfürdők,-üdülőhelyek-és-utazási-központi-iroda”¹⁷ kiadásában.-A-hazánk-kincsei-

10- *Fürdő és Turista Ujság*, 1891.-november-15.-i.-évf.-2.-sz.

11- *Fürdő és Turista Ujság*, 1891.-december-15.-3.-sz.

12- Fürdőközvetítő-irodaként-nemcsak-gyógyfürdők,-hanem-fürdői-kirándulások-és-körutazások közvetítésével-is-foglalkozott,-sőt-orvosi-rendelővel-is-rendelkezett.

13- *Orient et occidient*, 1893.-május-15-31.-2.-sz.

14- *Orient et occidient*, 1893.-július-1-15.-4.-sz.

15- k özzetítő-iroda,-mely-valamennyi-magyarországi-és-külföldi-fürdőt-kínálta,-minden-nyelvű-levelezést-vállalva,-s-az-európai-vasutakkal-való-összeköttetésről-is-szolgáltató-információkat.

16- *Fürdői Szemle*, 1898.-május.-i.-évf.-5.-sz.

17- A-központi-iroda-az-általa-képviseelt-összes-fürdőhelyre-közvetített,-lakást,-étkezést,-vasúti-jegyeket-egyaránt-biztosítva-mérsékelt-áron.-iroda:-budapest-iv.-koronaherceg-utca-8.

nek-megismerését-kitűző-és-elsősorban-fürdői-társasutazásokat-propagáló-és-toborzó lap-1899-től-*Fürdő- és Utazási Közlöny* cím-alatt-futott-tovább,-mellékleteként-jelent meg-1898-áprilisában-és-májusában-a-*Magyar utazási közlöny*,-1898-augusztusában és-szeptemberében-pedig-az-*Utazási közlöny*,-melyek-nemcsak-magyar,-hanem-európai és-európán-kívüli-térségekbe-is-invitalták-az-olvasókat.-A-brosúra-Magyarország-leg-népszerűbb-gyógyfürdőinek-és-üdülőhelyeinek-rövid-leírását-tartalmazta,-az-utazási idő,-a-vasútállomás-és-a-fürdőidény-megjelölésével,-a-fürdői-híreket,-vasúti-menetrendeket,-reklámokat-és-tárcákat-közlő-lapban-azonban-egyik-gömöri-fürdő-forgalmazásával-sem-foglalkozott-a-hivatal.-egyedül-a-d obsinai-jégbarlang-és-nyaralótelep-jelenik meg-a-hasábokon-mint-a-központi-hivatal-által-szervezett-Magas-Tátra-vidéki-társasutazások-egyik-célpontja-1897-1900-között.¹⁸ A-lap-ugyanakkor-felhívja-számos magyar-fürdő-igazgatóságának-figyelmét--köztük-található-Ajnácskő-és-Csíz-is--fürdőik-folyó-évi-prospektusának-és-fürdővendégei-névjegyzékének-beküldésére-a-szerkesztőséghez,-ám-gömöri-fürdőnévvel-a-továbbiakban-mégsem-találkozunk.¹⁹

egyetlen-fürdészeti-folyóiratot-emelhetünk-ki,-mely-több-évadot-is-megélt,-ez-pedig az-ifj.-Hohlfeld-I ajos-szerkesztésében-a-millennium-évében,-1896.-május-1-én-napvilágot-látott-*Nemzetközi Fürdő-Lapok - Internationale Bade-Zeitung* c.-kétnyelvű (magyar-német)-hivatalos-közlöny,-mely-a-hazai-fürdők-népszerűsítése-végett-került-a-standokra,-a-fürdőélet-egyes-mozzanatait-közölve,-ráadásként-és-új-elemként-pedig-az egyes-fürdők-vendégeinek-a-névsorát-is-propagálva.-Az-ismert-szórakoztató-és-szépirodalmi-fürdői-közlöny-a-készülő-mulatságok-műsorát-és-a-róluk-szóló-beszámolókat-is-részletesen-közölte,-fürdői-történetekkel-és-reklámhirdetésekkel-tarkítva.-A-lap-fürdőkkel-kapcsolatos-olvasói-üzenetekre-is-szívesen-válaszolt.-Az-1896.-június-20-án-megjelent-szám-dicsérettel-méltatta-Csízfürdő-pavilonját,-mely-a-millenniumi-országos-kiállításon-volt-látható-további-55-hazai-fürdő-és-24-ásványvíz-kíséretében,-ugyanakkor-a-fürdő-élénk-társas-életéről-is-szeretettel-cikkezett.-Folyó-évi-17.-száma-Hankó-vilmos tollából-teljes-címlapcikket-közöl-a-csízi-jódforrásról,-előnyeiről,-tulajdonságairól,-gyógyhatásairól-és-palackozásáról,²⁰ a-lap-1898.-évi-májusi-száma-pedig-r ozsnyó-és-d obsina-fürdőtelepeit-veszi-gőrcső-alá.-Arról,-hogymömöri-olvasóközönséget-is-magával-ragadott a-lap,-bizonyíték-az-1898.-augusztus-1-jén-egy-jolsvai-j ulius-nevű-olvasó-Gömörben-c. versére-adott-szerkesztői-válaszúzenet,-mely-szerint-ilyen-verset-„ízetlen-voltára-nem közölnek-a-hasábokon”,²¹ de-ugyanúgy-a-lap-gömöriek-általi-olvasottságára-utal-egy-bizonyos-d r.-G.j.-illető-írása-Csízből,-aki-a-lap-pontatlan-kiküldésére-tesz-panaszt-a-szerkesztőségnek.

Fürdőalbumok-és-kalauzok

Az-idő-haladtával-a-vegyes-tartalmú-fürdőlapok-egyre-inkább-a-nyaralók-igényeinek-megfelelésére-törekedtek,-s-végül-az-orvosi-szakszöveg-a-minimálisra-csökkent.-Takács

18-*Fürdő- és Utazási Közlöny*, 1900.-február-1.-iv.-évf.-2.-sz.

19-*Fürdő- és Utazási Közlöny*, 1899.-június-1.-5.-sz.

20-*Nemzetközi Fürdő-Lapok*, 1896.-október-10.-i.-évf.-17.-sz.

21-*Nemzetközi Fürdő-Lapok*, 1898.-augusztus-1.-62.-sz.

l ászló-szerkesztésében-1888-ban-Nagyváradon-jelent-meg-a-Magyar fürdők c.-zsebkönyv,-mely-a-magyar-fürdőhelyek,-útirányaik,-vidékeik,-forrásaik-s-gyógyhatásaik-általános-ismertető-leírását-tartalmazta,-s- ezzel- új- korszakot- nyitott- meg- a- fürdészeti- irodalom- műfajában.-Takács-műve,-mely-fürdőigazgatóságok-és-fürdőorvosok-által-kiadott-prospektusok-alapján-készült,-már-tudatosan-idegenforgalmi-céllal-adott-összefoglaló képet-a-magyarországi-fürdőkről,-gömöri-fürdőink-közül-ez-idő-tájt-egyedül-Ajnácskő képviselte-magát-az-ismertetőben.-A-többi-gömöri-fürdő-közül-d obsina-és-r ozsnyó neve- kerül- említésre- Ajnácskővel- egyetemben- a- 33%-os- kedvezménnyel- árusított menettér-ti-fürdő-évadjegyek-vásárlása-kapcsán,-melyet-a-Magyar-államvasutak-biztosítottak- 44- fürdő- és- kirándulóhelyre- Magyarország-szerte.- (Takács- 1888,- 5.- p.) sajnálatos-módon-ez-a-fürdőleírás-is-inkább-a-táj-szépségének-leírására,-legfőképpen a-budapestről-való-utazás-során-útba-ejtett-Gödöllő,-s- algótarján-és-Fülek-bemutatására-s-legvégül-maga-Ajnácskő-tájleírására-szorítkozik,-a-fürdő-ismertetésére-nagyon-általános-és-tömör-összegzésben-kerül-sor.

A-19.-és-a-20.-század-fordulóján-szinte-futószalagon-jelentek-meg-a-pusztán-népszerűsítő,-albumszerű,-többnyire-ingeny-hozzáférhető²² zsebkönyvek,-fényképes-fürdői-prospektusok,-melyekre-tekinthetünk-úgy-is,-mint-a-mai-utazási-irodák-katalógusaira: előszeretettel-kínálták-a-legkelendőbb-magyar--és-sokszor-külföldi--fürdőket-az-üdül-ni-vágyóknak.-e-pár-évadot-megélt-kiadványok-inkább-a-fürdőzés-„wellness”-oldalára fókuszáltak,-minél-nagyobb-figyelmet-fordítva-a-szolgáltatásokra,-a-víz-gyógyereje-már csupán-másodlagos-helyre-került.-ilyen-küldetéssel-született-a-Fürdők és nyaralóhelyek címet- viselő- füzetecske,- amely- először- 1893-ban- jelent- meg- a- dunántúli közművelődési-egyesület-és-a-balatoni-kultúr-egyesület-kiadásában-Porzolt-k-álmán és-dr.-s- ziklay-j-ános-szerkesztésében-azzal-a-céllal,-hogy-a-balaton-vidéke-fürdő-és-nyaralóhelyeit-fölvirágoztassák-és-népszerűsítsék.-Az-ingeny-brosúra-a-balaton-parti-fürdők-ismertetésén-kívül-ingeny-közzétette-a-folyó-évre-kiadó-nyári-lakások-jegyzékét-is. (Porzolt-1893,-1.-p.)-Az-1895.-évi-füzet-azonban-már-nemcsak-a-balatoni,-hanem-az összes-hazai-magyar-és-külföldi-(osztrák,-német,-francia,-olasz,-svájci-és-egyéb-európai)-fürdő-ismertetésére-is-kitért.-Gömöri-fürdőink-közül-egyedül-Csízfürdőről-olvashatunk-a-nevezett-évben-egy-rövid,-általános-összefoglaló-ismertetést.-(Porzolt-1895,-21. p.)-Az-1902-től-1912-ig-fennmaradt-brosúrák-már-csupán-a-hazai-magyar-fürdők-jellemzésére-térnek-ki,-mellőzve-az-osztrák-és-külföldi-fürdőhelyeket,-szerkesztőjük-ez-idő-táj- dr.- Fodor- oszkár,- kiadójuk- 1904-ig- a- d unántúli- közművelődési- egyesület- 1905-től pedig-a-„Fürdők-és-nyaralóhelyek-kiadóvállalata”-budapesten.-Gömör-megye-fürdői-a-lapokban-az-elkövetkező-években-is-szerepet-kapnak,-az-1902.-és-1903.-évben-Csíz, d obsina- és- r ozsnyó- kerül- részletesen- bemutatásra- a- fürdőszolgáltatások- pontos ismertetésével,-1904-ben-pedig-az-előző-három-fürdőhöz-várgede-is-társul-egy-rövid, átfogó-jellemzéssel.-Az-1909.-évtől--a-helyi-fürdőigazgatóságok-és-tulajdonosok-kérésére--mind-a-négy-fürdő-mellőzi-az-árak-és-szolgáltatások-részletes-közzétételét,-fürdőismertetésük- a- hazai-fürdőket- népszerűsítő- képes-fürdőkalauzban- ezután- csupán elenyésző,-pár-soros-leírásra-terjed-ki.-Az-1909.-évben-megjelent-brosúra-konkrétan-fel-

22- A-legtöbb-fürdőbrosúra-ingenyenesen-hozzáférhető-volt-orvosi-rendelőkben-és-nyilvános-helyeken-(szállodák,-kávéházak,-vasúti-kocsik,-fürdők).

sorolja azoknak a fürdőknek a neveit, melyek a lekért fürdőleírásokat egyáltalán nem szolgáltatták be a lapnak – köztük megtaláljuk Nagyrőce-fürdő nevét, ill. azon fürdőkét, melyek a részletes leírások mellőzését kérték, esetünkben Csíz- és d obsina- kerül szóba. (Fodor-1909, 1. p.)-s zomorúan konstatálhatjuk, hogy a *Fürdő és nyaralóhelyek* terjesztése – mely eladdig kivitelezését tekintve a legszebb képes ismertetője volt a hazai fürdőknek, s mely a kereskedelmi Minisztérium jóvoltából, ismereteink szerint 1902-től (Fodor-1902, 1. p.)- az államvasutak összes kocsjában ingyenesen elhelyezésre került a hazai lakosság tájékoztatására – több fürdőigazgatóságnál fennakadásba került, s hasábjain külön kiemelte, hogy e magatartásban, sajnos, Gömör-legjobbán virágzó fürdőhelyei is közreműködtek, okai azonban ismeretlenek számunkra.

országos-jellegű fürdőismertető kalauzok tekintetében nem maradhat közömbös számunkra ilosvai Hugó *Hol nyaraljunk?* c. fürdőútmutatója, mely üdülni-vágyó-egészségesek és gyógyulni-vágyó betegek számára egyformán hasznos információkkal szolgált. Az 1895-ben megjelent könyv 107 magyarországi fürdő-és forráshely-leírását tartalmazta, ismertetve a fürdő fekvését, gyógyjavaslatait, berendezését, szolgáltatásait, továbbá a 20 legnépszerűbb külhoni fürdőhelyet is propagálta. Pozitívként könyvelhető el, hogy ilosvai a laikus közönség számára „nehézkés” balneológiai összehasonlításokat, tudományos-vegyelemzéseket mellőzi könyvében, és csak olyan adatok közlésére szorítkozik, amelyekre a kikapcsolódásra vágyó „páciensnek” valóban igénye és szüksége van. Gömörből két fürdőt, Ajnácskő-és Csíz-kerül röviden bemutatásra lapjain. (ilosvai-1895, 5. p.)-ugyancsak a századforduló küszöbén, 1898-ban látott napvilágot ifj. Hohlfeld-I ajos-tollából a *Fürdői Almanach* elnevezésű képes kiadvány, mely elődeitől eltérően kizárólag a hazai fürdők, ásványvizek, klimatikus gyógyhelyek, vízgógyintézetek és nyári üdülőhelyek propagálását célozta meg. A „Nemzetközi Fürdői apok”-kiadóhivatal-gondozásában megjelenő egyszeri közlőny-Ajnácskőn kívül Gömör valamennyi fürdőjét summázza, a legszükségesebb információkat közölve. Az almanach, felépítését tekintve a gyógyhely-fogalmával, a fürdési szabályokkal, az ásványvizek használatával, a hidegvízgyógymóddal, az ásványvizek és gyógyhelyek osztályozásával, ill. a magyar királyi államvasutak menetrendjével ismerteti meg olvasóját, majd a balneológiai egyesület alapszabályainak bemutatása után kitér az egyes magyar fürdők betűrendes ismertetésére. Az ásványvizeket és gyógyhelyeket 29 csoportra osztja, Gömörből Csíz (konyhasós víz), r osznyó (vasgálicos víz), a rozsnýói Markó-kút (vasas savanyúvíz), az ajnácskői k ovács-forrás (földes-vasas-savanyúvíz) és d obsina (égghajliti-gyógyhely) kerül említésre, míg a kötetben szereplő további fürdő – I évárt, Nagyrőce, várgede – nem kap besorolást (Hohlfeld-1898, 17–19. p.), a vasúti menetrendben pedig csupán Csíz-és r osznyó-fürdő szerepelnek. (Hohlfeld-1898, 22–24. p.)-Hasonló küldetéssel született 1904-ben a *magyar fürdők naptára* c. évkönyv is, amolyan régi idők kalendáriumaként, a közegészségi és közhasznú tudnivalók-bulletinjé és a hazai termények, készítmények és hirdetések kincsestára. Tartalmát tekintve ugyanis a magyar fürdők népszerűsítésén kívül az uralkodóház bemutatását, csillagászati adatokat, naptár-és naplójegyzeteket, a Hankó-féle külföldi és hazai források összehasonlítását és a leggyakoribb betegségek felsorolását is tartalmazta, megfűszerezve a hazai ásványvizek jegyzékével, nyaraló-és üdülőhelyek, ill. szanatóriumok felsorolásával, balneológiai tanulmányokkal, fürdőreklámokkal, postai szolgáltatások díjszábásaival, valamint pénzváltási árfolyamok ismertetésével és szakorvosok névjegyzékével kiegészítve.

szítve.-s szerkesztői-vasvári-Aladár,-a-sztojcai-gyógyfürdő-igazgatója-és-r adó-sándor,-az országos-Pályázati-k özlöny-felelős-szerkesztője-voltak.-(vasvári-1904)-A-294-hazai-forrás-közül-Gömör-megye-valamennyi-ismert-fürdőjével-(Ajnácskő,-Csíz,-d obsina,-l évárt, Nagyrőce,-r ozsnyó,-várgede)-képviselve-van.

A-századforduló-tán-méltán-legnépszerűbb-és-legigényesebb-fürdőkalausa-az-erdős józsef-féle-*Magyar Fürdő Kalauz*. Az-1908-és-1912-között-a-„Magyar-Fürdő-kalauz kiadvállalat”-által-piacra-dobott-brosúra-évente-négy-alkalommal-jelent-meg-ingenyese-sen,-az-1908.-és-1909.-évben-még-kétnyelvű-magyar-német-verzióban-(*Führer durch Ungarns Bader*),-később-csak-magyarul.-Az-ún.-tulipán-mozgalom-korszakában-a magyar-fürdők,-gyógyhelyek,-nyaralótelepek,-vízgyógyintézetek,-szanatóriumok,-magán-gyógyintézetek,-ásvány-és-gyógyvizek-lexikonszerű-képes-ismertető-kalauza-Gömört illetően-Csíz-(1908-1912),-d obsina-(1908-1912),-l évárt-(1910-1912),-Nagyrőce (1910-1912),-r ozsnyó-(1909-1912)-és-várgede-(1909-1910)-fürdőinek-megismer-tetésére-törekedett.-1908-ban-még-csupán-129-magyar-fürdő-került-ismertetésre-lap-jain,-közülük-Csízfürdő-bemutatása-még-igen-rövid,-csak-a-szezon-időpontját,-vasútál-lomásának-helyét-és-az-általa-gyógyított-betegségeket-közli-a-kalauz-(*Magyar Fürdő Kalauz* 1908,-18.-p.),-de-hasonló-tömör-stílusban-került-bemutatásra-a-dobsinai-nyaralótelep-is,-mely-főleg-a-természeti-környezet-leírására,-a-vasúti-elérhetőségre,-a-bér-kocsi-viteldíjára,-a-bérlő-nevére-és-a-jégbarlang-nyitva-tartására-szorítkozott.-A-brosúra ez-évben-a-nevezetesebb-fürdők-és-a-főváros-közvetlen-vonat-összeköttetéseit-is-lis-táztá,-esetünkben-Csízfürdő-prezentálásával,-azonban-a-35-legnépszerűbb-hazai ásványvíz-között-már-nem-szerepel-egyetlen-gömöri-forrásvíz-sem.-A-kalauz-már-234-fürdőt-bemutató-1909.-évi-februári-számában-Csíz-és-d obsina-mellett-megjelenik-a rozsnói-vasas-gyógyfürdő,-vendéglőjének-képével-és-részletes-fürdőleírásával,-mely kitér-a-vasúti-összeköttetésre,-a-menetjegyárakra,-a-táj-leírására,-a-gyógyvíz-elemzésé-re,-a-szolgáltatás-áaira,-a-szobák-jellemzésére,-a-gyógymódokra,-a-szórakozási-lehe-tőségekre,-az-étkezés-költségeire,-valamint-a-posta-és-távírda-szolgáltatásokra--a részletes-magyar-nyelvű-tájékoztató-ellenére-a-fürdő-német-nyelvű-ismertető-szövege csak-általános-információkat-közöl-tömören.-várgede-úgyszintén-bemutatásra-kerül-a prospektusban-ettől-az-évtől,-éspedig-a-gyógyítható-betegségekre,-a-környezeti-leírás-ra,-a-vasútvonal-elhelyezkedésére,-a-posta-és-távírda-szolgáltatásokra-szorítkozva. (*Magyar Fürdő Kalauz* 1909,-267.-p.)-Megyénkre-nézzve-előrelépést-jelent,-hogy-1909-ben-a-95-népszerű-hazai-ásványvíz-listáján-megjelenik-a-csízi-víz-is-mint-legismertebb gyógyvíz.-(*Magyar Fürdő Kalauz* 1909,-296.-p.)-Az-1909.-évtől-erdős-józsef-szer-kesztő-a-brosúrá-t-„Tulipánszövetség-Magyar-védőegyesület”-hivatalos-közlönyeként propagálja-(*Magyar Fürdő Kalauz* 1909,-4.-p.),-s-az-1910.-évtől-már-csak-magyar nyelven-prezentálja-a-hazai-fürdőket,-szám-szerint-422-fürdőt-és-ásványvizet-ismertet. A-lapszám-a-hazai-forrásoknak-a-külföldiekkel-szembeni-összehasonlításával-indít, ebben-Csíz-(d arkau,-Halle),-Ajnácskő-(s paai-Pouhon)-és-r ozsnyó-(Charlottenbrunn)-kap szerepet-a-gömöri-ásványos-vizek-közül-(*Magyar Fürdő Kalauz* 1910,-211.-p.),-valamint felbukkan-l évárt,-csupán-nagyon-röviden-ismertette-a-fürdőtelepet,-ill.-Nagyrőce-für-dője.-Az-1911.-évtől-jelentős-változásokat-figyelhetünk-meg-gömöri-fürdőink-bemu-tatásával-kapcsolatban.-ezek-okai-is-ismeretlenek-számunkra,-ahogy-azt-más-fürdé-szeti-közlöny-nél-is-tapasztalhattuk:-tartalmilag-és-terjedelemben-csökkenni-kezd-a telepleírás,-sőt-az-1911.-évi-lapszám-előszavában-erdős-azon-193-fürdő-és-gyógyinté-

zet-névsorát-is-közli,-melyek-már-egyáltalán-nem-küldték-el-adataikat-a-folyó-évi-kötet-be--Gömörből-a-csizi-dr.-Pazár-szanatóriuma,-jolsva-és-várgede-szerepel-a-listán.(*Magyar Fürdőkalauz* 1911,-5-6.p.)-Az-adatok-továbbbítését-illető-közöny-mögött-feltételezhetünk-fürdőtulajdonos-vagy-bérlőváltást,-a-fürdő-családi-as-jellege-megőrzésének szándékát-vagy-csupán-egyszerű-emberi-mulasztást.

Az-országosan-ismert-tudományos-szaklapok,-a-népszerűsítő-fürdőszeti-folyóiratok és-az-országos-idegenforgalmi-zsebkönyvek-után-térjünk-át-a-vizsgálódásunk-tárgyát képező-Gömör-ásványos-fürdőinek-propagálásra-szakosodott-irodalomra--a-kalauzokra.-bár-az-első-fürdőismertető-könyvek-és-füzetek-magyarországi-fürdőkről-még-a-reformkorban-megjelentek-(szliács,-balatonfüred,-Herkulesfürdő,-Harkány,-vzakna-[kósa-1999,-72.-p.]),-melyekből-a-fürdőközönség-igényére-következtethetünk,Gömörből-csupán-a-századfordulóról-maradtak-fenn-fürdői-kalauzok-,-nem-kizárt azonban,-hogya-korábban-is-létezhettek-fürdőinkről-effajta-brosúrák.-vármegyénk-nyolc-fürdője-közül-(Ajnácskő,-Csiz,-dobsina,-jolsva,-lévart,-Nagyroce,-rosznyó,-várgede) jolsva-és-Nagyroce-ásványos-vízű-városi-fürdőjének-kivételével-mindegyikről-maradt fenn-valamilyen-jellegű-ismertető-füzet.-e-füzeteket-három-tematikus-csoportra-különíthetjük-el:-magával-a-forrással,-ill.-a-víz-elemzésével-kapcsolatos-füzetekre;-a-komplett-fürdőtelep-bemutatására-és-népszerűsítésére-szakosodott-propagáló-„albumokra”; az-ún.-„használati-útmutatókra”.

Az-első-tematikus-csoportba-tartozó-brosúrák-inkább-szakmai-jelleggel-bírnak,-s-két-füzetet-tudunk-ebbe-a-kategóriába-sorolni,-az-egyik-Ajnácskő-gyógyvizeivel,-a-másik pedig-Csizfürdő-forrásával-foglalkozik.-Ajnácskő-fürdőt-illetően-a-Molnár-jános,-dr.sabó-józsef-szerzőpáros-által-írt-Ajnácskő-gyógyforrásai-és-geológiai-viszonyai c.,1886-ban-az-Athenaeum-részvénytársaság-által-budapesten-kiadott-ismertető-leírásról már-korábban-szó-esett.-A-32-oldalas-könyv-két-szakmai-részre-tagolódik,-számunkra a-Molnár-jános-által-szerkesztett,-Ajnácskő-gyógyforrásait-ismertető-szakszöveg-a-mérvadó-(a-másik-részben-taglalt-földrajzi-geológiai-ismertetőtől-jelen-dolgozatban-eltekin-tünk).-Az-ajnácskői-gyógyvíz-leírás-máig-az-egyetlen-létező-kalauz-az-egykori-fürdőről,mely-olvasóját-a-fürdő-topográfiai-viszonyaival-ismerteti-meg,-majd-rövid-bevezető-után az-ajnácskői-ásványforrások-fizikai,-minőségi-és-mennyiségi-kémiai-elemzését-prezentálja-szemléltető-táblázatokkal.-A-másik-vegyészeti-jellegű-forrásmunka-az-1864-ben Párizsban-megjelent-s-Hasenfeld-Manó-által-írt-Eaux minérales de La Hongrie et en particulier eau minérale iodée de Csiz. Hasenfeld-Manónak-mint-a-párizsi-orvosfürdőszeti-társulat-levelező-tagjának-14-oldalas-füzete-kétségkívül-bizonyítéka-a-csizi-jódos-brómos-forrásvíz-európai-jelentőségének-a-balneológia-terén,-melyben-Hasenfeld-a-víz-különféle-kémiai-analízisein-kívül-más-hasonló-jellegű-európai-forrásokkal-(Adelaide,Halle,-bassen,-lépik,-Hessen,-saxon)-is-összeveti-azt,-mintegy-bemutatva-Csiz-egyediségét-és-értékét.

A-második-csoportot-képezik-a-nagyközönség-száma-ára-készülő,-fürdőket-propagáló kalauzok,-melyekben-részletesen-ismertetésre-kerül-az-egész-fürdőterület-a-megközelíthetőségtől-a-szolgáltatásokon-át-a-környékbeli-láttnivalókig,-korabeli-fotókkal.-ez-a-tartal-milag-ugyan-dúsabb,-áttekinthetőbb,-de-stílusában-könnyed,-egyértelmű-és-kevésbé tudományos-brosúratípus-inkább-figyelemfelkeltésre-szolgált,-amolyan-„turisztikai könyvecske”-jellegű-öltve,-ne-feledjük-ugyanis,-hogya-fürdőinket-a-kor-trendjét-követve nem-csupán-gyógyulni-vagyó-páciensek,-hanem-nyaralásra,-regenerálódásra-áhítozó

„egészséges”-vendégek-is-felkeresték.-Az-effajta-ismertető-kalauzokból-gömöri-fürdő-
inkrő- 11- maradt-fenn-az-utókor-száma:-Csízfürdőről-6-(ebből-2-magyar,-3
magyar-német,-1-francia),-r-ozsnyórról-2,-l-évártról,-v-árgedéről-és-d-obsináról-pedig-1-
1,-valamennyi-magyar-nyelven.-A-füzetek-mennyiségének-és-formájának-megjelenése
is-elárulja-a-fürdő-jelentőségét,-országos-viszonylatban-elfoglalt-szerepét-és-látogatott-
ságát.-Nem-véletlen-tehát,-hogya-Magyarországon-egyedüli-jód-bróm-forrásként-elköny-
velt-Csíz-gyógyfürdője-6-darab,-különböző-nyelvű-fürdőbrosúrát-is-produkált-annak-elle-
nére,-hogya-legfiatalabb-gömöri-fürdőről-beszélhetünk.-A-dr.-sassy-jános-tollából-szár-
mazó,-s-a-Fürdőirodalmi-könyvtár-sorozatában-1897-ben-megjelenő-Csíz-jód-és-bróm-
fürdő címet-viselő-ismertető-írást-már-fentebb-említettük.-A-62-oldalas-kiadvány-tartal-
milag-és-stílusban-a-tudományos-szakirodalom-és-a-népszerűsítő-füzetecske-között
helyezkedik-el,-inkább-afféle-tanulmány,-nagyobb-figyelmet-fordít-a-víz-vegyelemzésére
és-használatára,-s-csak-érintőlegesen-említi-a-fürdői-közlekedést,-szolgáltatásokat,
valamint-a-környék-láttnivalóit.-utal-minderre-a-füzet-egyszerű-kivitelezése-is,-minimális
képmelléklettel.-Tekinthezünk-rá-úgy,-mint-„első-próbálkozásra”,-ugyanis-az-elkövetke-
ző-években-kiadott-5-csízfürdői-kalauz-már-egyértelműen-a-cifra-fedőlapú,-propagálást
szolgáló-„turistakönyv”-jellegét-ölti-magára.-Tartalmilag-és-stílusát-tekintve-a-három
magyar-német-kalauz-(bal-oldalán-található-a-magyar,-jobb-oldalán-pedig-a-német-nyel-
vű-fürdőismertetés),-ill.-ezek-egykének-francia-nyelvű-változata-egységes,-megjelené-
sük-évtől-függően-frissítve-és-módosítva-adatait-az-alábbi-nagy-tematikus-csoportok-
ra-fókuszálva:-a-fürdő-fekvése,-éghajlata,-a-víz-vegyi-összetétele-és-betegségeknél-való
alkalmazása,-fürdőorvosok,-lakások,-ellátás,-árak,-szórakozási-lehetőségek,-kirándulá-
sok,-vasúti-közlekedés,-képes-melléklet.-l-ényegében-az-összes-füzet-ugyanazokat-az
információkat-tartalmazza,-még-a-tartalmi-sorrend-is-megegyező.²³

Az-első,-valószínűleg-1900-ban-kiadott,-esztétikailag-gyönyörű-kivitelezésű,-sze-
cessziós-borítójú-színes-brosúra-címlapján-a-csízi-jód-bróm-forrás-palackozott-vize-és
egy-kígyót-és-tálat-tartó-istennő-alakja--Hygiea,-az-egészség-istennőjének-szobra--
fedőlapján-pedig-a-fürdő-illusztrált-képe-látható-madártávlatból.-A-másik,-feltehetően
1902-ben-kiadott-fürdőismertető-már-egyszerűbb,-kevésbé-feltűnő,-szolid-borítójú,-egy-
szerű-ornamentikával-díszített.-A-harmadik,-francia-nyelvű,-valamint-az-1908-ban,
Glosz-Arthur-szerkesztésében-kiadott-füzetecske-borítója-pedig-az-első-kettő-kombiná-
ciója,-címlapján-ugyanúgy-megtalálható-a-csízi-víz-palackja-és-az-istennő-alakja,-mint
ahogy-a-második-kiadvány-szecessziós,-kék-ornamentikája-is,-hátdalán-pedig-a-máso-
dik-brosúrában-található,-Csízfürdőt-meghatározó-helyrajzi-térkép.-A-brosúrák-kivitele-
zése-a-fürdő-növekvéséről,-a-magyarországi-viszonylatban-elfoglalt-szerepéről-és-a-ven-
dégek-növekvő-igényeiről-tanúskodik.-A-fürdőkalauzok-értékét-emelik-a-fürdőtelepről
készített-korabeli-fotográfiák-is,-melyek-a-gyógytermet,-a-fürdőházat,-az-ivócsarnokot,-a

23- Csíz- jód-bróm-fürdő- útmutatója.- Auskunft- über- jod-brom-quellen-bad- Csiz- in- o-berungarn.
budapest,-r-igler-józsef-edé-Papírneműgyár-r.t.-1900-körül,-47-p.;-Csíz-jod-brom-forrás-fürdő.
Auskunft- über- jod-brom-quellen-bad- Csiz- in- o-berungarn.- budapest,- Márkus- samu- könyv-
nyomdája,- 1902- körül,- 62- p.;- Csíz- bain- de- source- de- iode- et- de- brom.- budapest,- Márkus
samu,- 1902- körül.;- Csíz-jod-brom-forrás-fürdő.- Auskunft- über- jod-brom-quellen-bad- Csiz- in
o-berungarn.- szerkeszti:- Glos- Arthur.- r-imaszombat,-l-évai-izsó-nyomdája,-1908,-72-p.

szanatóriumot- és az egyes nyaralóvillákat szemléltetik.- A legutolsó monarchiabeli képes, szecessziós-fürdőkalauz Csízáról az 1914/1915-ös évadban került a standokra, tartalmában az elődeivel megegyezve, de stílusában még nagyobb egyszerűsége törekedve -- 34 oldalán ugyanis több a fotó, mint maga a szöveg.

A *Csízfürdő Gömör-Kishont vármegyében* címen Horváth-józsef-fürdőigazgató által szerkesztett és a budapesti „Patria” irodalmi-vállalat és nyomdai r.t.”-kivitelezésében megjelent kalauz a kontinens-legerősebb-jód-bróm-fürdőjeként hirdeti Csízt. ugyanezt a tömör-tartalmat és könnyed-stílust tükrözi a 1913-ból Plachy-Tamás-fürdőtulajdonos szerkesztésében: *Lévárt gyógyfürdő. A magyar Gastein.* - A gazdag képanyag mellett újítként jelenik meg oldalain a korábbi fürdőbetegek visszajelző és elismerő leveleinek bemutatása, ilyesmit ez idáig egyetlen fürdőkalauzban sem találunk. r. ozsnyó-fürdőkalauzai közül kettő maradt fenn az utókor számára, a már korábban emlegetett Polónyi-károly-féle kalauz a 19. század végéről és a I. égrády-testvérek kiadásában 1918-ban megjelent -- és Vogel-d. korabeli fotóival tarkított -- 16 oldalas képes fürdőkalauz *Rozsnyófürdő* címmel. Az 1891-ben Kovács Mihály rozsnyói könyvnyomdájában megjelent *Rozsnyó. Klimatikus gyógyhely* c. 58 oldalas könyvecske lényegében ennek utódja, kibővített változata, bár a két fürdőbrosúra tartalmi és formai elemekben egyaránt eltér egymástól. A Monarchia szétesésének évében kiadott füzet röviden, tömören foglalja össze a fürdőről és a környékről szóló hasznos információkat, képanyaggal illusztrálva az ismertetéseket, közhasznú tényekkel (árak) ellátva olvasóit. Az századfordulón kiadott brosúra inkább leíró-jellegű, mentes az árakról való tájékoztatástól, kevesebb képet közöl és inkább maga a rozsnyói környékének prezentálására, mintsem kimondottan a rozsnyó-fürdő bemutatására összpontosít. Az 58 oldalas könyvecske az alábbi fejezeteket tartalmazza: r. ozsnyó földrajzi fekvése, története, nevezetesebb épületei, a lakosok foglalkozása, klimatikus viszonyai, a levegő-óztartalma, geológiai viszonyai, flórája, a rozsnyói-fürdő ásványvize és gyógyhatása, kirándulások. Amint látjuk, maga a klimatikus gyógyhelyként számon tartott vasas-fürdő bemutatása csupán a könyv végére kerül. ezért tehát nem vonhatunk párhuzamot a sassy-féle, tudományos oldalról megközelített Polónyi-tanulmány és a fürdővendégeket csalogató '18-as képes-brosúra között. e kalauz a háború éveiben r. ozsnyó-fürdőt már nem csupán vasas gyógyfürdőként hirdeti, hanem radioaktív-iszap- és vízgyógyintézetként, alhavi klímájú hegyi nyaralóhelyként és nem utolsósorban gömöri turistacentrumként. Vogel-vendégcsalogató fényképein a fürdő parkrésze, nagyszállója, gőzfürdője, vasas gyógyfürdője, fekvőcsarnoka, lombos és fenyves-sétányai, vendéglője, tenispályája láthatók, majd a környék történelmi nevezetességei és a szomszédos polgári nyaralótelep-villái. A 16 oldalas kalauz stílusában az 1914/15-ös évad-csízfürdői-brosúrájával vonható párhuzamba, részletesen ismertetve a fürdő fekvését, éghajlatát, magát az üdülőhelyet, vasúti összeköttetését, a víz-gyógyító tényezőit, a vízgyógyintézetet, a gyógyjavaslatokat, a fürdőorvos-tisztségét, az ellátást, a gyógy-és zenedíjakat, a szórakozási lehetőségeket, az istentiszteletek lehetőségét, a fürdő-szabályzatot, a fürdő-levelezési-címét, r. ozsnyó-várost, a fürdő és környékének turista-térképét, a fürdő-nagyszállójának árlapjait és penzió-lehetőségét, valamint a fürdő-díj-szabásait.

várgede-fürdőkalauza még ennél is egyszerűbb képet fest. Az 1902-ben a budapesti Franklin-Társulat által kiadott ismertető inkább összetűzde szórólapon emlékeztet

tet, mintsem-fürdőkalauzra; ebből-következtethetünk-várgede-„parasztfürdő”-jellegére, kalauza-pedig-csupán-a-környék-paraszti-és-polgári-közönségének-megnyerésére-törekedett.- A *Várgede gőz- és gyógyfürdő ismertetése* címen- napvilágot- látott- egyszerű képes- kiadvány- egyetlen- elemében- tér- el- a- megszokott- tartalomtól,- és-pedig- abban, hogy-legvégén-a-megyei-orvosok-ajánlásával-zárul--míg-l-évtár-esetében-a-felgyógyult betegek,-várgedénél-a-helyi-orvosok-hirdetik-érdemben-a-fürdőhelyet.

A-jellegénél-és-tartalmánál-fogva-a-fürdőkalauzokkal-megegyező,-de-fürdői-brosúrának-nem-nevezhető,-viszont-a-turisztikai-népszerűsítő-füzetek-kategóriájába-sorolható utolsó-fennmaradt-forrásunk-a-dobsinai-magaslati-nyaralóhelyhez-köthető.-A-Hanvai ede-féle-A *dobsinai jégbarlang és környéke* c.,-1900-ban-dobsina-város-jóvoltából-kiadott-ismertető-kalauz-nemcsak-a-híres-jégbarlang-leírását-és-látogatottságát-prezentálja,-hanem-az-egész-üdülőtelep-megközelíthetőségére,-a-fürdőház-és-nyaralótelep-díj-szabásaira,-valamint-szolgáltatásaira-is-hangsúlyt-helyez.

A-harmadik,-ún.-„használati-útmutatók”-csoportjában-egyedül-Csízfürdő-képviselheti-magát-gyógyvizének-használati-utasításával-és-fürdői-szabályzatával.-olyan-brosúrákról-van-szó,-melyek-már-„felvett”-fürdővendégeknek-szólnak,-így-ezek-alapján--mivel-más-gömöri-fürdőhelyről-nem-maradt-fenn-ilyen-jellegű-dokumentum--rekonstruálni-tudjuk-a-korabeli-fürdőélet-működését.-Az-1910-es-években-a-fürdőigazgatóság által-kiadott-szeccsziós-kivitelezésű-A *Csízi víz ismertetője használati utasítással* elnevezésű-füzet-dr.-korányi-Frigyes-belgyógyász-ajánlásával-hirdeti-a-gömöri-fürdőhely gyógyvizét,-feltárva-annak-fiziko-kémiai-elemzését,-betegségekre-való-alkalmazását,-az ivókúra-alkalmazását,-az-ásványvíz-palackozását-és-magának-a-fürdőnek-a-gyógyeszközeit.-ugyancsak-a-csízi-fürdő-az-egyedüli,-melynek-fennmaradt-a-belső-szabályzata Gömör-és-Kishontvármegye szabályrendelete a csízi Jód-Bróm fürdőről címen-1912-ből és-1914-ből.-A-tartalmilag-egyforma-fürdőszabályzat-kitér-a-fürdőidényre,-foglalkozik-a-fürdőbiztos-és-a-fürdőorvos-személyével,-szól-a-fürdőrendről,-a-fürdővendégekről,-a befizetett-díjakról,-érinti-az-egészségügyi-intézkedéseket,-az-ásványvíz-kezelésére vonatkozó-szabályokat,-lakásbérleti-szabályokat,-a-rendvédelmi-intézkedéseket-s-a-fürdő-szolgáltatásait.

r eklámok

Az-elkövetkezőkben-áttérünk-a-gömöri-fürdőhelyek-propagálását-segítő-reklámhirdetésekre,-a-hirdetésekből-ugyanis-egy-egy-fürdőnek-a-fejlődését-figyelhetjük-meg,-nemkülönben-azt,-hogy-hol-melyik-fürdő-tartotta-szükségesnek,-hogy-hirdetés-útján-tájékoztatassa-a-közönséget,-melyik-fürdő-adott-magáról-csupán-népszerűsítő-fürdőtájékoztatót és-melyik-dicsőítette-igényesebben-a-vidék-szépségeit-is.-(*vita*-1964,-179-187.-p.)

kétségtelen,-hogy-a-legtöbbet-propagált-gömöri-fürdőhely-az-országos-balneológiai és-fürdészeti-szaklapokban-Csíz-volt,-hirdetéseit-pedig-különféle-jelleget-öltve-láttak napvilágot.-Találkozunk-az-egész-fürdőt-tömören-propagáló-pár-soros-hirdetéssel,-mely a-legfontosabbnak-tartott-tényekre--éghajlat,-évszak,-szolgáltatások,-kedvezmények, fürdőorvos-személye--tér-ki,-mint-például-a-Balneológiai Értesítő²⁴ vagy-a-Nemzetközi

24- *Balneológiai Értesítő*, -1901.-január-15.-17.-p.

*Fürdő-lapok*²⁵ hasábjain,-olvashatunk-egész-oldalas,-részletekbe-menő-reklámot,-mely a-fenti-tényezők-mellett-a-fürdőtelep-megközelíthetőségére,-felszerelésére,-a-víz-gyógy-javaslataira-és-gyógyeszközeire-is-kitér,-ahogy-a-*Fürdői Almanach*-ban-(Hohlfeld-1898, 216.-p.)-propagálják,-akad-olyan-reklám,-mely-csupán-az-ásványos-víz-vegyi-elemzését, alkalmazását-és-palackozását-hirdeti,-mint-a-*Közegészségügyi Kalauz*²⁶ vagy-épp-a *Fürdő és Turista Ujság*²⁷, de-előfordul-csupán-a-fürdőtelep-egyik-villájának-képes-hirdetése,-esetünkben-a-csizi-baranyai-villa-reklámfelhívása,-amint-azt-a-*Magyar Fürdő Kalauz* jegyzi.-(*Magyar Fürdőkalauz* 1912,-51.-p.)

r ekklámok-közül-Gömrő-illetően-találkozhatunk-nyaralók-és-hidegvíz-gyógyintézet kiépítését-szorgalmazó-hirdetéssel,-mint-d obsina-esetében-a-*Tátra-Vidék*²⁸ hasábjain, vagy-pedig-a-gyógyfürdő-eladásának,-ill.-bérbeadásának-felhívásával,-részletezve-a-környék-fekvését-és-a-fürdőtelep-szolgáltatásait,-ahogy-azt-a-r ozsnyói-Takarékpenztár teszi-a-tulajdonában-álló-vasas-fürdőjét-illetően-a-*Magyar Fürdők Lapján*²⁹ keresztül.

r egionális-szinten-a-legnagyobb-számban-előforduló-reklámhirdetések-Csízfürdőt és-várgedét-illetik.-A-megyén-belül-megjelenő-Gömrő-Kishont Vármegyei Naptár lapja-in-Csíz-két,-r ozsnyó-egy,-Nagyőrce-egy,-várgede-három,-d obsina-pedig-egy-alkalommal kerül-népszerűsítésre,-különbé-terjedelemben-és-stílusban--az-egész-oldalas,-díszes kivitelezésű,-részletes-alapadatokkal-szolgáló-hirdetésektől-(r ozsnyó,-Nagyőrce- – [Gömrő-Kishont... 1903])-a-fürdőtelepről-készült-fotóval-is-mellékelte-reklámokon (várgede--[Gömrő-Kishont... 1909])-át-a-csupán-az-ásványos-gyógyvíz-jellemzésére-és-használatára-kitérő-hirdetése-ig-(Csíz--[Gömrő-Kishont... 1906]).-Csízfürdő-jód-brómos-vízének-vegytani-elemzése-(Gömrőmegyei Orvos-Gyógyszerész... 1900)-a Gömrőmegyei Orvos-Gyógyszerész Egylet-brosúráiban-is-több-alkalommal-hirdetésre kerül.-A-vármegyén-belül-megjelenő-társadalmi-heti-közlönyök-hasábjai-a-legideálisabb színterei-voltak-a-fürdők-és-társas-eseményeik-propagálására,-a-lapok-rendszerezésén, évről-évre-közöltek-fürdői-reklámhirdetéseket,-terjedelmük-a-tömör,-informáló-jelleggel megjelent-felhívásoktól-a-részletekbe-menő,-népszerűsítő-hirdetése-ig-terjedt.-A-leg-többet-propagált-gömrői-fürdő-címét-ugyancsak-Csíz-és-várgede-érdemelte-ki,-míg-az előbbi-1882-től³⁰,-utóbbi-1877-től³¹ hirdette-magát-a-helyi-lapokban,-ugyanakkor-szép számmal-találkozunk-Ajnácskő-fürdőjét-és-l évártot-propagáló-felhívással-is--Ajnácskő neve-1875-ben³²,-l évárt-fürdő-1870-ben³³ bukkan-fel-először-a-regionális-sajtóban. Nagy-meglepetésünkre-városi-fürdőink-gyógyfürdőiről-és-nyaralótelepeiről-(j olsva, d obsina,-Nagyőrce,-r ozsnyó)-cikkező-hirdetéssel-csupán-elvétve-találkozunk-a-vármegyei-lapokban,-az-is-legtöbb-szor-az-adott-fürdő-bérbe-adására-terjed-ki.

25- Nemzetközi Fürdő-Lapok,-1897.-június-1.-ii.-évf.-30.-sz.

26- Közegészségügyi Kalauz, 1886.-május-16.-viii.-évf.-10.-sz.

27- Fürdő és Turista Ujság, 1891.-november.

28- Tátra-Vidék, 1884.-június-1.-ii.-évf.-11.-sz.

29- Magyar Fürdők Lapja, 1905.

30- Gömrő-Kishont,-1882.-június-11.

31- Rimaszombat és Vidéke, 1877.-május-6.

32- Gömrő,-1875.-április-18.

33- Gömrői Lapok, 1870.-május-22.

A hirdetések sokszínűségéből következtethetünk a fürdők-társas-életére, szokásaira, - ugyanakkor elárulják igényességüket, korszerűségüket és népszerűségüket is. A hagyományos, fentebb már tárgyalt, pár-soros, tömören ismertett hirdetésektől és az általános, legapróbb részletekbe menő nagyobb terjedelmű fürdőreklámoktól itt most eltekintünk, és csak azokra a hirdetésekre fókuszálunk, melyek nem a szokványos formákat öltötték magukra.

Fürdőink előszeretettel hirdették konyhájukat és olcsóságukat, ahogy azt az alábbi, 1881-es reklámban is olvashatjuk várgede fürdő-bérlőjétől: „ő ízletes ételek, kitűnő italok, úgy a legnagyobb rend és jutányos árakról, nemkülönben a legpontosabb kiszolgálásról kezeskedem.”³⁴ előfordult az is, hogy egy hirdetésben kimondottan csak a kozma helyezi a hangsúlyt a gyógyfürdő kezelésére: „Az érdekelt tisztes közönségnek van szerencsénk tudomására hozni, hogy a várgedei gyógyfürdőben külön egy szigorúan rituális konyha áll rendelkezésükre.”³⁵, vagy pedig közvetlen a fürdővendéglős propagálta éttermét, így Ajnácskő: „...izraelita vendégeim részére egy teljesen elkülönített izraelita konyhát is tartok fenn...”³⁶ vagy Csízfürdő esetében: „van szerencsém a t. fürdőző közönségnek szíves figyelmét Csízben a Margit-nyaralói éttermem és kert helyiségemben kiszolgáltatandó jó magyar konyha és kúra szerinti étkezésre felhívni. Ajánlom továbbá kitűnő asztali és pecsenye-boraimat.”³⁷

A fürdőtulajdonosok és bérlők fontosnak tartották a fürdőben történő újítások reklámozását, hirdetve a szolgáltatások aktualizálást, mint azt az alábbi, 1885-ös felhívás is bizonyítja a várgedei fürdőből: „k ötelességemnek tartom ez alkalommal főlemlíteni, hogy az éttermet s chook-jános budapesti volt vendéglősnek adtam át...”³⁸, vagy ahogy azt egy 1911-es lévárti hirdetésben olvashatjuk: „A szobák és a fürdő újonnan vannak berendezve.”³⁹, de példaértékű Csízfürdő esete az adott évadra kirendelt fürdőorvos ismertetésével: „d r d obos j ózsef, az összes orvosi tudományok tudora, a budapesti stefánia-gyermekekórház volt orvosa, az egész fürdő évadon át állandóan rendel Csízben a Mária-lakban”⁴⁰, illetve I évártfürdő esete új szakember alkalmazásával: „A fürdőtelepen szakképzett masszírozó működik.”⁴¹ Nem elhanyagolható példa megfelelni a kor divatjának, mint ahogyan ezt 1912-ben várgede: „...a fürdővendégek ellátásáról a mai kornak megfelelő vendéglős gondoskodik.”⁴² és I évártfürdő tette: „Automobil járatral kocsis is rendelhető.”⁴³ előfordult, hogy egy-egy fürdő tulajdonosa személyzetállományának bővítéséhez is a regionális sajtó hasábját választotta, példaként szolgáljon várgede,

34- Gömör-Kishont, 1881.-május-1.-ii.-évf.-15.-sz.

35- Gömör-Kishont, 1912.-május-26.

36- Gömör-Kishont, 1890.-május-29.

37- Gömöri Ujság, 1911.-július-2.

38- Gömör-Kishont, 1885.-május-3.

39- Gömöri Ujság, 1911.-május-14.

40- Gömöri Hírlap, 1896.-május-10.

41- Gömör-Kishont, 1917.-május-6.

42- Gömöri Ujság, 1912.-május-5.

43- Gömöri Ujság, 1912.-május-19.

44- Gömör-Kishont, 1907.-március-31.

mely-az-1907.-évi-fürdőidényre-fürdőorvos,-kazánfűtő,-vendéglős,-borbély-és-fürdőszaszony-állások-betöltéséhez-kér-a-sajtó-által-segítséget⁴⁴,-vagy-pedig-egy,-a-fürdőkomplexumhoz-tartozó-részleg-bérbeadásához-fordult-az-újsághoz:-„Csízfürdőben-egy-divatárus üzlet-kiadó,-tudakozódni-lehet-ott-a-Nedeczky-telepen.”⁴⁵

Fürdőtulajdonosaink,-ill.-bérloink-ugyanúgy-felhívták-a-közönség-figyelmét-a-különleges-kedvezményekre,-példa-erre-klein-sámuel-várgedei-fürdőbérlo:-„Alulírott-tisztelettel-tudatom-a-n.-é.-fürdőző-közönséggel,-hogy-a-mai-naptól-fogva-fürdő-bérletjegyeket-adok-ki-mérsékelt-áron--minden-tíz-darab-fürdőjegyre-három-darabot-ingeny-adok, azonban-ezen-mérsékelt-áru-jegy-másra-át-nem-ruházható.”⁴⁶ A-fürdők-hirdetése-szórakoztató-estek,-bálok,-színelőadások,-hangversenyek-megrendezését-is-rendszeresen-propagálták,-ilyenek-voltak-a-fürdőhelyek-védjegyének-számító-Anna-bálok-felhívásai, melyek-közül-a-legemlékezetesebbek-Ajnácskőn,-Csízben-és-várgedén-tartattak--konkrét-példaként-megemlíthetjük-Fráter-I-óránd-dalestélyét-Csízfürdőn⁴⁷,-a-menház-alap-javára-várgedén-megrendezett-1892.-évi-„Peleskei-nótárius”-című,-jótékony-célú-műkedvelői-színelőadást⁴⁸ vagy-az-első-Csízi-bazár-rendezésében-az-1899.-idényben-megrendezett-tombolaesteket.⁴⁹

Gazdasági-célú-hirdetések-közül-hármat-emelünk-ki-emplítésképpen,-melyek-ugyanúgy-részét-képezik-a-fürdőpropagandának.-ezek:-a-csízfürdői-részvénytársaság-által-birtokolt-fürdőtelep-éves-üzleti-mérlege⁵⁰,-a-várgedei-vasas-fürdő-részvénytársaság-részvényeinek-jegyzését-reklámozó-hirdetés;⁵¹ és-az-utóbbi-valéria-ásványvizének-demonstratív-jellegű-reklámja-1910-ből,-melynek-szlogenje-„Magyar-ember-csak-magyar-ásványvizet-igyék!”⁵²

A-fürdői-reklámhirdetések-különböző-típusainak-felvonultatása-után-végül-pár-érdekes-felhívást-mutatunk-be,-melyek-jellegükkel-eltérnek-az-előzőkben-tárgyaltaktól.-szokatlan,-nem-mindennapi-reklámokkal-is-igyekeztek-egy-egy-fürdő-figyelmét-felkelteni.-Gömöri-fürdőink-közül-Csíz-az-egyedüli,-melynek-a-telepen-belüli-fűszer,-ital,-csemege-és-ásványvízüzlete-is-propagálásra-került,-kiemelt-figyelmet-fordítva-a-hirdetésben-az-émléktárgyak,-levelezőlapok-és-ivópoharak-árusítására-és-a-fürdő-kölcsönkönyvtárára-(Szojka Pál... 1912),-ami-kétségkívül-egy-jól-kiépített-és-igényesen-felszerelt-fürdőtelepről-ad-tanúbizonytságot.-Fürdőink-reklámjai-közt-felbukkan-másodlagos-reklám-megjelenése-is,-mint-ahogy-várgede-1896.-évi-fürdőmegnyitási-felhívásában, ahol-a-telep-szolgáltatásai-mellett-a-kőbányai-d réher-sör-is-reklámozásra-kerül-mint-italkínálat.⁵³ Arra-pedig,-hogy-a-fürdőidény-a-megyeszékhely-divatárusaira-is-hatással-volt,-bizonyíték-a-regionális-sajtó-hasábjain-megjelent-fürdői-divathirdetések,-ilyen-pél-

45- Gömör-Kishont, 1896.-április-2.

46- Gömör-Kishont, 1890.-július-24.

47- Gömör-Kishont, 1907.-július-21.

48- Gömör, 1892.-augusztus-7.

49- Gömör-Kishont, 1899.-augusztus-3.

50- Gömör-Kishont, 1898.-május-19.

51- Gömör-Kishont, 1910.-október-16.

52- Gömör-Kishont, 1910.-július-17.

53- Gömör-Kishont, 1896.-május-14.

dául-I öfkovics-I ipót-rimaszombati-kereskedő-1892.-évi-reklámja.⁵⁴ r áadásként-egy (1914.-augusztus-2-i)-nem-mindennapi-hirdetés,-mely-az-első-világháború-kitörése következtében-beállt-zavarra-enged-következtetni:-„A-várgedei-fürdő-szeptember-hó közepéig-nyitva-marad.”⁵⁵

A-feltárt-ismereteket-összegezve-konstatálhatjuk-Gömör-fürdőinek-lényegesen-sok-rétű-felbukkanását-és-propagálását-a-korabeli-magyar-országos-és-regionális-fürdő-szakirodalomban.-Annak-ellenére,-hogya-az-országos-fürdők-ranglétráján-nem-az-élen helyezkedtek-el,-ismertetésük-mégis-a-magyarországi-viszonylatban-elismert-és-népszerűsítésre-méltó-gyógyhelyként-prezentálja-vármegyénket-az-üdülni-vágyó-közönség számára.

irodalom

- Fodor-oszkár-1902.-*Fürdők és nyaralóhelyek. A magyar fürdők kalauza*.-vi.-évfolyam.
 Fodor-oszkár-1909.-*Fürdők és nyaralóhelyek. A magyar fürdők kalauza*.-Xiii.-évfolyam.
Gömör-Kishont Vármegyei Naptár az 1903. évre.
Gömör-Kishont Vármegyei Naptár az 1906. évre.
Gömör-Kishont Vármegyei Naptár az 1909. évre.
 Hohlfeld-I ajos-1898.-*Fürdői Almanach*.-budapest,-eckstein-ármin-könyvnyomdája.
 ilosvai- Hugó- 1895.- *Hol nyaraljunk? Fürdő útmutató egészségesek és betegek számára.*
 budapest,-belgráder-zsigmond-kiadása.
 k ósa-l ászló-1999.-*Fürdőélet a monarchiában*.-budapest,-Holnap-kiadó.
Magyar Fürdő Kalauz. Tata,- Magyar Fürdő- kalauz- kiadóvállalat,- englander- és- társa- nyomdai műintézete,-1908.
Magyar Fürdő Kalauz. Tata,- Magyar Fürdő- kalauz- kiadóvállalat,- englander- és- társa- nyomdai műintézete,-1909.
Magyar Fürdő Kalauz. Tata,- Magyar Fürdő- kalauz- kiadóvállalat,- englander- és- társa- nyomdai műintézete,-1910.
Magyar Fürdőkalauz. Tata,- Magyar Fürdő- kalauz- kiadóvállalat,- englander- és- társa- nyomdai műintézete,-1911.
Magyar Fürdőkalauz. Tata,- Magyar Fürdő- kalauz- kiadóvállalat,- englander- és- társa- nyomdai műintézete,-1912.
 Porzsolt-k álmán-1893.-*Fürdők és nyaraló helyek*.-budapest,-d unántúli-k özművelődési-egyesület, balatoni-kultúr-egyesület,-i.-évfolyam.
 Porzsolt-k álmán-1895.-*Fürdők és nyaraló helyek*.-budapest,-d unántúli-k özművelődési-egyesület, balatoni-kultúr-egyesület,-iii.-évfolyam.
 Szoyka Pál áruházának kölcsön-könyvtár jegyzéke 1912.- r imaszombat,- Nyomtatott- r ábelly Miklós-fia-könyvnyomdájában.
 Takács-I ászló-1888.-*Magyar fürdők*.-Nagyvárad,-r osenbaum-vilmos-kiadása.
 vasvári-Aladár- 1904.- *A magyar fürdők naptára*.- első- évfolyam.- budapest,- Fritz- ármin- könyvnyomdája.
 vita-zsigmond-1964.-*Orvosok és fürdők hirdetései a reformkorban*.-k ülönlenyomat-az-országos orvostörténeti-k önyvtár-közleményeiből.-budapest,-Medicina.

54- Gömör, 1892.-július-10.

55- Gömör-Kishont, 1914.-augusztus-2.

Éva Kerényi

SPA LIFE IN GÖMÖR / GEMER IN THE 19TH CENTURY III.

The spas of the Gömör–Kisbaja county were propagated on many scenes, despite of the fact that they did not belong among the most recognized Hungarian thermal spas and summer resorts in the country. It was achieved, on one hand, by intensive propaganda addressing mainly the physicians in form of scientific books, journals and special magazines on balneology promoting therapies available in the country, and, on the other hand, spa guides and information brochures for the guests. The amount of advertisement in the regional press was not negligible either, as they flooded not only the social weeklies of the county, but also the special literature on spas. The present study makes an attempt to showcase the means of propaganda related to spas in the contemporary press, taking into account the fact that the spas of Gömör were only offered a peripheral place among the thermal spa resorts of the country by the Hungarian special literature promoting balneotherapy.

**simon- Attila:- Az- elfeledett- aktivisták.- kor-
mánpárti-magyar-politika-az-első-Csehszlovák
k öztársaságban.- somorja,- Fórum- k iebbbség-
kutató-intézet,-2013,-224-p.**

Mielőtt-még-az-alább-következő-sorokat-olvas-
va-a-kedves-érdeklődő-zavartan-összevonná-a
szemöldökét,- és- arra- kezdene- gyanakodni,
hogya- a- szerző,- a- szerkesztő- vagy- a- tördelő- jól
összekevert- valamit,- előrebocsátanánk,- hogy
nem,- ilyesmiről-szó-sincs,- csak- e- szöveg- szer-
zőjének- szeszélye,- avagy- az- érdeklődési- köré-
ből- adódó- hirtelenjött- ötlete- vezetett- hozzá,
hogya-oly-távrolról-kezdjen.

Nagy- számban- akadnak- olyan- irodalmi
műfajok,- főként- az- írásművészet-peremterüle-
tein,- amelyek- a- túlcizelláltság,- a- burjánzó
képek-és-szókapcsolatok-helyett-a-cselekmény-
re,- de- még- inkább- a- világépítésre- koncentrál-
nak.- Az- ilyen- kötetek- szerzői- előszérzettel
bocsátóknak- tájleírásokba,- városképek,- tor-
nyok,- tárnák- részletes- leírásába,- az- erdők
mélyének,- a- hegygerincek-frissességének-meg-
ragadásába.- Évszázados- történelmet- teremte-
nek- az- általuk- megálmodott- világnak,- tele
kegyetlen- és- jószágos- uralkodókkal,- kiknek
művét- a- táj- és- a- várak,- a- fennálló- rendszer
egyaránt-megőrizték.- karakterek-sorának-válto-
zó-vérmérsékletű-akarata-feszül-egymásnak-az
ilyen-szövegekben,- akik- nem- csak- a- saját- éle-
tükre-hatnak-egy-egy,- meghatározott-közegben
elejtett- markáns- megnyilvánulásokkal,- de- az
egész- közösségük- sorsára- is.- Az- ilyen- művek
általában-ciklusokká,- vaskos,- több-ezer-oldalas
kötetekké-terebélyesednek- --önmagát-generál-
ló-szövevényük- folytán- -, és- jellemzően- köny-
nyebben- találunk- utat- az- olvasókhöz,- mint- a
bizonyítható-tényeken-alapuló,- különböző-törté-
nelmi- korokat- feltáró- szövegek.- ennek- döntő
oka- elsősorban- persze- az- előbbieik- célzatos,
szórakoztató- jellegében- keresendő,- noha- az
utóbbiak-olykor-teljesen-elszigetelt,- érzelmektől
és- szórakoztató- kitekintésektől- mentes,- szak-
zsargont-alkalmazó-jellege-is-nagyban-hozzájá-
rul- ehhez.- Mindennek- elmondása- talán- azért
nem- volt- haszontalan,- mert- az- általánosan

egyébként- nagy- bizonyossággal- kijelenthető
szembenállás-simon- Attila- munkáinak- eseté-
ben- jelentősen- módosulni- látszik.- erről- azon-
ban-később,- most-essen-pár-szó-a-szerző-kuta-
tási-területéről.

simon- Attila- történészi- működésének
vonalvezetése-rendkívül-markáns.- ennek- meg-
határozó- állomásai- -- melyek- alatt- a- legfonto-
sabb-önálló- tanulmányok-mellett-elsősorban- a
legutóbbi- köteteit- értjük- -- mind- a- szlovákiai
magyarság- első,- a- két- világháború- közé- eső
korszakának- valamely-szegmensével-foglalkoz-
nak.- A- szerző- eddigi- főművéként- talán- az
immár- angolul- is- olvasható,- magyar- nyelven
2010-ben-megjelent-*Egy rövid esztendő króni-
kája. A szlovákiai magyarok 1938-ban* című
kötet- volna- apostrofálható,- mely- azonfelül,
hogya- a- korszak- döntő-esztendőjére-koncentrál,
nyitó-szakaszában-egészen-az-első-világháború
végétől- kezdődően- kíséri- végig- a- szlovákiai
magyarság- történetét.- A- kötetben- fel-felrémli-
aktivizmus- jelensége- az,- amely- az- általunk
bemutatni- kívánt- munkának- immár- központi
tárgya,- de- még- mielőtt- kifejténénk,- miért-is- elfe-
ledettek,- talán- érdemes- szót- ejtenünk- arról-is,
hogya- a- vizsgált- kor- egyáltalán- mit-is- értett- akti-
visták- megnevezés- alatt.- „[A]ktivista-magyar-az,
aki-eladta-magát-a-cseheknek,- avagy- a- szlová-
koknak,- esetleg- mind- a- kettőnek.- Aktivista
magyar- az,- aki- nem- a- Turulban,- hanem- a
sokolban-tiszteli- a- szent-madarat- és- aki- agyis-
ten- jónapot- helyett- nazdart- és- mauctát
köszönt,- aki- szent-istván- helyett- szent-vencelt
tetováltatja- a- jobb-karjára.- [...] s- zóval:- aktivista
magyar- az,- aki- elfajzott- a- magyarságtól,- nem-
zeti- öntudatát- jüdpénzre- váltotta- át,- de- még
a- jüdpénzen- is- az- a- körírás:- nyelvében
magyar,- lelkeben- csehszlovák”- -- olvasható- *Az
elfeledett aktivisták* hátlapszövegében- is- a
Magyar- ujság- 1938-as,- önjónikus- aktivizmus-
jellemzése.- s- simon- Attila- munkája- azonban- az
érem-mindkét-oldalát- megvizsgálja,- s- munkájá-
nak- olvasása- közben- mi- is- rájövünk,- nemcsak
hogya- két-oldala- van- az- éremnek,- még- csak- nem
is- egyetlen- éremről- van- szó.

Aktivisták- azok,- akik- a- mindenkori- hatalom
íránt- hűséggel- viseltetnek,- akik- -- szemben- a
csehszlovákiai- magyarság-többsége- által- prote-
zsált-ellenzéki,- az- új- hatalommal- szembeszegü-
lő,- jellemzően- burkolatlanul- is- revizionista

vonallal -- elfogadják az új állam létét, azon belül képzelik el a jövőjüket, és a csehszlovákista pártokkal is együttműködésre törekcszenek. ezzel azonban nem kellett, hogy együtt járjon a nemzettagadás, mint ahogy azt az aktivizmust megvető ellenzéki vonal előszeretettel hangoztatta... de sokszor együtt járt vele az önérdek előtérbe helyezése, a hatalom kiszolgálásáért járó fizetség reménye -- már csak ha a földreformból származó, kívánt részesedésre gondolunk is --, amely bizony sokszor elmaradt.

simon Attila nem véletlenül nevezi elfeledettnek az aktivizmust, azt a politikai irányvonalat, amely egykor a szlovákiai magyarság húszszázalékát is meg tudta nyerni magának a választásokon. A ma európájában a nemzeti értékek, a nemzeti identitástudat sokadvirágzását tapasztalhatjuk, s nincs ez másként a magyarság körében sem, sőt. Az aktivizmus a nemzetvakbuzgói számára szégyenfolt, valami olyasmi, amit ki szeretnének törölni a múltból, s olyan történelmet kreálni, amelyben a szlovákiai magyarságot nem szólította meg a lenini kommunizmus, s amiben Prága iránt elkötelezett magyarok sincsenek... Még akkor sem, ha e két tábor hívei együttesen jócskán átlépték is az egyharmados küszöböt, s olykor még az ötven-százalék közelébe is eljutottak.

Az alábbiakban, nagyon nagy vonalakban tekintsük hát át, mi mindennek is szentel figyelmet legújabb kötetében simon Attila. voltaképpen párhuzamosan futtatja egymás mellett a szlovákiai magyar aktivizmust a szudéta-vidék aktivizmusával, sőt, inkább ez utóbbitól kiindulva bontja ki az előbbit is, hiszen az államhatalommal való, az érintett kisebbség előreljutasával is járó együttműködés nem magyar, hanem német gondolat. A magyar aktivizmus az első Csehszlovák köztársaság időszakának derekán élte virágzását, tekintettel arra, hogy a fiatal állam létrejöttekor a teljes magyar ajkú lakosság -- amely államalkotó nemzetből egyszer csak nemhogy első, de legjobb esetben második, vagy inkább harmadrendű kisebbséggé avanszálódott -- elutasítóan tekintett rá, mint ahogy tette ezt az első köztársaság időszakának záró éveiben is, amikor az egyre nagyobb lánggal égő revizionista gondolkodás nyert újfent teret. A húszas évek Csehszlovákiája volt tehát az, amely az

állam-megszilárdulásával, és világszínvonalúan jelentős fejlődésével megteremtette az aktivizmus alapjait. Noha a szudétanémetek kiegyező politikai pártjainak megnyerése Prága érdeke is volt -- mivel az állam német ajkú kisebbségeinek aránya nagyobb volt, mint a szlovákoké --, az államhatalom a végórákig egyszer sem mondott le a nemzetállam megteremtésének álmáról. A német aktivizmusról persze elmondható, hogy bár a vártnál jócskán alulmaradtak az eredményei, valamit mégiscsak sikerült teljesítenie. A magyar aktivizmus azonban annak ellenére, hogy ebben az időben ténylegesen elérte a húszszázalékos támogatottságot -- főként azon propagandájának köszönhetően, amely szerint a párt hívei, lévén élvezik a csehszlovák pártok barátságát, nyereségre számíthatnak a földreformból --, nem ért el célokat, s célkitűzéseit is jószerével csak a választói körében, tehát magyar vonalon hangoztatta, csehszlovák szövetségeseinek társaságában alig.

A földreformot használva működésének katalizátorául, elsőként említendő Csomor istván köztársasági Magyar Földműves Pártja, amely a csehszlovák Agrárpártra szöködött rá, olyannyira, hogy eszmei vezéréként is „Hodža apánkat” nevezte meg.

A földreformi érdek vonalán másodikként említhető az immár baloldali, igencsak kérészetű országos Parasztpárt, Mikle vince vezérletével.

Noha aktivista lépésnek nem nevezhető szent-ivány-özsef nemzeti-reálpolitikája, abból a szempontból mégiscsak említésre méltó a jelenkontextusban, hogy ha csak bizonyos kérdésekben is, de nem zárkózott el a csehszlovák pártokkal való együttműködéstől.

A másik meghatározó aktivista blokk az állam-létrejöttkor még jelentős, a kommunisták különválásával azonban egyre degradálódó Csehszlovák köztársaság Magyar szociáldemokrata Munkáspártjának vonalán keresendő, s schulcz-ignác vezetésével. e baloldali irány is hamar elhullott azonban, s mint amilyen kvázi magyar szekciójává vált Csomor pártja az Agrárpártnak, olyan abszolút szervilis másodhegedűse lett schulcz pártja a csehszlovák szociáldemokratáknak.

Az elfeledett aktivisták szerzője hangsúlyosan foglalkozik a csehszlovákiai magyar pártok

sajtójával-is--nem-csak-aktivista-vonalon--, melyet-ugyancsak-a-szudétanémet-pártok-sajtójával-vet-össze,-ezáltal-is-jól-megnevezhetővé-téve az-első-k-öztársaság-magyar-politikájának-gyengeségeit,-már-csak-a-németekéhez-képest-is.

bemutatónk- felvezetőjében- a- világteremtéssel- operáló- irodalmi- alkotásokat- hoztuk játékba,- ami- egy- történet-szakmunkáról szóló-szövegnek-bizonyosan-ritkán-válik-nyitányává.-s imon-Attila-munkáinak-jól-meghatározható-irányvonala,-s-az,-ahogy-kötetei-kapukat nyitnak-egymásra--ahogy-az-egyik-által-szinte csak-érintett-problémát-a-másik-annak-mélységeiig-tárja-fel--, úgy-tetszik,- még-szakkötetként-is- rokonságot- mutatnak- a- világteremtő művekkel.-s-hogy-miként?-Ha-Az-*elfeledett aktivisták* mellé- egy- ókorral-foglalkozó- kötetet helyezünk,- úgy- az- előbbi- időben- nagyon- is közelinek- érezzük- majd,- jobban- belegondolva azonban-rájöhetünk,- hogy- az- érzés- ellenére- e viszonylag- közeli- világot- és- minden- szövevényét- már- ugyancsak- nem- őrzi- néhány- idős emberen-és-a-könyveken-kívül-semmi-más.-Az viszont-korántsem- mindegy,- hogy- a- korfeltárási opusok- mégis- miként- teszik- ezt.- Hogy- milyen mértékben- elevenedik- fel- előttünk- az- általuk tárgyalt- éra,- annak- alakjai,- hogy- a- folyamatosan- visszatérő,- kellő- mennyiségben- adagolt korabeli-sajtóanyag-megfelelő-betekintést-vagy talán- inkább- beleélést- biztosít-e.-s imon-Attila dolgozatai- véleményünk- szerint- hiánytalanul elégitik-ki-a-kor-íránt-érdeklődő-olvasó-igényeit, a- maguk- részletességével,- következetességével,- könnyen- érthető- nyelvezetével,- fel-felbukkanó,- egészségesen-ironikus-tónusával-hitelesen- ábrázolják- a- kort.- biztonságos- kapukat nyitnak-a-szlovákiai-magyarok-két-világháború-közi-világára,-ami-csak-arra-vár,-hogy-megelevenedjen-előttünk.

Baka L. Patrik

H.- Nagy- Péter:- Párhuzamos- mintázatok. dunaszerdahely,- NAP- kiadó,- 2013,- 136- p. /kaleidoszkóp-könyvek,-23./

r endkívül- nehéz- dolga- volna- annak- a- recenszensnek,- aki- H.- Nagy- Péter- kutatási- területét kívánná- behatárolni.- k ézenfekvő- megközelí-

tésnek- tűnik,- hogy- a- kijelölendő- spektrum egyik-végpontjába-a-szerző-első-(*Kalligráfia és szignifikáció* [vár- ucca- Tizenhét,- 1997]),- a másikba- pedig- a- jelen- pillanatban- utolsónak számító,-s-általunk-is-bemutadni-kívánt-kötetét állítsuk.-Ha-e-kronologikus-behatárolást-használunk,- jól- láthatóan- kimutatható- volna- a szerző- elmozdulása- a- szigorúan- irodalomelméleti,- humán- irányvonalától- a- szélesebb- célközönséget- megcélzó- -- mondhatni- populárisabb- -- megközelítésig,- s- mindezt- úgy,- hogy szövegeiben-a-bölcsészeti-vonalat-mindinkább ellensúlyozni- látszik- a- természettudományi témafelvetés.-Mindez-ebben-a-formában-addig még- tartható- is,- amíg- a- szerző- imponálóan széles- kutatási- horizontját- kívánjuk- körvonala- zni,-a-két-végpont-közé-eső,-változatos-témafelvetésű-opusok-azonban-nem-engedik,-hogy egyszerűen- elmozdulásról- beszéljünk,- hiszen amennyiben- a- „kiindulási”- kutatási- terület valamely-aspektusban-újfent-felmerül,- annak vonatkozó- elemei- az- újabb,- más- médiumok termékeit- is- körüljáró- szövegekben- újraértelmeződnek,-épp-az-újabb-megközelítési-lehetőségek- bevonása- által.- Nem- beszélhetünk tehát- elmozdulásról,- hanem- csupán- határtalan-bővítésről,- amely- elsősorban-a-szöveguni-verzumok- végletekig- kiaknázott,- egymásra vonatkozó- utaláshálójának-felfejtésében-és-a médiumközi-váltások-zökkenőmentes-színrevitelében- érhető- tetten.- H.- Nagy- szövegei- azt bizonyítják,- hogy- egyszerűen- nem- léteznek egymástól-tökéletesen-elszigetelhető-kulturális- -- vagy- egyenesen- emberi- -- színterek- az értelmezés-korlátozása-nélkül.-elit-és-populáris-irodalom,-film-és-irodalom,-tudomány-és-irodalom,-film-és-tudomány-mind-találkoznak,-s-az-esetek-többségében-produktívan-értelmezik-egymást-vagy-nyújtanak-többletet-egymás témafelvetéseihez.-Mindeközben- pedig- a- mi látóterünk-is-minduntalan-tágul,-s-fedezzük-fel a-kultúrák,-médiumok-és-emberek-közé-hazudott-szakadékok-felett-feszülő-függőhidakat.

No- persze- ezzel- már- részben- ellent- is mondtunk- a- kötet-hátlapszövegének,- amit- az opus- „nulladik”- fejezetében- még- a- szerző- is igenelni- látszik.- először- a- hátlapszöveg: „[A]bból-indul-ki-[a-kötet],-hogy-a-párhuzamos mintázatok-rétegei-között-nem-feltétlenül-van ok-okozati-kapcsolat,-ezért-ez-a-jelenség-bár

magával-ragad,-de-lépten-nyomon-megtéveszt minket.”-Most-pedig-a-szerzői-meghatározás: „bár-e-kötetben-szereplő-írásaimat-igyekeztem reflektálttá-tenni-[...],-bánjunk-velük-óvatosan. Mégpedig-azért,-mert-a-tudománynépszerűsítő-irodalom-nem-a-filmkultúráról-szól,-ahogy-az érintett-filmek-sem-a-tudomány-népszerűsítése-végett-jöttek-létre.”-(9.-p.)-Mielőtt-azonban bizonyítanánk,-hogy-e-kvázi-figyelmeztetések akár-fel-is-függeszthetők,-s-hogy-mindezt-épp a-kötet-tartalma,-a-szerző-által-is-emlegetett reflektáltság-korreksége-bizonyítja,-vázoljuk fel-magát-a-koncepciót,-annak-eredőjét,-kifutását-es-lényeges-elemeit.

A-*Párhuzamos mintázatok* alapját-az-Új szó-1 korong 1 könyv című-rovata-adja,-melyben- --noha-a-szakszerű-utalásháló-s-az-ezt biztosító-lábjegyzetelés-kimaradt--a-kötet-szövegei-sorra-megjelentek.-Az-alapkonceptiót-a-szerző-ekként-fogalmazza-meg:-„[o]lyan esszéket-olvashatnak-majd-[...],-melyek-nem csak-filmes-kérdésekről-fognak-szólni,-hanem valamely-aktuális-dvd-kiadványhoz-egy-szintén-aktuális-szakkönyvet-rendelnek-hozzá. vagyis-az-1 korong 1 könyv című-sorozat-minden-egyes-írása-egyszerre-fog-recenzálni-két médiumot.”-(11.-p.)-A-cikksorozat,-s-vele-a-kötet-ilyenformán-tülpép-a-hozzá-talán-legközelebb-álló-*Extrák* című-konceptión,-melynek szövegei-ugyancsak-az-Új-szó-hasábjain,-majd a-róla-elnevezett-kötetben,-illetve-a-*Protézisek* című-opus-egy-fejezetében-jelentek-meg.-Az *Extrák*,-mint-a-cím-is-mutatja,-olyan-problémákat-járt-körül-bizonyos-filmek-apropóján,-melyek-legalább-háttéreseményként-jelen-voltak-az-adott-produkcióban,-s-az-annak-dvd-verziójához-tartozó-extratartományban-részletesebb-tárgyalásra-kerültek.-A-két-konceptió fundamentuma-tehát-lényegében-azonos, hiszen-mindkettőben-valamely-tudományos kérdés-körüljárására-került-sor,-az-1 korong 1 könyv,-s-vele-a *Párhuzamos mintázatok* azonban-nem-csak-elénk-tárja-a-választ-a-szóban forgó-tudományos-probléma-kérdéseire--mint ahogy-lényegében-az-*Extrák* tette--,-de-arra-is kitér,-hogy-a-kérdéskörrel-mely-tudós-mely munkájában-foglalkozik-részletekbe-menően.-s-még-így-sem-teljes-a-kép,-hiszen-olyan-szakmunkák-lépnek-így-játékba,-melyek-elsősorban-nem-(csak)-a-tudóstársadalomnak-íród-

tak,-hanem-a-nagyközönségnek,-elsőrendű céljuk-pedig-a-bennük-foglalt-tudományterület népszerűsítése,-eredményeinek-felvonultatása,-közérthető-formában.-Az-ilyen-kötetek-csoportját-nevezzük-tudomány-népszerűsítő-irodalomnak.

A-fentiek-fényében-tehát-leszögezhető, hogy-H.-Nagy-munkája-úgy-vezet-el-bennünket e-tudományterületek-rejtelseinek-forrásaihoz, hogy-kiindulási-pontjául-mindig-a-talán-legszélesebb-körben-preferált-művészeti-ág,-a-film valamely-meghatározó-alkotását-teszi.-így-a-szerző-nem-csak-a-tudomány-népszerűsítő-irodalom-népszerűsítését-végzi-el--ami-pedig alapvető-célja,-hiszen-amint-fogalmaz:-„a-tudományos-ismeretterjesztésre-óriási-szükség van”-(10.-p.)-,-de-az-esszé-különlegesen-egy-új-csoportját-is-megteremti-az-e-két-területet-egy-tető-alá-hozó-konceptión-alapuló,-közel-kéttucatnyi-szöveg-révén.

Jelen-textus-nem-kíván-kitérni-a-kötet-szövegeinek-mindegyikére,-nem-kívánja-felsorolni a-textusok-kiindulási-pontját-adó-filmeket,-s-az azokhoz-rendelt-tudomány-népszerűsítő-kötetek-címét-sem,-néhány-töredék-felillantásával azonban-felhívna-a-figyelmet-egy-igen-érdekes jelenségre,-mely-azon-a-vissza-visszatérő-megfigyelésen-alapul,-hogy-az-opus-egy-egy-textusában-felmerülő-megállapítások-magát-a-kötet-is-jellemezni-látszanak.

Az-opus-ötödik,-*Terepmunka* néven-futó fejezetében-a-steven-spielberg-rendezte *Indiana Jones és a kristálykoponya királysága* apropóján-merül-fel-Neil-s-hubin-A *belső hal. Utazás az emberi test 3,5 milliárd éves múltjába* című-munkája.-A-kötet-keletkezésének apropójául-s-hubin-professzor-2006-os,-világ-szenzációnak-számító-régészeti-felfedezése szolgált,-amikor-is-megtalálták-az-addig-evolúciós-„hiányzó-láncszemnek”-tartott,-Tiktaalik névre-keresztelt-átmeneti-lény-maradványait, amely-lényegében-a-szárazföldre-kimászó-hal-ként-is-aposztrofálható.-A-Tiktaalik-maradványai-ilyenformán-bizonyították,-hogy-minden szárazföldi-állat-a-tengerből-származik.-Az emlegetett-fejezet-ennél-persze-sokkal-több érdekességgel-szolgál,-azonban-már-csak-a-„tökéletes-átmeneti-lény”-(40.-p.)-megjelenése-is-különös-párhuzamot-mutat-a-kötet-szövegeinek-jellegével,-mégpedig-azzal,-ahogy-azok-is

átmenetet,- kapcsolatot- jelentenek- két,- egy-mástól-alapvetően-távoliként-értelmezett-terület-között.-Az-a-mondat-pedig,-miszerint-„mind-ez-arra-figyelmeztet,-hogya-a-»hiányzó-láncszemek«- valójában- nem- hiányoznak”- (40.- p.), akár-arra-is-utalhat,-hogymár-meg-is-van-az-az-esszétípus,-amely-elvégzi-az-összekapcsolást.

A-harmadik,-*Hidak vizek között, szigetek a szárazföldön* című-részben-megjelenő,-ugyan-csak- az- evolúcióra- vonatkozó- darwin-idézet pedig- -- „vajon- minden- egyes- kis- sziget- számára- isten- eltérő- teknős- és- pinyt-fajta- teremtett- volna?”- (24.- p.)- --, elvonatkoztatva attól,- hogy- az- egymással- közeli- rokonságban álló,- a- földrajzi- elszigetelődés- révén- végbe- ment-evolúciós-változások-miatt-azonban-már új-fajnak-számító-állatokra-vonatkozik,-akár-az épp-előttünk- formálódó- esszétípust- mint- egy- előzményekkel- bár- bíró,- de- immár- új- szöveg-fajta- is- körvonalazhatná.

A- 11-13.- fejezetek- egyaránt- a- párhuzamos- univerzumok- jelenségét- hozzák- játékba (Filmek:- *Forráskód,- Donnie Darko,- Mr. Nobody*; Tudomány-népszerűsítő-kötetek:- John Gribbin:- *A multiverzum nyomában,-* Brian Greene:- *A kozmosz szövedéke. A tér, az idő és a valóság szerkezete,-* Roger Penrose:- *Az idő ciklusai. Az univerzum radikálisan új szerkezete*), amely- kivetíthető- az- 1. korong 1. könyv rovat-és-a-*Párhuzamos mintázatok* mint-könyv egymáshoz- való- nagyban- hasonlóságára, vagy- talán- inkább- megegyezésére- is,- noha- a két- szöveg- mélység,- reflektáltság- és- a kommentárok- mennyiségében- mégsem- egyezik meg- olyan- ez,- mint- két- egymás- mellett- húzódó- párhuzamos- univerzum,- amelyek- egyikében- a- szerző- a- részletgazdag- teljességre,- a másikban- pedig- ehhez- képest- a- lényeg- megragadására- törekedett- volna.

A- hasonlóságok- felsorakoztatása- s- az egyes- fejezetekbe- való- be-bepillantás- még hosszan-folytatható- volna,- mindennek- további elvégzését- azonban- a- kedves- olvasóra- bízuk. Korábban- felvetett,- a- kötet- hátlapszövegével- és- a- szerző- felvezetésével- szembeszegülő megközelítésünket- azonban- még- alátámasztanánk.- A *Párhuzamos mintázatok* szövegei nem- csak- azonos- konstrukciójukkal- kapcsolódnak- össze,- a- szimbiózis- különböző- formáinak- bennük- való- felmerülése- kivetíthető- a- film

és- a- tudománynépszerűsítés- azon- harmóniájára- is,- amit- a- kötet- szövegei- visznek- színre. Mindezek- mellett- pedig,- egyfajta- bónuszként sorakozik- fel- az- az- olvasói- tapasztalat,- hogy- a taglalt- tudományos- kérdések- némelyike- a kötet- szövegeinek- szerkesztési- eljárását- is magyarázza.- így- van- ez- a- következő,- eredetileg Carl- sagan- opusát- értékelő,- ugyancsak- a kötetben- szereplő- szöveg- helyével- is,- amely őszintén- foglalja- össze- a- mi- véleményünket- is H.- Nagy- legújabb- munkájáról,- hiszen- az „könyörtelenül- leplezi- le- korunk- butaságait,- s érvel- a- tudományos- gondolkodás- hatékonysága,- a- tudományos- eredmények- varázslatossága- mellett”.- (113.- p.)

Baka L. Patrik

bauko- jános-benyovszky- krisztián- (szerk.): Tulajdonnevek- a- fordítás- és- a- kétnyelvűség kontextusában.- Nyitra,- Nyitrai- konstantin- Filozófus- egyetem- közép-európai- Tanulmányok kara,-2013,-184-p.

Az- onomasztikai- vizsgálatok- kitüntetett- szerepét- a- tudományok- rendszerében- bizonyítja- egy újabb- tanulmánykötet- megjelenése,- amely- a tulajdonnevek- fordítási- lehetőségeit,- valamint azok- kétnyelvű- helyzetben- való- használatát járja- körül- különböző- nézőpontokból.- A- 14- értekezést- egybegyűjtő- könyv- bauko- jános- és benyovszky- krisztián- szerkesztésében- jelent meg- a- közép-európai- Tanulmányok- karának égisze- alatt- Nyitrán.

A- kötet- sok- tekintetben- hiánypótló- alkotás, hiszen- az- első- részben- a- szlovákiai- magyar bilingvis- közösségek- névhasználati- szokásait, a- megnevezés- indítékait- tárja- fel.- A- névtani kutatások- széles- körű- alkalmazásáról- vall azonban- a- tanulmányok- nagy- variabilitása- a keresztnevek- és- ragadványnevek- szóbeli- használatán- és- a- helynevek- vizsgálatán- túl- irodalmi alkotások- névkészletének- fordítói- megoldásaira,- valamint- egyes- irodalmi- művek- névadási indítékaira- is- fény- derül.

A- kötet- nyitó- tanulmánya- a- tulajdonnevek egyik- legkiterjedtebb- és- legősibb- csoportjával, a- keresztnevekkel,- pontosabban- azok- előfordulásával- és- változataival- foglalkozik- a- szlová-

kiai- magyar- nyelvterületen.- Az írás,- melynek szerzője *Bauko János*,- újabb ismeretekkel egészíti ki-a szlovákiai-magyarok-körében-már egy-évtizede-folytatott-kutatásokat.¹ Így-például-megállapítja,-hogy-a-határon-túli-magyarok-nál-egyrészt-gyakran-ingadozás-jelentkezik-a névhasználatban-(a-magyar-szövegkörnyezetben-olykor-szlovákos-névformák-is-szerepelnek),-másrészt-eltérés-is-megfigyelhető-az anyakönyvezett-változat-és-a-szöbeli-névváltozat-közt.-A-szlovákiai-magyarok-kétnyelvűsége-tehát-a-kettős-névhasználatban-is-megmutatkozik-(*Vojtech Szabó : Szabó Béla, Alžbeta Nagyová : Nagy Erzsébet*).-A-szerző-egyetértve szabómihály-Gizellával² azt-vallja,-hogy-ezek-a megoldások-az-érintettek-megelőző-elkerülő-stratégiájának-alkalmazását-tükrözik,-ami-azt-jelenti,-hogy-informális-kisebbségi-közegben-a magyar-formát,-míg-hivatalos-helyzetben-a többségi-nyelvet-beszélők-által-élt-elt-élt-formát-választják.-Az-utóbbi-évek-megfigyelései-alapján-azonban-egyre-inkább-bővül-a-magyarul-anyakönyvezett-nevek-csoportja,-ezzel-is-jelelve-az-etnikai-vagy-nyelvi-hovatartozást.

A-második-tanulmányban-Sándor Anna a dél-szlovákiai-magyar-nyelvközösségben-fellelhető-*-u* bece-és-ragadványnévképző-sajátosságait-elemzi.-ezt-a-képzőt-ugyanis-egyre-gyakrabban-hallani-egyes-nyelvterületeken.-először-a-korábban-megjelent,-szlovákiai-magyar-régiók-szakirodalmában-megtalálható-névjegyzékeket-veszi-sorra,-majd-pedig-a-legújabb-bece-és-ragadványnévkészleteket-tekinti-át.-A-taglalt-képző-azonban-írásban-ritkábban-fordul elő-mindkét-vizsgált-jegyzékben.-Ha-a-képző

területi-elterjedését-tekintjük,-az-a-keleti-palóc-és-az-északkeleti-nyelvjárási-régióban-adatolható-*leggyakrabban*.-A-szerző-feltételezése szerint-a-képzőmorféma-előfordulása-nyelvi kölcsönhatás-következménye.-a-regionális kötöttség-a-szláv-nyelvek-hatásának-tudható annak-ellenére,-hogy-vokatívuszi-esetragként funkcionál,-mivel-a-keleti-szlovák-nyelvjárásokban-az-*-u* használata-élő-nyelvi-jelenség.

Menyhárt József Csallóköz-falucsúfolóit,-az egyes-közösségek-ragadványneveit-vette-görccső-alá-a-nyelvjárási-jelenségek-vizsgálatának bevonásával.-A-kutatásban-64-település-ragadványnévanyagát-használta-fel-ezek-a ragadványnevek-általában-a-legtöbb-térsegen-megtalálható,-s-céljuk-egy-vagy-több-település-lakosságának-azonosítása,-identifikálása.-Gyakran-gúnyosak,-hiszen-külső-megnevezéssel-jönnek-létre-(az-indítékok-közt-a-saját-közösség-elkülönítése-fedezhető-fel).-A-vizsgálatban-azonban-akadtak-olyan-közösségek,-amelyek-nem-rendelkeznek-ragadványnévvel, ugyanakkor-olyanok-is,-amelyeknek-több-ragadványnévük-is-él-egyszerre.

A-következő-tanulmány-A szlovákiai magyar helységnevek standardizálásakor alkalmazott elvek címet-viseli.-A-hivatalos-helységnevéadás-alapelveit-és-rendelkezéseit tekinti-át-Szabómihály Gizella az-1913-as-törvénykönyv-életbe-lépésétől-kezdődően.-A-következő-érvényes-statisztikai-lexikon-1927-ben-jelent-meg,-további-változásokat-pedig-az-1944-es-és-1994-es-jegyzékek-hoztak-a-helységnevtárban.-Nem-csupán-a-szabályozás-alapelveiről-és-a-névéadás-szempontjairól-kap betekintést-az-olvasó,-hanem-a-politikai-hatások-mértékéről-és-céljairól-is.-Mindezek-értelmében-szoros-összefüggés-fedezhető-fel-az egyes-korszakok-hivatalos-névanyaga-közt.-A-legutóbbi,-2011-es-névrendezést-fejti-ki-a szerző-a-legrészletesebben;-közli-azon-települések-nevét-is,-amelyek-nevében-változás-történt-ugyanakkor-leszögezi,-hogy-„szlovákiaiában-továbbra-is-elsősorban-politikai-kérdés-a magyar-helységnevek-ügye”-(65.-p.).

A-kötetben-soron-következő-két-szerző-figyelmének-középpontjában-szintén-a-helységnevek-vizsgálata-áll.-Angyal László sáros vármegye-helységneveiről,-illetőleg-e-térsegi-413-magyar-településnévének-szlovák-fordítá-

- 1- bauko-jános:- Magyar-névtani-kutatások szlovákiában.-in-szabómihály-Gizella-I anstyák istván-(szerk.):*- Magyarok Szlovákiában. VII. kötet. Nyelv. somorja,- Fórum-kisebbségkutató intézet,-2011,-469-486.-p.*
- 2- szabómihály-Gizella:- A-határon-túli-névhasználat-és-a-nyelvi-tervezés.-in-bölcskei-Andrea-N. Császi-ildikó-(szerk.):*- Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai. A-károli-Gáspár-r eformátus-egyetem-Magyar Nyelvtudományi-Tanszékének-kiadványai-i. budapest,-károli-Gáspár-r eformátus-egyetem bTk-Magyar-Nyelvtudományi-Tanszéke,-2008, 41-52.-p.*

sáról-ad-számot.-véleménye-szerint-az-1899-ig használatos- helységnevek- szolgáltak- a- szlovák- fordítások- motivációjaként.- A- fordítói átváltások- közül- a- tükörfordítást- tartja- a- leggyakoribbnak- (a- településnév- készlet- 32%-ában- mutatható- ki),- a- következő- helyen- az átírás- szerepelt- (22%).- 19%-ban- a- név- a- formaváltó- művelet- következménye,- a- nyelvtani szerkezet- megváltozása- pedig- 16%-ban- jelentkezik.- előfordult- az- is,- hogy- a- szlovák- változat megalkotásánál- nem- vették- figyelembe- az- eredeti- magyar- nevet- (10%),- tehát- ez- esetekben új- motivációval- kell- számolni.- A- legtöbb- esetben- azonban- az- eredeti- jelentés- megőrzése tapasztalható.

Presinszky Károly egyrészt- a- csallóközi- helységnevek- eredetéről,- másrészt- azok- élőnyelvi változatairól,- mindennapi- használatáról- ad ismertetést.- A- térség- helységneveinek- élőnyelvi használatában- a- régió- nyelvjárási- jelenségei mutatkoznak- meg- leginkább:- a- legerősebben jelentkező- jelenség- a- zárt- í-zés,- az- á- utáni asszociatív- o- zás- és- a- szótagzáró- l- kiesése.- Az előző- tanulmányhoz- hasonlóan- a- szlovák nevek- megalkotása- során- használt- fordítói- stratégiák- bemutatása- is- szerepel- (s- köztük- szintén a- tükörfordítás- dominál),- teljes- képet- adva- ezzel a- 173- település- névanyagáról.

Vančo Ildikó a- kisebbségi- névhasználat- és az- identitás- kapcsolatát- tárja- fel- egy- esettanulmány- által.- A- rövid,- de- szükséges- elméleti bevezető- után- a- romániai- állampolgárságú,- magyar- anyanyelvű- személy- elbeszélésében szó- esik- a- névről- mint- az- önazonosság- kifejezésének- egyik- kulcsáról,- valamint- a- tudatos névválasztásról.

A- fent- ismertetett- tanulmányoktól- eltérően az- alábbiak- egy- egy- irodalmi- mű- névhasználatára- fókuszálnak.- Peťovská Flóra rögtön- egy,- a beszélő- nevek- egyik- kincses- ládjának- mondható- művet- elemez,- méghozzá- Mikszáth kálmán- Szent Péter esernyője című- regényét.- A műben- megtalálható- nevek- mindegyike- bizonyos- szerepet- rejt- magában.- így- az- idegen- hangzású- nevek- a- humor- és- a- szatíra- kifejezését szolgálják,- a- legtöbb- név- pedig- az- egyének- valamely- (az- olvasó- által- megfajtásra- váró)- tulajdonságának- vagy- cselekedetének- tükrözői.

Polgár Anikó felfedi,- hogy- a- devecseri Gábor- görögországi- útinaplójában- szereplő

antik- nevek- miként- járulnak- hozzá- a- szöveg sokszólamú- értelmezéséhez,- az- intermediális dimenziók- kirajzolódásához.- A- Mükéné dombján című- vers- elemzésekor- megállapítja,- hogy „a- költemény- nemcsak- d- evcserinek- az- antikvitáshoz- való- újfajta,- a- modern- görögség- felőli közeledését- példázza,- hanem- az- antik- nevek használatának- jellegzetes- funkcióját,- a- név sorsszerűségének- poétikáját,- illetve- a- név- kulturális- asszociációinak- versbe- ágyazását- is szemlélteti”- (124.- p.).- Mitológia- és- ma- keveredésének- értelmezéshez- a- kulcsot- tehát- éppen a- nevek- adják.

Az egyperces novellák névkészlete- csak- ugyan- tudatos- és- groteszk- névadási- indítékokra- vall- a- szerző,- Örkény- istván- részéről- is. Benyovszky Krisztián aprólékos- elemzése- a hermeneutikai- és- névtani- vizsgálódási- szempontok- bevonásán- kívül- a- fordítási- műveletek feltárását- is- tartalmazza,- melyben- a- szlovák nyelvű- interpretáció- alapját- karol- Wlachovský fordításai- képezik.

N. Tóth Anikó a- kortárs- magyar- irodalom két- alkotása,- a- Stern úr című- darvasi- l- ászló- novella,- illetve- a- Sinistra körzet című- bodor ádám- novellafűzér- antropolimáinak- rejtelmibe- kalauzolja- az- olvasót.- A- nevek- felfedésekor hangsúlyozza- azok- „búvkörét”- és- hangzásuk esztétikai- szerepét,- valamint- azt- a- tényt,- hogy az- irodalmi- szövegek- értelmezéséhez- nélkülözhetetlen- a- nevek- jelentéseinek- feltárása.

A- Hogyan is szólítsam meg magam? címet adta- tanulmányának- Petres Csizmadia Gabriella.- A- sokféle- önmegnevezés- az- én- szerepvállalásait- tükrözi,- s- a- személyiség- sokarcúságához,- viszonyrendszereinek- és- identitásának- feltérképezéséhez- vezet- el.- Az- író- úgy vélekedik,- hogy- az- autobiográfiai- szövegek önmegszólításai- önreprezentációkként- funkcionálnak,- vagy- éppenséggel- az- egyes- nevekkel való- azonosulatlanság- az- önértelmezést- nehezíti- meg,- az- énképet- teszi- töredékessé. l- eszögezhető- azonban,- hogy- mivel- a- név- az önazonosság- jelölésére- szolgál,- ezért- szerepe az- autobiografikus- művekben- tagadhatatlan.

Hegedűs Orsolya más- szempontból- közelíti- meg- az- irodalmi- alkotások- névanyagát:- vallja,- hogy- némely- esetben,- így- például- az- elemzett- Terry- Pratchett- regény- esetében- is- a- szövegkörnyezet- teremti- meg- a- név- jelentését,

azaz-a-„kontextus-felől-nyeri-el-a-név-az-adott funkcióját”- (167.- p.).- Tehát- a- szöveg- függvénye,- hogy- egy- kultúrkörben- a- személy- vagy karakterneveket-miként-értelmezzük-és-olvaszuk.-A-nevek-típusait-először-kovalovszky-osztályozása-szerint-sorolja-be,-majd-azokat-a-fordítás-kontextusában-is-vizsgálja.

ugyancsak-a-nevek-fordításával-és-kulturális-adaptációjával-foglalkozik- a- kötet- utolsó tanulmánya,- mely- *Bárczi Zsófia* nevéhez-köthető.- Lewis- Carroll- *Alice's Adventure in Wonderland* c.-regényének-három-magyar-fordítását,- pontosabban- azok- tulajdonneveit-veszi-szemügyre,-s-hangsúlyozza,-hogy-a-fordítás-során-a-célnyelvi-befogadók-figyelembevételével-szükséges,-s-főként-a-gyerekkönyvek-esetében-célszerűtlen-a-szó-szerinti-fordítás.

A-név kutatások-kiterjedésének-és-dinamikus-fejlődésének-ékes-bizonyítéka-a-megjelent kötet.-I- apjai-szakmai-és-együttal-érthető-stílusának,- valamint- tematikai- sokszínűségének

köszönhetően- élvezettel- forgathatók.- Az ismertetett- kutatások- alátámasztják- Hoffmann-istván-azon-megállapítását,- miszerint-a-nevek-témaköréhez-sokféle-tudomány-kapcsolódik:-mivel-a-név-nyelvi-jelenség,-a-nyelv-pedig az-emberi-nem-jellegzetes-specifikuma,-ezért különböző-diszciplínák-vizsgálati-tárgya-lehet.³ Megjegyezhető-emellett,-hogy-a-névhasználat kérdésének-jelentősége-nem-múlik-el,-hiszen az- a- mindennapok- szerves- része,- ezért- a- további- vizsgálatok- számára- kimeríthetetlen és-izgalmas-teret-biztosít.

Tóth Katalin

3- Hoffmann- istván:- *Helynevek nyelvi elemzése*. segédkönyvek-a-nyelvészet-tanulmányozásához 67.- Második- kiadás.- budapest,- Tinta- könyvkiadó,-2007,-11.-p.

s számunk-szerzői

Baka L. Patrik (1991)

író,-kritikus,-egyetemi-hallgató-(selye
jános-egyetem,-komárom,-szlovákia)

N. Császi Ildikó (1964)

nyelvész-(károli-Gáspár-r eformátus
egyetem,-budapest,-Magyarország;
Maribori-egyetem,-szlovénia)

Gaucsík István (1973)

történész-(Pozsonyi-városi-Múzeum,
Pozsony,-szlovákia)

L. Juhász Ilona (1960)

etnológus-(Fórum-kisebbségkutató
intézet-etnológiai-központja,-komárom,
szlovákia)

Kara Anna (1962)

lexikonszerkesztő-(budapest,
Magyarország)

Kerényi Éva (1981)

történész-muzeológus;-doktorandusz
(Gömör-kishonti-Múzeum,-r imaszombat,
szlovákia;-eötvös-l oránd
Tudományegyetem,-budapest,
Magyarország)

Kosztó Gyula (1986)

tanár,-történész,-doktorandusz-(Pázmány
Péter-katolikus-egyetem,-Piliscsaba,
Magyarország)

Kralina Hoboth Katalin (1984)

doktorandusz;-tanársegéd-(konstantin
Filozófus-egyetem,-Nyitra;-szlovák
Műszaki-egyetem,-Pozsony,-szlovákia)

Popély Árpád (1970)

történész-(Fórum-kisebbségkutató
intézet,-somorja;-selye-jános-egyetem,
komárom,-szlovákia)

Tóth Katalin (1987)

doktorandusz-(konstantin-Filozófus
egyetem,-Nyitra,-szlovákia)

Tózsá-Rigó Attila (1978)

egyetemi-adjunktus-(Miskolci-egyetem
bölcseztudományi-kar,
Történettudományi-intézet,-Miskolc,
Magyarország)